

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

avans
hogeschool

TALENT VAN DE STRAAT.

JONGERENWERK ALS PREVENTIESTRATEGIE

Maike Kooijmans

Talent van de straat

Jongerenwerk als preventiestrategie

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van de graad van doctor
aan de Universiteit van Amsterdam
op gezag van de Rector Magnificus
prof. dr. D.C. van den Boom
ten overstaan van een door het college voor promoties
ingestelde commissie,
in het openbaar te verdedigen in de Aula der Universiteit
op vrijdag 13 mei 2016, te 13.00 uur

door

Maria Josepha Bernardine Kooijmans

geboren te 's-Hertogenbosch

Promotiecommissie

Promotor: Prof. dr. W.G.J. Duyvendak

Co-promotor: Dr. B.O. Vogelvang

Overige leden: Prof. dr. M.L.L. Volman
Prof. dr. E.W. Kolthoff
Prof. dr. T. van Regenmortel
Dr. C. Bröer
Dr. B. Paulle

Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen

Voorwoord

Jongeren die niet in de pas lopen hebben altijd al mijn belangstelling gehad. Op mijn achttiende startte ik met de opleiding Creatief Educatief Werk aan de toenmalige Kopse Hof in Nijmegen, en liep ik stage in de Justitiële Jeugdinrichting De Hunnerberg. In die tijd, 1983-1984, verbleven op de Hunnerberg uitsluitend jongens van tussen de twaalf en achttien jaar. In de unit waar ik werkte zaten 'zwarte jongens'. De regel was dat stagiaires niet met jeugdige gedetineerden over hun delict en hun persoonlijk leven mochten praten. Ik mocht wel muziek met ze maken en ze begeleiden bij sport en spel. Na een jaar - ik had met ze gewerkt aan de productie van videoclips en een 'Bajes-musical' - wist ik meer over hun delicten, levens en emoties dan de professionals in de Hunnerberg. Het waren heftige verhalen, die me raakten.

Tijdens mijn tweede studie, de opleiding Theater en Drama aan de Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht, specialiseerde in mij in jongerentheater. Ik leerde vanuit dramaturgisch perspectief *research* te doen naar de levensverhalen van marginaliserende jongeren op straat, om deze vervolgens door *streetwise* expressievormen over te kunnen brengen op het publiek: door raps, clips, breakdance en improvisatietheater. De jongeren traden op in jongerencentra, op scholen, maar de schouwspellen ontstonden ook vaak spontaan, op straat.

In de periode 1989-2008 gaf ik les aan studenten Social Work. De vakken die ik doceerde heetten in die tijd 'De spelende mens', 'Muze als Middel', 'Het woord aan de verbeelding' en 'Applaus!'. In mijn dramalokaal creëerde ik als docent een leerlaboratorium waarin ik samen met studenten onderzocht hoe toneel, dans, muziek, sport & spel, beeldende kunst, film en fotografie konden motiveren en inspireren. Hoe we er kwetsbare jongeren mee konden verleiden om hun leefpatronen te doorbreken. En hoe deze middelen ingezet konden worden om aan gedragsverandering te werken. Mijn lessen waren gebaseerd op wat ik had geleerd uit vakliteratuur, en op eigen praktijkervaring als jeugdwerker en theatermaker. Veel van de creatief agogische methoden die ik doceerde waren nog niet op basis van wetenschappelijk onderzoek op schrift gesteld. Ik doceerde dus vooral op basis van eigen goeddunken.

In het lectoraat Jeugd en Veiligheid van het Expertisecentrum Veiligheid van Avans Hogeschool kreeg ik vanaf 2006 de gelegenheid om wetenschappelijk onderzoek te doen naar de preventieve werking van artistieke en sportieve talentprojecten, en een basis te leggen voor de theoretische onderbouwing ervan. Met de publicatie *Battle onder knokken, talentcoaching bij risicojongeren* legde ik in 2009 de basis voor een promotieonderzoek.

Ruim dertig jaar na mijn debuut in de Nijmeegse jeugdgevangenis ligt er nu dit proefschrift: *Talent van de straat. Jongerenwerk als preventiestrategie*. Ik heb in mijn studie een dramaturgisch analysekader ontwikkeld, waarmee ik heb onderzocht wat er met 'jongens van de straat' gebeurt als ze aan talentprojecten deelnemen. Ik neem u als lezer mee in hun wereld, door te spelen met theatermetaforen. Zo wordt inzichtelijk hoe jongeren die nog maar net het criminele pad hebben betreden, en die de toekomst vaak somber inzien, er toch in slagen op het rechte pad te blijven en met meer optimisme vooruit te kijken. De opbrengst van deze studie is een empirische en theoretische onderbouwing van preventief talentgericht jongerenwerk, die ik heb kunnen beschrijven dankzij de samenwerking met veel anderen.

Ten eerste dank ik alle collega's en partners die betrokken waren bij het RAAK-Pro Project 'Talentontwikkeling bij risicojongeren'. De logo's in het colofon zeggen iets over de reikwijdte van dit project. Stichting Innovatie Alliantie dank ik voor de financiële middelen.

In het bijzonder dank ik alle jongerenwerkers, docent- en studentonderzoekers voor de samenwerking in de Brabantse Onderzoekswerkplaats Talentontwikkeling bij Risicojongeren: Harvey Limon, Ted Embregts, Gaby Rog, Karima Kthoura, Nimrod Pieters, Willemien van Heugten, Shaiky Felomina, Marcia Sleutjes, Ben Best, Meryem Alici-van Buul, Chananja Schoof, Celine Kloppers, Yara van der Ven, Joanne van Barneveld en Annelijn van Wanrooij. Dankzij en met hen kreeg ik toegang tot de levensverhalen van jongeren en het boeiende werk van jongerenwerkers. Ik heb de meerwaarde ervaren van lerend onderzoeken en onderzoekend leren, zowel voor de beroepspraktijk, het beroepsonderwijs als voor de wetenschap. Ik gun de toekomstige studenten een curriculum waar veel ruimte is voor dergelijke leergemeenschappen.

Welzijn Divers, ContourdeTwern en het ROC Tilburg ben ik erg dankbaar omdat ik in hun praktijken het veldwerk kon verrichten. Zij hebben zeer gedreven en bekwame medewerkers aan mijn Onderzoekswerkplaats uitgeleend. Ik wil Marlies Molenaar, Gon Mevis en Marion Brun naast de cofinanciering van het promotieonderzoek ook hartelijk danken voor hun leergierigheid, geduld en vertrouwen. Bij Divers heb ik ook met Reggae Coutinho, Nick Schonhage en Günther Baelen veel kunnen sparren over hun werk. Bij ContourdeTwern ervaarde ik alle support van Floor van Berkel, Marthe Genten en Jeroen van Baardewijk. Via hen dank ik ook alle andere jongerenwerkers van R-Newt die hun praktijkkennis met mij hebben gedeeld. Ik heb niet alleen veel respect voor jongerenwerkers, maar ook voor de deelnemende jongeren voor de openheid waarmee zij hun verhalen hebben verteld. Indrukwekkend!

Zeer dankbaar ben ik Avans Hogeschool, voor de tijd die ik aan dit onderzoek kon besteden. Tonnie Huibers, voormalig directeur van de Academie voor Sociale Studies 's-Hertogenbosch, wil ik danken voor zijn royale morele en praktische steun. Ik dank ook het College van Bestuur van Avans voor het vertrouwen en de cofinanciering van het promotietraject. Ik heb grote betrokkenheid en steun ondervonden van collega's van de Academie voor Sociale Studies (ASH) en Xplora. Mijn kamergenoten, het CMV-team en het Kernteam jaar 4 en veel anderen. Dank voor jullie geduld en collegialiteit in al die jaren dat ik meer op straat en in mijn studeerkamer was, dan op school.

Ook ben ik gezegend geweest met de samenwerking met collega-onderzoekers van het Expertisecentra Veiligheid (EV), de lectoren en managementassistenten. Een speciaal woord van dank aan Marie-José Geenen, Mechtild Hoïng, Marjolein de Winter, Jeanet de Jong, Robin van Halderen, Aleid Sperna-Weiland, Emile Kolthoff, Sjaak Khonraad, Lisette Klaassen, Carina Klerx, Karlijn Juncker, Ine van Zon en *last but not least*: Rolinka Plug, voor al haar redactie- en coördinatiewerkzaamheden in de eindfase.

Daarnaast kijk ik met genoegen terug op de samenwerking met de Universiteit van Amsterdam (UvA) - de programmagroep Political Sociology - en de Hogeschool van Amsterdam (HvA), het lectoraat Youth Spot. Ik dank mijn Amsterdamse collega's voor de leerzame samenwerking in dit project: Judith Metz, Timon Raven, Mirte Hartland, Noor de Boer, Saïd Awad, Marco Bijl, en ook Irma van Hoorik en Jeroen Gradener. Jolanda Sonneveld en Sebastian Abdallah wil ik in het bijzonder noemen. Met jullie was het samen studeren en schrijven steeds weer een feest. Ik ben trots op ons gezamenlijke ontwikkelwerk, erkenningswerk en verbindingswerk!

Marcel Ham ben ik veel dank verschuldigd voor het redigeerwerk en de vakkundige manier waarop hij samen met mij naar passende woorden, de juiste toon en taal heeft gezocht. Dank ook aan Ine van Schaik en Mika van Weert voor de taalredactie en vormgeving. Met inspanning van uitgeverij van Gennep werd dit proefschrift ook nog een boek, waarvoor ik Chris ten Kate, Nadia Ramer en Gijs Havik mijn dank betuig.

Diep dankbaar ben ik mijn promotoren Jan Willem Duyvendak en Bas Vogelvang voor de intensieve samenwerking. Voor alle kennis die zij met mij deelden, en de wijze waarop ze me aangemoedigd en afgeremd hebben. Ze gaven mij de ruimte om mijn eigen verhaal te construeren, ook al was dat een enorme zoektocht.

De grootste dank ben ik verschuldigd aan Marcel Spierts, mijn geliefde, die me niet alleen aanmoedigde om aan het promotietraject te beginnen, maar die me van begin tot eind heeft geïnspireerd en bijgestaan. Ons beider promoties zijn nu voltooid.

Xaveer van Lokven evenals Sina, Ivonne en Frans van Lokven ben ik diep dankbaar voor onze bijzondere familieband en vriendschap. Dankbaar ben ik ook mijn ouders, Toon en Riekie Kooijmans, en mijn broers en zussen Jolanda, Jeroen, Victor en Karlijn Kooijmans - en hun partners - voor hun ruimhartigheid.

Dank ook voor alle steun en betrokkenheid van vrienden en (schoon)familie. Het monnikenwerk is eindelijk volbracht! Speciaal wil ik nog Malika Mengari noemen, regisseur van mijn huishouding en vriendin, van wie ik leerde om vanuit een heel ander perspectief naar de wereld van 'veiligheid' te kijken.

Maar de diepste buiging is voor mijn kinderen Steef, Lies en Victor op wie ik - samen met Xaveer - zo trots ben. Aan jullie draag ik mijn proefschrift op.

Esch/Amsterdam
Voorjaar 2016

Inhoudsopgave

	Voorwoord	3
1	Inleiding	
	Talentgericht jongerenwerk als preventiestrategie	9
1.1	Risicjongeren, wie zijn dat?	10
1.2	Reacties op risicjongeren, een schijnbare constante	13
1.3	Huidig beleid: activeren, integraal werken en 'gewoon' opvoeden	17
1.4	Jongerenwerk tussen talentontwikkeling en overlastbestrijding	20
1.5	Talentologie in het werken met risicjongeren	22
1.6	Probleem- en vraagstelling, doelstelling en positionering	26
1.7	Leeswijzer	28
2	Onderzoek naar 'de werking' van talentgericht jongerenwerk	
	Een meervoudig onderzoeksdesign	31
2.1	Twee onderzoekspraktijken: Doelbewust en R-Newt	33
2.2	Een meervoudig onderzoeksdesign	35
2.3	De centrale rol van de onderzoekswerkplaats	40
2.4	De selectie van de onderzoeksgroep	45
2.5	Beschouwing: een exploratief evaluatieonderzoek	47
3	Jongens 'van de straat'	
	Een dramaturgisch analysekader	51
3.1	Dramaturgie van 'de straat'	52
3.2	Impressiemanagement: frontstage-performances op straat	54
3.3	Relatiemanagement: interacties met 'het publiek'	58
3.4	Het decor: opgroeien in een meritocratiserende samenleving	60
3.5	Emotiemanagement: de gevoelswereld (backstage)	63
3.6	Aspiratiemanagement: toekomstperspectief (backstage)	68
3.7	Een risico-en-kansen-taxonomie	74
4	Talentgericht jongerenwerk vanuit professioneel perspectief	77
4.1	Jongerenwerkers over de doelgroep	78
4.2	Het veranderingsperspectief: de 'bedoeling' van talentgericht jongerenwerk	84
4.3	Het professionele handelen: methoden en strategieën	95
4.4	Frontstage en backstage werken in de praktijk: casus Ibrahim	103
4.5	Ambities en aannames	106
5	Talentgericht jongerenwerk vanuit deelnemersperspectief	111
5.1	Vijf 'scripts'	113
5.2	Script I: zelfbewust, rolmodelgewillig en straat-resistent	115
5.3	Script II: solidair, <i>fair play</i> -gevoelig en straat-ambigu	119
5.4	Script III: ambitieus, solitair en straat-mijdend	122
5.5	Script IV: autonoom, zelfverzekerd en straat-loyaal	125
5.6	Script V: onbezorgd, affectie-zoekend en straat-naïef	128
5.7	De scripts vergeleken	133

6	Doelbewust en R-Newt, werkt het?	
	Een preventief programma voor een selecte groep	141
6.1	De talent- en gedragsontwikkeling van de deelnemers	142
6.2	Doelrealisatie in termen van <i>resistance</i> en <i>desistance</i>	143
6.3	Nader beschouwd: risico's en kansen in relatie tot de vijf scripts	146
6.4	Doelbewust en R-Newt in het licht van primaire, secundaire en tertiaire preventie	155
6.5	'De werking' vanuit het perspectief van <i>what works</i> -onderzoek	157
6.6	Conclusie: een preventief programma voor een selectieve groep	160
7	Conclusie	
	Hoe werkt talentgericht jongerenwerk als preventiestrategie?	163
7.1	Factoren die <i>resistance</i> en <i>desistance</i> bevorderen of afzwakken	163
7.2	Het toepassen van alternatieve interpretatieregels	168
7.3	Werken aan verwarring, verwondering, verbinding en belichaming: een interventiekwadrant	175
7.4	Primaire, secundaire en tertiaire preventiestrategieën	181
7.5	Reflectie op de generaliseerbaarheid en bruikbaarheid van de resultaten	187
7.6	Implicaties voor de praktijk: kansen en kanttekeningen	188
	Bijlagen	191
	Bijlage 1 - Individuele gegevens van de respondenten	193
	Bijlage 2 - Analysematrix talent- en gedragsontwikkeling (t0)	195
	Bijlage 3 - Analysematrix talent- en gedragsontwikkeling (t1)	196
	Bijlage 4 - Overzicht jongerenwerkers	197
	Bijlage 5 - De Q-factoranalyse	198
	Bijlage 6 - Matrix 5 factoroplossing met aantal ladingen per factor	201
	Bijlage 7 - Totaaloverzicht factorscores	202
	Bijlage 8 - Geïdealiseerde factorscores** per script	205
	Samenvatting	211
	Summary	219
	Literatuur	227
	Colofon	245

1 Inleiding

Talentgericht jongerenwerk als preventiestrategie

Een tableau vivant

Het Kerkplein* in 's-Hertogenbosch is een favoriete ontmoetingsplek voor jongeren die niet op school zitten, geen werk hebben, en ook voor jongeren die thuis- of dakloos zijn. Op het kruispunt van vijf smalle winkelstraatjes ontvouwt zich het plein als een set waar je overdag altijd jongeren kunt observeren. Vanaf de bankjes aan de rand van het plein heb je zicht op de voorgevel van de kerk en de brede trappen ervoor, die het decor vormen voor het schouwspel van deze jongeren 'van de straat'. Het plein is als een tableau vivant: een levendig tafereel. Overal waar je kijkt, spelen zich kleine scènes af die samen het straatbeeld vormen.

Op het bordes en de trappen voor de kerk 'hangen' jongeren. Ze 'chillen', zoals ze dat zelf noemen, luisteren muziek, eten en drinken wat (chips, cola, energiedrank, en een enkeling drinkt alcohol). Ongeveer de helft van de jongeren rookt. Op het bordes gaat een joint rond. Ook vandaag zijn er voornamelijk jongens aanwezig.

Op de randen van de trappen zijn vier jongeren in de weer met hun skateboards, ze overtroeven elkaar met spectaculaire stunts. Verderop spelen vijf jongens voetbal, wat uiteindelijk meer op een potje rugby lijkt. De jongens stoeien, sjorren aan elkaars kleren, dagen elkaar uit en hebben daarbij plezier – althans de meeste. Er zijn ook een paar jongere jongens bij (naar schatting zijn er twee rond de 12 jaar) die minder vrolijk kijken. Ze proberen mee te doen, maar krijgen duidelijk minder speelruimte van de oudere jongens (die tussen de 16 en 20 jaar zijn). Op de onderste treden van de trap zitten drie meisjes, druk in de weer met hun mobiele telefoons. Ze maken foto's van zichzelf en van elkaar, laten elkaar steeds de beelden zien, schreeuwen en lachen luidkeels, waarmee ze veel aandacht trekken van de jongens. Drie jongens die vanaf hun scooters filmpjes van de meisjes maken, schreeuwen naar 'de chickies' of ze zin hebben in een ritje. Eén van de meisjes schreeuwt in een voor mij onverstaanbare taal iets terug, waarop de jongens haar uitschelden voor 'slet' en het straattoneel verlaten.

Het winkelend publiek passeert het plein, als figuranten. Soms staan mensen even stil, maar de meeste lopen door. Op de bankjes zitten mensen te lezen, te eten of te kijken naar het schouwspel, net als ik. Niemand ontgaat de aanwezigheid van de jongeren, alleen al omdat zij veel geluid produceren door gelach en geschreeuw, muziek, bonkende skateboards en de ronkende motoren van hun scooters.

(Veldobservatie 's-Hertogenbosch 2011)

*Kerkplein is een fictieve naam.

Plaatsen waar jongeren graag samenzijn – in winkelcentra, in speeltuintjes, op parkeerplaatsen of op pleinen – noemen we doorgaans 'hangplekken'. Jongeren eigenen zich in de publieke ruimte vaak een bepaalde plek toe, waar ze elkaar dagelijks ontmoeten. Ze creëren een gelegenheid om als *peer group* samen te zijn, waardoor er een setting ontstaat met eigen omgangsvormen en regels. Wanneer anderen daar geen overlast van ervaren, zijn het niet meer dan alledaagse taferelen die passen in het straatbeeld, zoals er ook plekken zijn waar jongere kinderen spelen of waar ouderen graag samenkomen. Zulke 'culturele vrijplaatsen' blijven vaak onopgemerkt (Van Rosmalen 2012).

Dat is niet het geval wanneer jongeren massaal in de publieke ruimte samenkomen of de sfeer op een negatieve manier domineren, zich rebels gedragen of grensoverschrijdend gedrag vertonen. 'Hangjongeren' die anderen tot last zijn, trekken juist veel aandacht. Dit is ook het geval op het hiervoor beschreven kerkplein in 's-Hertogenbosch. Niet alleen door de

grootte van de groep, maar ook omdat jongeren daar chillen op tijden waarop zij normaliter op school of op een stageplaats zouden moeten zijn. Voorbijgangers hebben dan al snel de indruk dat er met deze 'jeugd van tegenwoordig' iets mis is, dat het jongeren zijn die 'niet in de pas lopen', ook als er (nog) geen sprake is van overlastgevend, hinderlijk of crimineel gedrag.

In beleids- en professioneel jargon heten hangjongeren tegenwoordig 'risicjongeren'. Voor velen zijn zij niet alleen een bron van ergernis, maar ook van zorg: mensen die hinder van hen ondervinden, ouders die geen grip hebben op hun kinderen, en politici, beleidsmakers en diverse typen (jeugd)professionals die zich om hen bekommeren. Hangplekken worden vanuit het dominante perspectief in de samenleving als een broedplaats gezien voor jeugdcriminaliteit. Voor jongeren zelf zijn het legitieme ontmoetingsplaatsen waar ze zich thuis voelen (Van Strijen 2009; De Jong 2010; El Hadioui 2011). De omgangsvormen en -normen wijken er vaak af van wat men in onze samenleving 'normaal' vindt, waardoor er een polariserende tweedeling dreigt tussen 'de straatcultuur' en 'de burgercultuur' (Kaldenbach 2008, 2010; Van Strijen 2009).

Jongerenwerkers, die op straat en in aangewezen accommodaties met deze jongeren werken, proberen hen te verleiden om aan diverse talentprojecten mee te doen. Maar wat is daarvan precies de bedoeling, en hoe werkt dat? Wie zijn deze zogenoemde risicjongeren en wat is er met hen aan de hand? Waarom doen ze aan talentprojecten mee en wat brengen deze programma's teweeg? En in hoeverre zijn het adequate strategieën om crimineel gedrag te voorkomen?

Deze vragen hebben geleid tot dit proefschrift. Jongerenwerkers spelen een belangrijke rol in deze studie. Via hen kreeg ik toegang tot sportieve en artistieke talentprojecten en kwam ik in contact met deelnemende 'risicjongeren', om hen in al hun diversiteit te leren kennen.

Opzet van dit hoofdstuk

Paragraaf 1.1 gaat over de vraag wat risicjongeren zijn, op wie het onderzoek is gericht en wat de maatschappelijke context van deze studie is. In paragraaf 1.2 bespreek ik de maatschappelijke, bestuurlijke en professionele reacties op 'jeugdige ongehoorzaamheid' en jeugdcriminaliteit, met aandacht voor het historische perspectief. Hoe hebben ontwikkelingen en veranderingen in het Nederlandse jeugdbeleid de bestrijding van jeugdcriminaliteit - en het voorkomen ervan - beïnvloed? In paragraaf 1.3 wordt vervolgens nog een aantal actuele beleidsontwikkelingen belicht. Paragraaf 1.4 gaat in op de ontstaansgeschiedenis van 'talentgericht jongerenwerk'. Paragraaf 1.5 omvat een beschrijving van de opkomst van het talentendiscours in het werken met risicjongeren sinds het einde van de vorige eeuw. Daarmee kom ik op het centrale thema van het onderzoek: talentgericht jongerenwerk als preventieve interventie voor risicjongeren. In paragraaf 1.6 volgen de probleem- en vraagstelling, doelstelling en positionering. Ten slotte volgt de opzet van het proefschrift.

1.1 Risicjongeren, wie zijn dat?

Jongeren die veel tijd op straat doorbrengen, krijgen relatief veel beleidsaandacht omdat hun straatsocialisatie als een bedreiging wordt gezien, zowel voor hun eigen ontwikkeling als voor de veiligheid van de samenleving (Junger-Tas 2001; El Hadioui 2011; Baillergeau & Hoijtink 2010). De veronderstelling is dat deze jongeren door de negatieve invloeden van de straat een verhoogd risico hebben om deviant gedrag te ontwikkelen, waaronder criminaliteit, en dat de kans bestaat dat zij 'uitvallen' of 'marginaliseren' (Schuyt 1995; Vettenburg & Walgrave 2009). Hoewel de meeste jongeren erin slagen om de risicovolle invloeden van 'de straatcultuur' te weerstaan, is er sinds het einde van de jaren negentig een toenemende aandacht voor preventief beleid, gericht op het voorkomen van jeugdcriminaliteit (Van Acker 1998, 2006; Laan 2005; Van der Laan 2008; De Roos & Van Dinther 2011). Door vroegtijdig en op jonge leeftijd in te grijpen, is volgens criminologen te voorkomen dat jongeren met beginnend delinquent gedrag doorgroeien naar criminaliteit (Loeber e.a. 2010). Op lokaal

niveau is er een groeiend aanbod van preventieve programma's, waaronder talentgericht jongerenwerk, om risicjongeren te motiveren tot een positieve (talent)ontwikkeling en hen op het rechte pad te houden (Metz 2011b; Vogelvang 2013; Abdallah e.a. 2016).

De term 'risicjongeren' komt in de loop van de jaren negentig op, in eerste instantie als beleidsterm, voor een groep die voorheen 'probleemjongeren' of 'hangjongeren' werd genoemd (Notten & Spierings 2012: 189, 360). In de afgelopen decennia is de term overgenomen in vakliteratuur, in professioneel jargon en in het algemene taalgebruik. Er worden echter veel verschillende typen jongeren en verschillende soorten risico's mee aangeduid. Meestal heeft de term betrekking op jongeren die 'maatschappelijk kwetsbaar' zijn, met achterstanden kampen, vroegtijdig school verlaten of achterlopen met taal- en rekenvaardigheden (Vettenburg & Walgrave 2009; Kooijmans 2009). Maar ook jongeren die door delinquent gedrag met politie en justitie in aanraking komen, vallen onder dezelfde etikettering. Een definitie die deze diversiteit en complexiteit benadrukt, luidt: *'Risicjongeren zijn jongeren die problemen hebben op ten minste twee van de vier onderdelen betreffende de leefgebieden school/werk, gezin en vrije tijd enerzijds en gedragsstoornissen hebben anderzijds, en daarmee samenhangend risicogedrag vertonen, maar waarvan verondersteld wordt dat zij door middel van interventies het risicogedrag kunnen beheersen en weer een positief toekomstperspectief hebben'* (Bieleman e.a. 2002¹).

Het type risicjongeren dat in deze studie centraal staat, is de doelgroep van het Brabantse jongerenwerk. Een jongerenwerker uit 's-Hertogenbosch vertelt over hen:

"Het zijn jongeren die we als ambulant jongerenwerkers kennen van de straat, van jongs af aan, en van wie we de grotere broers ook kennen. We kennen ook de ouders. Het zijn jongens die ontevreden zijn. Ze zitten ermee dat ze geen stageplek hebben, ze doen het niet goed op school, voelen zich niet uitgedaagd en vervelen zich dus. Ze zijn niet blij met hun positie in de maatschappij, sommigen hebben gedragsproblemen of problemen thuis... dus jongens met allerlei soorten frustraties komen hier samen. (...) Het zijn ook de jongens die op rellen afkomen, zoals jaren geleden hier in de Graafse wijk.² Ze zoeken spanning en sensatie en vinden het leuk om herrie te schoppen. In die periode werden we regelmatig na werktijd gebeld door onze teamleider, dat we weer aan het werk konden omdat de rellen weer heviger geworden waren. De hele wijk in rep en roer, veel politie, ME. Onze rol was niet om harde-kern-hooligans tegen te houden, dat moet je als jongerenwerker niet willen. Maar er waren veel jongeren uit heel Den Bosch op afgekomen, ook veel minderjarigen. In een opwelling gooiden ze stenen in het rond en zochten de confrontatie met de ME, dat is dan de gezamenlijke vijand op zo'n moment. (...) Wij hebben redelijk grip op deze jongens. We hebben de meesten kunnen aanspreken en sommige jongeren hebben we meegenomen naar het jongerencentrum, om ze te kalmeren en tot de orde te roepen... Dit is het type jongeren waar we mee werken en die we stimuleren om aan onze projecten deel te nemen."

De jongeren in deze studie doen in Tilburg en 's-Hertogenbosch mee aan sportieve en artistieke talentprojecten. Hoewel zij allemaal vertrouwd zijn met 'de straat'³, lopen ze niet allemaal hetzelfde risico om in de criminaliteit terecht te komen. In hoofdstuk 3 komen aspecten zoals de diversiteit van de groep, de kenmerken van deze jongeren, wat er met hen aan de hand is en wat er in hen omgaat uitgebreid aan bod. Door in het onderzoek niet alleen de *performances* (het waarneembare gedrag) van jongeren op straat te observeren, maar ook hun opvattingen, motivaties, frustraties en aspiraties te onderzoeken, is te begrijpen

¹ www.intraval.nl/pdf/org_h5_d10.pdf. Geraadpleegd op 31 januari 2016)

² De rellen in de Graafse wijk vonden plaats tussen 2005 en 2008.

³ 'De straat' staat tussen aanhalingstekens omdat het niet gaat om de leefomgeving als zodanig maar betrekking heeft op de gedragscodes en het morele waardenkader dat binnen deze subcultuur (de zogenoemde straatcultuur) dominant is. Dit komt uitgebreid terug in hoofdstuk 3.

waarom sommigen een verhoogde kans op delinquentie hebben en anderen meer naar conformisme neigen.

Verliezers in een meritocratie?

Jongeren waar het jongerenwerk zich op richt, doen het in vergelijking met hun leeftijdgenoten minder goed op school. Ze 'presteren onder' en beleven weinig succeservaringen (Kooijmans 2009: 19-32; Abdallah e.a. 2016). Zoals de Bossche jongerenwerker vertelt, wekt dit allerlei frustraties op. Ook de sociologe Van Daalen (2010) agendeert deze kwestie in haar onderzoek naar de stigma's in het vmbo. Zij stelt dat het gestratificeerde onderwijssysteem in Nederland, met de vele niveaudifferentiaties, bij de minder goede leerlingen tot frustraties leidt. De sociologe Van den Bulk (2011: 25) spreekt in dit verband over een 'gelijkheidsparadox'. Zij stelt dat de gelijkheid van kansen in onze samenleving weliswaar een breed gedragen ideaal is, maar dat er in de werkelijkheid juist nieuwe tegenstellingen ontstaan, nu tussen hoog- en laagopgeleiden. In een samenleving waar de overtuiging leeft dat iedereen dezelfde kansen heeft op sociale stijging, worden mensen die minder presteren daarvoor zelf verantwoordelijk gehouden: ze hebben het aan zichzelf te danken als ze achterblijven. In tegenstelling tot in een aristocratisch stelsel, waar je positie op de maatschappelijke ladder afhangt van je afkomst en overgeërfde privileges, zijn in een meritocratie de maatschappelijke carrières in principe voor iedereen toegankelijk.

Dat een meritocratische samenleving tot meer sociale gelijkheid en kansen op mobiliteit leidt, is onbetwist. Ondanks deze voordelen laten diverse auteurs zich kritisch uit over meritocratische tendensen en waarschuwen zij voor de perverse effecten ervan (Sennett 2003; Swierstra & Tonkens 2008; Verhaeghe 2012). Het kan volgens hen tot 'erosie van het zelfrespect leiden' en tot minder solidariteit met kwetsbare groepen in de samenleving.

Voor de jongeren die in deze studie centraal staan, bij wie de (talent)ontwikkeling om tal van redenen stagneert, betekent het opgroeien in een meritocratische samenleving dat zij in de race om status, waardering en respect een 'verliezende groep' zijn, zoals Swierstra & Tonkens (2008: 62-63) het verwoorden. Dit roept de sociologische vraag op wat de gevolgen zijn van een meritocratiserende samenleving voor de positie en het (zelf)respect van maatschappelijk kwetsbare risicjongeren. En hoe zien zij dit zelf? Dit thema komt nader aan de orde in hoofdstuk 3.

De jongens in deze studie hebben een minder kansrijk toekomstperspectief dan gemiddeld. Het is een groep die niet alleen moeilijk aansluiting vindt in het onderwijs, maar die ook minder toegang heeft tot sportverenigingen, centra voor kunst en cultuur en andere vormen van talentontwikkeling (Van den Bulk 2011). In Nederland stagneert bij grofweg 15 tot 20 procent van de jeugdigen de ontwikkeling (RMO 2011). Volgens beleidsmakers hebben zij professionele ondersteuning, coaching of begeleiding nodig (Dorsselaer e.a. 2010; Metz 2011a). Deze jongeren zijn maatschappelijk kwetsbaar omdat zij laag zijn opgeleid en ook vaak zonder startkwalificaties het onderwijs verlaten. Cijfers laten zien dat vroegtijdige schoolverlaters gemiddeld vaker betrokken zijn bij overlastgevende situaties en criminaliteit (WRR 2009; Junger-Tas 2001; Nederlands Jeugdinstituut 2011).

Jeugdcriminaliteit

Jongeren die in het onderwijs veel faalervaringen opdoen en weinig waardering voor hun gedrag en prestaties krijgen, zoeken alternatieve wegen om zich te doen gelden (Sennett 2003; De Botton 2004). Voor een aantal van hen is 'de straat' een aantrekkelijk alternatief, waar ze op meer status en respect kunnen rekenen, mits ze zich gedragen naar de codes die daar gelden (El Hadioui 2011; Pels & Jonkman 2011). Binnen het waardenkader van de zogenoemde 'straatcultuur' past het om gedrag te vertonen dat tegen de regels van 'de burgercultuur' in gaat. Criminaliteit wordt er niet alleen geaccepteerd, maar levert ook meer status en respect op dan conformistisch gedrag (De Jong 2007). Hoewel door criminologen en straatcultuuronderzoekers wordt betwist of de straatsocialisatie van jongeren en het 'hangen op straat' een-op-een aan crimineel gedrag is gerelateerd (Weerman 2003; Weerman & Van

der Laan 2006), is door onderzoek aannemelijk gemaakt dat de invloed van de straatcultuur een criminogene risicofactor is (Cloward & Ohlin 1961; Junger-Tas e.a. 2011). In Nederland komt ongeveer 5 procent van de jeugd in aanraking met politie en justitie (Van der Laan e.a. 2008; Ferwerda & Van Wijk 2014). Het beeld is, op basis van cijfers van het CBS met betrekking tot geregistreerde minderjarige verdachten, dat criminaliteit bij jeugdigen tussen 2005 en 2012 in omvang afneemt. In 2005 zijn van iedere 1000 minderjarigen er 42 geregistreerd als verdachten. In 2012 is dit teruggelopen tot 24 per 1000. Hoewel criminaliteit in kwantiteit is afgenomen, blijkt uit onderzoek wel dat de aard van de delicten ernstiger is geworden (Van der Laan e.a. 2008).

De onderzoeksgroep in deze studie bestaat uit vijftig jongens die in 's-Hertogenbosch en Tilburg aan sportieve en artistieke talentprogramma's van het jongerenwerk deelnemen. De helft van hen is bekend bij politie en justitie, vanwege diverse vormen van overlastgevend, hinderlijk of delinquent gedrag. De andere helft lukt het wel om op het rechte pad te blijven, ondanks dat ook zij op straat blootgesteld worden aan de verleidingen en de druk van criminaliteit. Hoofdstuk 2 omvat een meer gedetailleerde beschrijving van de criminogene gedragskenmerken van de onderzoeksgroep, evenals andere relevante persoonskenmerken zoals leeftijd, afkomst en niveau van opleiding. De reden waarom dit onderzoek uitsluitend op jongens is gericht, komt daar aan de orde.

1.2 Reacties op risicojongeren, een schijnbare constante

Zijn hangjongeren, vroegtijdige schoolverlaters en jongeren met delinquent gedrag typische 'problemen' van onze generatie 'jeugd van tegenwoordig', of zijn zorgen om jeugd van alle tijden? Uit Nederlandse en Belgische historische studies naar jeugdcriminaliteit, sociaal-pedagogisch werk en jeugd- en jongerenwerk, blijkt dat elke periode in de geschiedenis andere maatschappelijke, bestuurlijke en professionele reacties kent op problemen met jongeren (Weijers & Eliaerts 2008; Te Poel 1997; Coussée 2006; Spierts 2014). Perioden van meer tolerantie worden afgewisseld met tijden waarin het verlangen naar beschaving en correctie groter is. Ook kent elk tijdsgewricht eigen stereotypen van 'de jeugd van tegenwoordig' en een ander etikettenvocabulaire. Problemen van en zorgen om jeugd zijn dus een schijnbare constante.

Zo wordt in de negentiende eeuw over 'den baldadigen jeugd' geschreven (Ter Gouw 1871) en lezen we bijvoorbeeld ruim zestig jaar geleden in onderzoeksrapporten over 'de maatschappelijke verwildering der jeugd', over het losbandige gedrag van 'de massajeugd', die haar weg zoekt in een veranderende Nederlandse samenleving na de Tweede Wereldoorlog (Langeveld 1952; Perquin e.a. 1953). Het was de tijd waarin jongeren voor het eerst kennismakten met de Amerikaanse populaire cultuur, die in ons land voet aan de grond kreeg met bioscoopfilms, jazzmuziek en dansavonden. Jongens en meisjes gingen losser met elkaar om en experimenteerden met seks, drugs en alcohol. Er was sprake van maatschappelijke verloedering van de jeugd, zo vond men in die tijd. En daar moest wat aan gedaan worden: socialiseren en disciplineren (Meijers & Du Bois-Reymond 1987).

In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw wordt overlastgevend gedrag in mildere termen uitgedrukt. Zo lezen we in een Nota Jeugdbeleid uit 1969 over 'kattewaad' en 'avontuurlijk gedrag' van jongeren (in Weijers & Christiaens 2008: 33). Aan het einde van de eeuw verandert de benaming via 'kwetsbare jongeren' (Walgrave 1980) in 'randgroepjongeren' en 'hangjongeren' (Buiks 1983; Noorda e.a. 1981; Hazekamp 1985), naar 'gemarginaliseerde jongeren' (Schuyt 1995), 'probleemjongeren' en 'hinderlijke en overlastgevende jongeren' (Beke e.a. 2000). Sinds de eeuwwisseling is, zoals gezegd, de term risicojongeren gangbaar (Notten & Spierings 2012: 189, 360). In het laatste decennium is de toon harder geworden. Zowel in het dagelijks taalgebruik als in de literatuur en in de media komen termen als 'straatwaad', 'straatterreur' en 'straattuig' op als aanduiding voor

gedrag dat vijftig jaar geleden veel minder werd gecriminaliseerd (Komen 2006; Beunders 2010).

Reacties op jeugddelinquentie door de tijd

Hoewel het fenomeen jeugdcriminaliteit in de geschiedenis verschillende betekenissen kende en op verschillende manieren aandacht krijgt, is het pas sinds het begin van de twintigste eeuw als een eigenstandig sociaal vraagstuk geagendeerd (Weijers & Eliaerts 2008: 13-35). Rond 1900 verandert niet alleen de opvatting over het bestraffen van minderjarigen; dat geldt ook voor de definiëring van jeugddelinquentie. Scherper dan bij criminaliteit van volwassenen wordt vanaf dan de vraag gesteld waar de grens ligt tussen criminaliteit en hinderlijk, ongepast en als 'zorgelijk' ervaren gedrag (Weijers & Eliaerts 2008: 24).

Tot het begin van de twintigste eeuw werden jeugdigen die een misdrijf hadden gepleegd als 'misdadigers' beschouwd en werden ze vervolgd volgens het volwassen strafrecht. Straf was het antwoord op ongehoord gedrag, al dan niet verminderd vanwege de jonge leeftijd. De 'punitieve logica' domineerde, met de bedoeling om jeugdige criminelen via straf 'te beschaven' (Weijers, 2008).

Na 1900 krijgt de sociale en pedagogische benadering meer nadruk, waarmee de bescherming van jeugdigen belangrijker wordt: niet alleen moest de maatschappij beschermd worden tegen gevaarlijke kinderen; kinderen die over de schreef waren gegaan, moesten ook beschermd worden tegen maatschappelijke gevaren. 'Opvoeden in plaats van straffen' werd vanaf de twintigste eeuw het nieuwe credo (Weijers 2005). De invoering van de twee kindervetten in 1901, respectievelijk de burgerlijke en de strafrechtelijke kindervet, zijn hier een uitdrukking van. Sindsdien ligt in het Nederlandse jeugdstrafrecht vast dat er naast een straffende component altijd een opvoedkundig en beschermend aspect in de aanpak moet zitten. Zodra een jongere met justitie in aanraking komt, wordt de Raad van de Kinderbescherming ingeschakeld om het pedagogische belang te bewaken.

In België was de ommezwaai begin twintigste eeuw radicaler. Daar werd met de Kinderbeschermingswet van 1912 het strafrechtelijk kader helemaal losgelaten. Het hele idee van straf werd taboe in de nieuwe doelstelling om de jeugd te heropvoeden en te beschermen. Het effect was dat daardoor de grens tussen delinquent gedrag en ander onwenselijk gedrag (landloperij, bedelarij, prostitutie, wegblijven van school) diffuus werd. Met de Kinderbeschermingswet konden Belgische jeugdbeschermers, in tegenstelling tot Nederlandse jeugdwerkers, niet alleen criminele activiteiten maar ook velerlei ander gedrag aanpakken (Weijers & Christiaens 2008).

In Nederland schuift de balans tussen een punitieve en pedagogische oriëntatie sinds de twintigste eeuw heen en weer. Na 1945 problematiseren onderzoekers voor het eerst het 'rondhangen' op straat, en wordt dit in verband gebracht met 'afwijkend gedrag'. De vrijetijdsbesteding van jongeren – bezoek aan bioscopen en dancings – werd in de jaren vijftig gezien als oorzaak van alle kwaad waar jongeren bij betrokken waren: conflicten met ouders, geen respect voor morele waarden, verwaarlozing van werk en school, onzedelijk gedrag, weglopen van huis om avontuur op te zoeken, enzovoort (Langeveld 1952). Als reactie hierop werd aanvankelijk in de jaren na de oorlog meer politie ingezet om de jeugd te beteugelen.

Pas eind jaren zestig ontstaat er meer tolerantie en werd het naoorlogse gedrag van jeugdigen in het licht van een nieuwe jeugdcultuur gezien, als collectieve uitdrukking van een behoefte aan verzelfstandiging. De Nota Jeugdbeleid uit 1969 (Weijers & Christiaens 2008: 33) pleit voor een acceptatie van deze jongeren-subcultuur en stelt laagdrempelige jongerenvoorzieningen voor, waar jongeren vrijblijvend terecht kunnen. De oprichting van de Jongeren Advies Centra (JAC's) zijn een symbool voor deze cultuuromslag. In de jaren zestig en zeventig is de houding ten opzichte van jeugdige ongehoorzaamheid over de gehele linie, zowel bij justitie en politie als bij ouders en professionele opvoeders, veel minder corrigerend en bestraffend (Komen 1999). Dit beeld verandert in de jaren tachtig en negentig als de zorg en angst over marginaliserende jongeren toeneemt. Rond de eeuwwisseling zien we opnieuw

een trend van streng optreden, ook tegen gedrag dat (nog) niet als crimineel te definiëren is. In die periode wordt de term risicjongeren populair voor jongeren met beginnend delinquent gedrag. Een aantal decennia daarvoor werd overlastgevend en ander antisociaal gedrag veel minder gecriminaliseerd (Rovers & Kooijmans 2008; Mudde 2011).

De socioloog Meijers vertelt in een interview in 2009⁴ dat hij parallellen ziet in de wijze waarop er in de jaren na de Tweede Wereldoorlog werd gereageerd op het gedrag van de jeugd, en hoe we er nu mee omgaan. 'De jeugd moest met kracht de burgerlijke moraal opgedrongen krijgen en weer worden teruggebracht naar verbanden als de padvinderij en aan de zuilen gelieerde jongerenverenigingen. En dat zie je nu weer, of het nu de *breezerseks* is of de aanpak van Marokkaanse en Antilliaanse hangjongeren. De oplossing is altijd weer beschaven', aldus Meijers.

Straffe én sociale tendensen in het jeugdbeleid

Escalaties met groepen jongeren in het begin van de 21e eeuw, zoals de rellen in de Bossche Graafse wijk (2005-2008), de bedreiging van buschauffeurs in Gouda (2008), de gewelddadige vechtpartijen tussen jeugdgroepen in Culemborg (2009), het uit de hand gelopen strandfeest in Hoek van Holland (2009) en het Facebookfeest in het Groningse Haren (2012) zetten het lopende debat over hoe we moeten omgaan met 'risicajeugd' op scherp. De behoefte om zowel te begrijpen als te verklaren en te berechten, is groot (Ferwerda & Van Hasselt 2012; De Jong 2012; Kooijmans 2012; Van den Brink e.a. 2013).

Veel Nederlandse gemeenten zetten in deze periode 'meer blauw' in op straat en gaan over tot *zero tolerance*-beleid. Ook onder de Nederlandse bevolking zien burgers in toenemende mate liever dat jongeren eerder en harder worden gestraft voor hun gedrag (Boutellier 2011; Schuilenburg & Van Swaaningen 2013). Cultureel criminoloog Van Stokkom stelt dat strafverlangens en een punitieve attitude niet zomaar afgedaan kunnen worden als uitloeisels van *moral panic*, gevoed door wildwestverhalen in pers en media (Van Stokkom 2008: 245). Angst voor de jeugd en boosheid over hun provocerende gedrag op straat zijn volgens hem verklarende factoren voor *penal populism*: een breed gedragen verlangen naar repressief beleid om de risico's op schade en slachtofferschap te beperken.

De sociologen Duyvendak, Schuster en Baillergeau (2000) betogen dat de toon ten aanzien van zwakkere groepen in Nederland, vooral tegenover mensen die het criminele pad op zouden kunnen gaan, harder en minder sociologisch is geworden. Marginaliteit wordt niet meer uitgelegd als een maatschappelijk fenomeen dat samenhangt met de beperkte kansen en mogelijkheden van bepaalde groepen, maar als het niet deugen van de betrokkenen zelf (Duyvendak e.a. 2000: 67-68). Er waait een 'straffe' wind, maar er is, zo stellen Duyvendak en collega's, ook een andere kant.

'Er is de laatste jaren een tendens naar harder en eerder ingrijpen, maar ook naar meer bemoeienis met marginalen. Sociaal en repressief staan niet altijd tot elkaar in een "zero sum"-verhouding. (...) Het huidige beleid kunnen we niet louter als repressief óf pedagogisch definiëren, omdat preventieve programma's punitief kunnen zijn, en punitieve interventies juist weer pedagogischer lijken te worden' (Duyvendak e.a. 2000: 8, 69).

Hoewel we in Nederland zien dat er hard opgetreden wordt tegen jeugdige ongehoorzaamheid in de publieke ruimte, signaleren we ook een toenemende belangstelling voor 'sociale activering' en 'coaching' van risicjongeren. Met de opkomst van de 'participatiesamenleving' gaat het om (weer) meedoen en sociale inclusie (Hermanns & Van der Laan 2001; Poort 2008). De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling adviseert om problemen met risicjongeren met een straffe én sociale benadering aan te pakken (RMO 2008; Kooijmans & Spierts 2008). Na de rellen in Haren komt ook de commissie-Cohen met de bevinding dat de

⁴ <http://www.npogeschiedenis.nl/andere-tijden/afleveringen/2008-2009/Verwildering-der-Jeugd.html>, geraadpleegd op 4 augustus 2015.

nadruk op beheersing en repressie niet tot het gewenste effect zal leiden en dat er daarnaast sociale interventies nodig zijn om jongeren van antisociaal gedrag te weerhouden (Cohen 2013; Van den Brink e.a. 2013). Ook op basis van eerder empirisch onderzoek is bepleit dat een eenzijdig punitieve aanpak van 'anti-sociaal gedrag' niet effectief is (Imkamp 2002).

Meer nadruk op preventie

Sinds het einde van de jaren tachtig nemen we in Europa naast repressie ook een groeiende belangstelling waar voor preventie, niet in de laatste plaats met betrekking tot de aanpak van jeugdcriminaliteit. Veel sociale problemen, ook overlast, worden rond de eeuwwisseling geherdefinieerd als een veiligheidsprobleem (Boutellier 2005). Het *new penology*-beleid ten aanzien van de aanpak van risicojongeren is nu meer gericht op de bescherming van de samenleving, op het voorkomen van nieuwe slachtoffers, dan op de bescherming van de jongere (Vogelvang 2009: 122). Dit brengt niet alleen een groeiende 'cultuur van controle' mee, met een strenger repressief beleid als gevolg, maar er ontstaat dan ook meer aandacht voor preventieve programma's en beleid (Garland 2001).

Zowel in de Verenigde Staten als op het Europese continent is er sprake van een *preventive turn* (Hebberecht & Baillergeau 2012: 7). Ook in Nederland zien we een groeiende aandacht voor preventie, in het bijzonder in het werken met risicojongeren (Loeber e.a. 2010). Boutellier (2011) stelt in navolging van Beck (1992) dat Nederland kenmerken heeft gekregen van een 'risicosamenleving'. Waar vroeger een onveilige gebeurtenis aanleiding was om te interveniëren, is nu het risico op slachtofferschap of schade al een reden voor ingrijpen (Boutellier 2011: 65). In lijn hiermee kan de term risicojongeren worden opgevat als exemplarisch voor maatschappelijke angst: deze jongeren zouden een bedreiging vormen voor de sociale veiligheid. Andere auteurs passen het risicobegrip op jongeren zelf toe, die extra aandacht nodig hebben, om te voorkomen dat zij marginaliseren en in een sociale achterstandspositie blijven verkeren (Roes 2000; Duyvendak e.a. 2000).

Preventief jeugdbeleid

Sinds de decentralisatie van het Nederlandse jeugdbeleid, ingezet vanaf eind jaren tachtig van de vorige eeuw, is de gemeentelijke overheid verantwoordelijk voor jeugdwelzijnswerk en de preventie van jeugdcriminaliteit. Vanaf eind jaren negentig groeit in de Nederlandse gemeenten het aanbod van preventieve programma's en projecten, om op lokaal niveau overlast en jeugdcriminaliteit te bestrijden en 'uitval' van vroegtijdige schoolverlaters te voorkomen (Van Montfoort 2007; Van Lieshout e.a. 2007; Winsemius e.a. 2008). Voorbeelden zijn de 'coachings- of maatwerktrajecten' die risicojongeren aan scholing en werk moeten helpen, de inrichting van alternatieve hangplekken, jeugdhonks en 'portiek-cafés', 'doe mee- en thuis-op-straat-programma's', 'jongerenbuurtbemiddeling' en bijvoorbeeld ook de inzet van 'straatcoaches, city-trainers en buurtvaders' (Bongers & Jansen 2009; Sonneveld & Spierts 2010). In de veelheid aan initiatieven en projecten is er een trend zichtbaar dat jongeren zelf actief betrokken worden bij jeugdoverlast en wijkveiligheid. Ook zijn er programma's waarin burgers als vrijwilligers samenwerken met jongerenwerkers, die als 'buurtpedagogen' met jongeren werken. In beleidstaal heet dit ook wel 'de frontlinie' of 'de nulde lijn' (Valkestijn e.a. 2015).

In de periode vanaf 2007, wanneer de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) gefaseerd wordt ingevoerd, gaat ook de jeugdzorg volledig op de schop. De kabinetten-Balkenende III en IV schetsen de contouren voor de 'transitie van de jeugdzorg'. De nieuwe Jeugdwet en Participatiewet leiden tot een nieuw stelsel, dat per januari 2015 alle beleids- en beslissingsruimte aan gemeenten geeft om de zorg aan jeugdigen en ouders bij opgroei- en opvoedingsproblemen te organiseren. Ook in preventieve zin.⁵

Er heerst in het eerste anderhalve decennium van de nieuwe eeuw veel 'beleidsdruk en beleidsdrukte' rond de jeugdzorg, die uiteraard ook de praktijk raakt (Notten & Spierings

⁵ Kamerstukken II 2012/2013, 33 684, nr 3. Memorie van toelichting (regels over de gemeentelijke verantwoordelijkheid voor preventie, ondersteuning, hulp en zorg aan jeugdigen en ouders bij opgroei- en opvoedingsproblemen, psychische problemen en stoornissen (Jeugdwet)).

2012: 353). De stelselwijziging heeft grote gevolgen voor professionals in de jeugdzorg, de jeugdbescherming, de jeugdreclassering en de jeugd-GGZ. Beleidsmakers benadrukken dat 'de transitie' ook om een 'transformatie' vraagt, waarmee ze een andere manier van denken en werken bedoelen (Cohen e.a. 2014). Gemeenten en jeugdprofessionals zoeken naar nieuwe verhoudingen tussen zorg en zelfregulatie, en proberen de aandacht voor kwetsbare jongeren vast te houden, ondanks de bezuinigingen, niet in de laatste plaats voor jongeren met beginnend delinquent gedrag.

In hoeverre raakt de decentralisatie van de jeugdzorg ook het jeugd- en jongerenwerk? Onderzoekers van het Nederlands Jeugdinstituut (Valkestijn e.a. 2015) schrijven dat het nieuwe jeugdstelsel kansen biedt voor de samenwerking tussen het jongerenwerk en diverse andere professionals die werkzaam zijn in jeugdvoorzieningen. Maar in de meeste gemeenten moet die samenwerking nog wel beginnen.

'Jongerenwerk maakt deel uit van de pedagogische basisinfrastructuur, naast school, kinderopvang/peuterspeelzalen en organisaties voor sport en cultuur. In het nieuwe jeugdstelsel is dit het onderdeel van het normale opvoeden en opgroeien. Daar vormt het jongerenwerk een brug naar de pedagogische civil society (ouders, familie en informele netwerken in de wijk) en naar andere basisvoorzieningen' (Valkestijn e.a. 2015: 14-15).

Vanuit die positie zou het jongerenwerk volgens hen de samenwerking kunnen opzoeken met partners in 'de eerste lijn' en met specialisten op het terrein van jeugd- en sociale voorzieningen.

Het is niet voor het eerst dat het jeugd- en jongerenwerk opnieuw zijn positie bepaalt, om zowel belangen van jongeren als het beleid te dienen (Spierts 2014). Jongerenwerkers zelf zeggen te moeten laveren tussen 'de straat en de staat', en dat het niet gemakkelijk is om zich te verhouden tot actuele ontwikkelingen en trends, zonder daarbij hun eigenheid te verliezen (Abdallah e.a. 2010; Embregts 2013). Deze kwestie komt in hoofdstuk 4 terug.

1.3 Huidig beleid: activeren, integraal werken en 'gewoon' opvoeden

Onderzoekers en beleidsmakers signaleren dat er in Nederland sprake is van een 'opvoedingsverlegenheid', zowel in huiselijke kring als in de publieke ruimte (De Winter 2004; Hermanns 2009). Blijkbaar zijn ouders en burgers 'het gewone opvoeden' verleerd, waardoor kinderen en jongeren niet de basis meekrijgen die nodig is voor een positieve ontwikkeling (Pels 1998). De overheid ziet het in toenemende mate als haar taak om burgers, primair ouders, te wijzen op hun opvoedingsverantwoordelijkheid. De nieuwe Participatiewet en Jeugdwet spreken niet alleen ouders, maar ook jongeren aan op hun eigen verantwoordelijkheid en hun probleemoplossend vermogen. Het praktische én morele appèl op 'eigen kracht' is groot, wat de vraag oproept of dit niet tot minder maar juist tot meer problemen bij de zwakste groepen zal leiden (Tonkens & Duyvendak 2013; Spierts 2014; Duyvendak 2015).

De overheid zal weliswaar blijven 'ondersteunen' bij de opvoeding van ouders – onder andere door de inzet van 'sociale wijkteams' – en zal blijven ingrijpen als er zich onveilige situaties voordoen. Maar tegelijkertijd is het de bedoeling dat professionals het oplossen van pedagogische problemen met jongeren niet meteen overnemen. In de geest van 'eigen kracht' en 'burgerkracht' wordt professionals nog weleens verweten dat mensen met noden onvoldoende zijn geactiveerd, zoals in het volgende citaat uit een beleidsdocument van de gemeente 's-Hertogenbosch:

'In de gekantelde uitvoering gaat men uit van de mogelijkheden van mensen om te komen van "recht op ondersteuning" naar "wat kan ik zelf". Hulpverleners en gemeenten zijn nu nog vaak geneigd om problemen voor burgers op te lossen. (...) We vragen professionals

meer te denken vanuit de mogelijkheden en behoeftes van de jeugdige/het gezin'
(Gemeente 's-Hertogenbosch 2014: 9-10).

Waar komt het idee vandaan dat burgers tot nu toe niet op hun eigen verantwoordelijkheid en hun potenties zijn aangesproken? Historisch onderzoek (Spierts 2014) naar de professionalisering van het sociaal werk laat zien dat juist de 'logica van het activeren' in de loop van de geschiedenis tot ontwikkeling is gekomen en het sociaal werk zelfs kenmerkt. Die logica vertrekt volgens Spierts vanuit kansen, mogelijkheden en belemmeringen van mensen tot deelname aan maatschappelijke activiteiten. Niet te verwarren met de 'activerende verzorgingsstaat' die mensen aanspreekt op hun verantwoordelijkheidszin vanuit het mensbeeld 'dat onze toekomstige levenslooprisico's van eigen menselijke makelij zijn' (Spierts 2014: 292). Daarbij past de accentverschuiving van rechten naar plichten: burgers moeten voortaan 'bewijzen' dat ze alles hebben gedaan om hun ziekte, werkloosheid of armoede te voorkomen (Trommel 2010). De logica van het activeren gaat daarentegen meer uit van een gedeelde verantwoordelijkheid.

Activeren als vorm van 'sociale preventie'

Als gevolg van het activerende preventieve jeugdbeleid neemt het aantal stimuleringsprogramma's voor risicojongeren toe. De bedoeling daarvan is dat jongeren verantwoordelijkheid nemen voor hun problemen en zelf de voorwaarden creëren voor een kansrijke toekomst. Ook het jeugd- en jongerenwerk voor kwetsbare jongeren is de afgelopen jaren veranderd: 'meedoen' en 'talentontwikkeling' zijn de nieuwe speerpunten (Metz 2011b; Abdallah e.a. 2016). Hebberecht en Baillergeau (2012) spreken van *social crime prevention* omdat ontwikkelingsgerichte programma's steeds vaker samengaan met programma's voor sociale veiligheid.

'Social crime prevention measures and interventions can include some practices involving individuals, peer groups or families, but these have to be oriented towards social structures, relationships and situations in which people can commit crime, be victimized or develop feelings of insecurity. Social crime prevention interventions aim to build a social relationship with (potential) offenders or victims of crime. However, the boundaries between social crime prevention and other concepts, such as community safety or developmental prevention, and even with situational prevention, are sometimes rather unclear and combined in one project (often in community safety programmes)'
(Hebberecht & Baillergeau 2012: 9).

De onderzoekspraktijken in deze studie – sportieve en artistieke talentprojecten in het jongerenwerk – zijn voorbeelden van 'sociale preventie'. De nieuwe verzamelnaam voor deze programma's is 'talentgericht jongerenwerk' (Abdallah e.a. 2016). Synoniemen zijn 'potentief jongerenwerk' (Oosterling 2009), 'talentcoaching' (Kooijmans 2009; Stoffelen 2009) en 'ontwikkelingsgericht jongerenwerk' (Metz 2013; Valkestijn e.a. 2015). De pedagogische programma's vinden plaats in de sociale leefomgeving en in de vrije tijd van jongeren. Ze zijn bedoeld om de brede talentontwikkeling van risicojongeren te stimuleren, en daarmee samenhangend de sociale veiligheid in wijken te bevorderen. Hoofdstuk 4 gaat over deze meervoudige doelstelling.

'Integraal samenwerken'

Een andere notie die het jeugdbeleid heeft beïnvloed, is dat de aanpak van problemen rondom jeugd in de hoogtijdagen van de verzorgingsstaat te versnipperd is geraakt en dat er tussen *stakeholders* onderling te weinig wordt samengewerkt (Schuyt 1995; Bekker & Witte 2014). De term 'ketenbeleid' raakt eind jaren negentig in zwang. Voorzieningen en interventies zouden meer op elkaar afgestemd moeten worden, waarvoor de criminologe

Junger-Tas eerder ook een lans brak (Junger-Tas 1992). De Operatie Jong⁶ (2004-2007) stimuleerde de inzet van 'integraal jeugdbeleid' op lokaal niveau, als kader voor meer afstemming en samenwerking tussen alle voorzieningen voor de jeugd (Operatie Jong 2004). Een voorbeeld van samenwerking op gemeentelijk niveau is de oprichting van de zogenoemde veiligheidshuizen. Het idee is dat in een veiligheidshuis de diverse partners beter met elkaar samenwerken om jeugdoverlast te beperken en een veilige leefomgeving te creëren – in wijken, in gezinnen en op scholen. Door alle betrokken 'stakeholders' van het beleid op het gebied van jeugd en veiligheid onder één dak samen te brengen, zouden signalen van zorgwekkende situaties sneller worden opgepakt. Dit vergt een intensieve samenwerking tussen de Centra voor Jeugd en Gezin, sociale wijkteams (waaronder het jongerenwerk), politie en de justitiële partners in de veiligheidshuizen, zoals de Raad voor de Kinderbescherming en de jeugdreclassering. Deze is niet op voorhand gegeven en is in de meeste gemeenten nog niet optimaal (Ministerie van V&J 2013; Bekker & Witte 2014).

Positief jeugdbeleid: 'gewoon' opvoeden

Medewerkers van het Nederlands Jeugdinstituut pleitten in de periode voorafgaand aan de transitie in de jeugdzorg, samen met belanghebbende organisaties⁷, voor 'positief jeugdbeleid' (Bakker e.a. 2009). De analyse van de betrokkenen is dat er in voorbije jaren een bovenmatige probleemgerichtheid in het Nederlandse jeugdbeleid zou zijn ontstaan, en ook zij stellen dat er onvoldoende appèl op het zelfregulerend vermogen van jeugdigen en gezinnen is gedaan. Het pleidooi is om zowel de pedagogische kwaliteit van de directe leefomgeving als de algemene jeugdvoorzieningen te versterken. Voor complexe vragen en behoeften rond opvoeding, ontwikkeling, gezondheid en opgroeien zouden ouders en jongeren kunnen aankloppen bij de gespecialiseerde jeugdzorg in de eerste en tweede lijn. Het Nederlands Jeugdinstituut pleit ervoor dat 'de algemene jeugdvoorzieningen, waaronder ook het jongerenwerk, zich vooral richten op 'het gewone opvoeden' van kwetsbare jongeren, het stimuleren van brede ontwikkeling van individuele talenten en burgerschap' (Van Oenen & Van Westering 2010: 9; Valkestijn e.a. 2015).

In lijn met deze visie ligt het advies aan gemeenten om fors te investeren in het jongerenwerk, zowel kwantitatief als kwalitatief, opdat er adequaat en vooral preventief ingegrepen kan worden als jongeren in risicovolle situaties verkeren, bijvoorbeeld in wijken waar ouders minder grip op hun kinderen hebben. De pedagoog De Winter introduceerde al eerder de term 'straatpedagogiek' en ziet jongerenwerkers als aangewezen 'buurtpedagogen' (De Winter 2003; De Winter e.a. 2009). Dit advies nemen veel gemeenten over. Jeugd- en jongerenwerkers krijgen de opdracht om jongeren met een verhoogd risico op 'uitval' en delinquentie op straat op te zoeken, door *outreaching* ambulant jongerenwerk, door contact met hen te leggen, risicojongeren te stimuleren tot talentontwikkeling en ze van de straat te houden. Het aantal professionele jeugd- en jongerenwerkers stijgt in het eerste decennium van de nieuwe eeuw met 60 procent (Noorda & Co 2009; Kooijmans & Spierts 2012: 244). In wijken waar veel meldingen van overlast zijn, werken jongerenwerkers en wijkagenten met elkaar samen om groepen overlastgevende, hinderlijke en criminele jongeren in kaart te brengen⁸ en antisociaal gedrag van (groepen) jeugdigen aan te pakken. De volgende paragraaf gaat over hoe in het jongerenwerk recent de aandacht voor talentontwikkeling toeneemt en hoe professionals van deze werksoort zich verhouden tot overlastbestrijding.

⁶ Operatie Jong was een samenwerkingsverband van de ministeries die betrokken waren bij jeugdbeleid, om samen met partijen in het veld meer samenhang in het jeugdbeleid tot stand te brengen. www.operatiejong.nl

⁷ Het visiedocument *Een solide basis voor positief jeugdbeleid* komt tot stand met o.a. de Vereniging voor Nederlandse Gemeenten (VNG), MOgroep Welzijn en Maatschappelijke Dienstverlening, Beroepsvereniging Jongerenwerkers (BV Jong), Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen, Brancheorganisatie Kinderdagopvang, Landelijk Platform Peuterspeelzalen, Beroepsvereniging Kinderwerk en Verdiwel.

⁸ Hiervoor gebruiken zij de 'Beke-shortlist', zie verderop in hoofdstuk 3.

1.4 Jongerenwerk tussen talentontwikkeling en overlastbestrijding

Sinds de invoering van de kindertewet en de leerplichtwet, begin twintigste eeuw, zijn er in het Nederlandse jeugd- en jongerenwerk⁹ perioden met een meer robuuste en een mildere aanpak geweest (Kooijmans & Spierts 2012). Een punitieve aanpak past deze beroepsgroep minder, wat niet wil zeggen dat jongerenwerkers altijd 'soft' optreden. Ook deze professionals kennen tijden van corrigerend en confronterend optreden (Spierts & Van Vliet 2008; Noorda 2009; Van Strijen 2011). Een op beschaving gerichte benadering zien we bijvoorbeeld in de jaren na de Eerste Wereldoorlog als door jeugdwerkloosheid en gesloten schoolgebouwen jeugd massaal op straat terechtkomt. Vanaf 1920 kent de overheid met de oprichting van de Centrale Jeugdraad voor het eerst overheidssubsidie aan jeugdwerk toe, dat voor die tijd alleen door de zuilen georganiseerd en bekostigd was. Door de oprichting van 'volkshuizen' (achteraf te beschouwen als de voorlopers van professioneel jongerenwerk) werd geprobeerd de ongeschoolde en baldadige arbeidersjeugd te beschaven (Nijenhuis 1987). Deze initiatieven slaagden er echter onvoldoende in deze jongeren te bereiken. In een aantal grote steden ontstaan eind jaren twintig club- en buurthuizen met jeugdactiviteiten gericht op ontspanning en ontwikkeling, maar ook bedoeld als beschavingsstrategie en als weg naar werk, zoals De Ahrend in Rotterdam. Oprichter Van Wijk verwoordt de bedoeling ervan als volgt:

'(...) om zijne avonden in een gezellige en passende omgeving door te kunnen brengen, in de hoop daarmee de drang naar ontwikkeling en beschaving te kunnen wekken.'
(Hazekamp e.a. 1994: 18).

In Den Haag start in 1926 clubhuis De Mussen, de eerste jongerenwerkpraktijk die zich specifiek en 'met harde hand' op de gedragsbeïnvloeding van criminele jongeren richt (Oudenaarden 1995: 23). Ook in de jaren na de Tweede Wereldoorlog zet de overheid uit zorg over 'zedeloze, baldadige en verwilderde jeugd' fors in op 'massajeugdwerk' door extra rijkssubsidie te verstrekken. Vormende beïnvloeding van jongeren zou nodig zijn 'bij gebrek aan binding met geestelijke normen en waarden', zo luidde de conclusie van het onderzoek van de Landelijke Jeugd Actie Commissie in 1952. In de periode tot 1963 stijgt het budget voor jeugdvorming van 5,6 miljoen naar 18,6 miljoen gulden (De Haan & Duyvendak 2002).

Vanaf de jaren zestig verandert de pedagogische functie van het jongerenwerk radicaal, omdat jongeren niet langer worden gezien als moreel verloederd, maar als dragers van sociale vernieuwingen, die zelf kunnen bepalen wat het beste voor hen is (Te Poel 1997). Welzijn wordt het nieuwe doel van het ingestelde ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk. Het jongerenwerk, nu onderdeel van het Sociaal Cultureel Werk, krijgt de opdracht om samen met jongeren eigentijdse activiteiten te ontwikkelen (COWER 1966). Zo ontstaat in de jaren zeventig het 'open jeugdwerk', dat ontmoeting en recreatie faciliteert door ruimte te bieden aan jongeren en hun eigen jeugdcultuur. De jeugdwerker is dan vooral voorwaardenschepend.

In de jaren tachtig, na de decentralisatie van het jeugdbeleid, spreken gemeenten het sociaal-cultureel jongerenwerk weer aan op het aanpakken van problemen met jeugd. 'Straathoekwerk' en 'randgroepjongerenwerk' worden in die tijd populair, onder andere met taken als signalering en doorverwijzing. Jeugdwerkers krijgen een rol in het voorkomen en bestrijden van bijvoorbeeld vroegtijdig schoolverlaten en kleine criminaliteit (Kooijmans & Spierts 2012: 240). Vanaf het einde van de twintigste eeuw pakt het jongerenwerk, als gevolg van nieuw preventief beleid om jeugdcriminaliteit en overlastproblematiek vroegtijdig aan te pakken, zijn pedagogische opdracht weer expliciet op (Van der Zande 1990; Baillergeau & Hoijsink 2010; Schellekens 1998). Dit komt mede doordat de uitvoering van het jongerenwerk via gemeentelijke aanbestedingen verloopt. Hierdoor bepaalt de lokale overheid, als financier en opdrachtgever, zowel de doelen als de inhoud van het

⁹ In publicaties over de geschiedenis van jongerenwerk wordt afwisselend over 'jeugdwerk' en 'jongerenwerk' gesproken. In deze tijd is de term 'jongerenwerk' gangbaar.

jongerenwerk. Dit is nog eens versterkt door de invoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) in 2007, die de Nederlandse gemeenten verantwoordelijk stelt voor maatschappelijke participatie van jongeren, zodat zij 'meedoen als volwaardige burgers' (De Winter e.a. 2006; De Winter 2011).

Na de eeuwwisseling is talentontwikkeling een belangrijk speerpunt in het Nederlandse jeugdbeleid geworden (Gilsing 2005). Ook het jongerenwerk gaat in die periode over naar een talentgerichte benadering. Talent en talentontwikkeling zijn de nieuwe *buzzwords*. Talentprojecten nemen in omvang toe om maatschappelijk kwetsbare jongeren te stimuleren tot positieve en kansrijke maatschappelijke participatie (Metz 2011b). Veel jongerencentra, die voorheen een laagdrempelige inloopvoorziening waren, hebben in het afgelopen decennium plaatsgemaakt voor productiehuisen, *talentfactories*, kickboks-gyms en muziekstudio's. Chillen op kosten van de overheid is niet meer van deze tijd. Jongerenwerkers 'Nieuwe Stijl' worden door lokale overheden ingezet om kinderen en jongeren te activeren en te stimuleren, hen aan te spreken op hun talenten (lees 'eigen kracht'). Jeugdwerkers heten conform de nieuwe trend voortaan 'talentcoaches', 'talentmakelaars' of 'talentgerichte werkers' (Stoffelen 2009; Van Strijen 2011; Veenbaas e.a. 2011; Abdallah e.a. 2016).

Een voorbeeld van lokaal talentgericht jeugdbeleid is het meerjarenplan 2007-2010 van de gemeente Amsterdam (Gemeente Amsterdam 2008). In deze nota beschrijven de stadsdelen en organisaties voor onderwijs, welzijn, jeugdzorg, politie en justitie de kansen die zij willen bieden voor de Amsterdamse jeugd. In de nota wordt aandacht geboden aan alle kinderen en jongeren, zowel aan degenen die bijzondere aandacht nodig hebben als aan jeugd met wie het goed gaat. Alle intenties van positief jeugdbeleid ten spijt, blijken risicojongeren aanvankelijk niet aan de talentprogramma's van het jongerenwerk mee te doen (Kooijmans 2009: 38). 'De kwetsbaarste jongeren bereiken we nu niet meer. Ze zijn onzeker, ze denken dat ze geen talenten hebben. Dat kan toch nooit de bedoeling zijn van het jongerenwerk?', aldus een Amsterdamse jongerenwerker (Spierts & Kooijmans 2010: 242-243). Het is niet voor het eerst dat het jongerenwerk een speelbal is in veranderend jeugdbeleid en op zoek is naar zijn positie.

Spagaat of meervoudige doelstelling?

Voor jongerenwerkers is niet altijd helder wat er van hen wordt verwacht en ze lijken ook zelf geen positie te bepalen (Abdallah e.a. 2010; Spierts 2014). Als uitvoerders van sociaal jeugdbeleid zijn zij primair gericht op 'brede talentontwikkeling' van kwetsbare jongeren. Tegelijkertijd dwingt het dominante 'veiligheidsdiscours' hen om zich ook met criminaliteitspreventie bezig te houden.

"Eigenlijk hebben we dus twee opdrachten. Van 'welzijn' en 'onderwijs' moeten we ons met talentontwikkeling bezighouden en van 'veiligheid' moeten we jongeren in het gareel zien te houden." (jongerenwerker in Tilburg, november 2010)

Zitten jongerenwerkers in een spreekwoordelijke spagaat, of laten zij zich als een 'trekpop' gebruiken? En wat zegt dit over hun professionele eigenheid en de beroepsidentiteit?

Sinds het jongerenwerk partner in het veiligheidshuis is geworden¹⁰ (zie paragraaf 1.3) en tegelijkertijd op talentontwikkeling van risicojongeren is gericht, is er bij veel welzijnsorganisaties een onderscheid ontstaan tussen 'accommodatie-gebonden jongerenwerk', gericht op brede talentontwikkeling, en 'ambulant jongerenwerk', dat specifiek inzet op risico- en overlastbestrijding van jongeren. Bij het laatste soort werk zijn jongerenwerkers als 'frontliniewerkers in de nulde lijn' actief, vaak op straat¹¹, om jongeren die dreigen te marginaliseren te bereiken en te coachen. Ook zijn er projecten die de twee

¹⁰ Dit is in 's-Hertogenbosch en Tilburg het geval, maar het is niet in alle steden en regio's standaard dat het jongerenwerker partner is in het veiligheidshuis.

¹¹ Jongerenwerkers zoeken ook contact met jongeren op andere 'vindplaatsen' zoals sporthallen, snackbars of gokhallen.

doelstellingen, talentontwikkeling én overlastbestrijding, in hun aanpak combineren, zoals in de twee Noord Brabantse onderzoekspraktijken in deze studie: het voetbalproject Doelbewust van Welzijnsorganisatie Divers in de gemeente 's-Hertogenbosch en de artistieke talentprojecten van R-Newt, het jongerenwerk van ContourdeTwern in Tilburg. De beschrijving van deze twee praktijken volgt in hoofdstuk 2.

1.5 Talentologie in het werken met risicojongeren

Waar komt de focus op talent vandaan? En wat is de betekenis ervan in relatie tot jongerenwerk en risicojeugd? Talentontwikkeling en het terugdringen van risicofactoren zijn concepten die doorgaans tegenovergestelde connotaties hebben, maar blijkbaar is het in het jongerenwerk toch een veelbelovend *pas de deux*. Hoe kunnen we de opkomst en populariteit van de 'talentgerichte benadering' begrijpen, in het bijzonder in het werken met risicojongeren?

Wat is talent?

Volgens etymologische woordenboeken werd met het begrip 'talent' oorspronkelijk een bepaalde gewichtseenheid aangeduid, afgeleid van het Griekse 'talenton' en het Latijnse 'talentum' (later 'ingenio'), dat een weegschaal of een bepaald gewicht aan geld of zilver betekende. Vanaf de veertiende eeuw gebruikte men 'talent' voor het eerst in de betekenis van 'bekwaamheid, begaafdheid, aanleg en de gave van een fijn onderscheidingsvermogen' (Philippa e.a. 2003-2009). De Nederlandse Van Dale geeft als betekenis 'natuurlijke begaafdheid' en 'bekwaamheid'. In Nederlandse literatuur over talent en talentontwikkeling komen we synoniemen tegen als 'aanleg en kunde' (Dewulf 2013), een 'sterke kant' of 'kwaliteit' (Hiemstra & Bohlmeijer 2013), 'een bijzondere gave, menselijk kapitaal of menselijk potentieel' (...) (Verhaeghe 2012; Sennett 2003), 'intelligentie' (Gardner 2002) of 'competentie' (Stevens & Bors 2009).

Betekenenissen van het begrip talent variëren van 'een natuurlijke aanleg' of 'een gave van God', waarop je dus zelf geen invloed hebt, tot een fenomeen dat ontwikkelbaar en zelfs 'maakbaar' is, een uitleg die in de huidige tijd domineert (Verhaeghe 2012: 61-105). In veranderkundige kringen krijgt talent over het algemeen een ruime definitie, 'potentie' is een veelgebruikte term, waarbij de gedachte is dat iedereen er in een bepaalde mate over beschikt, en dat afhankelijk van de omstandigheden het 'menselijke potentieel' tot ontwikkeling kan komen (Rikers 2009; Van Hoorik 2011; Witte 2012; Obex 2013). Talent is een begrip met overwegend positieve connotaties.

Sennett (2003, 2008, 2012), die in zijn sociologische studies over vakmanschap en ambachtelijkheid het fenomeen talent ontrafelt en problematiseert, stelt dat we in het Westen graag geloven dat iedereen een bepaald talent bezit, dat we bekwaamheden kunnen ontwikkelen en benutten en dat talentontwikkeling erkenning en respect oplevert. Sennett beschrijft hoe talent in de loop van de tijd diverse betekenissen krijgt en dat er verschillende waarden aan worden toegekend. In de loop van de negentiende eeuw zijn mensen steeds meer afhankelijk geworden van hun talenten en persoonlijke inzet. Waar in vroegere tijden overgeërfde privileges golden, zijn het gaandeweg persoonlijke prestaties die het maatschappelijk succes bepalen. Moderne samenlevingen hebben met de komst van selecterende onderwijssystemen en instituties bureaucratische formules ontwikkeld over hoe 'begaafdheid' moet worden beloond, hoe het talent krijgt wat het toekomt. Talent en prestaties lijken in een meritocratiserende samenleving samen te vallen (Verhaeghe 2012).

'De voor talent toegankelijke carrières hebben een nieuwe aristocratie tot gevolg, waarbij macht en invloed niet gebaseerd zijn op geboorte en welstand, maar op genialiteit' (Sennett 2003: 77).

Wat betekent dit voor jongeren die opgroeien in een samenleving waar individuele talenten en prestaties in sterke mate hun maatschappelijke positie bepalen? Deze vraag is in het bijzonder relevant voor risicojongeren, die relatief vaak in een achterstandspositie verkeren, en waarvan we weten dat zij zichzelf soms ook als 'verliezers' zien (Swierstra & Tonkens 2008). Dit komt in hoofdstuk 3 aan bod.

Een talentendiscours

De opkomst van het talentgerichte jongerenwerk staat niet op zichzelf. Ook het onderwijs, de organisatie- en bedrijfskunde, de vrijetijdsector, de sport en de kunst, de politiek, zorg en welzijn, en niet in de laatste plaats de media kennen een sterke gerichtheid op talent en talentontwikkeling.

In het onderwijs mag 'geen splinter talent worden verspild'¹², en lijkt de aandacht voor excellentie toe te nemen (Stevens & Bors 2009). Het bedrijfsleven denkt productiever te kunnen werken als het talenten van medewerkers aanspreekt (Cooperrider & Whitney 1999; Kop 2012). In de sociale sector lijkt de aandacht te verschuiven van problemen naar sterke kanten van cliënten (Spinder e.a. 2007) en in de media buitelen talentenjachten over elkaar heen. Dagelijks zien we op tv hoe mensen 'strijden om talent' in programma's als *Idols* en *Popstars*, *The voice of Holland*, *Holland's got talent* en *So you think you can dance*.

Krachttermen worden het laatste decennium evenzeer populair, zoals empowerment, 'eigen kracht' en 'burgerkracht'. Het credo is dat iedereen over talent beschikt, maar het gaat nog een stap verder: blijkbaar moeten we er ook iets mee. Talentontwikkeling beperkt zich niet langer tot een kleine elite van hoogpresteerders, topsporters, kunstenaars of andere genieën. Slogans op flyers en billboards als 'iedereen heeft talent' en 'je talent, dat ben je zelf' moeten alle burgers aanspreken. Talentontwikkeling is een dominant paradigma met veel jargon: we spreken van 'talentmanagement', 'talentenjachten', 'talentwijzers', een 'talentenklas'. Het aantal Engelstalige boektitels dat handelt over *talent development* stijgt tussen 1980 en 2008 met 400 procent.¹³

Talentgericht werken

Hoewel empowerment in de jaren tachtig vanuit de Verenigde Staten ook in Nederland opkomt, zien we dat het pas vanaf de jaren negentig in de sociale sector aan belangstelling wint. Vanaf die periode gaan sociale professionals de empowermentbenadering bewuster hanteren (Spierts 1999). Voor auteurs in binnen- en buitenland die de zogenoemde *strength based approach* vertegenwoordigen en zich kritisch uitlaten over de probleemgerichte benadering binnen zorg en welzijn (Seligman & Csikszentmihalyi 2000; Spinder e.a. 2007; Hiemstra & Bohlmeijer 2013) is vanaf de eeuwwisseling steeds meer belangstelling. Volgens deze auteurs zijn het beleid en de praktijk te veel op de deficiënties van mensen gericht en wordt te weinig gebruik gemaakt van het probleemoplossend vermogen van burgers en de samenleving. Ondanks dat hiermee de geschiedenis van het sociaal werk geen recht wordt gedaan, zijn 'talentgerichte' en 'krachtgerichte' programma's ontegenzeggelijk populair geworden. Een voorbeeld is de Eigen Kracht Conferentie, een interventie die in principe zonder of met minimale tussenkomst van sociale professionals het zelfregulerend en probleemoplossend vermogen van probleemgezinnen en hulpbehoevende burgers aanspreekt (Nuyts 2012; Van Pagée 2006). De tegenstrijdige boodschap aan de huidige professionals is om in de wijk en in gezinnen 'present te zijn'¹⁴, maar vooral 'op hun handen te zitten' (Bakker 2013). De psychologe Van Regenmortel (2008) signaleert op basis van haar onderzoekswerk dat Nederland en Vlaanderen 'zwanger zijn van empowerment'. In haar optiek is het empowermentparadigma een bruikbaar kader voor sociale inclusie en moderne zorg. Ze pleit

¹² Uit NIVOZ-lezing 2006 door dr. Herman Wijffels (Stevens & Bors 2009).

¹³ Ngram viewer, geraadpleegd op 31 oktober 2014.

https://books.google.com/ngrams/graph?content=talent+development&year_start=1800&year_end=2000&corpus=15&smoothing=10&share=&direct_url=t1%3B%2Ctalent%20development%3B%2CC0

¹⁴ In het 'nieuwe werken' heeft de presentietheorie van Andries Baart (2001) veel praktijken geïnformeerd.

voor het versterken en het verbinden van personen, organisaties en groepen in de samenleving, met prioritaire aandacht voor kwetsbare personen en groepen. Dit impliceert volgens haar een 'krachtgerichte zorg', die de gedeelde verantwoordelijkheid in de samenleving aanspreekt en daarbij kwetsbaarheden onderkent en respecteert (Van Regenmortel 2009: 22-23). Haar betoog past bij de eerder genoemde logica van het activeren.

De opkomst van empowerment en eigen kracht heeft ook zijn weerslag op het sociaal-cultureel werk. Vooral na het verschijnen van de RMO-publicatie Burgerkracht (De Boer & Van der Lans 2011) gaan welzijnsorganisaties en professionals op zoek naar nieuwe verhoudingen tussen zorg en zelfregulatie. De concepten spreken aan en lijken houvast te geven, zowel bij de herformulering van beleid als bij het herinrichten van sociale uitvoeringspraktijken.

Ook in het justitiële veld heeft het krachtgerichte paradigma zijn intrede gedaan, waar het terugdringen van risicofactoren – die de prevalentie van delinquent gedrag en recidive voorspellen – het dominante adagium is. Het versterken van een op ontwikkeling gerichte invalshoek neemt rond de eeuwwisseling ook binnen justitie toe (Vogelvang 2009). Een groep criminologen uit de Angelsaksische landen maakt zich onder de noemers *what works* en *desistance from crime* (letterlijk 'afzien van criminaliteit') sterk voor een ontwikkelings- en toekomstgerichte benadering in het forensische werk (Andrews 2000; Maruna 2001; McNeill 2008). Ook Nederlandse en Vlaamse criminologen en ontwikkelingspsychologen pleiten ervoor om protectieve en promotieve factoren (te vertalen als beschermende en gunstige factoren) te versterken, die volgens hen niet alleen bijdragen aan een positieve ontwikkeling, gezond opgroeien en welbevinden van justitiabelen, maar ook de motivatie voor desistance stimuleren (Nuytiens e.a. 2007; Loeber e.a. 2010: 109-110). De betekenis van het *what works*- en *desistance*-perspectief in het onderzoek naar de preventieve werking van talentgericht jongerenwerk komt nader aan de orde in de hoofdstukken 6 en 7.

Talentgericht jongerenwerk

De opkomst en de populariteit van het talentgerichte jongerenwerk is te plaatsen tegen de achtergrond van het 'positief jeugdbeleid', de opmars van het talentendiscours, de *strength based approach* en het empowermentparadigma. Dat sommige jongerenwerkpraktijken zich ook specifiek richten op jongeren met beginnend delinquent gedrag is te begrijpen vanuit het perspectief van het dominante veiligheidsdiscours.

Toch is niet helder of talentprojecten een *one size fits all*-oplossing zijn om allerlei vormen van achterstand en sociale problemen aan te pakken. Of is het talentgerichte jongerenwerk een extra impuls voor risicojongeren, die in een meritocratische samenleving de boot dreigen te missen, omdat zij in de race om talent ook een eerlijke kans verdienen? Dergelijke vragen komen terug in hoofdstuk 4, waar jongerenwerkers over de bedoeling van hun werk vertellen.

Het veranderde beleid heeft er hoe dan ook toe geleid dat het talentgerichte jongerenwerk jongeren aanspreekt op hun sterke kanten (talenten) en op hun eigen verantwoordelijkheid (Metz 2013; Abdallah e.a. 2016). De wervingsfolders verzekeren dat iedereen talent heeft en iedereen een winnaar is, omdat vooral het meedoen telt. Er is geen ruimte en tijd voor *chillen*, en zeker niet voor antisociaal gedrag en relschopperij (Divers 2009; ContourdeTwern 2013). Jongeren mogen niet langer consumeren in hun vrije tijd, maar moeten 'producent worden van hun eigen ontwikkeling' (Gemeente Amsterdam 2008; Veenbaas e.a. 2011). De toon in het hedendaagse jongerenwerk is te omschrijven als robuust én sociaal. De talentprogramma's zijn speels maar tegelijkertijd serieus: veel kwetsbare jongeren doen er graag aan mee. Ze wedijveren in zogenoemde *battles* om zichzelf en anderen te overtreffen.

Battles om respect (veldobservatie Tilburg)*

Ruim honderd jongens, van naar schatting tussen de 12 en 25 jaar, zijn vandaag naar Tilburg gekomen om elkaar uit te dagen in een internationaal *breakdance battle-event*. In alle zalen, kleedkamers en zelfs in de hal van het cultureel centrum zijn er workshops en voorrondes, ter voorbereiding op de finale aan het einde van de dag. Dan zal er gebatteld worden om de geldprijs, 2500 euro, maar vooral ook om de eer. 'Respéct', zoals de jongens het zelf zeggen. Een rij vol jongeren met rugzakjes, vriendelijk en beweeglijk, een groet links en rechts, broek op half elf, felgekeurde T-shirts of een geruit hemd, een pet met de flap naar voren of opzij en een enkele naar achteren, weer anderen met een muts vol met haar en/of vulling. Tja, wat wil je als je de hele middag moet laten zien dat je meer rondjes op je hoofd kan draaien dan de tegenstander.

Een intense focus van jongeren op andere jongeren en hun bewegingen. De jongeren zijn bezig in alle uithoeken van het gebouw, waar je ook kijkt, overal tollende en kijkende *breakdancers*. Lenig en geen angst om verder te gaan dan ver, oefenen en doen. Passende muziek op de achtergrond, ouders en kinderen, diverse culturen, leuke sfeer. Na enige tijd rondgewandeld te hebben slof ik richting de kleine zaal, sloffen dat past geheel in de sfeer, relax.

(...)

20.00 uur. De grote zaal loopt vol voor de finale. Veel jongeren, vooral jongens, maar ook een aantal volwassenen, ouders en coaches, en bewakers die ontspannen tussen het publiek staan te kijken naar de battles. Een dynamisch gebeuren, harde muziek, een strak ritme, ik kan niet stil zitten. Het publiek synchroniseert mee, je voelt de energie op de vloer en in de zaal. De judges spelen hun rol met overtuiging. Zij bepalen wie er zal winnen, het spant erom... Justen Beer, de jongste deelnemer van 11 jaar, is vandaag de winnaar. Hij is de jonge held van de dag. De cheque ter waarde van 2500 euro gaat naar hem.

Aan de zijkant van de vloer huilt een jongen. Er zitten jongens uit te rusten, cool down, het hoofd in de handen. De tl's gaan aan. Het is gedaan.

* Veldnotities Onderzoekswerkplaats (Pieters 2012; Kooijmans 2012)

Dit Tilburgse *event* is georganiseerd door de *Hustlekidz*, een groep van vijf jongens die het *breaken* al op kinderleeftijd leerde, ondersteund door het jongerenwerk en sportbuurtwerk van de gemeente Tilburg. Ivo, één van de organiserende *Hustlekidz*, vertelt:

"Toen we klein waren oefenden we op straat, op kartonnen dozen. We woonden in dezelfde wijk. We vonden het vet om *dance battles* uit Amerikaanse videoclips na te spelen."

Jongerenwerker Bart, die eindverantwoordelijk is voor de activiteit, werkt al ruim tien jaar met deze jongens, vanaf hun kindertijd.

"Vroeger waren het straatjongens, en echt niet van die *nerdy* schatjes. Ze waren gek op *breakdance*, en ze hadden talent, daar hebben we ze mee verleid om aan het jongerenwerk mee te doen. We organiseerden workshops en *battles*, dus kwamen ze graag naar het jongerencentrum. En zo konden we ze een beetje opvoeden. De *Hustlekidz* is nu een begrip. Het zijn *masters*, professionals eigenlijk: ze geven les, ze *breaken* op hoog niveau, sommigen reizen de wereld rond en verdienen hun brood met geldprijzen."

1.6 Probleem- en vraagstelling, doelstelling en positionering

In het jongerenwerk heeft de talentgerichte benadering zich als een olievlek verspreid en het aantal talentprogramma's is explosief gegroeid (Metz 2011b). Gemeenten investeren in de populaire programma's vanuit de verwachting dat ze kwetsbare jongeren ermee 'empoweren'. De veronderstelling is dat het ook voor jongeren die beginnend delinquent gedrag vertonen een interventie is om hen te motiveren 'het beste uit zichzelf te halen' en uit de criminaliteit te blijven (Gemeente Tilburg 2008; Spierts & De Boer 2008; Kooijmans 2009: 37; Mulier Instituut 2010; Abdallah e.a. 2016). 'In de transitie Jeugdzorg wordt van dit type interventies, die preventief bedoeld zijn, veel verwacht, omdat zij moeten aansluiten bij wat er in de wijk speelt en op een meer informele maar toch indringende manier jongeren moeten kunnen motiveren' (Vogelvang 2013: 362).

Hier stuiten we op een prangende kwestie. Terwijl talentprojecten een positieve *flow* in het jongerenwerk teweeg hebben gebracht, weten we niet wat de impact van deze projecten is – noch op de korte, noch op de langere termijn. Tegelijkertijd zijn de verwachtingen ervan hooggespannen en zien we dat talentprogramma's in nagenoeg alle dorpen en steden worden aangeboden. Tot op heden is echter niet systematisch onderzocht in hoeverre en op welke wijze een talentgerichte aanpak bij risicjongeren aan de verwachtingen voldoet. Over de methodische overwegingen van deze interventies is bij de start van het onderzoek nauwelijks gepubliceerd¹⁵ en ook de wetenschappelijke onderbouwing is nog niet beschikbaar. Het is niet duidelijk waarop talentgericht jongerenwerk precies een antwoord is en voor welk type jongeren de projecten precies zijn bedoeld. Op basis van welke probleemanalyse zetten jongerenwerkers talentprojecten in? Welke wetenschappelijke kennis heeft deze preventieve praktijken geïnformeerd? En daar waar positieve resultaten worden geboekt (zoals gerapporteerd aan de opdrachtgevende gemeenten), is niet bekend wat de 'werkzame factoren' van de talentprojecten zijn. We weten dus niet (op basis van onderzoek) of het baat, maar we weten ook niet of het schaadt, en waarom. Dat zijn kritische vragen die overigens ook bij veel andere preventieve programma's gesteld kunnen worden.

Bestaande kennis over preventief werken met risicjongeren

Sinds de jaren tachtig en negentig zijn in Nederland veel preventieve interventies ontwikkeld voor risicjongeren, al dan niet overgenomen uit het buitenland. Daarvan zijn er echter slechts enkele expliciet wetenschappelijk onderbouwd (De Winter 2008)¹⁶. Aanvankelijk lijkt het preventiebeleid meer gebaseerd op intuïtieve aannames dan op wetenschappelijk gefundeerde kennis (Junger-Tas 2001; Jonkman e.a. 2010; Vogelvang 2013). Tegelijkertijd is de *body of knowledge* over de ontwikkeling van probleemgedrag wel enorm toegenomen en is de algemene aanname dat preventief ingrijpen zinvol is, omdat antisociaal gedrag op jonge leeftijd nog niet is geïnternaliseerd en gemakkelijker te beïnvloeden is dan in latere ontwikkelingsfasen (Loeber e.a. 2010).

Hoewel in Nederland de kennis over de werking van preventieve programma's nog in de kinderschoenen staat, is er in Angelsaksische landen – op basis van meta-analyses – meer over bekend. Die kennis heeft tot een aantal *what works principles* in de misdaadpreventie geleid (Andrews e.a. 1990). Dankzij dit onderzoek weten we beter welke risicofactoren tot delinquentie kunnen leiden, en welke beschermende factoren de kans op conformisme versterken. De aanname is dat succesvolle en zo vroeg mogelijk ingezette preventiestrategieën de ontwikkeling van jeugdcriminaliteit kunnen voorkomen. Loeber en

¹⁵ In de publicaties en rapportages die beschikbaar zijn, vaak afkomstig van kenniscentra en lectoraten, wordt in de regel een aantal *best practices* beschreven en/of wordt gerapporteerd over de kennisleemte en behoefte aan praktijkgericht onderzoek op het gebied van talentgericht en ontwikkelingsgericht jongerenwerk (Moors & Rovers 2008: 21; Youth Spot 2009; Pennings e.a. 2010; Witte 2012).

¹⁶ Deze overzichtsstudie omvat enkele voorbeelden van preventieve programma's die in Nederland worden toegepast en wetenschappelijk zijn onderbouwd. Voorbeelden zijn Taakspel van het PI Rotterdam en Levensvaardigheden, dat ontwikkeld is door de GGD Rotterdam en het lectoraat Jeugd en Opvoeding van de Haagse Hogeschool.

collega's stellen dat een preventieve interventie een gunstige factor kan zijn, die tegenwicht biedt aan risicofactoren (Loeber e.a. 2010a).

De kennisbasis van talentgericht jongerenwerk

Recent heeft het Nederlands Jeugdinstituut een set werkzame factoren beschreven voor preventieve interventies gericht op zogenoemde twaalfminners, gebaseerd op de genoemde what works-beginselen (Van Yperen & Boendermaker 2010). De uitvoeringspraktijk in Nederland blijkt echter nog nauwelijks gebruik te maken van de beschikbare kennis over preventie. Dit is ook het geval in het jongerenwerk, waar tot op heden überhaupt nauwelijks wetenschappelijk onderzoek is gedaan naar de werkzame principes ervan.

Een van de redenen hiervoor is dat er in het jongerenwerk veel weerstand is tegen onderzoek (Spierts 2014: 281). Een veelgehoorde kritiek is dat sociaal-culturele professionals, waaronder jongerenwerkers, vooral 'doeners' zijn, maar dat de reflectie op hun werk achterblijft. In opdracht van gemeenten worden programma's in het jongerenwerk wel jaarlijks geëvalueerd op *output*. Meestal betreft het een algemene rapportage over deelnemersaantallen en een algemene evaluatie van de projectdoelen. Concreet wordt dan in kaart gebracht hoeveel jongeren er zijn bereikt, of dit heeft geleid tot minder schoolverzuim of vroegtijdig schoolverlaten, of jongeren werk hebben gevonden, of zij hun weg hebben gevonden naar reguliere instituties voor talentontwikkeling in het onderwijs en elders, hoeveel jongeren zijn doorverwezen naar hulpverlenende instanties en hoeveel jongeren in de periode van deelname met politie en justitie in aanraking kwamen. Rapportages over de *outcome* in termen van individuele ontwikkeling van de deelnemers, voor en na deelname, is eerder uitzondering dan regel, zo blijkt uit eigen waarneming. Als gevolg hiervan is niet bekend of de projecten een antwoord zijn op de individuele behoeften en problemen van de deelnemende jongeren, en we weten dus niet of op individueel niveau de programmadoelen worden gerealiseerd.

Een meer inhoudelijke reflectie op talentgericht jongerenwerk heeft tot op heden evenmin nauwelijks plaatsgevonden (Abdallah e.a. 2016). We weten niet op basis van onderzoek wat de jongeren in de projecten beleven en wat het met hen doet. Voelen zij zich winnaars en masters, of zijn er ook verliezers bij, voor wie de *battles* geen erkenning en respect opleveren maar een volgende faalervaring zijn? De vraag hoe talentprogramma's werken bij de verschillende jongeren, wat de jongeren in de projecten beleven en of het een positieve ontwikkeling bevordert en hen helpt op het rechte pad te blijven, is nog niet systematisch onderzocht. In die zin is het talentgerichte jongerenwerk nog een *black box*: we weten niet of het preventief werkt, en evenmin *hoe* het werkt.

Vraagstelling, doel en relevantie van het onderzoek

Deze studie betreft een exploratief evaluatieonderzoek naar 'de werking' van sportieve en artistieke talentprojecten in twee Noord Brabantse jongerenwerkpraktijken: het voetbalproject Doelbewust van welzijnsorganisatie Divers in 's-Hertogenbosch en de artistieke talentprojecten van R-Newt, het jongerenwerk van welzijnsorganisatie ContourdeTwern in Tilburg. De centrale vraagstelling is:

Op welke wijze kunnen artistieke en sportieve talentprojecten in het jongerenwerk bijdragen aan het weerstaan van criminaliteit bij jongens met een verhoogd risico op delinquent gedrag?

Het doel van deze studie is om meer inzicht te krijgen in de 'interventiemechanismen' van de projecten, in de appellerende werking ervan en in de processen die de deelnemende jongeren doormaken. Als we beter kunnen begrijpen hoe de projecten bij de verschillende jongens 'aangrijpen', kunnen we aannemelijk maken wat de waarde is van talentgericht jongerenwerk als preventiestrategie.

In hoofdstuk 2 (het methodologische hoofdstuk) komen de aard van deze studie en de betekenis van het begrip 'werking' in dit onderzoek diepgaander aan bod. Ook presenteer ik daar de deelvragen en diverse methoden van onderzoek.

De ambitie van het onderzoek is een bijdrage te leveren aan het beperkte kennisbestand over de werkzame mechanismen van preventief talentgericht jongerenwerk bij jongens met een verhoogd risico op delinquent gedrag. Wanneer we beter weten voor welke jongeren de programma's geschikt zijn, hoe en onder welke condities ze werken en welke resultaten we ervan kunnen verwachten, dan kunnen deze nieuwe inzichten inspiratie en concrete aanwijzingen bieden voor de professionalisering van het huidige en toekomstige jeugd- en jongerenwerk.

Positionering van het onderzoek

Het onderwerp van deze studie raakt aan meerdere wetenschappelijke disciplines. Het onderzoek laat zich positioneren op het terrein van de (emotie)sociologie, (ortho)pedagogiek en jeugdcriminologie. Ik bestudeer het vraagstuk primair vanuit een sociologisch perspectief. Het gedrag, de emoties en de opvattingen van de jongens worden in deze studie namelijk onderzocht tegen de achtergrond van een meritocratiserende samenleving. Wat betekent het voor risicjongeren om op te groeien in een samenleving waar vooral individueel talent en persoonlijke inzet je maatschappelijke positie en je toekomstperspectief bepalen? De praktijken worden daarnaast bestudeerd in het licht van een 'risicomaatschappij', waarin jongeren die 'niet in de pas lopen' als een potentiële bedreiging voor de sociale veiligheid van de samenleving worden beschouwd. Mijn veronderstelling is dat deze maatschappelijke contexten hun weerslag hebben op de jongens in deze studie, en mogelijk verband houden met het verhoogde risico op delinquentie (het jeugd-criminologische perspectief).

De aandacht voor emoties, opvattingen, motivaties en aspiraties van de deelnemers neemt in deze studie een belangrijke plaats in. Om de processen in 'de binnenwereld' van de jongeren beter te kunnen begrijpen, heb ik me in belangrijke mate laten inspireren en informeren door concepten uit microsociologisch en emotiesociologisch onderzoek, die ik in hoofdstuk 3 introduceer. Er ligt in deze studie veel nadruk op wat er intern gebeurt bij zogenoemde risicjongeren die aan talentprojecten deelnemen, en hoe dat in relatie staat tot hun straatperformance (het waarneembare gedrag in 'de publieke ruimte') en de sociale relaties die ze aangaan. De kwestie op welke wijze talentgericht jongerenwerk bij risicjongeren hun motivatie voor (talent)ontwikkeling en positief gedrag kan bevorderen, opdat hun (ver)houding tot 'de straat' verandert, en of en hoe dit tot meer weerbaarheid leidt, belicht ik vooral vanuit (ortho)pedagogisch perspectief.

1.7 Leeswijzer

Na dit inleidende hoofdstuk wordt in hoofdstuk 2 de onderzoekspraktijk en het onderzoeksdesign beschreven: de hoofdvraag, de deelvragen en de methoden van onderzoek. Hoofdstuk 3 omvat vervolgens een diepgaandere beschrijving van wie de jongens in deze studie zijn, hoe ze zich gedragen en wat er in hen omgaat. In dit hoofdstuk introduceer ik de centrale sociologische concepten die in deze studie het theoretisch kader vormen: het dramaturgisch microsociologisch perspectief van Erving Goffman en de emotiesociologie van Arlie Hochschild.

Dan volgen drie empirische hoofdstukken. In hoofdstuk 4 wordt de werking van de talentprojecten vanuit het professionele perspectief beschreven: jongerenwerkers vertellen over hun dagelijkse handelingspraktijken, hoe ze naar risicjongeren kijken, wat 'de professionele logica' achter het talentgericht jongerenwerk is, inclusief hun verwachtingen en claims over de preventieve werking ervan. Hun praktijken worden gereconstrueerd, op basis van hun verhalen gesystematiseerd, en op begrip gebracht. Vervolgens gaat het in hoofdstuk 5 om de betekenis die de jongens zelf toekennen aan hun deelname aan de talentprojecten, en de invloed ervan op hun houding en verhouding tot 'de straat'. In hoofdstuk 6 breng ik de

talent- en gedragsontwikkeling van de jongens in kaart en bespreek ik in hoeverre de doelen van de talentprojecten worden gerealiseerd. Aan het einde van dit hoofdstuk is een reflectie opgenomen vanuit het perspectief van what works-onderzoek op de resultaten van het onderzoek en maak ik de balans op ten aanzien van de preventieve werking van het voetbalproject Doelbewust en de artistieke talentprojecten van R-Newt.

In hoofdstuk 7 volgt het antwoord op de centrale onderzoeksvraag, namelijk *op welke wijze* de talentprojecten bij de deelnemende jongens werken. In dit conclusiehoofdstuk presenteer ik als opbrengst van deze studie een *interventiekwadrant voor talentgericht jongerenwerk*, waarmee de interventiemechanismen die in deze studie zijn gevonden inzichtelijk worden gemaakt. Dit 'handelingsmodel' werk ik vervolgens uit naar drie ideaaltypische preventiestrategieën voor verschillende typen risicojongeren. Ten slotte bespreek ik de generaliseerbaarheid en bruikbaarheid van de resultaten en de implicaties ervan voor de uitvoeringspraktijk van het jongerenwerk.

2 Onderzoek naar 'de werking' van talentgericht jongerenwerk

Een meervoudig onderzoeksdesign

'Eén team, één resultaat!'

In de voetbalkooi van Boschveld, een wijk nabij het centrum van de gemeente 's-Hertogenbosch, begint zo meteen een wedstrijd, georganiseerd door jongerenwerkers van welzijnsorganisatie Divers en het gemeentelijke Sportbuurtwerk. Het is woensdagmiddag. De 'Boschveld-boys' spelen vandaag thuis tegen de 'Hambaken-boys'. In beleidsjargon betreft het hier 'risicjongeren tussen de 12 en 16 jaar uit twee Bossche achterstandswijken'.

De twee teams komen de voetbalkooi binnen. De jongens worden als helden onthaald, begeleid door Champions League-muziek, terwijl de wedstrijdleader de rugnummers en achternamen van de spelers door een microfoon roept. De jongens stellen zich op in één grote kring en houden elkaar om en om bij de schouders vast. De begeleidende jongerenwerkers, sportbuurtwerkers en scheidsrechters voegen zich ook in de kring. Dit is een ritueel moment dat zich bij aanvang van elke wedstrijd en training herhaalt. Jongerenwerker Iggy, die vandaag de rol van bondscoach speelt, start de yell: "Eén team?", waarop iedereen reageert met: "Eén resultaat!" Ook de jongens in het publiek schreeuwen: "Eén team, één resultaat!"

"Altijd spannend, hè!" roept jongerenwerker Meryem tegen het publiek dat zich om de voetbalkooi verzamelt: jongeren uit de wijk, wijkagenten, jongerenwerkers, sportbuurtwerkers, een journalist van de wijkkrant, een gemeenteambtenaar en een handjevol buurtbewoners waaronder twee vaders. Het is niet zozeer spannend vanwege de wedstrijd zelf, maar omdat er veel is gevochten tussen groepen jongens uit deze twee wijken.

Charly, ambulant jongerenwerker in Boschveld, vertelt: "Mensen voelden zich hier onveilig. Er waren veel meldingen van overlast vanwege drugsproblematiek onder jongeren, inbraken en vandalisme. Samen met een collega kreeg het jongerenwerk van de gemeente 's-Hertogenbosch de opdracht deze overlastgevende risicjongeren in het gareel te houden. We kregen daar extra subsidie voor van de gemeente. De bedoeling was om samen te werken met wijkagenten om deze jongens te bereiken. Dat was niet eenvoudig; ze verzetten zich heftig tegen autoriteiten, of het nou leerkrachten, hulpverleners of wijkagenten zijn. Zo moesten ze ook van ons in het begin niks hebben. Mijn collega Iggy en ik besloten op een bepaald moment de jongens te verleiden een balletje te trappen in de voetbalkooi om op die manier met ze in contact te komen. Later speelden we partijtjes en raakten er steeds meer jongens enthousiast om mee te spelen. Via het voetballen vonden we bij deze groep een ingang om te kunnen werken aan gedragsverandering. Zo is in 2006 het project Doelbewust ontstaan. Het is een voetbalproject waarmee we jongens 'van de straat' houden en ze stimuleren om zich positief te ontwikkelen. Met de Doelbewust-methode bootsen we een professionele voetbalwereld na. Met voetbal als middel coachen we de jongens om positieve kanten bij zichzelf en bij elkaar naar boven te halen. We zijn er niet op gericht om voetbaltalent te scouten, hoewel er wel talentvolle spelers bij zitten. Bij Doelbewust kunnen de jongens alleen respect verdienen als ze zich positief gedragen, zowel in het project als op school en in de wijk."

(Veldobservatie 's-Hertogenbosch 2011)

'Kreet uit West'

In de Kruidenbuurt in Tilburg-West leggen jongerenwerkers van welzijnsorganisatie De Twern* in het jongerencentrum samen met een groep jongeren de laatste hand aan Studio Recording Editing and Design (RED), waar jongeren na de zomervakantie, onder begeleiding van jongerenwerkers en een professioneel producer, hun raps en beats kunnen opnemen. Jongerenwerker Kitlyn: "We hebben van de gemeente extra subsidie gekregen omdat er in deze wijk veel problemen zijn met overlastgevendende jeugdgroepen. Van dat geld kunnen we onder andere de studio betalen waar we deze jongeren coachen. Het zijn jongens die vastlopen op school en van de regen in de drup belanden omdat ze elkaar op straat opzoeken. Ze spijbelen veel, en voor de jongens is de stap naar criminaliteit heel klein."

De jongens voelen zich zichtbaar thuis in de studio. Ze vinden het 'chill' dat ze de ruimte zelf mogen inrichten, de muren mogen volspuiten met graffiti en zelf hun muziek mogen bepalen.

Kitlyn: "We zoeken aansluiting bij hun belevingswereld, anders vinden we geen ingang bij hen, maar in de studio is geen ruimte voor gedrag dat past bij de straatcultuur. Dat weten de jongens. Het is een belangrijk aspect in de begeleiding, omdat ze 'de straat' proberen naar binnen te halen en ze soms een bende van hun eigen studio maken. Via hun passie en ambities in de muziek stimuleren we hen om aan talentprojecten in het jongerenwerk deel te nemen, een opleiding te gaan volgen of werk te zoeken. Dat is het uiteindelijke doel van het werken in de studio. We kennen de meeste jongeren van de straat en een aantal omdat ze aan de rap-musical Kreet uit West hebben meegedaan." Jongerenwerker Bart vult aan: "Niet iedereen heeft artistiek talent, maar deze jongeren zijn gek op hiphop en daarmee kunnen we ze verleiden met ons samen te werken. Als die vonk er is en we een vertrouwensrelatie kunnen opbouwen, dan kijken we samen met de jongeren waar ze goed in zijn en waar ze voor willen gaan. De meeste jongens willen helemaal geen toekomst met criminaliteit. De meesten dromen juist van een huisje-boompje-beestje-toekomst, met een baan, een vriendin en later een gezin. We coachen de jongens om in de studio een andere kant van zichzelf te laten zien en zich positief te ontwikkelen. Maar die kans pakken ze niet allemaal. Een aantal jongeren heeft intensievere hulp nodig. Soms verwijzen we door naar de hulpverlening."

(Veldobservatie Tilburg 2011)

* De Twern is in de periode van het onderzoek gefuseerd en voert vanaf 2013 de naam ContourdeTwern.

De twee observaties schetsen een beeld van de twee Noord Brabantse jongerenwerkprogramma's die de onderzoekspraktijk van deze studie vormen. Het betreft het voetbalproject Doelbewust van welzijnsorganisatie Divers in 's-Hertogenbosch en twee muziekstudio's en een *breakdance*-project van R-Newt, het jongerenwerk van welzijnsorganisatie ContourdeTwern in Tilburg.

Dit methodologische hoofdstuk gaat dieper in op de vraagstelling, de opzet van het onderzoek en de wijze waarop het is uitgevoerd.

Opzet van het hoofdstuk

In paragraaf 2.1 worden de twee talentprogramma's nader omschreven. Paragraaf 2.2 behandelt de centrale vraag, de deelvragen en de diverse onderzoeksmethoden die in de studie zijn toegepast. In paragraaf 2.3 wordt de fasering van het onderzoek toegelicht en ga ik in op de 'onderzoekswerkplaats' die in deze studie een centrale rol heeft gespeeld. Vervolgens komt in paragraaf 2.4 de selectie en samenstelling van de onderzoeksgroep aan bod. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een beschouwende paragraaf – 2.5 – over de aard van deze studie en hoe ik me verhoud tot de *evidence based practice*-beweging binnen het sociaal werk.

2.1 Twee onderzoekspraktijken: Doelbewust en R-Newt

De twee Noord Brabantse jongerenwerkpraktijken die voor deze studie zijn geselecteerd, hebben met elkaar gemeen dat ze de talentprojecten inzetten om aan *empowerment* en maatschappelijke participatie van kwetsbare jongeren te werken. Het doel van de projecten is via talentontwikkeling positief gedrag te stimuleren en de leefbaarheid in wijken te versterken door overlastgevend gedrag van jongeren aan te pakken. Beide praktijken maken deel uit van lokaal preventief jeugdbeleid (Divers 2007, 2009, 2010; De Twern 2009, 2012; ContourdeTwern 2013; Mulier Instituut 2010).

Jongerenwerkers in 's-Hertogenbosch werken via voetbal aan deze preventieve doelen, en daarom is daar het voetbalproject Doelbewust onderzocht. Bij het jongerenwerk van R-Newt in Tilburg is het onderzoek gericht op projecten die hiphop als agogisch middel aanwenden om positief gedrag te stimuleren. In hoofdstuk 4 is gedetailleerd beschreven hoe professionals met jongeren aan de diverse doelen werken. In een notendop behelzen de twee projecten het volgende.

Doelbewust: voetbal als agogisch middel

Het voetbalproject Doelbewust omvat een aantal componenten:

- wekelijkse voetbaltrainingen in een sporthal of buiten in een voetbalkooi;
- wekelijkse themabijeenkomsten over maatschappelijke onderwerpen;
- competitiewedstrijden en toernooien in de wijk;
- stedelijke selectiewedstrijden;
- een jaarlijks kampeerweekend;
- uitstapjes;
- huisbezoeken en/of schoolbezoeken.

Bij de start van het onderzoek in 2010 bestaat Doelbewust ruim vier jaar. Het project is op dat moment in zes Bossche 'aandachtswijken' actief. Elk jaar wordt opnieuw bekeken in welke wijken het project uitgevoerd wordt. De observaties in deze studies zijn uitgevoerd in de wijken Boschveld, Hambaken en Kruiskamp, waar in totaal ruim zestig jongens aan Doelbewust deelnemen.

Het lidmaatschap van Doelbewust is gratis en wordt verkregen op voorwaarde dat jongeren zich positief inzetten (ook op school en in de wijk) en geen strafbare feiten plegen. Jongeren tussen de 12 en 23 jaar¹⁷ worden op straat geworven of melden zich zelf aan. Na een positieve proefperiode kan het lidmaatschap worden vastgelegd in een deelnemerscontract dat de jongens en hun ouders of vervangende verzorgers ondertekenen. Hiermee is deelname niet meer vrijblijvend. Als de jongens zich positief gedragen, mogen ze naast de trainingen ook aan wedstrijden deelnemen.

Voor elke training is er een 'themabijeenkomst' waarin onderwerpen worden besproken als discriminatie, seksualiteit, gezonde voeding, geweld, actuele gebeurtenissen of onderwerpen die de jongens zelf inbrengen. De methodiek van Doelbewust is gebaseerd op het idee dat potentieel talent, sterke kanten en motivatie voor 'het rechte pad' zich ontwikkelen door positief gedrag te belonen. Dit gebeurt zowel door materiële prikkels (uitstapjes, een sporttenue) als door immateriële stimuli (positieve aandacht, het vieren van succes, complimenteren, applaus).

Het basisconcept van Doelbewust is dat er een professionele voetbalwereld wordt nagebootst, waar geen ruimte is voor antisociaal gedrag. Jongerenwerkers en buurtsportwerkers dagen de jongens uit tot positief spel en persoonlijke inzet. Het project is in tegenstelling tot professioneel voetbal niet prestatiegericht en niet bedoeld om voetbaltalenten te scouten.

¹⁷ De leeftijdsgrens is in het jongerenwerk niet hard. Er doen bij uitzondering ook jongere kinderen vanaf 10 jaar en jongvolwassenen tot 25 jaar aan mee.

Eén van de jongerenwerkers speelt de rol van bondscoach en bepaalt, op basis van goed gedrag, wie wordt opgesteld en welke jongeren aan de selectiewedstrijden mogen deelnemen. De nadruk bij Doelbewust ligt dus niet op individuele voetbalprestaties maar op positief groepsgedrag en samenwerking. Deze missie bespreken de jongerenwerkers expliciet met de deelnemers, en als uitdrukking van commitment aan het project repeteren zij voor elke training en wedstrijd de slagzin: "Eén team, één resultaat!" Jongerenwerkers coachen de jongeren door middel van voetbal op positief (prosociaal) gedrag.

De jongeren gaan jaarlijks met elkaar op kamp om de groepscohesie te versterken. Wanneer ze zich positief hebben ontwikkeld, kunnen ze als assistent-trainer bij het project betrokken blijven. Deze jongeren fungeren dan als rolmodel voor de aspirant-spelers.

De methodiek is wijkgericht (*community-based*), wat betekent dat ook andere kinderen en jongeren (*peers*) in de wijk, sportbuurtwerkers, middenstanders, buurtmanagers en wijkagenten bij het project worden betrokken. Jongerenwerkers onderhouden contacten met school en ouders en nemen deel aan zogenoemde Casusbesprekingen Risicojeugd in het stedelijke 'veiligheidshuis' (zie ook hoofdstuk 1).

R-Newt: hiphop als agogisch middel

Het talentgerichte jongerenwerk van ContourdeTwern heet sinds 2012 R-Newt – volgens het *mission statement* turbotaal voor 'renewed': herzien of vernieuwd (Van Groenningen & Van Berkel 2012). Het is de verzamelnaam voor het gehele jongerenwerkaanbod, inclusief de talentprogramma's voor risicojongeren. Voor dit onderzoek is uit het brede aanbod een aantal artistieke projecten geselecteerd, variërend van hiphop, *breakdance*, graffiti en andere vormen van *urban art* of *urban culture* (Van Groenningen & Van Berkel 2012). Het veldwerk is in twee muziekstudio's uitgevoerd (in de Kruidenbuurt en in het stedelijk jongerencentrum V39) en in een *breakdance*-project in Tilburg-Noord. In deze studie duid ik de Tilburgse projecten aan met de verzamelnaam R-Newt. In totaal doen er aan deze projecten ruim honderd jongeren mee.

Ook de R-Newt-projecten zijn gratis toegankelijk en kennen diverse componenten:

- wekelijkse workshops;
- dagelijkse openstelling van de muziekstudio's;
- optredens op diverse podia in de wijken en in de stad;
- producties (zoals dansvoorstellingen of musicals);
- toernooien (*battles*) en talentenjachten;
- individuele gesprekken (ter oriëntatie op scholing en werk).

In vergelijking met Doelbewust is deelname aan R-Newt-projecten vrijblijvender en meer individueel gericht. Jongeren tussen de 12 en 25 jaar¹⁸, zowel jongens als meisjes, kunnen zich aanmelden om voor korte of langere termijn aan hun artistieke talentontwikkeling te werken. Een voorwaarde voor deelname is dat jongeren niet volhardend crimineel actief zijn, al wordt dit in de praktijk niet strikt gehanteerd. In het *mission statement* van R-Newt staat:

'R-Newt ziet risicojeugd niet als probleem, maar als jeugd met onbenutte kansen en talenten. Zijn ze wel eens lastig? Ja. Zijn ze wel eens ongemotiveerd? Ja. Hebben ze problemen? Vaak. (...) Iedereen is welkom. We sluiten niemand uit, criminele jongeren komen dus ook bij ons. Een jongere die zich met criminele praktijken bezighoudt, kan op een ander vlak juist wel kansen hebben. Door daarop in te gaan, kan R-Newt die jongeren op het rechte pad helpen. (...) We stuiten hierbij tevens op de grenzen van ons vakgebied: het is niet geoorloofd om met de echt volhardende criminelen te werken. Hier neemt de politie het over. Dat neemt niet weg dat we in het werk toch met deze jongeren te maken hebben' (Van Groenningen & Van Berkel 2012: 12).

¹⁸ De leeftijdsgrens is een richtlijn, geen hard criterium.

Het idee is dat jongerenwerkers risicojongeren op hun sterke kanten en talent aanspreken en hen op deze wijze motiveren tot een positieve maatschappelijke participatie en om af te zien van criminaliteit. Via creatieve media leggen jongerenwerkers contact met jongeren om hen vervolgens individueel te kunnen coachen. In de projecten werken zij samen met artistieke vakdocenten en kunstenaars. Ze betrekken de jongeren bij de organisatie van activiteiten.

Het doel van R-Newt is jongeren te stimuleren tot 'zelfregulatie' en 'autonomie', waarbij de vorming van een nieuw sociaal netwerk veel aandacht krijgt. Jongeren kunnen zowel van de faciliteiten gebruikmaken als van het netwerk van R-Newt: organisaties en bedrijven waarmee ze samenwerken, opleidingen op het gebied van cultuur, kunst en sport, concertzalen, centra voor kunst en cultuur, en evenementenbureaus.

Jongeren die zich positief ontwikkelen, kunnen als vrijwilliger assisteren bij activiteiten. Net zoals de assistent-trainers bij Doelbewust worden deze 'masters' vaak als rolmodellen gepresenteerd. Anders dan bij Doelbewust leggen jongerenwerkers van R-Newt de projectdoelstelling (jongeren weerhouden van criminaliteit) niet expliciet aan de deelnemers voor. Het systematisch belonen van goed gedrag is evenmin een basisprincipe van deze methode.

Sport versus cultuur

In het talentgerichte jongerenwerk zijn sport en cultuur veelvoorkomende activiteiten. In hoofdstuk 1 is besproken dat deze werkvormen jongeren aanspreken, in het bijzonder jongens 'van de straat'. In deze exploratieve studie is bewust voor deze combinatie van praktijken gekozen om te verkennen of sport en hiphop op een specifieke manier 'aangrijpen'. Hierbij wil ik opmerken dat ik geen systematisch vergelijkend onderzoek heb gedaan naar de effecten of werking van sport en kunst. De studie is erop gericht om algemene interventiemechanismen zichtbaar te maken, en mogelijk komen daarbij opvallende verschillen en overeenkomsten tussen de sportieve en artistieke projecten aan het licht.

2.2 Een meervoudig onderzoeksdesign

De centrale vraag in deze exploratieve studie is:

Op welke wijze kunnen artistieke en sportieve talentprojecten in het jongerenwerk bijdragen aan het weerstaan van criminaliteit bij jongens met een verhoogd risico op delinquent gedrag?

Om deze vraag te beantwoorden, worden de twee onderzoekspraktijken vanuit meerdere perspectieven onderzocht: vanuit professioneel perspectief, vanuit deelnemersperspectief, vanuit het perspectief van doelrealisatie en in relatie tot bestaande theorieën. Deze vier perspectieven hebben geleid tot vier deelvragen.

Deelvraag 1

Wat zijn de methodische uitgangspunten en de werkwijzen van jongerenwerkers in de talentprojecten Doelbewust en R-Newt, op welke jongeren richten zij zich en hoe kunnen de projecten volgens hen bijdragen aan het weerstaan van criminaliteit?

Aan de hand van de eerste deelvraag wordt onderzocht op welke wijze de projecten Doelbewust en R-Newt vanuit professioneel perspectief werken. Om de twee talentprogramma's te kunnen reconstrueren en op begrip te brengen, is het zowel van belang de praktijken te observeren als de professionele logica van jongerenwerkers te verkennen. Wat is er volgens hen met de deelnemende jongens aan de hand? Waarom gedragen zij zich zoals ze zich gedragen, wat gaat er volgens hen in deze jongens om en wat zijn volgens hen de risico- en beschermende factoren in het leven van deze jongens? Waarom doen ze volgens

hen aan talentprojecten mee, en hoe grijpen de projecten aan op hun behoeften, wensen en problemen?

Vervolgens is de vraag waar talentgericht jongerenwerk een antwoord op beoogt te zijn. Wat zijn de doelen van de artistieke en sportieve talentprojecten en welke methoden en strategieën zetten jongerenwerkers in om de doelen te bereiken? Tot slot is het de vraag wat de ambities van de talentprogramma's zijn. Voor wie en waarom denken jongerenwerkers dat hun praktijken succesvol zijn?

Een systematische analyse van talentgericht jongerenwerk

Een systematische beschrijving van de talentprogramma's is nog niet voorhanden. Zoals besproken in hoofdstuk 1 is een theoretische onderbouwing en een 'praktijktheorie' van talentgericht jongerenwerk evenmin beschikbaar. Dit geldt ook voor de programma's Doelbewust en R-Newt: de wijze waarop deze projecten werken, en voor welke jongeren ze (al dan niet) preventief werken, is nog niet op schrift gesteld.

Om de werking van Doelbewust en R-Newt te begrijpen en te beschrijven vanuit het perspectief van professionals (deelvraag 1), wordt in deze studie gebruikgemaakt van de zogenoemde *gefundeerde-theoriebenadering* die in Nederland met name verspreid is door Fred Wester (1984, 1991). Hij liet zich bij deze iteratieve kwalitatieve analysemethode onder andere inspireren en informeren door de *grounded theory*-benadering van Glaser & Strauss (1967) en de *sensitizing concepts*-strategie van Blumer (1969). 'Door in nauw contact te staan met het onderzoeksveld is het mogelijk om *attenderende begrippen* te ontwikkelen die bij de onderzochte praktijk passen. Dergelijke richtinggevende concepten worden voor de onderzoeker niet gebruikt als sterk gedefinieerde concepten maar als leidraad aan de hand waarvan de situatie geanalyseerd kan worden. (...) De gevonden concepten krijgen na verloop van tijd een empirisch opgevulde inhoud en betekenis' (Wester 1991:26-27).

Ook in deze studie is de kerngedachte dat de (handelings)theorie over de werking van de talentprojecten gefundeerd moet zijn in de data. 'Aan de hand van systematisch verkregen en geanalyseerde onderzoeksgegevens wordt de praktijkkennis stapsgewijs blootgelegd om de bedoelingen en mechanismen van talentgericht jongerenwerk beter te kunnen begrijpen en beschrijven' (Abdallah & Kooijmans 2011: 12).

Drie fasen

Aan de hand van drie fasen in de gefundeerde-theoriebenadering (Wester & Peters 2009) worden de twee talentprojecten aan meerdere observatierondes onderworpen.

In de eerste, oriënterende fase gaat het om een algemene verkenning naar de inhoud van de projecten. Door middel van gesprekken met jongerenwerkers en veldobservaties onderzoeken we – 'we' omdat het onderzoek plaatsvond vanuit de onderzoekswerkplaats, zie hierna – wat er in de projecten gebeurt, wat de verschillende handelingsvormen en interventiedoelen zijn, welke jongeren aan deze projecten meedoen en wat de kenmerken van de deelnemers zijn. Door de data aan een eerste analyse te onderwerpen, levert deze fase een aantal concepten op die richting geven aan het vervolg van het onderzoek in de tweede fase, de specificatiefase. Te denken valt aan centrale thema's en sleutelbegrippen die genoemd worden en opvallende patronen in het handelen die worden waargenomen.

In de tweede fase verlopen de observaties minder algemeen: er kan nu gericht naar specifieke aspecten van de talentprojecten gekeken worden (bijvoorbeeld naar de rol en de werking van competitieve werkvormen, hoe jongerenwerkers en jongeren relaties met elkaar aangaan, hoe er in de projecten aan bewustwording wordt gewerkt). Op het moment dat er een verzadiging in de data optreedt, kan de derde fase (reductiefase) van het onderzoek starten.

In de laatste fase gaat het om het systematisch beschrijven van de praktijken op basis van de analyse, waarmee het professionele handelen op begrip wordt gebracht. De uitdaging is taal te vinden voor het professionele handelen en de logica ervan die recht doet aan het perspectief van de werkers op hoe hun praktijken werken. Hoofdstuk 4 omvat het resultaat van deze eerste deelvraag.

Deze onderzoeksmethode vraagt een interactieve aanpak, waarbij een langdurige en gestructureerde samenwerking met professionals een voorwaarde is. Om die reden heeft er gedurende drie jaar een 'onderzoekswerkplaats' gefunctioneerd, waarvan (naast docent- en studentonderzoekers) een vaste groep jongerenwerkers deel uitmaakte. Omdat de onderzoekswerkplaats een centrale plaats in het onderzoek heeft, bespreek ik deze apart in paragraaf 2.3.

Deelvraag 2

Welke betekenissen kennen de deelnemende jongens toe aan de talentprojecten Doelbewust en R-Newt en wat is volgens hen de invloed van deelname op hoe zij zich verhouden tot 'de straat'?

De deelnemende jongeren vormen in deze studie een belangrijke bron. Om beter te kunnen begrijpen welke processen er zich afspelen bij de jongeren die aan de projecten deelnemen, is er ook aandacht voor de subjectieve component, zoals de emotionele impact en de invloed van deelname op hun opvattingen en aspiraties. Gevoelens, energie, idealen en dromen zijn echter fenomenen die zich niet eenvoudig laten onderzoeken. Met specifieke onderzoeksmethoden zal de belevingswereld van jongeren onderzocht worden, zodat er ook een indruk van hun 'binnenwereld' verkregen kan worden. De vraag aan de respondenten is hoe zij hun deelname aan de talentprojecten ervaren, en in hoeverre het volgens hen zelf hun houding tot 'de straat' heeft beïnvloed.

De keuze voor een onderzoekswerkplaats met praktijkprofessionals en studenten heeft als voordeel dat het mogelijk is om in contact te komen met jongens die anders moeilijk bereikbaar en benaderbaar zijn. Jongerenwerkers hebben een vertrouwensrelatie met deze jongens, die hun persoonlijke verhalen aan hen toevertrouwen (zie ook hoofdstuk 4). Studenten sluiten qua levensfase aan bij de onderzoeksgroep, waardoor zij goed toegang hebben tot de jongeren en in gesprek met hen veel te weten komen over hun binnenwereld.

Q-methodologie

Omdat deze deelvraag in het bijzonder gericht is op de subjectieve beleving van de deelnemers en op de minder zichtbare processen die zich afspelen in de binnenwereld van de jongeren, is er voor een Q-studie gekozen. Q-methodologie is een manier om onderzoek te doen naar overtuigingen, meningen, voorkeuren en houdingen van personen: een gemengde kwalitatief-kwantitatieve methode voor de systematische studie van subjectiviteit (Brown 1980, 1997; Watts & Stenner 2012; Jedeloo & Van der Staa 2009). Door middel van een Q-factoranalyse is het mogelijk een aantal profielen in de onderzoekspopulatie bloot te leggen op basis van gedeelde meningen van respondenten (Van Exel & De Graaf 2005), ook van mensen die minder goed in staat zijn om zelf hun mening te verwoorden (Brown 2006; Geenen 2014).

Deze Q-studie heeft als doel verschillende meningen op het spoor te komen die leven onder de groep jongeren die in deze studie centraal staan. Wat levert deelname aan Doelbewust en R-Newt hen op, en wat is volgens deze jongeren de invloed van het project op hun (al dan niet) veranderende verhouding tot 'de straat'? Een Q-studie verloopt in stappen, zoals hierna weergegeven.

De samenstelling van het Q-concourse en het ontwerpen van de Q-set

In de eerste fase worden bestaande meningen verzameld over het te onderzoeken onderwerp: in dit geval over de werking van talentprojecten in relatie tot het weerstaan van criminaliteit. Hiervoor worden diverse bronnen gebruikt: uitspraken van jongerenwerkers en jongeren die verzameld worden in de onderzoekswerkplaats (door observaties en interviews in de oriëntatiefase van het onderzoek), maar ook citaten uit wetenschappelijke literatuur,

vakbladen, dagbladen en documentaires. Het *concourse*¹⁹ is verzadigd wanneer er geen nieuwe meningen meer gevonden worden.

Uit de zogenoemde *longlist* worden vervolgens uitspraken geselecteerd die representatief zijn voor het brede spectrum aan meningen die er leven over het onderwerp. Deze selectie van uitspraken (gedrukt op kaartjes) heet de Q-set: het instrument waarmee het onderzoek wordt uitgevoerd. Een Q-set omvat gemiddeld genomen 40 *statements*. Voor deze studie is een Q-set met 34 stellingen ontworpen. Er is gestreefd naar een Q-set met relatief weinig kaartjes omdat de jongens gemiddeld genomen een korte spanningsboog hebben. De stellingen hebben allemaal een nummer en zijn zo geformuleerd dat ook jongens met een laag IQ ze kunnen begrijpen. Dit is getest in een pilot. (De inhoud van de Q-set met 34 *statements* presenteer ik in hoofdstuk 5.)

De selectie van respondenten (de P-set)

Q-methodologie is een *small sample*-methode. Een groep van 20 tot 30 respondenten (in Q-jargon de '*P-set*') volstaat. De inzet van een Q-studie is niet om vast te stellen hoe vaak een bepaalde manier van denken voorkomt in een bepaalde groep, maar om bepaalde patronen binnen een specifieke groep vast te stellen (Van Exel & De Graaf 2005: 5). Daartoe wordt gestreefd naar een variatie van kenmerken die voor het onderwerp van belang zijn.

Voor dit Q-onderzoek zijn in totaal 50 respondenten geselecteerd die aan de projecten Doelbewust en R-Newt deelnemen. We kozen voor een grote groep (van 50 jongens) om ook per subgroep een valide factoranalyse te kunnen uitvoeren (zie hoofdstuk 5), en de resultaten ervan te kunnen vergelijken. Per project was er dus een groep tussen de 20 en 30 jongens nodig om te voldoen aan de norm. De uiteindelijke P-set bestaat uit 29 jongeren van Doelbewust en 21 jongeren van R-Newt, die op een bepaalde manier 'van de straat zijn'. Hoofdstuk 3 gaat uitgebreid in op wat in deze studie 'van de straat zijn' betekent. Daaraan voorafgaand worden in paragraaf 2.5 de samenstelling van de P-set en de individuele kenmerken van de respondenten nader toegelicht.

Q-sorting en Q-interviews

De 34 kaartjes van de Q-set zijn individueel aan de respondenten voorgelegd met de vraag om deze eerst in drie stapels te sorteren (minst mee eens, neutraal en meest mee eens). Vervolgens is gevraagd de kaartjes te rangschikken in het sorteerformat met een schaalverdeling van +3 naar -3 (zie figuur 2.1). De Q-sorting is gereed wanneer alle stellingen een plaats hebben gekregen in het sorteerformat. De nummers van de *statements* worden overgenomen op een scoreformulier. Een Q-sort van een respondent kan er bijvoorbeeld als volgt uitzien:

¹⁹ Het begrip *concourse* is samengesteld uit twee Latijnse woorden (con = samen, scio = ik weet) en betekent letterlijk: zoveel als door jezelf en anderen wordt geweten, gezegd en gedacht (McKeown & Thomas 2013, in: Geenen 2014: 110).

minst mee eens				meest mee eens		
-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
25	10	32	20	24	15	17
1	26	19	16	29	7	4
	12	14	8	2	30	
	5	33	31	18	34	
		23	3	11		
		13	27	28		
			6			
			21			
			22			
			9			

Figuur 2.1: Een voorbeeld van een Q-sort na rangschikking

Na afloop heeft met elke deelnemer een kort interview plaatsgevonden waarin hij zijn keuzes voor de rangschikking toelicht, in het bijzonder de *statements* met de hoogste en laagste scores. Deze aanvullende kwalitatieve data leveren informatie op die benut kan worden bij de interpretatie en beschrijving van de resultaten.

Q-factoranalyse en de interpretatie van de resultaten

Om karakteristieke meningen te kunnen onderscheiden, zijn de 50 Q-sorts aan een Q-factoranalyse²⁰ onderworpen (Brown 1980). Hiervoor is het softwareprogramma PQ-Method gebruikt (Schmolck 2011) die de Q-sorts van de 50 respondenten met elkaar vergelijkt. Zo zijn er clusters van respondenten verkregen op basis van overeenkomstige meningen. Het gaat in een Q-studie om een *by person factor analysis*, waarbij de respondenten de variabelen zijn, en niet de statements, zoals in een doorsnee *by item factor-analysis* (Watts & Stenner 2012: 12-13). Gezocht worden dus overeenkomstige patronen in de beleving van de respondenten, op basis van hun rangschikkingen.

Op basis van statistische én inhoudelijke overwegingen leidt de Q-factoranalyse tot een bepaalde uitkomst (de factoroplossing): een bepaald aantal te onderscheiden discoursen (of profielen) die ik in deze studie 'scripts' noem. De verschillende scripts die gevonden zijn, worden ten slotte met elkaar vergeleken en als karakteristieken beschreven, onder andere door gebruik te maken van de kwalitatieve data: de uitspraken van jongens tijdens de Q-interviews. Hoofdstuk 5 beschrijft het resultaat van de Q-studie.

Deelvraag 3

Hoe ontwikkelen de deelnemende jongens zich bij Doelbewust en R-Newt en in hoeverre worden de verschillende doelen van de talentprojecten gerealiseerd?

Met de derde deelvraag wil ik een antwoord formuleren op de vraag of de jongeren in de periode van deelname een groei doormaken in hun talentontwikkeling, in hoeverre hun gedrag verandert en of het risico op delinquentie vermindert. Vervolgens is dan de vraag in hoeverre deze uitkomsten overeenkomen met de perceptie van de jongerenwerkers en de jongeren zelf, ten aanzien van de werking van de projecten.

²⁰ Bij deze Q-factoranalyse wordt 'centroid' als extractiemethode en 'varimax' als rotatiemethode toegepast. Voor een gedetailleerde beschrijving van de Q-factoranalyse en de selectie van het aantal factoren verwijs ik naar bijlage 5.

Het monitoren van de talent- en gedragsontwikkeling

In welke mate de deelnemers hun talenten ontwikkelen en of zij erin slagen uit de criminaliteit te blijven, brengen we in kaart door twee momenten in de periode van deelname te 'fixeren'. De eerste momentopname (t0²¹) geeft een indruk van het gedrag en de mate van motivatie voor talentontwikkeling bij de start van deelname aan het project. De tweede momentopname (t1) is het beeld van hun ontwikkeling op het moment van het Q-interview. De periode tussen de twee momenten varieert per deelnemer, omdat de jongens niet gelijktijdig met het project zijn gestart en de duur van deelname per respondent verschilt (zie paragraaf 2.5 en/of bijlage 1).

Het is onmogelijk om definitieve uitspraken te doen over het *uiteindelijke* resultaat van deelname aan Doelbewust of R-Newt (de *outcome*), aangezien de meeste jongens nog midden in het proces zitten. Op basis van de twee momentopnames kijken we samen met de jongerenwerkers in de onderzoekswerkplaats hoe de jongens zich ontwikkelen, om een beeld te krijgen van de mate waarin de doelen van het programma (talentontwikkeling en het weerstaan van criminaliteit) bij de diverse jongens zijn gerealiseerd.

Door het monitoren van de deelnemersgroep wordt onderzocht in hoeverre er bij de vijftig jongeren sprake is van talentontwikkeling én gedragsverandering. De inzet van het monitoren is om zo objectief mogelijk vast te stellen in hoeverre deze projecten verandering bij de deelnemers teweeg hebben gebracht. In hoofdstuk 6 zijn de resultaten van dit derde deelonderzoek beschreven.

Deelvraag 4

Welke overeenkomsten en verschillen zien we tussen de uitkomsten van deze studie en bestaand onderzoek over de beïnvloedingsmogelijkheden van (beginnend) delinquent gedrag, en wat zegt dit over de betekenis en waarde van talentgericht jongerenwerk als preventiestrategie?

Om deze deelvraag te beantwoorden, confronteren we de resultaten van deze studie met bestaande kennis uit criminologisch en forensisch psychologisch onderzoek over de werking van (preventieve) interventies in het werken met risicojeugd. Een belangrijke kennisbron in dit verband is het eerdergenoemde what works-onderzoek (Andrews 2000).

Ook confronteren we de eigen onderzoeksresultaten met kennis uit recente desistance-studies (Maruna 2001; McNeill 2008; Vogelvang 2009). Bestaand onderzoek over werkzame factoren die het stoppen met criminaliteit bevorderen, zijn wellicht ook relevant om te kunnen begrijpen op welke wijze delinquent gedrag te voorkomen is. Door de resultaten van het eigen onderzoek te spiegelen aan deze specifieke kennis, kan in de laatste fase van het onderzoek de balans opgemaakt worden: op welke wijze, voor wie en in welke omstandigheden zijn de talentprojecten een adequate preventiestrategie? In hoofdstuk 6 en 7 wordt een antwoord gegeven op deze laatste deelvraag.

2.3 De centrale rol van de onderzoekswerkplaats

Zoals aangestipt heeft een deel van het onderzoek een interactief en participatief karakter. Jongerenwerkers zijn niet alleen een belangrijke kennisbron in deze studie vanwege hun praktijkkennis; door hen in de rol van onderzoekende professionals bij deze studie te betrekken, kwam ik via hen in contact met de jongeren die in deze studie centraal staan.

In het kader van het RAAK Pro-onderzoek Talentontwikkeling bij Risicjongeren (2010-2014) zijn in Amsterdam en in Noord Brabant twee onderzoekswerkplaatsen opgericht

²¹ 't' staat voor tijdstip. De '0' staat voor 0-meting, het moment waarop de deelnemer start met het project.

(Abdallah & Kooijmans 2011).²² Als promovenda gaf ik leiding aan de Noord Brabantse Onderzoekswerkplaats (vanaf nu de onderzoekswerkplaats of kortweg werkplaats genoemd).

De onderzoekswerkplaats speelt in de uitvoering van het onderzoek een centrale rol. De werkplaats bestaat uit een team van vier jongerenwerkers, twee van de welzijnsorganisaties Divers uit 's-Hertogenbosch en twee van ContourdeTwern uit Tilburg, een docentonderzoeker van de opleiding Culturele en Maatschappelijke Vorming van Avans Hogeschool te 's-Hertogenbosch en een docentonderzoeker van de opleiding Sociaal Cultureel Werk van het ROC Tilburg. Daarnaast werkten in de onderzoeksperiode in totaal acht vierdejaars-bachelorstudenten Social Work (Avans) als co-onderzoekers in de werkplaats, in het kader van hun afstuderen (Felomina & Sleutjes 2011; Best & van Buul 2012; Van Barneveld & Schoof 2013; Kloppers & Van der Ven 2013).

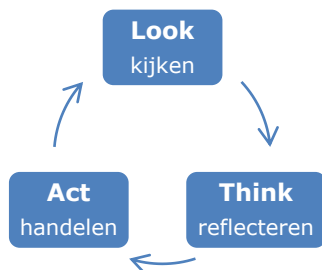
Deze paragraaf gaat over de ambitie, werkwijze en fasering van de onderzoekswerkplaats-methode.

De look-think-act-routine

De onderzoekswerkplaats hanteert de structuur van de *look-think-act*-methode van de Australische actieonderzoeker Stringer (1999). Hij ontwikkelde dit *community-based action research model* voor professionals in het onderwijs en het jeugdwerk om op een participatieve manier het professionele handelen te onderzoeken en problemen die zich in de praktijk voordoen op te lossen.

Samenvattend komt deze aanpak erop neer dat professionals hun eigen praktijken beter leren begrijpen door allereerst relevante informatie te verzamelen, om een goed beeld te krijgen van de situatie (*look*). Vervolgens reflecteren zij op de verzamelde gegevens en ontrafelen zij wat er zich in de praktijken afspeelt. Wat gebeurt er en waarom (*think*)? Daarna kunnen alternatieve handelingswijzen uitgetoetst worden in de praktijk (*act*) en kan de cyclus opnieuw starten.

In de onderzoekswerkplaats is deze benadering sturend voor de inhoud en de structuur: het systematisch kijken, reflecteren en handelen heeft gedurende drie jaar een concentrisch verloop.

Figuur 2.2: De look-think-act-routine in de onderzoekswerkplaats

De cyclus herhaalt zich een aantal keer per fase en kent gedurende het onderzoeksproces wisselende accenten (zie ook verderop in tabel 2.1). De *look-think-act*-methode krijgt vorm door interviews en participatieve observaties in het veld en door tweewekelijkse reflectiebijeenkomsten in de onderzoekswerkplaats. Naast mijn eigen observaties en interviews in het veld (met jongerenwerkers en jongens) observeren de jongerenwerkers samen met docent- en studentonderzoekers elkaars praktijken (*look*). In tweewekelijkse bijeenkomsten wordt op de bevindingen in die praktijken gereflecteerd (*think*), op basis waarvan in de weken daarna door de jongerenwerkers alternatieve handelingswijzen in de praktijk uitgetoetst kunnen worden (*act*).

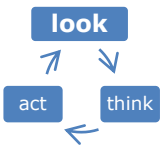
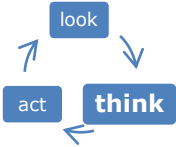
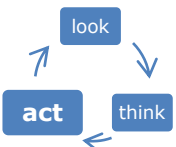
²² Dit promotieonderzoek maakt deel uit van het RAAK Pro-onderzoek Talentontwikkeling bij Risicjongeren (2010-2014) dat door de Hogeschool van Amsterdam, Avans Hogeschool en de Universiteit van Amsterdam is geïnitieerd en uitgevoerd (Youth Spot 2009).

Voor mij als onderzoeker leveren de bijeenkomsten van de onderzoekswerkplaats in de diverse fasen veel inzicht op over de werking van de praktijken. Op het moment dat er geen nieuwe informatie meer wordt ingebracht, kan ik als onderzoeker het materiaal analyseren en beschrijven. Een belangrijk doel is om in de loop van het onderzoeksproces passende taal te vinden voor wat in de praktijken is waargenomen, zodat de leden van de werkplaats zich in de beschrijving van hun praktijken herkennen. Om die reden wordt de systematische analyse tussentijds met de leden van de onderzoekswerkplaats besproken en bediscussieerd (*think*). Zo wordt de praktijk 'op begrip gebracht' (zie het resultaat hiervan in hoofdstuk 4).

De dataverzameling vindt dus zowel plaats in het veld als in de werkplaatsbijeenkomsten, waar op basis van concrete onderzoeksvragen (afgeleid van de deelvragen van het onderzoek) praktijkervaringen worden uitgewisseld. Het veldonderzoek bestaat uit participerende observaties, interviews met jongerenwerkers en jongeren, het monitoren van de ontwikkeling van de jongens van Doelbewust (29) en R-Newt (21) en het uitvoeren van de Q-studie. Tijdens de tweewekelijkse werkplaatsbijeenkomsten is ruimte voor reflectie, analyse, bespreking van literatuur en discussie.

De navolgende tabel 2.1 biedt een totaaloverzicht van de onderzoeksactiviteiten. Kolom 1 (de oriëntatie-, specificatie- en reductiefase) heeft vooral betrekking op mijn werk als onderzoeker. De *look-think-act*-routine (kolom 2) geldt voor het werkproces in de onderzoekswerkplaats, waar een belangrijk deel van mijn dataverzameling heeft plaatsgevonden.

De onderzoekscyclus - kijken, reflecteren en handelen – wordt in de werkplaats in elke fase een aantal keer doorlopen. Dat de cyclus per fase een ander accent kent is in de tweede kolom van tabel 2.1 aangegeven met vertgedrukte tekstblokjes.

	Fasen volgens de gefundeerde-theorie-benadering.	Accenten in de onderzoekswerkplaats <i>look-think-act-routine</i> .	Onderzoeksmethoden en activiteiten per fase
1	Oriëntatiefase		- Verkennende gesprekken met 20 jongerenwerkers die in Noord Brabantse talentprojecten werken over 'de logica' van het professionele handelen (werkwijzen, doelen, doelgroep, uitgangspunten, verwachtingen). - Veldobservaties tijdens activiteiten bij Doelbewust en R-Newt. - Portretteren van 98 jongeren die aan Noord Brabantse talentprojecten deelnemen (op basis van gesprekken, observaties en documentatie). - Tweewekelijkse bijeenkomsten in de onderzoekswerkplaats: de nadruk ligt op het verzamelen van gegevens.
2	Specificatiefase		- Selectie van 50 jongens (de P-set). - Interviews met 50 jongeren en 15 jongerenwerkers ten behoeve van het Q-concours. - Vaststellen van de gedrags- en talentontwikkeling van de 50 jongeren voor aanvang van deelname aan Doelbewust en R-Newt (retrospectief). - Participerende observaties bij Doelbewust en R-Newt. - Tweewekelijkse bijeenkomsten in de onderzoekswerkplaats: de nadruk ligt op het bediscussiëren van het materiaal.
3	Reductiefase		- Uitvoeren Q-studie bij de 50 geselecteerde jongeren. - Tweede momentopname van gedrags- en talentontwikkeling. - Participerende observaties bij Doelbewust en R-Newt. - Tweewekelijkse bijeenkomsten in de onderzoekswerkplaats: de nadruk ligt op de bespreking van specifieke casuïstiek (praktijkervaringen) en het systematiseren en verwoorden van het professionele handelen.

Tabel 2.1: Fasering van het onderzoek in de onderzoekswerkplaats (2010-2013)

De onderzoekswerkplaats als 'learning lab'

De keuze voor een onderzoekswerkplaats (met professionals, docenten én studenten) en de *look-think-act*-methode is gebaseerd op de meerzijdige doelstelling van dit *exploratieve* evaluatieonderzoek. De ambitie is dat enerzijds het wetenschappelijk onderzoek kan profiteren van de ervaringskennis van de praktijkwerkers, en dat anderzijds de professionals, docenten en studenten (beginnende professionals) *on the job* kunnen profiteren van nieuwe inzichten over de werking van talentgericht jongerenwerk. De werkplaats beoogt een 'leerlaboratorium' te zijn, waar praktijken worden ontrafeld en waar ruimte is voor experimenten. Door in de praktijk alternatieve werkvormen en strategieën uit te proberen, kunnen professionals ervaren wat in verschillende situaties bij de diverse jongeren werkt. Zo is bijvoorbeeld een training van Doelbewust wel eens op een andere locatie uitgevoerd, om te

observeren hoe de jongens zich gedragen wanneer zij 'te gast' zijn in een andere wijk, en hoe andere buurtbewoners op hun aanwezigheid reageren.

Onderzoekend handelen en handelend onderzoeken

Bij het ontwerpen van het onderzoekswerkplaats-concept was het uit de jaren zeventig afkomstige 'handelingsonderzoek' een inspiratiebron, in Nederland ontwikkeld door onder anderen Coenen, Boog, Khonraad, Keune en Zeelen (Migchelbrink 2007: 101). Het 'exemplarisch handelingsonderzoek', ook wel actieonderzoek genoemd, bouwt voort op de door Freire en Negt ontwikkelde methode van het exemplarisch leren (Coenen 1987). De kerngedachte is dat dit sociaal-wetenschappelijk onderzoek de betrokkenen inzicht geeft en zo hun handelingsvermogen versterkt. Boog en collega's (2005) definiëren het als een '*coöperatief onderzoek naar handelen dat datzelfde handelen probeert te verbeteren*' (Boog e.a. 2005: 1). Er ligt een grote nadruk op onderzoekend leren, waarbij een democratische verhouding tussen onderzoekers en onderzochten wordt nagestreefd (Schön 1983; Ladkin 2004: 536).

Het werkplaats-concept sluit aan bij wat Van Regenmortel, Hermans en Steens (2013) 'empowerende academische werkplaatsen' noemen. Zij spreken over een tweeledige functionaliteit: praktijkverbetering én wetenschappelijke *output*. Naast het bewijzen (*to prove*), is volgens hen ook verbetering (*to improve*) aan de orde (Van Regenmortel e.a. 2013: 44-46). Het werken in een onderzoekswerkplaats heeft als doel wetenschappelijke kennis te genereren, maar beoogt daarnaast een veranderkundige interventie te zijn: terwijl we de twee jongerenwerkpraktijken Doelbewust en R-Newt op hun werking onderzoeken, worden ze *en passant* op basis van nieuwe inzichten doorontwikkeld, zo is het idee.

Het uitvoeren van het onderzoek in een onderzoekswerkplaats biedt een aantal kansen, maar er zijn ook kanttekeningen bij te plaatsen. Kenmerkend voor de *body of knowledge* van het jongerenwerk is dat die grotendeels impliciet is (Spierts 2005). Impliciete kennis ofwel *tacit knowledge* houdt in dat de kennis voor de professionals zelf zo vanzelfsprekend is dat zij zich er niet van bewust zijn dat zij daarover beschikken (Polanyi 1966). Dit onderzoek is erop gericht die impliciete kennis van jongerenwerkers te expliciteren, te systematiseren en hun praktijken samen met hen op begrip te brengen. Een meerwaarde van de participatieve onderzoeksmethode is dat het onderzoek *bottom-up* wordt uitgevoerd. Een voordeel daarvan is dat we via de jongerenwerkers gemakkelijk in contact komen met hun collega's en met jongeren, en hun praktijk- en ervaringskennis optimaal kunnen benutten. Door de participatieve en democratische werkwijze kan het echter voorkomen dat de afstand tussen de onderzoekende jongerenwerkers en de onderzochten (hun collega's en de jongeren) erg klein is. Dit kan tot te veel identificatie met de onderzoekspraktijk leiden, met als gevolg dat bepaalde zaken als 'normaal' of 'gewoon' worden ervaren en niet worden geproblematiseerd en gerapporteerd. Een voorbeeld is dat jongerenwerkers het masculiene gedrag van de deelnemende jongeren als 'normaal' beschouwen en hier uit zichzelf geen vragen bij stellen. Ook zijn er bepaalde omgangsvormen in de projecten 'cultuur' geworden waarvan de werkers zelf niet beseffen dat dit gedrag mede door henzelf is geconstrueerd.

De praktijkbelangen en de doelstelling van het wetenschappelijk evaluatieonderzoek kunnen met elkaar op gespannen voet komen te staan. Zo kan het bijvoorbeeld gebeuren dat het project door voortschrijdend inzicht inhoudelijk andere accenten krijgt (bijvoorbeeld minder nadruk op competitie: meer trainingen en workshops en minder wedstrijden, of meer individuele coaching naast de groepsgerichte aanpak). Dergelijke aanpassingen hebben uiteraard invloed op 'de werking' van het project. Ook kan het voorkomen dat bepaalde respondenten met het project moeten stoppen omdat ze zich misdragen, waardoor er uitval optreedt. Daar waar sprake is van concurrerende belangen heb ik als promovenda de verantwoordelijkheid om primair de kwaliteit van het wetenschappelijk onderzoek te bewaken en daarbij de praktijkbelangen zo veel mogelijk te respecteren. Dergelijke situaties vragen om flexibiliteit en creativiteit, waar in de onderzoeksopzet rekening mee is gehouden.

2.4 De selectie van de onderzoeksgroep

Bij de samenstelling van de onderzoeksgroep van 50 jongens (in fase 2 van het onderzoek) is gezocht naar jongens van wie bekend is – bij ambulante jongerenwerkers, wijkagenten en leerplichtambtenaren – dat zij veel tijd op straat doorbrachten in de periode voordat zij aan het project deelnamen, en die vanwege hun gedrag en/of invloeden van de delinquente straatcultuur een verhoogd risico hebben om in de criminaliteit terecht te komen of al met politie en justitie in aanraking zijn (geweest).

Voor sommige deelnemers geldt dat ze ook in de periode van het onderzoek nog veel op straat 'hangen' en overlast veroorzaken. Anderen zijn sinds hun deelname aan het project gestopt met het plegen van delicten. Er zijn ook respondenten geselecteerd die kwetsbaar zijn omdat ze op straat, in de wijken waar ze wonen, blootgesteld worden aan de verleidingen van criminaliteit, maar die geen delicten plegen en anderen niet tot last zijn.

Jongens

Voor deze studie is om inhoudelijke redenen voor een seksspecifieke selectie gekozen. In hoofdstuk 1 is geschetst dat het in deze studie om risicojongeren gaat bij wie de talentontwikkeling hapert en die een verhoogd risico hebben op de ontwikkeling van delinquent gedrag.

Jongens zijn vanuit dit meervoudige perspectief op risico kwetsbaarder dan meisjes. Meisjes doen het beter op school dan hun mannelijke leeftijdsgenoten en ondervinden minder problemen in hun (talent)ontwikkeling. In het speciaal onderwijs zijn zeven op de tien leerlingen jongens (Claessen 2013). Met betrekking tot het vroegtijdig schoolverlaten tonen cijfers aan dat jongens bijna zeven keer vaker vroegtijdig school verlaten dan meisjes (Herweijer 2008; Traag & Van der Velden 2008). Jongens blijken vergeleken met meisjes vaker uit te vallen, onder andere vanwege hun gebrek aan motivatie en hun slechte schoolprestaties (Harchaoui e.a. 2013).

Daarnaast ontwikkelen jongens vergeleken met meisjes vaker delinquent gedrag. Van alle geregistreerde minderjarige verdachten zijn vier op de vijf een jongen (Ferwerda & Van Wijk 2014: 33). In de publieke ruimte is het overlastgevend gedrag van jongens (zowel de ernst als de omvang ervan) zorgwekkender dan dat van meisjes. Ook al worden meisjes soms aan dezelfde risicofactoren blootgesteld en ook al komen zij steeds vaker met politie en justitie in aanraking, 'risicomeisjes' blijken beter dan jongens in staat om weerstand te bieden aan criminaliteit (Weijers & Krabbendam 2008). Bij meisjes komen andersoortige problemen vaker voor, zoals depressiviteit, eenzaamheid en eetstoornissen (Slotboom e.a. 2011) – type problemen die buiten het onderwerp van deze studie vallen.

In het jongerenwerk zijn zowel talentprojecten voor gemengde groepen als seksspecifieke programma's, zoals Doelbewust, ontwikkeld. Meisjes doen over het algemeen liever aan talentprojecten mee waar minder nadruk op competitie ligt. Jongens houden er juist van om te wedijveren, om zichzelf en anderen te overtreffen (Hermes e.a. 2012; De Boer & Metz 2015). Masculiniteit is in deze studie dan ook een belangrijk thema. We willen begrijpen wat voor jongens 'van de straat' de aantrekkingskracht is van talentprojecten en hoe deze appelleren aan hun masculiene waardenkader. We willen in het bijzonder weten hoe deze projecten uitgerekend dit type jongens kunnen helpen om meer afstand te nemen van de masculiene codes van 'de straat'.

De selectie

Het onderzoek is gestart met een selectie van 98 jongens en meisjes 'van de straat' die aan Noord Brabantse talentprojecten meedoen. Deze groep jongeren hebben we in de eerste fase van het onderzoek geportretteerd op basis van interviews, observaties, politieregistraties en jongerenwerkrapportages. Na een jaar is de keuze gemaakt om uitsluitend jongens te selecteren die aan Doelbewust en R-Newt deelnemen. Aanvankelijk waren dat er ruim 70. Omdat een aantal jongens stopte met het project en andere in de periode van deelname in

detentie terechtkwamen of verhuisden, is het Q-onderzoek uiteindelijk uitgevoerd met 29 jongens van Doelbewust en 21 jongens van R-Newt.

Bij jongerenwerkers is bekend dat de helft van deze 50 geselecteerde jongens een of meer delicten pleegde en/of overlastgevend of hinderlijk gedrag vertoonde in de periode vóór deelname aan het talentproject. De andere 25 jongens waren bij de start van het project delictvrij (zie ook bijlage 1). Bij de selectie en indeling van de P-set is een eigen typologie gemaakt, deels op basis van bestaande criminologische gedragstypologieën en deels op basis van waarnemingen in het veld. We zien enerzijds deelnemers die beginnend delinquent gedrag vertonen - *first offenders* - en jongens die volharden met het plegen van delicten (recidivisten), die in de literatuur *persisters* heten (Moffit 1993). Anderzijds richt de studie zich ook op jongens die gestopt zijn met criminaliteit: zogenoemde desisters (Bottoms e.a. 2004) en zien we dat veel jongeren, ondanks dat ze een verhoogd risico hebben op delinquentie, geen delicten plegen - in de literatuur ook wel met de term *abstainers* aangeduid (Moffit 1993). Voor deze laatste groep, die in criminologische literatuur relatief onderbelicht is gebleven (Adjiembaks 2013), hanteer ik de term *resisters*: jongens die criminaliteit weerstaan.

In tabel 2.2 is de gedragstypologie weergegeven zoals die in deze studie wordt gehanteerd: *resisters*, *first offenders*, *recidivisten* en *desisters*. In hoofdstuk 3 wordt nader ingegaan op de (gedrags)kenmerken van de onderzoeksgroep.

Criminogene gedragskenmerken	vier typen	Aantallen (t0)
Jongens die criminaliteit weerstaan, ondanks dat ze worden blootgesteld aan de verleidingen ervan (<i>resisters</i>)	<i>resisters</i>	25 van 50
Jongens die hun eerste delict plegen (<i>first offenders</i>)	<i>first offenders</i>	16 van 50
Jongens die overlastgevend gedrag vertonen en/of delicten plegen (<i>recidivisten</i>)	<i>recidivisten</i>	8 van 50
Jongens die gestopt zijn met criminaliteit (<i>desisters</i>)	<i>desisters</i>	1 van 50

Tabel 2.2: Vier typen risicojongeren op basis van criminologische gedragskenmerken

Ook is bij de selectie rekening gehouden met verschillen in motivatie voor talentontwikkeling en deelname aan de projecten. Zoals uit tabel 2.3 blijkt, gaat het hierbij niet om competentieniveaus en prestaties, maar om de diverse 'motivatiestadia' in het proces van talentontwikkeling, zoals die in het onderzoek zijn gevonden (Kooijmans & Rovers 2010): *zoeker*, *beginner*, *gevorderde* en *master*.

Motivatie voor talentontwikkeling en deelname aan het project	vier typen/stadia	Aantallen (t0)
Jongens die niet structureel deelnemen maar wel in contact zijn met jongerenwerkers	<i>zoekers</i>	26 van 50
Jongens die regelmatig deelnemen en beginnend gemotiveerd zijn voor talentontwikkeling	<i>beginners</i>	20 van 50
Jongens die zich committeren aan het project en intrinsiek gemotiveerd zijn; ze willen zichzelf overtreffen in hun talentontwikkeling	<i>gevorderden</i>	4 van 50
Jongens die intrinsiek gemotiveerd zijn, geheel zelfstandig hun talentontwikkeling vormgeven en als begeleiders assisteren in het project	<i>masters</i>	0 van 50

Tabel 2.3: Typologie op basis van motivatiestadia voor talentontwikkeling

Wat betreft leeftijd en periode van deelname is het een zeer heterogene groep. De gemiddelde leeftijd van de jongens is 17 jaar, maar er is veel spreiding. De meeste jongens zijn tussen de 13 en 18 jaar oud, maar er zijn een paar uitschieters van 9/10 jaar en er zit ook een jongeman van 28 jaar in de selectie. De gemiddelde periode van deelname aan de projecten is 2,8 jaar, maar ook daarin zien we grote verschillen. Er zijn jongens die minder dan een jaar deelnemen, maar ook jongens die in de periode van het onderzoek al ruim 8 jaar bij het project betrokken zijn.

Ook wat betreft etniciteit is het een diverse groep, maar groeien de meeste deelnemers op in gezinnen waarvan één of beide ouders van niet-Nederlandse afkomst zijn. Volgens de standaard CBS-definitie zijn 45 van de 50 jongens een 'allochtoon'²³. Bij 7 jongens is één van de ouders niet-Nederlands en van 38 jongens zijn beide ouders niet in Nederland geboren. Hoewel de grote meerderheid dus van niet-Nederlandse afkomst is, krijgt etniciteit in deze studie weinig aandacht. Hier kom ik in hoofdstuk 7 op terug.

Van de 50 jongens hebben er slechts 4 een vmbo-diploma en heeft 1 jongen een havo-diploma. Veel jongens zitten nog op de basisschool, of in de eerste jaren van het voortgezet onderwijs, waar zij minder goed presteren dan hun klasgenoten. Ze blijven gemiddeld vaker zitten. En 4 jongens, met een licht verstandelijke beperking, zitten op het speciaal onderwijs.

In tegenstelling tot een gecontroleerde effectstudie (waar uitzonderingen 'error' zijn), zijn in een Q-studie ook de jongens interessant die op een bepaalde manier uitzonderlijk zijn, zoals een recidiverende deelnemer van 28 jaar die vrijwilliger is in het project, en een jongen van 9 die zowel profvoetballer als *gangster* wil worden. Een gelijke spreiding van voornoemde variabelen is in deze studie niet relevant. Interessanter is om juist de diversiteit van de deelnemersgroep als uitgangspunt te nemen. Zie bijlage 1 een overzichtstabel met de individuele persoonsgegevens van de 50 jongens.

2.5 Beschouwing: een exploratief evaluatieonderzoek

Evaluatieonderzoek naar de effectiviteit van interventieprogramma's, in termen van het voorkómen van beginnend delinquent gedrag en recidive, is aan het einde van de vorige eeuw sterk toegenomen. De tendens – passend bij risico-georiënteerd veiligheidsbeleid – is om meer te investeren in preventie en ervoor te zorgen dat interventies effectief werken. Ook in Nederland is rond de eeuwwisseling de norm aangescherpt: de rijksoverheid wil uitsluitend nog programma's financieren die op basis van onderzoek bewezen effectief (*evidence based*) zijn of waarvan op zijn minst aantoonbaar is dat de gestelde doelen bij deelnemers worden gerealiseerd. Op landelijk niveau werd na de eeuwwisseling door het ministerie van Veiligheid en Justitie (V&J) hiertoe een erkenningscommissie voor justitiële gedragsinterventies ingesteld (Programma Terugdringen Recidive 2005). Sindsdien worden alle justitiële interventies aan een strenge toets onderworpen om de effectiviteit ervan vast te stellen, bij voorkeur door gerandomiseerd effectonderzoek (RCT: *randomised controlled trials*) (Van der Laan & Slotboom 2008: 124). Door experimenteel evaluatieonderzoek, met controlegroepen, wordt gestreefd naar wetenschappelijke onderbouwing van wat 'de interne geldigheid' van interventies wordt genoemd, oftewel de causale relatie tussen de interventie en het effect ervan (Hermans 2014: 45).

Ook buiten het justitiële veld neemt in Nederland de druk rond evaluatie- en effectonderzoek toe: de overheid roept ook het sociaal werk op om zich rekenschap te geven van behaalde resultaten en op basis van bewezen effectieve methoden te werken. Hoewel er veel discussie is over het nut en de wenselijkheid van *evidence based practice* in de sociale sector (Scholte & Sprinkhuizen 2012; Biesta 2014), realiseren sociale professionals zich dat het belangrijk is om te reflecteren op hun werkwijzen en de resultaten ervan. Van

²³ Met ingang van augustus 1999 is CBS-breed de standaard definitie voor het begrip allochtoon ingevoerd. 'Een persoon wordt tot de allochtonen gerekend als ten minste één ouder in het buitenland is geboren.' Geraadpleegd op 28 januari 2016, van <http://www.cbs.nl/nr/rdonlyres/26785779-aafe-4b39-ad07-59f34dcd44c8/0/index1119.pdf>

ondersteuning vanuit de wetenschap is op dit vlak nog weinig terechtgekomen, en dat geldt zeker voor de sociaal-culturele beroepen (Spierts 2014: 284).

Evidence based practice: standaard of mythe?

De opkomst van het paradigma van *evidence based practice*, oorspronkelijk ontstaan in de gezondheidszorg, heeft de afgelopen tien jaar voor heel wat discussie en polarisatie gezorgd, niet in de laatste plaats binnen het sociaal werk (Steyaert e.a. 2010; Uitermark e.a. 2012). Het debat over de vraag of dit van origine medische model geschikt is voor andere sectoren, zoals jeugdhulp, samenlevingsopbouw, sociaal-cultureel werk en de geestelijke gezondheidszorg, is nog altijd gaande, ook buiten de landsgrenzen (Scholte & Sprinkhuizen 2012; Hammersley 2013; Biesta 2014; Petersén & Olsson 2015). Veel van de genoemde auteurs plaatsen kanttekeningen bij de haalbaarheid en de zin van het hanteren van strenge designs (zoals RCT's) voor gecontroleerd evaluatieonderzoek in het sociaal werk. Een van de problemen is dat er bij sociale interventies veel factoren buiten de interventie zijn die de effectiviteit kunnen beïnvloeden, waardoor niet kan worden vastgesteld of de effecten één-op-één het gevolg zijn van de interventie (Biesta 2014). Zo is bij talentgericht jongerenwerk bijvoorbeeld van invloed wat de jongeren op school meemaken, en zelfs het weer kan de werking van een programma bevorderen of afzwakken.

Een ander gehoord bezwaar luidt dat er onvoldoende geschikte onderzoeksinstrumenten voorhanden zouden zijn. Hoe meet je bijvoorbeeld motivatie, het opbouwen van zelfvertrouwen, sociaal kapitaal of de betrokkenheid bij school of de buurt? Voor onderzoek naar dit type vragen zijn volgens andere methodologen echter tal van kwalitatieve methoden, technieken en designs beschikbaar:

'(...) die allemaal op hun eigen manier een bijdrage kunnen leveren aan de evaluatie van sociale interventies. De bruikbaarheid van die methoden hangt sterk af van het doel dat men met de evaluatie voor ogen heeft. In die zin ontvouwt zich – anders dan bij kwantitatief effectonderzoek – geen hiërarchie van kwalitatieve bewijskracht. Kwantitatief effectonderzoek richt zich immers louter op de causaliteitsvraag die met steeds verfijndere designs uiteindelijk via RCT eenduidig te beantwoorden is (waarmee een interventie zijn hoogste standaard van bewijsvoering bereikt). Kwalitatief onderzoek levert een indirecte bijdrage aan de "wat werkt"-vraag, waarbij de keuze voor een bepaalde methode of design sterk afhangt van welke inzichten men precies nastreeft. Kwalitatief evaluatieonderzoek kan zich in dit verband richten op de uitvoerbaarheid en/of de implementatie van een interventie, op de beleving van een interventie door cliënten, doelgroepen of uitvoerders, op het blootleggen van werkzame condities en randvoorwaarden van een interventie en op een inventarisatie van variabelen die relevant zijn om nader te onderzoeken, eventueel langs kwantitatieve weg' (Lub & Snel, 2013: 66).

Ook de Britse sociaal wetenschapper Martyn Hammersley plaatst kanttekeningen bij het verheffen van RCT's tot gouden standaard:

'What counts as evidence, and as good evidence, is always a functional or contextual matter: it is relative to the questions or problems being addressed. It cannot be determined in the abstract. I went on to suggest that there is a tendency for the evidence-based practice movement greatly to overestimate the reliability of scientific evidence, specifically that coming from RCTs. In this respect, the limits of what research can supply tend to be overlooked' (Hammersley 2013: 54).

Kwalitatieve studies hebben aandacht voor de complexiteit van sociale interventies, onder andere voor de interactie tussen de interventie en de context waarin deze wordt toegepast. Kwalitatieve onderzoekers proberen de processen te begrijpen die ervoor zorgen dat een interventie werkt (Chen 2005; Rensen e.a. 2009; Hermans 2014): de vraag *hoe* interventies werken en *waarom*. Niet het opvolgen van strenge designs (zoals RCT's) is dan leidend, maar

een ontwerp met onderzoeksmethoden die aansluiten bij het type kennisvraag, bij het doel en de ambitie van het onderzoek.

Onderzoek naar 'de werking' van Doelbewust en R-Newt

In deze studie wordt bij voorkeur de term 'werking' gehanteerd in plaats van 'effect'. Niet de mate van effectiviteit van de talentprojecten maar *op welke wijze* ze bij de deelnemende jongens aangrijpen, heeft in dit onderzoek de nadruk. Door patronen in de praktijken bloot te leggen, wil ik aannemelijk maken hoe en bij wie de talentprojecten preventief werken. Het is de intentie om op basis van deze studie uitspraken te kunnen doen over de werking van onderzochte projecten in termen van *plausibiliteit*. Op basis van empirisch onderzoek is aannemelijk te maken *op welke wijze* talentprojecten al dan niet preventief werken bij de verschillende typen deelnemende jongens.

Daarbij is het uitgangspunt dat een breed spectrum van 'contextfactoren' de werking van de talentprojecten beïnvloedt, zoals: de kenmerken van de jongens, hun sociale omgeving, de houding en verwachting van de samenleving ten aanzien van de doelgroep en de talentprojecten, de 'aansturing' door de overheid, de organisatie van projecten, het competentieniveau van de deelnemers, de passie en motivatie van de jongerenwerkers, en de doelen, stappenplannen en strategieën van de gehanteerde methoden. Een meerwaarde van een dergelijk gedetailleerde en gevarieerde beschrijving van de interventiemechanismen is dat de kans groter is dat de kennis die hieruit voortvloeit overdraagbaar is en benut kan worden voor verdere methodieontwikkeling (Hermans 2014: 36). Gezien de doelstelling van deze studie is het van belang een design te ontwerpen dat rekening houdt met dit praktijkbelang.

Een programma in ontwikkeling

Een complicerende factor in dit exploratieve evaluatieonderzoek is dat we kijken naar de werking van twee talentprojecten die nog volop in ontwikkeling zijn. Ze worden op basis van voortschrijdend inzicht voortdurend verbeterd. De onderzoekspraktijk kan dus niet 'gefixeerd' (of gecontroleerd) worden om de werking ervan te onderzoeken. Het design in deze studie moet recht doen aan deze specifieke situatie. Sterker, met het onderzoek beogen we bij te dragen aan de ontwikkeling van de programma's. Het vertrekt vanuit de *state of the art* van de huidige talentpraktijken.

Ook de jongens die eraan deelnemen, zitten nog midden 'in het proces'. Ik pretendeer dan ook niet om uitspraken te kunnen doen over de werking van deelname aan talentprojecten op langere termijn. Om dergelijke effecten te onderzoeken zijn longitudinale studies noodzakelijk. Wel is het goed mogelijk om van de 50 jongens de ontwikkeling tot nu toe in kaart te brengen en te zoeken naar patronen in de manier waarop de programma's werken.

Samenvattend

Dit proefschrift betreft een exploratief evaluatieonderzoek naar de werking van twee Noord-Brabantse talentpraktijken: het voetbalproject Doelbewust en de artistieke talentprojecten van R-Newt. Het doel van de studie is de interventiemechanismen van deze praktijken beter te kunnen begrijpen door ze systematisch te analyseren en te beschrijven. De ambitie is om de (preventieve) werking van Doelbewust en R-Newt te onderzoeken bij jongeren met verhoogd risico op delinquent gedrag en aannemelijk te maken hoe deze projecten bij de verschillende jongeren 'aangrijpen': welke ontwikkelingsprocessen en patronen kunnen we waarnemen en bij welke jongens werken de projecten (al dan niet) preventief?

De ambitie is om met de empirische kennis die hiermee wordt ontsloten een basis te leggen voor de theoretische onderbouwing van talentgericht jongerenwerk als preventiestrategie en mede richting te geven aan de professionalisering van het talentgerichte jongerenwerk.

3 Jongens 'van de straat'

Een dramaturgisch analysekader

Danny en Barry:

"Chillen weet je wel, lekker jointjes roken en een beetje bier drinken. We zijn de ergsten van de buurt. We pakken geld wanneer we geld kunnen pakken..."

De Bossche broers Danny en Barry (26 en 18 jaar) zijn op straat opgegroeid. Ze waren een aantal maanden niet aanwezig in de wijk omdat ze vastzaten. Nu ze weer vrij zijn, pakken ze hun straatleven weer op. Ze vertellen trots aan hun straatvrienden wat ze in de gevangenis hebben uitgespookt: hoe gemakkelijk het was om drugs te dealen en hoe ze groepsleiders om de tuin leidden om minder tijd op cel te hoeven doorbrengen. De broers hebben veel invloed op andere jongens in de wijk. Voor sommigen zijn zij rolmodellen, anderen zijn bang voor hen, ook omdat ze fysiek erg sterk zijn. De broers trainen een aantal keer per week in een kickboks-gym, wat te zien is aan hun spierbundels. Ze zijn allebei rijkversierd met tatoeages. Hun performance heeft het karakter van een *gang*, een jeugdbende. Samen met hun straatvrienden schuwen ze criminele activiteiten niet. Zij zijn er bewust op uit om de orde te verstoren en op een snelle illegale manier 'geld te maken', en het geeft hun een kick als dat lukt.

Bastian:

"Wat zij doen moeten ze zelf weten. Stelen en al die shit is niks voor mij..."

Bastian (15 jaar) is in zijn vrije tijd het liefst aan het skateboarden op de *ramp* voor het jongerencentrum in Tilburg-Noord. Het pleintje is een ontmoetingsplaats voor jongeren. Bastian is *streetwise* gekleed met pet, jack met capuchon en dure *sneakers*. Hij is een getalenteerde *skateboarder*, waardoor hij op straat veel aanzien heeft. Hij vindt gemakkelijk aansluiting bij andere jongens in de wijk, ook bij jongens die veel spijbelen en zich delinquent gedragen. Bastian zit op de havo en heeft een bijbaantje in de horeca. Hij wil later kok worden en een eigen zaak beginnen. Wanneer criminele jongens hem verleiden om 'te nakken' (stelen), 'rwina te zetten' (de orde verstoren) of 'geld te pakken', haakt hij af.

Ibrahim:

"Ik was verdacht van diefstal. Gewoon, de hele wijk deed gewoon een beetje mee..."

Ibrahim (12 jaar) is in zijn vrije tijd altijd op straat, meestal om te voetballen in 'de kooi' in de Bossche wijk Boschveld. Hij is vaak te vinden in de buurt van Barry en Danny, die rolmodellen voor hem zijn. Ibrahim wil graag rijk worden en hoopt dat later te bereiken als profvoetballer. Hij wil met zijn 34ste met pensioen. Hij weet dat hij ook snel rijk kan worden door een inbraak of een overval, wat hij een verleidelijke gedachte vindt. Hij mag weleens 'een boodschap wegbrengen' (drugs) voor 'de grote jongens', waarvoor hij geld krijgt. Ibrahim is altijd op zijn hoede omdat hij op straat niet gezien wil worden met de oudere jongens. Hij mag van zijn ouders en leraren niet met deze jongens omgaan. Zodra een wijkagent, een jongerenwerker of andere gezaghebbende personen in de buurt zijn, gedraagt Ibrahim zich 'braaf' of verdwijnt hij van het straattoneel. Enerzijds wil hij overkomen als een sportieve voetballer, anderzijds wil hij zich op straat als een *gangster* gedragen. Ibrahim is een first offender. Wijkagenten en jongerenwerkers houden hem daarom extra in de gaten.

(Veldobservaties 's-Hertogenbosch/Tilburg 2011-2012)

Straatjongens uitgelicht

Zoals gezegd zijn de jongens die in deze studie centraal staan allemaal op een bepaalde manier op straat gesocialiseerd. Ter introductie maakten we in hoofdstuk 1 al kennis met een bonte verzameling jongens en meisjes die zich dagelijks op de trappen van het Bossche Kerkplein verzamelen.

In dit hoofdstuk zoom ik in op een aantal jongens 'van de straat'. Danny, Barry, Bastian en Ibrahim zijn dagelijks te vinden op hangplekken in Tilburg en 's-Hertogenbosch. Daardoor zijn zij bekend bij jongerenwerkers en wijkagenten. Via jongerenwerkers in de onderzoekswerkplaats kwam ik met hen in contact. Zij worden in dit hoofdstuk uitgelicht als representanten van verschillende straatkarakteristieken.

3.1 Dramaturgie van 'de straat'

Jongeren die veel tijd op straat doorbrengen, worden – zoals besproken in hoofdstuk 1 – doorgaans 'hangjongeren', 'jongeren van de straat' of 'jongeren uit de straatcultuur' genoemd en beschouwd als een risicogroep. Stereotiepe beschrijvingen in de literatuur over straatcultuur, maar ook in de media, wekken de indruk dat het om een groep gaat die we scherp van andere jongeren kunnen onderscheiden door specifieke gedragskenmerken en expressievormen, zoals kleding, muziekstijl, gebaren en taalgebruik, en door provocerend en grensoverschrijdend gedrag waarmee ze zich zouden afzetten tegen de mainstream, de burgercultuur (Kaldenbach 2008, 2010, 2011; Van Strijen 2009; Smelt e.a. 2010; Bolt & Van der Wekke 2012). 'Straatcultuurauteurs' beschrijven de verschillen als volgt:

'Jongeren uit de burgercultuur willen leven volgens de sociale gedragsnormen van de dominante cultuur: op een burgerlijke manier beleefd zijn, voorkomend zijn, je in een discussie rustig gedragen, geen geweld maar argumenten gebruiken, je verontschuldigen als je een fout hebt gemaakt, elkaar laten uitspreken, vriendelijk bedanken als je iets gekregen hebt, et cetera. (...) Jongeren uit de straatcultuur hebben zich afgewend van de hoofdstroom van de samenleving. Ze hebben de basale overtuiging dat je gezagsdragers niet kunt vertrouwen. Deze jongens vinden dat de politie het vooral op hen heeft gemunt. (...) In het algemeen verzetten zij zich tegen gezag: bijvoorbeeld van hun ouders, ouderen, docenten, politie, controleurs en zwembadpersoneel' (Kaldenbach 2008: 13-15).

'Kenmerkend voor de straatcultuur is het weigeren zich te conformeren aan de algemene lijn van de maatschappij. Afzetten tegen en wantrouwen ten opzichte van de burgercultuur staat centraal. Dit geldt in het bijzonder voor personen en instanties die vanuit de burgercultuur 'het gezag' vertegenwoordigen' (Van Strijen 2009: 17-18).

Praten, schrijven en denken in termen als 'straatcultuur' versus 'burgercultuur' is om meerdere redenen problematisch. Het wekt de indruk dat jongeren in te delen zijn in twee homogene groepen: je bent 'van de straat', of je bent 'van de mainstream', wat stigmatisering en polarisatie in de hand werkt. Een clichébeeld is dat jongens van de straat allemaal het risico lopen om te marginaliseren en in de criminaliteit terecht te komen. Het tegenovergestelde idee, dat er onder jongeren uit de mainstream geen criminaliteit plaatsvindt, is ook een onjuist vooroordeel.

Een ander probleem is het stigmatiserende effect van de tweedeling vanwege de normatieve betekenissen die kleven aan de terminologie. Het begrip straatcultuur roept doorgaans de associatie op met onaangepaste, balorige, rebelse jeugd. Of ernstiger: met criminele en radicaliserende jongeren. De termen mainstream en burgercultuur hebben doorgaans positievere connotaties en worden geassocieerd met jongeren die beschaafd, beleefd en succesvol zijn en die zich aanpassen aan de dominante waarden in de samenleving. Jongeren van de straat associëren burgercultuur met jongeren die saai en braaf (burgerlijk) zijn, wat zij afwijzen. De straat en de mainstream zijn blijkbaar twee

polariserende *frames* in de samenleving. In het bijzonder voor jongens van de straat zijn het twee concurrerende referentiekaders waartoe zij zich op een bepaalde manier verhouden.

Hoewel het ongenueerde gebruik van de termen straat- en burgercultuur problematisch is, gebruik ik deze terminologie hier deels toch. Niet om de clichématige tweedeling kracht bij te zetten, maar om uit te leggen hoe de twee dominante *frames* – de straat en de mainstream – in de binnenwereld van de jongens zich tot elkaar verhouden en hoe zij dit intern managen.

De term straatcultuur verwijst hier naar jongeren die een normen-en-waardenkader hanteren dat vanuit de burgercultuur als 'antisociaal' wordt gedefinieerd. De term mainstream duidt op een 'conformistisch' normenkader dat voor een belangrijk deel wordt bepaald door wet- en regelgeving en door wat we in onze samenleving als gepast, fatsoenlijk en geoorloofd beschouwen.

Een dramaturgische analyse

Om de jongens in deze studie beter te leren kennen en meer zicht te krijgen op de diversiteit binnen de onderzoeksgroep, bestudeer ik hen in dit hoofdstuk vanuit een dramaturgisch perspectief. Daarvoor heb ik een analysekader geconstrueerd, voortbouwend op het werk van een drietal sociologische/antropologische auteurs: Erving Goffman (1959), Arlie Hochschild (1979, 2003) en Arjun Appadurai (2004).

Het werk van Erving Goffman (1922-1982) is een belangrijke inspiratiebron geweest. Goffman staat bekend om zijn microsociologisch onderzoek naar de directe interactie tussen mensen (Wilterdink & Van Heerikhuizen, 2012). Hij gebruikte de analogie van het theater om de alledaagse omgang tussen mensen te onderzoeken.

In zijn *Presentation of self in everyday life* (1959) vergelijkt Goffman individuen met acteurs, *performers*, en onderzoekt hij hoe mensen zich voortdurend inspannen om een bepaald beeld van zichzelf over te brengen op anderen. Dit gebeurt niet alleen op basis van de uiterlijke verschijning, het gedrag en de taal, maar ook door de levensgeschiedenis en de intenties en opvattingen van de betrokkenen.

Met het concept *impression management* beschrijft Goffman (1959: 203-230) hoe mensen controle proberen te krijgen over hoe ze willen overkomen op anderen en over het beeld dat anderen van hen vormen. Daarbij onderzoekt hij niet alleen de presentatie van 'het zelf' aan anderen, *frontstage*, maar ook in hoeverre performances van mensen in overeenstemming zijn met hun *inner world: backstage*. Hij beschouwt de vorming van de identiteit van individuen en groepen als een sociaal proces dat in interactie met anderen ('het publiek') en de context ('het decor') tot stand komt. Dit proces van identiteitsvorming noemt hij *staging a character* (1959: 203).

Goffman onderzoekt hoe mensen de presentatie van zichzelf en hun activiteiten *frontstage* ensceneren en wat daarbij de rol van 'het publiek' en de ruimtelijke omgeving ('het decor') is. Om die reden wordt zijn microsociologie vaak aangeduid als een 'dramaturgisch perspectief' op het alledaagse leven (Wilterdink & Van Heerikhuizen 2012: 127). Aan de hand van zijn dramaturgische begrippenkader – in het bijzonder met de concepten *frontstage* en *backstage*, publiek en decor – beschrijf ik in dit hoofdstuk hoe 'jongens van de straat' zich *frontstage* aan anderen presenteren en hoe zij *backstage* hun gevoelsleven, opvattingen, aspiraties en motivaties 'managen'.

Opzet van dit hoofdstuk

Doel van dit hoofdstuk is te beschrijven en te begrijpen wat er met 'jongens van de straat' aan de hand is, wat er in hen omgaat, en wie van hen een verhoogd risico hebben om in de criminaliteit terecht te komen. Wat zijn de doelen van deze jongens, en wat is de rol van criminaliteit daarbij? Wat drijft hen om aan artistieke en sportieve talentprojecten van het jongerenwerk mee te doen?

Daartoe schets ik in dit hoofdstuk enerzijds een beeld van hoe zij zich met hun straatperformances aan de buitenwereld presenteren. Anderzijds wordt er ingezoomd op hun

'binnenwereld': hun opvattingen, emoties en motivaties. Hoe verhouden ze zich tot de straat en de mainstream, en wat zegt dat over de kans dat zij delinquent dan wel conformistisch gedrag ontwikkelen?

Met het *impression management*-concept van Goffman komen in paragraaf 3.2 de performances van de jongens in beeld: hoe zij zich aan de buitenwereld presenteren en de indruk die zij daarmee op anderen willen maken. In paragraaf 3.3 wordt aan de hand van het begrip *relatiemanagement* – ook geïnspireerd door Goffman – de interactie tussen jongens van de straat en hun sociale omgeving geschetst, ofwel: de wisselwerking met het publiek. Het decor komt aan bod in paragraaf 3.4, waar de algemene maatschappelijke, bestuurlijke en professionele reacties onder de loep komen te liggen. Die worden sterk bepaald door het 'meritocratisch decor' – de bredere maatschappelijke context – waartegen het 'straattoneel' van de jongens zich afspeelt.

Mijn analysekader bouw ik verder uit met een beroep op de emotiesociologie van Arlie Hochschild (1979, 2003) in paragraaf 3.5. Haar *emotion management*-concept is van waarde om beter te kunnen begrijpen wat er zich in de binnenwereld van de jongens afspeelt en hoe zij hun 'emotiehuishouding' voeren. Het analysekader wordt vervolmaakt in paragraaf 3.6 met de '*capability to aspire*', een concept dat ik ontleen aan de Indiase antropoloog Arjun Appadurai (2004). Hiermee worden de wensen, dromen en doelen van de jongens in dit onderzoek geëxploreerd.

Met dit dramaturgische en (emotie)sociologische analysekader onderzoek ik hoe de sportieve en artistieke talentprojecten op vier niveaus – huishoudingen genoemd – invloed uitoefenen: *frontstage* op de impressie- en de relatiehuishouding, en *backstage* op de emotie- en de aspiratiehuishouding.

Het hoofdstuk eindigt met een beschouwende paragraaf over welke jongens van de straat een verhoogd risico hebben op (beginnend) delinquent gedrag en bij wie de kans op conformisme groter is.

3.2 Impressiemanagement: frontstage-performances op straat

Naar het perspectief van Goffman kunnen we Barry, Danny, Bastian en Ibrahim beschouwen als 'acteurs' die op het straattoneel een hoofdrol spelen. Niet alleen omdat ze samen met andere jongeren letterlijk de ruimte innemen, maar ook omdat ze door hun optreden, het geluid en de rommel die ze maken veel aandacht trekken. Ze eigenen zich als 'protagonisten' de publieke ruimte min of meer toe en lijken zich er thuis te voelen. Door hun gedrag houden ze veel passanten op afstand.

Goffmans dramaturgische analyse van performances

In het theater is de performance van de acteur hetgeen het publiek op het podium te zien krijgt. De acteur presenteert zijn rol *frontstage* en zijn voorstelling vindt altijd plaats binnen een bepaalde plaats en tijd. Goffman (1959) stelt dat de emoties en opvattingen van de acteur alleen *backstage* zichtbaar zijn en voor het theaterpubliek verborgen blijven. In het theater is de performance de presentatie van een rol, maar deze laat niet zien wie de acteur 'werkelijk is'. Goffman trekt dit fenomeen door naar het alledaagse leven en beschrijft aan de hand van rijke voorbeelden hoe mensen zich in verschillende situaties voordoen aan anderen (*frontstage*), en stelt dat dit kan botsen met wie zij 'werkelijk zijn' (*backstage*), wat kan leiden tot *discrepant roles* (1959: 141-165). Met het concept *impression management* onderzoekt hij in de performance de thema's 'echtheid' (*realness*), 'geloofwaardigheid' (*credibility*), 'discrepantie' (*discrepancy*) en 'gemaaktheid' of 'onechtheid' (*misrepresentation*). Hij stelt dat de geloofwaardigheid van de 'rol' die mensen spelen, als individuen en als groepen, niet alleen afhangt van hun performance, maar ook van de manier waarop ze achterliggende bedoelingen overbrengen op anderen (*dramatic realization*), of ze zich beter voordoen dan ze zijn (*idealization*), of een andere betekenis suggereren (*mystification*). Goffman laat met alledaagse voorbeelden zien hoe mensen door hun

voorstellingen frontstage een bepaalde indruk van zichzelf overbrengen op anderen die niet altijd spoort met hun wereld backstage: hun emoties en opvattingen (Goffman 1959: 165-202).

Kernwaarden in de straatcultuur

Het 'spelen van verschillende rollen' hoort bij de adolescentiefase, waarin de vorming van de identiteit voor een belangrijk deel plaatsvindt. Het spelen met rollen is een manier om te ontdekken wie we willen zijn, welke indruk we op anderen willen maken en bij wie we willen horen. De uitkomst van deze zoektocht is een set kernovertuigingen, die voor een belangrijk deel de identiteit vormen. Voor sommige jongeren hoort hun performance op straat bij deze ontwikkelingsfase en nemen ze een tijdelijke rol aan, als in een spel. Anderen verankeren de straatwaarden in hun kernovertuigingen, die ze vervolgens uitdragen in hun performance. Bij jongens met een straatidentiteit is het straatgedrag geen tijdelijke voorstelling meer. Daarmee kan het ook een risico op criminaliteit gaan vormen, zoals verderop zal blijken.

El Hadioui (2011) onderscheidt, onder andere voortbouwend op Anderson (1999), twee gradaties in de straatcultuur, ten gevolge van een primaire en een secundaire straatsocialisatie. Jongens die een primaire straatsocialisatie hebben doorgemaakt, zoals Barry en Danny, hebben volgens hem de betekenisystemen, codes, ambities en de taal van de straat zodanig geïnternaliseerd dat de straatcultuur hun levensstijl is geworden: 'Op het moment dat jongeren van jongs af aan in de taal van de straat hebben leren denken, begrijpen, beoordelen en voelen, kan het macho/masculiene repertoire verworden tot hun persoonlijk repertoire' (El Hadioui 2011: 57).

Voor jongens die een secundaire socialisatie hebben doorgemaakt, zoals Bastian en Ibrahim, is volgens hem de straatcultuur 'een spel, een show, een mode (*urban lifestyle*) die ook weer kan overwaaien' (El Hadioui 2011: 42). Bij hen zijn niet de straatwaarden maar is het dominante waardenkader van de samenleving het belangrijkste referentiekader. Voor Danny en Barry is de straat een mentale en emotionele *safe zone*, waar ze als het ware een 'thuiswedstrijd' spelen. Zij 'belichamen' de straat, een term die door sociale wetenschappers vaak wordt gebruikt om aan te duiden dat mensen zich bepaalde handelingen eigen hebben gemaakt, er vertrouwd mee zijn, het verinnerlijkt hebben (Wacquant 2004; Van der Laan 2006; Sennett 2008).

De socioloog en straatcultuuronderzoeker De Jong (2007) komt in zijn onderzoek in Amsterdam-West vier kernwaarden van de straatcultuur op het spoor: weerbaarheid, onkwetsbaarheid, waakzaamheid, en succes uitstralen. Het uitdragen van deze waarden in een masculiene performance geeft status in de groep. Soft zijn is geen optie, want gezichtsverlies is het meest pijnlijke wat iemand kan overkomen in de straatcultuur. 'Respect' en 'eer' zijn belangrijke waarden in het straatrepertoire. Maar dit betekent niet dat je anderen per definitie met eerbied en waardigheid moet behandelen, al mogen omgekeerd anderen nooit jouw eer aantasten of je mannelijkheid ter discussie stellen ('dissen'). De masculiene houding is een wapen om de eigen status te beschermen tegen vernedering en gezichtsverlies. In de dynamiek van het masculiene spel wedijveren jongens om het recht van de sterkste (Pels 2003: 72) en schuwen zij geweld en agressie niet. Ook heeft de masculiene code invloed op de verhouding tussen de seksen. Het levert status op om meisjes en vrouwen te behandelen als lustobjecten – 'Liefde, investeren in duurzame relaties en monogamie vallen in het straatrepertoire buiten het profiel van de echte masculiene man' (El Hadioui 2011: 38). Het masculiene gedrag op straat gaat vaak gepaard met een hedonistische leefstijl. De nadruk ligt op genieten (*chillen*), plezier maken en niet serieus doen. Het gebruik van alcohol, drugs en fastfood zijn sterk verbonden met de 'straatcode'.

Volgens Goffman dragen mensen hun identiteit uit in performances die volgens bepaalde vaste patronen en rituelen verlopen. Deze reeksen gedragingen en uitwisselingen ziet Goffman als een cyclus van 'vaste nummers'. In later werk noemt hij dit *interaction rituals* (Goffman 1967). De repeterende handelingen en interacties zijn een symbool geworden voor

de manier waarop jongeren 'van de straat' met elkaar omgaan. Door de reproductie van 'interactierituelen' ontwikkelt er zich een norm waaraan zij willen voldoen. Ook bij anderen zet dit beeld zich vast, waardoor het concept 'straatcultuur' ingebed raakt in het algemene taalgebruik en – zoals gezegd – een homogene invulling krijgt. Sociale wetenschappers spreken liever van een 'straathabitus, straatcodes, straatpraktijken of een straatrepertoire', en wijzen op het dynamische en heterogene karakter ervan (El Hadioui 2011: 29).

Rolcongruentie en roldiscrepantie

Om jongens van de straat beter te kunnen begrijpen en meer zicht te krijgen op de ontwikkeling van hun straatidentiteit, is het interessant om te bestuderen of er sprake is van congruentie tussen hun voorstellingen frontstage en hun normenkader backstage, of dat zij een zekere 'roldiscrepantie' laten zien. In hoeverre stemt hun gedrag op straat (frontstage) overeen met de overtuigingen en opvattingen van de jongens zelf (backstage) en het normenkader van de straat? En waar botsen die opvattingen met de dominante maatschappelijke normen? En wat betekent dit voor hun straatsocialisatie?

Op straat is het lastig om vast te stellen bij welke jongens er sprake is van een primaire of secundaire straatsocialisatie, omdat hun gedragingen in de publieke ruimte soms erg op elkaar lijken. Wel zien we dat er op straat verschillen zijn in status en hiërarchie, dat er leiders en volgers zijn, en dat sommige jongeren met meer overtuiging en consequenter hun masculiene rol neerzetten dan anderen. Door dezelfde jongens herhaaldelijk en op verschillende plaatsen te observeren (in het jongerencentrum, op school of thuis), valt op dat sommigen op de diverse sets een andere kant van zichzelf laten zien.

Het frontstage-backstage-concept maakt het mogelijk te beschrijven hoe de 'voorstellingen' van de jongens en de manier waarop ze omgaan met anderen (frontstage) zich verhouden tot hun persoonlijke kernovertuigingen (backstage). Hoe hebben de kernwaarden van de straat en/of de mainstream bij de jongens invloed op het managen van de backstage- en frontstage-huishoudingen?

Drie straatkarakteristieken

Als we de performances van de acteurs in dit hoofdstuk vanuit dramaturgisch perspectief analyseren, kunnen we drie straatkarakters onderscheiden. De voorstellingen van Barry en Danny blijken samen te vallen met de kernwaarden van de straat. Naar het *impression management*-concept van Goffman zijn het geen 'ideaal gesocialiseerde voorstellingen', omdat ze afwijken van de dominante maatschappelijke norm. Bij Bastian zijn de persoonlijke kernovertuigingen conform het mainstream-kader. Zijn opvattingen (backstage) congrueren niet met de gedragscodes van de straat. Ibrahim lijkt in dit opzicht het meest zoekende: voor hem is zowel de straat als de mainstream een belangrijk referentiekader.

Een risicovol straatkarakter

Barry en Danny 'belichamen' de codes van de 'delinquente straatcultuur'. Zij hebben een primaire straatsocialisatie doorgemaakt. Barry en Danny zijn opgegroeid met twee ouders, in een gezin met zes kinderen, en zij zaten vanwege de leerplichtwet dagelijks op school. Zij hebben echter van jongs af aan veel tijd op straat doorgebracht, zijn als kind al met criminaliteit in aanraking gekomen, waardoor de 'straatwaarden' hun dominante frame zijn geworden.

Barry en Danny zetten zich af tegen de mainstream en hebben als kernovertuiging dat ze zich niet willen aanpassen. Ze zeggen 'er schijt aan te hebben' wat anderen van hen vinden. Hun stoere, provocerende, extreem masculiene gedrag sluit aan bij hun persoonlijke opvattingen. In lijn met de kernwaarden van de straat moeten ze niets van homo's hebben. Ze zetten ook anderen aan tot vijandig gedrag tegen jongens waarvan zij vinden dat het 'mietjes' zijn. Zij hebben daarnaast een denigrerende houding tegenover meisjes en vrouwen, die zij als lustobjecten zien. Samen met hun straatvrienden schuwen ze criminele activiteiten niet.

Zij laten in hun performance een coherente expressie zien en zijn 'rolvast'. Er is geen sprake van discrepantie tussen hun binnen- en buitenwereld: frontstage en backstage vallen samen. Bij hen is de kans op een criminele carrière groot omdat er op geen enkele wijze zelfcorrectie optreedt.

Een kansrijk straatkarakter

Bastian vindt het leuk om zich stoer te gedragen op de manier die past bij het repertoire van de straatcultuur. Hij onderneemt echter bewust geen criminele activiteiten. Zijn morele opvattingen zijn primair gevormd door de normen en waarden van de burgercultuur, die hij van huis uit heeft meegekregen en die hij sterker heeft geïnternaliseerd dan de kernwaarden van de straat. Bij Bastian leiden de frames van de straat en de mainstream niet tot innerlijke conflicten. Het lukt hem om zijn performance met overtuiging neer te zetten. Bastian doet alsof hij 'van de straatcultuur is', maar weet zichzelf te begrenzen en schakelt probleemloos over naar een andere performance als hij zich op een andere set begeeft, zoals op school, in het jongerencentrum of thuis. Omdat er bij hem voldoende spanning is tussen zijn kernovertuigingen (backstage) en zijn performances op straat (frontstage) weet hij zichzelf te corrigeren zodra hij verleid wordt tot antisociaal gedrag.

Bastian ontleent zijn status onder andere aan zijn fysieke prestaties met zijn skateboard, zijn dure merkkleding en door het niet openlijk afwijzen van de illegale activiteiten en masculiene houding van anderen. Hoewel hij zich distantieert van geweld en illegaliteit, leidt hij frontstage geen gezichtsverlies en is de straat voor hem een setting waar hij zich thuis voelt. De kans dat hij op het rechte pad blijft, is groot.

In between zijn

Ibrahim wil enerzijds bij de jongens van de straat horen, maar durft zich niet 'tegen de regels' te gedragen uit loyaliteit met en respect of angst voor zijn ouders en andere gezagsdragers. Jongens als Ibrahim zitten volgens El Hadioui soms letterlijk 'in een spagaat' tussen verschillende culturen (straat, school en thuis), waardoor zij worstelen met hun identiteitsontwikkeling (2011: 7). Ibrahim valt uit zijn 'straatrol' zodra er gezaghebbende mensen in zijn buurt komen (ouders, leraren, jongerenwerkers, politie) die de gedragscodes van de straat afwijzen of verbieden.

Ibrahim is beïnvloedbaar: hij imiteert het gedrag van zijn rolmodellen Barry en Danny. Zijn gedrag congrueert niet met hoe hij zich eigenlijk (volgens mainstream-regels) zou moeten gedragen. Bij hem is er sprake van roldiscrepantie: hij schakelt steeds over naar een andere rol. Op straat leiden zijn wisselende performances tot gezichtsverlies en een lage status bij zijn *peers*, omdat hij op momenten dat 'het gezag' in de buurt is zijn stoere straatgedrag loslaat. Ook op school levert zijn gedrag geen waardering op omdat hij moeilijk aansluiting vindt bij andere jongeren. Op school vinden ze hem 'een rare gast'. De ouders van Ibrahim weten vaak niet waar Ibrahim is en maken zich zorgen omdat hij met criminele jongens optrekt, veel spijbelt, zich niet aan afspraken houdt en betrokken was bij een diefstal.

Backstage conflicteren bij hem de twee dominante frames – de straat en de mainstream. Het gevolg is dat hij moeite heeft met zijn *impressiehuishouding* (Hoe kom ik zo goed mogelijk over op anderen? Wie ben ik en bij wie hoor ik?). Het leven op straat is voor Ibrahim geen *safe zone*, maar een onveilige setting waar hij steeds blijft zoeken naar erkenning en respect. Hij zit tussen verschillende culturen waarbij hij wil aansluiten: de straat, school en thuis. El Hadioui (2011: 20-22) spreekt in dergelijke situaties over een 'pedagogische mismatch', die volgens hem tot allerlei deviant gedragingen kan leiden omdat jongens bij de vorming van hun identiteit geen houvast hebben aan de botsende normenkaders.

De dynamiek van de straatcultuur

De voorgaande beschrijvingen hebben niet de pretentie om een volledig beeld te schetsen van de diversiteit van 'jongens van de straat'. De voorbeelden zijn bedoeld om de stereotiepe

en eenzijdige beelden die er bestaan over jongeren in 'de straatcultuur' te nuanceren en te illustreren hoe de mate van congruentie tussen frontstage en backstage tussen hen verschilt.

Goffman (1959) betoogt dat mensen hun presentaties aan anderen voortdurend bijstellen om controle te krijgen over het beeld dat zij van zichzelf op anderen willen overbrengen. Door het voeren van *impression management* vormen mensen hun identiteit. Op basis van zijn frontstage-backstage-perspectief laten zich de volgende drie 'straatkarakteristieken' onderscheiden:

- a) Risicovol: jongens bij wie de straatperformance in de lijn ligt van hun opvattingen; frontstage en backstage vallen met elkaar samen.
- b) Kansrijk: jongens voor wie de straatperformance een 'show' is, die zich wel gedragen naar de codes van de straat maar conformistische opvattingen hebben; backstage en frontstage zijn incongruent.
- c) *In between*: jongens die de straatperformances imiteren maar niet 'rolvast' zijn, omdat ze een ambivalente houding hebben ten aanzien van de codes van de straat en tegenover wat de mainstream van hen verwacht. Zij ervaren een zekere discrepantie tussen frontstage en backstage omdat zij loyaal willen zijn aan de straatcultuur én willen voldoen aan de norm van de mainstream.

De dynamiek van de straatcultuur kan destructief uitwerken, zowel voor jongens die het waardenkader van de straat belichamen als voor degenen voor wie het een spel is of die een ambivalente houding hebben. Het risico bestaat dat zij daders worden van grensoverschrijdend en experimenteel gedrag, waarbij ze schade aanrichten en/of slachtoffers maken. Maar het kan ook gebeuren dat zij slachtoffer worden, bijvoorbeeld van geweldsdelicten. Verderop komt aan de orde in hoeverre het risico op delinquentie bij de drie straatkarakteristieken verschilt.

3.3 Relatiemanagement: interacties met 'het publiek'

Goffman stelt dat de 'perceptie van het publiek' van grote invloed is bij het ontwikkelen van de identiteit van mensen. Mensen vormen hun *character* door de wisselwerking tussen de performance, de ruimtelijke omgeving, de interactie met publiek en het leven 'achter de coulissen'. Voor Goffman is dit een essentieel gegeven: de identiteit van het individu is een in hoge mate 'sociaal product', het resultaat van de interactie tussen mensen en hun *audience* (1959: 141-165).

Wie vormen het publiek waarmee de jongens een uitwisseling aangaan? Hoe zien de interacties met anderen eruit? En wat is de betekenis ervan bij de vorming van hun 'straatidentiteit'?

Peers die elkaars publiek zijn

Een kenmerk van jongeren in de adolescentiefase is dat ze graag deel uitmaken van een groep (Turner 1983; Crone 2008; Slot & Van Aken 2010): ze ontleen er grotendeels hun identiteit aan. De invloed van rolmodellen is groot (Bronfenbrenner 1982; Buurman 2009). Ook jongens van de straat zijn sterk op elkaar gericht. Ze zijn zowel elkaars 'medespelers' als elkaars 'publiek', soms tegelijkertijd. Jongens kijken naar elkaar, tasten elkaar af, stemmen handelingen, motoriek en expressie op elkaar af en als ze elkaar aardig of interessant vinden, nemen ze de performances van elkaar over. Als er een klik is, 'synchroniseren' ze ook elkaars ritmes en dynamiek (Abdallah e.a. 2013). Zoals gezegd, ontwikkelen jongens van de straat interactierituelen en symbolen ('vaste nummers' of 'codes'), waarbij zij elkaar imiteren, en die zij steeds reproduceren. Met hun gedrag, motoriek, kleding, muziek, taalgebruik en dynamiek vormen zij een eigen straatrepertoire.

Imitatie en het volgen van voorbeelden (role modeling)

De menselijke neiging om te imiteren is groot. De invloed van voorbeelden op ons gedrag is het sterkst in de kindertijd (Erikson 1959; Bandura 1962; Dijksterhuis 2007). In de adolescentiefase is het overnemen van houdingen, waarden en normen van voorbeeldfiguren een veelvoorkomende vorm van sociaal gedrag (Bronfenbrenner 1982).

Ontwikkelingspsychologen en sociaal psychologen onderzochten hoe socialisatieprocessen en leerprocessen inhoud en betekenis krijgen door middel van imitatie en *modeling* (o.a. Vygotsky 1926; Bandura 1962: 277; Bronfenbrenner 1982). Bandura (1977), grondlegger van de *social learning theory*, constateerde dat mensen die elkaar aardig of interessant vinden elkaar onbewust imiteren. In de omgang met elkaar zenden ze signalen uit over hun intenties, ideeën en gevoelens ten opzichte van anderen. Bronfenbrenner (1982) suggereert dat imitatie en *modeling* zichzelf belonen door de sociale bekrachtiging die ermee gepaard gaat. Jongeren die elkaars gedrag imiteren, geven elkaar daarmee een positieve bevestiging, zowel de jongere die als rolmodel fungeert als de jongere die de ander als voorbeeld opvolgt. Raven (2013), die rolmodelwerking bij risicjongeren onderzocht, merkte op dat jongeren het gedrag van hun voorbeelden alleen opvolgen als er een 'klik' is, wat hij als een belangrijke voorwaarde ziet voor een rolmodelrelatie. In de besproken casuïstiek zijn Barry en Danny rolmodellen voor Ibrahim. Laatstgenoemde zoekt aansluiting bij deze oudere jongens door hen te imiteren en zich naar hun normen te gedragen, in de hoop dat zij zijn gedrag positief bekrachtigen. Dit is een voorbeeld van een risicovolle rolmodelrelatie, in die zin dat de kans toeneemt dat Ibrahim ook de kernovertuigingen van deze criminele jongens overneemt.

Of er een klik of een match is, is afhankelijk van of het voorbeeld positief reageert op de ideeën, wensen, dromen en opvattingen van de volger. Vanuit dit perspectief waarschuwt Raven sociale interventieën dat ze soms te veel de maakbaarheid van rolmodelrelaties veronderstellen, zoals in mentor- en maatjesprojecten, maar ook in talentprojecten waar artiesten, sportlieden en *peers* als rolmodellen optreden (Raven 2013).

Energie en dynamiek

Het gezamenlijk optrekken in groepen vinden de meeste jongens in de adolescentiefase aangenaam. Zij voelen zich beschermd en hebben plezier. Het geeft hun positieve emoties als ze bij een groep horen. De synchronisaties wekken volgens Abdallah (2012), in navolging van emotiesocioloog Collins, 'emotionele energie' op. Abdallah onderzoekt onder andere interactierituelen bij jongeren in een kickboks-gym en vergelijkt de 'emotionele energie' die vrijkomt met brandstof: het geeft de jongens een *boost* en zet mensen in beweging. Hoewel een verschijnsel als 'menselijke energie' zich lastig laat definiëren en onderzoeken omdat 'energie' als materie onzichtbaar is, laat hij in zijn onderzoek zien dat we in de omgang tussen mensen de aanwezigheid of afwezigheid ervan goed waarnemen, zowel bij individuen als bij groepen. In de omgang tussen jongeren is zichtbaar of dit veel of weinig energie oplevert: of jongeren er bijvoorbeeld beweeglijker, luidruchtiger, enthousiaster van worden. Ook is waarneembaar of de sociale uitwisselingen positieve of negatieve energie geven: of hun huidskleur verandert (roder of bleker), hun ogen meer gaan stralen of doffer worden. Op straat zijn jongeren elkaars 'energieleveranciers' en kunnen zij als rolmodellen 'energieleiders' zijn, zoals Abdallah het verwoordt (in Abdallah e.a. 2013).

De skateboarder Bastian is zo'n energieleider in de straatcultuur. Zijn *peers* zien hem als een voorbeeld en proberen zijn fysieke prestaties te evenaren. Het dynamische schouwspel op de *ramp* getuigt van interactierituelen die veel emotionele energie genereren. De groepsdynamiek van jongens op straat, zoals ook blijkt uit eerdere voorbeelden, is goed waarneembaar (zichtbaar, hoorbaar en voelbaar) voor het publiek. Het kan positief of negatief geïnterpreteerd worden door anderen en kan leiden tot 'emotionele besmetting' wanneer het publiek (in dit geval de *peer group*), de dynamiek van de emotie overneemt. Ook kan het tot 'tegenbewegingen' leiden, wanneer een bepaald publiek de performances van de jongens niet kan waarderen (Hatfield e.a. 1994; Fischer 2010). Een voorbeeld is de agressieve reactie van middenstanders en winkelend publiek op een groep skatende jongens omdat zij geluidsoverlast ervaren en de groep sturende jongens bedreigend vinden.

Extern publiek: de mainstream

Mensen die de performances van jongeren op straat afwijzen, kunnen we naar de metaforiek van het theater als 'antagonisten' (tegenspelers) beschouwen. Uit mediaberichten, maar ook uit eigen observaties, blijkt dat er veel spanningen en conflicten zijn tussen jongens van de straat en 'het maatschappelijk publiek'. Veel burgers ervaren overlast van straatjongeren, tegelijkertijd vinden jongens van de straat dat ze geen respect krijgen van de mainstream. Door deze wederzijdse afwijzing kan er een kloof ontstaan. Jongeren dreigen in een proces van sociale uitsluiting terecht te komen en als 'risicogroep' te marginaliseren (Hortulanus & Machielse 2000; Vosters e.a. 2013; Vogelvang & Sperna Weiland 2014).

Dat de publieke reacties op risicojongeren door de tijd veranderd zijn, is in hoofdstuk 1 besproken. We stelden vast dat de straatperformances meer dan vroeger worden geproblematiseerd en zelfs worden gecriminaliseerd. Dergelijke publieke reacties resoneren door bij jongeren, en leiden tot tegenbewegingen, tot negatieve energie en polarisatie.

Professioneel publiek

Een specifiek 'publiek' wordt gevormd door professionals. Een deel van dit type publiek zit als het ware op de eerste rij, en is 'present', dicht bij de jongeren, zoals jeugdhulpverleners en jeugdreclasseerders. Andere professionals zitten wat meer op afstand en komen pas kijken als er 'iets goed misgaat', zoals ordehandhavers, politie, justitie, leerplichtambtenaren en hulpverleners uit de gespecialiseerde zorg. Ook zijn er professionals die weliswaar publiek zijn maar op straat hun werk doen, zoals wijkagenten, buurtsportwerkers, *citytrainers* en ook jongerenwerkers. In theatermetaforiek gesproken is het 'druk op de set'.

De diverse professionals reageren allen vanuit een eigen professionele logica op jongens met beginnend delinquent gedrag: met begrenzen, corrigeren, zorgen, beschermen of 'gewoon opvoeden'. Jongerenwerkers, die in deze studie centraal staan, hebben een unieke positie, omdat ze interveniëren tussen de jongens en hun publieken. In hoofdstuk 4 worden hun perspectief op (beginnend) delinquent gedrag van 'jongens van de straat', hun positie, hun rol en hun strategieën ontrafeld.

3.4 Het decor: opgroeien in een meritocratiserende samenleving

Het decor, de achtergrond van het straattoneel, staat symbool voor de maatschappelijke context waarbinnen de jongens opgroeien. Onze meritocratiserende samenleving en de impact ervan op de frontstage- en backstage-huishoudingen van de jongens wordt hier nader belicht.

De wedren van de meritocratie

De generatie jongeren van nu, geboren vanaf het laatste decennium van de vorige eeuw, groeit op in een samenleving waarin groepskenmerken zoals klasse, etniciteit en sekse minder iemands maatschappelijke positie bepalen dan voorheen. In de huidige tijd van individualisering en marktwerking ontwikkelt onze samenleving zich meer en meer tot een (neoliberale) meritocratie, waarin individuele prestaties belangrijker zijn geworden (Swierstra & Tonkens 2008; Verhaeghe 2012). Volgens de socioloog Young (1958), die het meritocratiebegrip introduceerde, heeft binnen een meritocratische samenleving iedereen gelijke kansen om hoger op te komen, niet langer bepaald door afkomst, ras of sekse maar door persoonlijke inzet, talent en geleverde prestaties. In een meritocratie – letterlijk een samenleving die bestuurd wordt door mensen 'die het verdienen' – lijken de begrippen talent, prestatie en verdienstelijkheid synoniemen te zijn geworden (Sennett 2003; Verhaeghe 2012).

Hoewel er in Nederland geen sprake is van een volledig gerealiseerde meritocratie – schoolprestaties en de positie op de arbeidsmarkt zijn immers nog altijd sterk gerelateerd aan sekse, klasse en etniciteit (SCP 1998: 603-605; SCP 2004: 375) – is het meritocratische ideaal de afgelopen honderdvijftig jaar steeds meer ingebed geraakt in het dagelijks leven.

De overtuiging dat iedereen meer kansen heeft op sociale stijging, is breed gedragen: dankzij de overheid heeft iedereen toegang tot onderwijs en tot alle posities op de maatschappelijke ladder. Het idee dat falen of succes is toe te schrijven aan persoonlijke prestaties, door een combinatie van talent en inzet, voedt het politieke discours en de publieke verbeelding (Swierstra & Tonkens 2008; Elshout e.a. 2013).

Ondanks dat de meritocratisering voor veel mensen tot een grotere sociale mobiliteit heeft geleid, is er ook een schaduwzijde. Young (1958) voorspelde ruim vijftig jaar geleden al dat wanneer mensen kunnen stijgen door wat zij presteren, dit zou leiden tot een samenleving waarin iedereen met iedereen wordt vergeleken. Daardoor kan er een universele competitie om talent en prestaties ontstaan, met het gevolg dat de samenleving een 'wedren' wordt (Young 1958: 133).

Wansink (1994: 11) stelt dat de gelijke-kansen-maatschappij is omgeslagen naar een competitieve stress-maatschappij, die volgens hem niet langer leidt tot emancipatie van achtergestelde groepen maar tot vergroting van ongelijkheid. Bovens en Wille (2011) schrijven dat er sprake is van een 'diploma-democratie' en dat er een nieuwe verzuiling dreigt te ontstaan, nu tussen hoog- en laagopgeleiden. In hoofdstuk 1 kwam deze kwestie al aan de orde, via de aangehaalde studies van Van Daalen (2010) en Van den Bulk (2011), over het toekomstperspectief van leerlingen op middelbare scholen.

Sennett (2003) betoogt dat er in een competitieve samenleving altijd meer verliezers zijn dan winnaars. Hij waarschuwt dat meritocratisering van de samenleving ten koste gaat van solidariteit met zwakkere groepen aan de onderkant van de maatschappij, en dat het leidt tot een gebrek aan respect voor 'de verliezers'. Swierstra en Tonkens (2008: 61-80) vrezen dat de opkomst van het meritocratische ideaal het zelfrespect van kwetsbare groepen aantast. Ook andere auteurs zijn bezorgd over de relatie tussen meritocratisering en zelfrespect (De Botton 2004; Dench 2006; Verhaeghe 2012). Young vond omgaan met de donkere kanten van de meritocratie destijds al een van de grootste opgaven voor de moderne samenleving (Young 1958: 5-6).

Opgroeien in een meritocratie

Mensen zijn voor hun zelfvertrouwen, zelfrespect of eigenwaarde afhankelijk van de waardering en erkenning van anderen (Swierstra & Tonkens 2008: 63). Voor jongeren geldt dat in nog sterkere mate. Zij hebben erkenning nodig om zich te kunnen ontwikkelen tot volwassen en volwaardige medeburgers. Jongeren die hun best doen, hun talenten benutten en goed presteren, kunnen volgens de meritocratische logica op status en respect rekenen. Voor jongeren die maatschappelijk gezien onderpresteren, is het 'een slecht gelopen race'. Volgens historicus Wansink (1994) en de filosoof en sociologe Swierstra en Tonkens (2008) is het voor de huidige generatie jongeren nog vernederender, omdat naar meritocratische principes iedereen de kans heeft om hogerop te komen: 'Wie het niet maakt heeft geen excuus. Je hebt het in een meritocratie aan jezelf te danken als je je talenten en kansen niet benut' (Wansink 1994: 11). De vraag is hierin hoeverre jongens van de straat een voortdurende competitie om talent en prestaties ervaren, en of zij zelf ook denken in termen van 'winnaars en verliezers'.

Volgens Verhaeghe kunnen we in West-Europa sinds de tweede helft van de vorige eeuw van een 'onderwijsmeritocratie' spreken. Elk kind moet maximale ontwikkelkansen krijgen. Eigen capaciteiten, in combinatie met volgehouden inspanning, zijn de nieuwe criteria voor maatschappelijk succes geworden (Verhaeghe 2012: 118). Volgens hem heeft dit Verlichtingsidee aanvankelijk overweldigende positieve resultaten opgeleverd, maar is op langere termijn het tegenovergestelde bereikt van wat oorspronkelijk de bedoeling was: de besten krijgen voorrang en de anderen worden weggeselecteerd (Verhaeghe 2012: 121-122). Notten en Spierings (2012: 216) noemen het Nederlandse onderwijs een 'sorteermachine', die jongeren vanaf 4-jarige leeftijd op potentieel talent en feitelijke prestaties beoordeelt en via tal van niveaudifferentiaties indeelt in hoge en lage prestatieniveaus. Het voortdurend meten en vergelijken heeft als gevolg dat jongeren al op jonge leeftijd weten hoe ze zullen

eindigen op de maatschappelijke ladder. Volgens Terwijn (2005, 2006) en Van Daalen (2010) drukken jongeren dit zelf ook uit in 'hoog' en 'laag'. Ook volgens Volman heeft de nadruk op hoge en eendimensionale (cognitieve) leerprestaties in het onderwijs het effect dat kinderen en jongeren vanuit het perspectief van hun prestatiescores worden bekeken, en dat zij ook zichzelf zo gaan bekijken: 'Kinderen van 11 kunnen de cito-scores van de hele klas opnoemen. Kinderen met hoge scores zijn trots, de groep die laag presteert is niet trots' (Volman 2011: 3). Ook zij waarschuwt voor de schaduwzijden van het meritocratisch ideaal. Voor de groep die 'laag' presteert, wordt het lastig iets te vinden waaraan zij hun zelfrespect kunnen ontleen en voor 'hoog'-presteerders is er geen reden om solidair te zijn met de 'laag'-presteerders: succes of falen is immers je eigen verdienste of schuld geworden (Volman 2011: 9-10). Ze vraagt zich af hoe we die groep 'laag'-presteerders betrokken kunnen houden.

Van den Bulk (2011) komt tot de bevinding dat jongeren in het voortgezet middelbaar beroepsonderwijs goed beseffen dat ze onder aan de ladder staan. Zij ontwikkelen allerlei strategieën om daarmee te leven. Ze passen hun ambities aan ('We worden gewoon iets laags'), of ze besluiten niet zo hard te werken en zich niet druk te maken, in de hoop dat er zich in de toekomst nieuwe kansen voordoen ('Later kan ik altijd nog worden wat ik wil'). Andere jongeren zijn ervan overtuigd dat ze andere talenten hebben, die ze buiten school denken te kunnen ontwikkelen, eventueel zonder schooldiploma. In onderzoek van Van Daalen (2010) lezen we dat veel jongeren er niet trots op zijn dat ze op het laagste niveau van het vmbo zitten. Anderen schamen zich er zelfs voor. Weer anderen zeggen er zelf voor te kiezen niet hoog te scoren op school: 'Ik ben lui, ik heb geen zin om mijn best te doen, dus het is mijn eigen schuld dat ik geen diploma heb en alleen iets laags kan worden later.' Van Daalen zegt over deze laatste groep dat jongeren met dergelijke uitspraken proberen te verhullen dat ze eigenlijk niet bekwaam zijn: 'Het is nog altijd minder vernederend om te zeggen dat je je best niet hebt gedaan, dat je lui bent, dan dat je het falen aan onvermogen moet toeschrijven' (Van Daalen 2010: 66).

Criminologe Junger-Tas rapporteerde dat de toenemende prestatiegerichtheid, de nadruk op cognitief rendement en meritocratisering in het Nederlandse onderwijs zorgelijk is omdat de pedagogisch vormende functie van het onderwijs onder druk komt te staan. Omdat leerlingen in achterstandssituaties niet aan de gestelde eisen kunnen voldoen en niet kunnen meekomen in onze competitieve samenleving, heeft dat volgens haar een proces van uitsluiting tot gevolg (Junger-Tas 2000: 29-31). Recenter onderzoek van Paulle (2005, 2013), op twee middelbare scholen in de Bronx en in de Bijlmer, toont aan dat een deel van de jongeren niet kan leven met de stress in het onderwijs ten gevolge van achterstelling en als gevolg daarvan meer destructieve strategieën ontwikkelt. Het effect is volgens hem dat ze als reactie de gang van zaken op school ondermijnen en daarmee uiteindelijk hun eigen kansen en mogelijkheden voor de toekomst ondergraven.

Ook buiten het onderwijs worden jongeren met meritocratisering geconfronteerd: in de vrije tijd, het verenigingsleven, de sport, de kunst- en cultuursector, en in de media. Ook in jongerencentra worden individueel talent en prestaties steeds meer beloond en vormen deze een voorwaarde om erkenning en respect te verwerven.

Pels (2008: 85) merkt daarbij op dat in de sterren- en mediacultuur carrières wel openstaan voor andere kwaliteiten en talenten, zoals schoonheid, jeugdigheid, sportiviteit, muzikaliteit en uitstraling – allemaal eigenschappen waarvoor je niet gestudeerd hoeft te hebben. Veel beroemde sterren waren vroeger niet goed op school of waren zelfs drop-outs, en hebben toch de top bereikt. Op die manier kan de mediacultuur zich volgens Pels voordoen als meritocratisch én democratisch (Pels 2008: 85). Jongeren die op school niet succesvol zijn, dromen ervan om door andere talenten erkend te worden. Zij doen in hun vrije tijd massaal mee aan talentenjachten en *battles*. Maar ook hier geldt dat er meer verliezers zijn dan winnaars, wat tot frustraties en afgunst kan leiden (Raven & Kooijmans 2013).

Gevolgen voor de 'verliezende groep'

Uit genoemde onderzoeken blijkt dat het meritocratisch ideaal zijn weerslag heeft op jongeren. Hoewel de voor talent toegankelijke carrières tot grote sociale mobiliteit leiden en competitie en prestatiedruk een motiverende werking hebben, tonen veel sociale wetenschappers aan dat jongeren die niet goed kunnen meekomen systematisch teleurstellingen en faalervaringen te verwerken hebben.

Dit geldt ook voor de risicovolle straatjongens Barry en Danny en de zoekende Ibrahim. De broers hebben de hoop op een succesvolle (school)carrière al lang opgegeven. Zij hebben meer tijd op straat dan op school doorgebracht en hebben geen startkwalificaties behaald. Ze zoeken aansluiting bij gelijkgezinden op straat. Danny (26 jaar) vertelt: "(...) op straat heb ik mijn vrienden, daar sta ik sterk... we waren op school altijd sterker dan de zwakkelingen... alleen qua punten zijn wij de zwakkelingen. Maar we waren bijna nooit op school. Hadden we geen tijd voor." Barry (18 jaar): "Ik denk liever niet aan de toekomst. Ik leef dag voor dag. Ik heb te veel problemen. Deze *boys* zijn er dag en nacht voor mij en je krijgt gewoon dan een familieband met hun..."

De 12-jarige Ibrahim, die nog steeds op de basisschool zit, ervaart evenmin plezier en succes op school. Hij kan zich niet op 'leervakken' concentreren en haalt steevast onvoldoendes voor zijn toetsen. Hij blinkt echter wel uit in sport en is ook goed in praktische vakken, maar deze kwaliteiten leveren hem op school weinig waardering en respect op. Ibrahim zoekt op straat via alternatieve wegen naar erkenning en status, bijvoorbeeld door daar zijn voetbaltalent te demonstreren en zich naar de codes van de straat te gedragen.

Bij Bastian (15 jaar) verloopt de race om status en respect totaal anders. Hij doet het goed op school, zit op de havo en droomt van een eigen horecaonderneming. Daarnaast is hij ook een getalenteerde skateboarder, waardoor hij ook op straat op veel aanzien kan rekenen. Hij is vanuit de meritocratische logica geredeneerd 'een winnaar'.

Het is duidelijk dat de 'verliezende groep' vanuit de mainstream weinig erkenning krijgt en dus alternatieve bronnen aanboort om eigenwaarde en zelfrespect te verkrijgen. Jongeren die lijden onder de prestatiedruk, veel faalervaringen opdoen en – in termen van De Botton (2004) – kampen met 'statusangst', zoeken daarvoor aansluiting bij alternatieve *communities*, zoals 'de straat'.

Ook uit de verhalen van de jongens blijkt dat er bij hen backstage botsingen kunnen ontstaan tussen het dominante maatschappelijke frame en de kernwaarden van de straat. In deze studie blijkt dat de jongens hier zeer verschillend mee omgaan: sommigen passen zich aan, anderen verzetten zich, weer anderen zoeken (eventueel illegale) middelen om zich te doen gelden. In de volgende paragraaf wordt besproken hoe het maatschappelijke decor en het frame van de straat backstage doorwerken en hoe verschillend de jongens dit emotioneel managen.

3.5 Emotiemanagement: de gevoelswereld (backstage)

Hoewel Goffman veel aandacht besteedt aan het verschijnsel *discrepant roles* (waarbij mensen zich anders voordoen dan wie ze 'werkelijk zijn'), schenkt hij in zijn *impression management*-theorie relatief weinig aandacht aan het reguleren van emotionele spanningen die (bewust, onbewust, vrijwillig of meer voorgeschreven) kunnen ontstaan door roldiscrepantie. Dit thema, wat mensen voelen en wat zij (volgens dominante maatschappelijke normen) zouden moeten voelen 'in de rol die ze spelen', staat centraal in het werk van emotiesociologe Arlie Hochschild (1979, 2003), een leerling van Goffman. Zij onderzoekt expliciet de *emotiehuishouding* van mensen en beschrijft aan de hand van haar *emotion management*-concept hoe mensen backstage voortdurend *emotion work* verrichten. Deze benadering vormt daarom een waardevolle toevoeging aan het analysekader van dit proefschrift.

Framing rules en feeling rules

Behalve Goffman zien ook andere oudere en jongere 'klassieken' (zoals Cooley, Mead, Freud, Elias, Giddens, Bourdieu en Collins) de vorming van het zelf en de affectiehuishouding van mensen niet alleen als individuele fenomenen, maar herkennen ze er sociale patronen in (Van Daalen 2009: 153-152). Hochschilds emotiesociologie (1979, 2003) past in een lange traditie van sociale wetenschappers die het 'zelf' en 'de samenleving' als onlosmakelijk met elkaar verbonden beschouwen. Met haar emotiesociologie onderscheidt zij zich zowel van het dramaturgisch perspectief van Goffman met betrekking tot de *presentation of self*, dat gericht is op de *conscious cognitive self*, als van het psychoanalytisch perspectief van Freud, dat uitgaat van de *unconscious emotional self* (Hochschild 2003: 76). Hochschild introduceert een derde perspectief, dat van de *'sentient self, that is capable of feeling and aware of being so'* (Hochschild 2003: 77). Ze benoemt het sociale karakter van gevoelens en tematiseert de actieve rol van mensen in hun gevoelsleven, die ze in haar werk systematisch analyseert. Volgens Hochschild hebben mensen niet alleen gevoelens, maar zijn ze voortdurend bezig om gevoelens te interpreteren en aan te passen aan hoe ze zich zouden moeten voelen. Tonkens stelt dat dit inzicht van Hochschild kan worden gezien als haar kernboodschap: *'(...) opening up a broad range of new questions about the relationship between individual emotions and social processes'* (Tonkens 2012: 196).

Hochschild laat in haar werk zien hoe we als mensen bepaalde gevoelsregels (*feeling rules*) toepassen op onze emoties. Daarbij bepalen dominante normen en waarden in een samenleving (*framing rules*) wat we zouden moeten voelen in bepaalde situaties (Hochschild 2003: 82, 86). Zij onderzoekt hoe mensen voortdurend *emotion work* verrichten door in te schatten of dat wat ze voelen wel in overeenstemming is met wat ze geacht worden te voelen (Hochschild 1979: 561-571).

De concepten *feeling rules* en *framing rules* leen ik hier om beter te kunnen begrijpen wat er met de jongens in dit onderzoek backstage gebeurt. Welke gevoelsregels passen zij toe, gezien het feit dat ze zich verhouden tot twee dominante referentiekaders – het frame van de straat en dat van de mainstream? Hoe managen deze jongens hun emoties, welke gevoelsregels passen zij toe, en wat betekent dit voor de ontwikkeling van een delinquent of conformistisch normenkader (backstage) en dito gedrag (frontstage)?

Backstage 'van de straat zijn'

Om de binnenwereld van de aan de projecten deelnemende jongens te verkennen, is het belangrijk om niet alleen 'op de set', maar ook 'achter de coulissen' te kijken: naar hun opvattingen, gevoelens, hun dromen, aspiraties en drijfveren backstage. Pas dan komen we meer te weten over wat er achter hun performance schuilgaat en welke betekenissen zij zelf toekennen aan het fenomeen 'van de straat zijn'. Daar letterlijk en figuurlijk 'achter komen' is niet eenvoudig. Met hen in gesprek gaan en ernaar vragen, is geen garantie voor het verkrijgen van betrouwbare informatie. Jongens laten in een gearrangeerd gesprek niet het achterste van hun tong zien. Ze vinden het moeilijk, niet prettig of ongepast om over hun gevoelens te praten. Het is volgens de codes van de straatcultuur *not done* om kwetsbaarheid te tonen of op jezelf te reflecteren. Dat vinden ze meer 'iets voor meisjes en homo's'. Veel jongens hebben het bovendien niet geleerd.

Daarnaast is het probleem bij het verkrijgen van betrouwbare informatie over wat deze jongens beweegt, dat zij liever geen vertrouwelijke informatie willen prijsgeven, uit angst dat ze worden verraden of soms uit schaamte. Ook speelt een rol dat sommigen opgevoed zijn met het idee dat het beter is om te liegen dan de 'onconventionele waarheid' te vertellen, iets wat vooral binnen islamitische opvoedingsstijlen blijkt voor te komen (Jurgens 2007: 58). Het is voor jongeren met deze achtergrond bijvoorbeeld ongepast om de waarheid over criminele activiteiten te openbaren, bijvoorbeeld om de eer van de familie te respecteren.

Een manier om 'achter de coulissen' te komen, is hen te observeren wanneer zij alleen zijn, of hen op andere plekken te ontmoeten dan op straat, zoals in een studio van een jongerencentrum, in de kleedkamer van een sporthal of letterlijk backstage achter het podium in een jongerencentrum. Een andere manier is om via *peers* of jongerenwerkers aan

vertrouwelijke informatie te komen. Omdat veel jongens een vertrouwensrelatie hebben met jongerenwerkers, is het mogelijk om via hen een ingang tot hun binnenwereld te krijgen. Ook kunnen we veel leren van dagboekfragmenten en andere zelfgeschreven teksten van de jongens, zoals de volgende raptekst van respondent Ravi²⁴. Opmerkelijk is dat wanneer jongens met hun rapteksten optreden voor publiek, zij via dit medium wel hun emoties laten zien, die anders voor anderen verborgen blijven.

*ik ben recht voor zijn raap man
een gekke vogel
maar heb respect man
word eens wakker: denk vrij!
het systeem klopt voor mijn gevoel niet
dit is de democratie niet
fuck de mediacratie
we zijn geen criminelen
maar mensen met een hart.*

*ik wil de wereld wat te bieden hebben
gewoon knowledge hebben...*

*word eens wakker, denk vrij!
open je ogen!
het is niet de waarheid
we zijn onze vrijheid inderdaad kwijt
omdat er zogenaamd een jihad dreigt
de politie is in opperste paraatheid
een politiestaat die naar haat neigt
po-po die door je straat rijdt
je aankijkt
je nawijst
je bij je kraag grijpt.*

Botsende frames

Ravi (21 jaar) is net zoals Ibrahim een voorbeeld van een jongen met een *in between*-profiel, die op straat een *discrepant role* speelt. Ravi heeft geen diploma, geen werk, geen thuis. Hij is verslaafd aan harddrugs en is een aantal keer veroordeeld voor inbraken met geweldpleging. Hij leeft, zoals hij zelf zegt: "Op de straat en van de straat". Zijn gedrag is geen afspiegeling van wat er maatschappelijk van hem verwacht wordt en is ook niet congruent met zijn persoonlijke kernovertuigingen en ambities.

Ravi wil 'diep in zijn hart' best iets van het leven maken. Hij doet mee aan een artistiek talentenprogramma dat voor straatjongeren is ontwikkeld. Hij droomt ervan om les te geven, en een eigen salaris te verdienen om een kamer of een huisje te kunnen huren. Het lukt hem echter niet om zijn dromen waar te maken, onder andere doordat hij geen enkele opleiding heeft afgemaakt en dus geen diploma's heeft. Ook kan hij niet van de drugs afblijven en kan hij de verleiding van criminaliteit niet weerstaan, ondanks dat hij zich steeds voorneemt om 'te stoppen met die shit'. Ravi schaamt zich ervoor en voelt zich schuldig tegenover zijn ouders. Hij is ook boos. Boos op de wereld, op de maatschappij, op de politie ('po-po'), zoals blijkt uit zijn rapteksten. Hij vindt het oneerlijk dat hij niet verder komt.

*we zijn voorgelogen
we worden voor de gek gehouden*

²⁴ Ravi is een respondent die vanwege te zware psychiatrische problematiek slechts gedeeltelijk aan het onderzoek kon deelnemen. Zijn levensverhaal staat beschreven in 'Ravi' (Kooijmans 2014) in de bundel 'Uit de pas, in de marge' (Vogelvang & Sperna Weiland 2014).

*in een kapitalistische wereld waarvan we worden weggehouden
de feiten worden verdraaid
achter het wereldtoneel.
ik wil de kennis die ik heb naar buiten brengen
over 10 jaar zal ik blij zijn waar ik sta.*

Ravi ontwikkelt zich in het talentenproject tot een gerenommeerd rapper. Hij is daar trots op, vooral wanneer hij een tekst mag schrijven voor de film 'Afblijven' van Carry Slee (Shooting Star Filmcompagny e.a. 2006). Ondanks deze erkenning blijft hij gefrustreerd omdat hij niet voldoet aan de verwachtingen van de maatschappij: "Er is geen plaats hier voor ons. Wij hebben andere talenten, maar die stellen niks voor. De weg is kaarsrecht, alleen voor nerds die door hun pa naar de muziekschool worden gebracht, voor vioollessen en die nerdy shit man..."

In zijn performance op straat laat hij weinig blijken van zijn problemen. Hij gedraagt zich stoer en heeft status door zijn succes in de rapscene. Backstage toont hij zijn sombere kant, zijn schuldgevoelens en schaamte. Hij worstelt omdat zijn leven (dakloos, geen diploma's, verslaafd) niet spoort met wie hij eigenlijk zou willen zijn, en wat ook anderen van hem verwachten. Op straat presenteert hij zich stoer en boos en projecteert hij zijn frustraties op de gevestigde orde. Ravi laat een zekere roldiscrepancie in zijn straatperformance zien, omdat de verschillende frames – het dominante maatschappelijke frame en het frame van de straat – conflicteren in zijn binnenwereld. Frontstage is hij een 'held van de straat', maar backstage voelt hij zich een *loser* omdat hij eigenlijk conformistische waarden nastreeft.

Om de spanningsverhoudingen van de jongens tussen hun gedrag (frontstage) en binnenwereld (backstage) beter te kunnen begrijpen, is het interessant om het verhaal van Ravi te ontrafelen aan de hand van de emotiesociologie van Hochschild.

Hochschild (1979, 1983, 2003) beschrijft hoe mensen hun gevoelens naar hun hand proberen te zetten. Zolang mensen gevoelens hebben die te verenigen zijn met de heersende verwachtingen, opvattingen en wensen, zullen deze zich ongemerkt aan hen voordoen, zonder dat zij er expliciet aandacht aan besteden. Wanneer emoties echter strijdig zijn met dominante denkbeelden en normen of niet passen bij nieuwe situaties, dan zullen mensen (al dan niet bewust) *emotion work* verrichten. Het raakt dan de emotiehuishouding.

Het 'bezig zijn' met emoties kan zich op een meer of minder bewust niveau afspelen. Of iemand een bepaalde emotie heeft of moet hebben, hangt af van welk referentiekader (frame) een persoon toepast op de situatie. Framing rules zijn in de optiek van Hochschild dominante normen die in een samenleving of gemeenschap sociaal geconstrueerd zijn en die voorschrijven hoe we ons in een bepaalde situatie zouden moeten voelen. Als deze afwijken van eigen opvattingen of wensen, proberen mensen hun gevoelens te bewerken. In hun streven naar innerlijke harmonie passen mensen allerlei emotiestrategieën toe: via de cognitie (door te proberen verwachtingen, beelden of ideeën bij te stellen), via het lichaam (bijvoorbeeld door diep te zuchten, te transpireren) of via de expressie (door zich anders uit te drukken in de hoop daarmee andere gevoelens op te wekken) (Hochschild 1979: 562). Hochschild stelt dat mensen zich voortdurend inspannen om hun binnen- en buitenwereld met elkaar te laten sporen, namelijk door het toepassen van 'interpretatieregels' (Hochschild 1983, 2003).

Het meritocratisch decor, zoals beschreven in paragraaf 3.4, is voor jongens als Ravi een dominant maatschappelijk frame. Slogans op websites en folders van onderwijsinstellingen, en ook van jongerenwerk, zoals 'Iedereen heeft talent', 'Je talent dat ben je zelf', 'Iedereen doet mee, iedereen is winnaar...' zijn representatief voor het meritocratisch talentendiscours dat stevig is ingebed in de samenleving: in het onderwijs en het bedrijfsleven, maar ook in de media en in het alledaagse sociale verkeer. Ravi ervaart de druk om te moeten presteren en hij beseft dat hij zelf verantwoordelijk is voor zijn succes of falen. Het dominante

maatschappelijke frame leidt bij hem tot interpretatieregels als: "Ik ben zelf verantwoordelijk voor mijn succes. Als ik misluk, kan ik dat alleen mezelf verwijten."

Ravi heeft met nog een tweede dominant frame te maken, namelijk dat van de straatcultuur: daar geldt dat het stoer is en status genereert als je niet je best doet op school. Dit leidt bij hem tot de gevoelsregel dat je er 'schijt aan moet hebben' als je geen diploma's haalt, want het systeem deugt niet. Als je wel hoog scoort op school ben je 'nerdy', wat in de straatcultuur wordt geassocieerd met 'iets voor meisjes en homo's'.

Ravi worstelt dus met twee verschillende en elkaar tegensprekende frames. De botsende *framing rules* leiden tot dissonanties in zijn binnenwereld. Backstage navigeert hij tussen wat hij volgens het dominante frame zou moeten voelen ("de wereld ligt aan je voeten" en "alles is mogelijk") en wat hij werkelijk voelt ("ik ben niemand", "ik kan niks", "ik ben een *loser*" en "ik ben slachtoffer van het systeem"). Zijn emotiehuishouding draait op volle toeren, omdat hij in elke situatie andere interpretatieregels toepast.

Verschillende interpretatieregels

Volgens Hochschild hebben mensen de neiging om hun emoties zo veel mogelijk aan te passen aan de dominante frames (Hochschild 1979: 551, 2003; Kampen e.a. 2013). Bij het toepassen van de verschillende gevoelsregels onderdrukken we sommige emoties en wekken we andere juist op, vaak onbewust (Hochschild 1979: 561). De emoties die mensen hebben of denken te moeten hebben, hangen af van de wijze waarop zij *framing rules* interpreteren en toepassen op de situatie. Hochschild onderscheidt drie interpretatieregels: pragmatische, morele en historische regels (Hochschild 2003). Deze regels zijn uit te leggen aan de hand van jongeren als Ibrahim en Ravi, die in onze meritocratische samenleving als verliezers kunnen worden beschouwd, omdat diploma's en individueel talent bepalend zijn voor hun maatschappelijke positie.

Wanneer jongeren vinden dat ze de intelligentie niet hebben om een diploma te halen, dan passen zij een *pragmatische* interpretatieregule toe. Ze interpreteren hun situatie aan de hand van wat volgens hen feitelijk haalbaar is, wat binnen hun vermogen ligt. Jongens als Ravi, die vinden dat ze eigenlijk veel meer in hun mars hebben, en zich moeten schamen omdat ze over de capaciteiten beschikken maar de kansen die ze krijgen niet pakken, passen een *morele* interpretatieregule toe: "Ik heb het aan mezelf te danken dat ik niet verder kom." Ravi voelt zich schuldig omdat hij niet voldoet aan de verwachtingen van anderen en vindt dat hij daar zelf verantwoordelijk voor is. Een *historische* interpretatieregule passen jongeren toe die vinden dat ze minder kansen hebben om hogerop te komen, omdat er 'dingen in het verleden misgegaan zijn'. Jongens met strafblad hebben soms de neiging om in het verleden 'te blijven hangen'. Interpretatieregels als 'eens een dief altijd een dief' zijn zelfondermijnend wanneer het als excuus dient voor een stagnerende (talent)ontwikkeling.

Ravi blijkt zijn emotiehuishouding niet succesvol te kunnen reguleren. Enerzijds wil hij graag iets van het leven maken en zich ontwikkelen als artiest en docent; hij heeft er immers het talent voor. Zijn frustraties projecteert hij vooral op anderen: het onderwijssysteem, de politie, de falende hulpverlening in zijn jonge jaren en andere problemen in het verleden. Hij past in dat opzicht een negatieve pragmatische en historische interpretatieregule toe. Anderzijds voelt hij zich schuldig, schaamt hij zich en noemt hij zichzelf 'een *loser*'. Hij past backstage voortdurend negatieve morele interpretatieregels op zijn situatie toe, die bij hem niet leiden tot ander gedrag (frontstage). Hij verliest steeds meer zelfrespect en trots, raakt gefrustreerd en boos en zoekt zijn heil in drugs en criminaliteit.

Gedragsaanpassingen

Ook bij andere respondenten hebben de botsende frames emotionele worstelingen in hun binnenwereld tot gevolg, met weerslag op hun gedrag. Sommige jongens lukt het beter dan andere om deze te managen en zij lossen de spanningen op door zich aan te passen aan een van de dominante frames, hetzij van de mainstream, hetzij van de straat. We zien echter ook andere gedragaanpassingen: sommige jongens stellen hun ambities en aspiraties bij, andere

uiten zich onverschillig, weer andere vertonen rebels gedrag, radicaliseren of vertonen terugtrekgedrag.

Om deze verschillende gedragingen te begrijpen ontwikkelde Merton (1966), voortbouwend op het anomiebegrip van Durkheim (1897), een verklaringsmodel voor de ontwikkeling van delinquent gedrag en conformisme, waarmee hij laat zien dat mensen die niet over de middelen beschikken om bepaalde maatschappelijke doelen te bereiken, dit op verschillende manieren oplossen. Hij onderscheidt vijf typen aanpassingen die tot delinquentie of conformisme kunnen leiden (in Kolthoff 2011: 81):

- mensen stellen ambities bij en passen zich aan de dominante cultuur aan (conformiteit);
- mensen zetten illegale middelen in om hun doelen te bereiken (criminaliteit);
- mensen wijzen de culturele doelen af, maar passen zich wel aan (ritualisme);
- mensen wijzen zowel de doelen als de middelen af (terugtrekking);
- mensen verwerpen de culturele doelen en verzetten zich tegen de dominante cultuur (rebellie).

Deze varianten komen in de onderzoeksgroep van dit proefschrift allemaal voor.

De criminologie kent een rijke onderzoekstraditie ten aanzien van spanningen die kunnen ontstaan tussen binnen- en buitenwereld en de daarmee gepaard gaande risico's op delinquentie. Door *anomy*- en *strain*-theoretici (Cohen 1955; Kornhauser 1978; Agnew 1992) zijn die expliciet bestudeerd. Spanningen tussen binnen- en buitenwereld en *strain*, ofwel emotionele stress die daarvan het gevolg is, verklaren volgens hen de ontwikkeling van criminaliteit en bieden ook een verklaring voor delinquent gedrag bij jongeren in groepsverband (Cloward & Ohlin 1961, 1966; Messner & Rosenfeld 2001).

Zonder de noties van *strain*-theoretici over het ontstaan van delinquentie vanuit het perspectief van spanning in twijfel te trekken, wil ik een kanttekening plaatsen bij de veronderstelling dat emotionele spanning (*strain*) per definitie negatief is. Uit mijn analyse blijkt dat juist een tekort aan spanning bij jongens van de straat tot deviant gedrag kan leiden. Ook zien we dat deze jongens positieve interpretatieregels toepassen en op het rechte pad blijven, juist dānkzij de spanningen tussen backstage en frontstage.

3.6 Aspiratiemanagement: toekomstperspectief (backstage)

Met de concepten van Goffman en Hochschild is verkend hoe de jongens in dit onderzoek aan hun impressie-, relatie- en emotiehuishouding werken. Hoe zij hun aspiraties – idealen, dromen, verwachtingen en toekomstopvattingen – naleven, is wel aangestipt maar nog onvoldoende geëxpliciteerd.

Als het gaat over wat de jongens later willen worden, en over strategieën die hen moeten helpen hun doelen te realiseren, wordt hier een vierde concept toegevoegd, dat ik de 'aspiratiehuishouding' noem.

Ter aanvulling op de pragmatische, morele en historische interpretatieregels van Hochschild voeg ik de *toekomstgerichte interpretatieregel* toe, of kortweg: de aspiratieregel. Voorbeelden van aspiratieregels die Ravi toepast op zijn situatie zijn dat hij met zijn artistieke talenten beroemd wil worden en later een huis hoopt te kunnen huren. Deze regels concurreren met zijn historische interpretatieregels: dat het vanwege zijn drugsverslaving en problemen in het verleden 'nooit iets met hem wordt'. Bastian en Ibrahim passen ook aspiratieregels toe: Bastian droomt ervan om kok te worden, en Ibrahim wil graag een beroemd profvoetballer worden; hij wil rijk worden en op jonge leeftijd met pensioen.

De aspiratiehuishouding is te beschouwen als de cognitieve dimensie van de binnenwereld. Aspiraties hebben in deze studie de betekenis van wensen, dromen, idealen en verwachtingen met betrekking tot de toekomst. De aspiratiehuishouding gaat over het bewustwordingsproces van eigen mogelijkheden en beperkingen, en het managen ervan. De veronderstelling is dat de emotie- en de aspiratiehouding op elkaar ingrijpen.

Het vermogen om te aspireren

Appadurai (2004) stelt dat *the capability to aspire* te maken heeft met hoe mensen zich een gewenste toekomst kunnen voorstellen, of hoe zij hun kansen inschatten op het realiseren ervan. Aspiraties hebben volgens hem te maken met wensen, voorkeuren, keuzes en calculaties en met wat we beschouwen als 'een goed leven'. Volgens Appadurai komen aspiraties over gezondheid en geluk in alle samenlevingen voor. Hij veronderstelt dat het vermogen om te aspireren niet een individueel maar een cultureel verschijnsel is, waarmee hij past in dezelfde traditie als Goffman en Hochschild.

'Aspirations are never simply individual (as the language of wants and choices inclines us to think). They are always formed in interaction and in the thick of social life. As far back as Emile Durkheim and George Herbert Mead, we have learned that there is no self outside a social frame, setting and mirror. Could it be otherwise for aspirations?'

(Appadurai 2004: 67)

Het vermogen om te aspireren heeft volgens Appadurai te maken met hoe mensen zich mentaal instellen op wat ze in de toekomst kunnen bereiken. Dat vermogen is onevenredig verdeeld in de samenleving: mensen met een hogere maatschappelijke positie hebben volgens hem 'hogere aspiraties' dan mensen aan de onderkant van de samenleving (Appadurai 2004: 68). In het kader van deze studie is de vraag interessant hoe dat bij de jongens in de projecten werkt, in het bijzonder bij jongeren die naar 'de meritocratische logica' worden beschouwd als 'verliezers' van onze samenleving, en waarvan we gezien hebben dat sommige ook zichzelf zo zien.

In de lijn van Appadurai zouden de jongens in deze studie 'lage aspiraties' hebben. Uit eigen onderzoek blijkt dit slechts ten dele het geval. Er zijn ook jongens die juist torenhoge, en soms irreële aspiraties hebben, zoals Ibrahim. We zien niet alleen verschillen in aspiratieniveau tussen de jongens, maar ook verschillen in de manier waarop ze hun doelen proberen te verwezenlijken. Wanneer de jongens hun doelen niet kunnen bereiken, zijn sommige geneigd hun aspiratieregels bij te stellen, terwijl andere de middelen aanpassen (pragmatische interpretatieregel) en overwegen om criminele middelen aan te wenden. Ook zien we jongens die het vermogen om te aspireren zijn kwijtgeraakt, die historische en zelfondermijnende morele interpretatieregels toepassen. Zij denken bijvoorbeeld dat ze door de fouten die ze in het verleden hebben gemaakt minder kansen hebben om hoger op de maatschappelijke ladder te komen.

Vijf aspiratiesilhouetten

De dromen en doelen van jongens 'van de straat', hoe ze denken die te kunnen verwezenlijken en welke rol criminaliteit daarbij speelt, kan sterk verschillen. Met vijf zogenoemde aspiratiesilhouetten beschrijf ik hoe zij over hun toekomst denken en wat zij het belangrijkste vinden. Deze silhouetten ben ik op het spoor gekomen door tijdens de interviews met de respondenten, waar toekomstverwachtingen een gespreksonderwerp was, vijf kaartjes in volgorde van belangrijkheid te laten leggen: 1. rijk worden; 2. een gezin stichten; 3. beroemd worden; 4. een diploma halen; 5. bij de dag leven²⁵. Om sociaal wenselijke antwoorden te voorkomen en ook ruimte te geven aan antwoorden die botsen met het referentiekader van de straatcultuur, lieten we de jongens individueel de kaartjes neerleggen, soms letterlijk backstage (in een kleedkamer van een sporthal of in een aparte ruimte in het jongerencentrum). Na afloop kregen ze de ruimte om te vertellen over hun rangschikkingen en over andere dingen die ze belangrijk vinden met het oog op de toekomst.

De vijf aspiratiesilhouetten geven een indruk van de aspiratiehuishouding van de deelnemende jongens: hun levensdoelen en hun opvattingen over de middelen die ze kunnen en willen inzetten om hun doelen te bereiken. Ook geven de silhouetten weer wat de

²⁵ In hoofdstuk 6 staat in overzichtstabellen per respondent weergegeven wat hij het belangrijkste vindt als hij aan zijn toekomst denkt.

jongeren motiveert om met talentprojecten mee te doen en wat zij vinden van criminaliteit om hun doelen te bereiken. De term 'silhouet' is hier gekozen omdat het eerste schetsen, of contouren zijn - met de silhouetten worden geen identiteiten, typen of karakters aangeduid. In de hoofdstukken 4, 5 en 7 wordt dieper ingegaan op de vraag hoe de jongens bij Doelbewust en R-Newt aan hun aspiratiehuishouding werken en welke betekenis deelname aan het project voor hen heeft.

Silhouet 1: Huisje-boompje-beestje

Toekomstdromen?	Carrière?	Hoe?	Criminaliteit?
"Ik wil later een gezin."	"Ik wil gewoon een baan die bij me past."	"Ik kom er wel, stap voor stap."	"Je moet geen slechte dingen doen, dan kom je er niet."
"Ik wil later een eigen huis."	"Ik wil gewoon een baan om van te kunnen leven."	"Ik begin onderaan met een baantje en dan ga ik verder kijken."	"Ik moet breken met foute vrienden."
"Ik wil iets voor anderen betekenen."	"Ik wil iets laags worden, niet te moeilijk."	"Het vmbo halen, maar niet te hard leren. Misschien mbo."	"Het is niet mijn bedoeling maar soms wel verleidelijk."
"Ik wil gewoon gelukkig worden."			"Ik wil nooit meer de fout ingaan."

Tabel 3.1: Huisje-boompje-beestje silhouet

Jongens met een huisje-boompje-beestje-silhouet hebben traditionele opvattingen over hun toekomst. Zij realiseren zich dat ze later geen hoge posities zullen innemen omdat ze geen diploma's hebben of laag zijn opgeleid. Ze lossen de spanning die ontstaat door botsende *framing* en *feeling rules* op door hun ambities bij te stellen en hun doelen aan te passen aan wat zij haalbaar achten (pragmatische interpretatieregel). Hun idealen zijn soms sterk conformistisch, soms nog sterker dan die van de gemiddelde 'mainstream-jongere'. Opvallend vaak gebruiken zij het woord 'gewoon', omdat ze hun beeld van de toekomst vanzelfsprekend vinden en zich eigenlijk niet kunnen voorstellen dat het ook anders kan. Zij zien voor zichzelf een traditionele mannelijke rol weggelegd, als toekomstige kostwinner. De meeste respondenten willen het liefst een diploma halen en later een gezin stichten. Ze doen mee aan talentprojecten in het jongerenwerk omdat het een plezierige vrijetijdsbesteding biedt en om vrienden te ontmoeten. Het gaat hen er niet om uit te blinken met een specifiek talent. Meedoen vinden ze eigenlijk net zo belangrijk als winnen, hoewel ze het 'vet cool' vinden om applaus te krijgen en prijzen te winnen. Tot deze groep behoren ook jongeren die vanwege een verstandelijke beperking niet kunnen voldoen aan de hoge eisen die de samenleving stelt. Een respondent die aan een hiphoproject deelneemt, zegt: "Ik ben al heel vaak afgewezen omdat ik autistisch ben. Hier mag ik gewoon meedoen, ik hoef hier niks. Dat is voor mij succes."

Jongens met een huisje-boompje-beestje-silhouet zien hun toekomst niet veel anders dan hoe volgens hen de meeste jongeren dat doen: "Gewoon gelukkig worden, het komt wel goed, later", is hun overtuiging, al duurt het misschien wat langer. Zij vinden zichzelf geen *losers*. Het merendeel van de jongens is optimistisch over hun toekomst en vindt dat criminaliteit daar niet in thuis hoort.

Silhouet 2: Sterren

Toekomstdromen?	Carrière?	Hoe?	Criminaliteit?
"Ik wil een beroemd sportman worden." "Ik wil een beroemd artiest worden." "Ik wil een eigen bedrijfje opzetten."	"Ik wil later mijn brood verdienen met mijn hobby." "Ik wil zelfstandig ondernemer zijn." "Ik kom later aan de top."	"Niet via school maar door hard te trainen." "Ik moet een goed netwerk hebben." "Ik moet zorgen dat ik presteer tijdens audities en de wedstrijden zien te winnen." "Ik wil een basisdiploma halen maar als het niet lukt, is het niet erg." "Ik heb andere talenten. Leren door te doen en creatief te zijn."	"Ik wil het niet (meer) doen, het is slecht voor mijn naam." "Het is niet handig voor je carrière maar een beetje illegale handel moet wel kunnen." "Criminaliteit en topsport? No way!"

Tabel 3.2: Sterren-silhouet

Jongens met een sterren-silhouet vervelen zich op school en vinden diploma's niet belangrijk omdat ze denken dat ze er met hun talenten toch wel komen (pragmatische interpretatieregel). Zij zoeken alternatieve wegen om status en respect te verwerven. Een aantal grijpt de talentprojecten in het jongerenwerk aan als een extra kans om hun artistieke en sportieve talenten verder te ontwikkelen en te professionaliseren. Ze willen excelleren en graag beroemd worden. Criminaliteit wijzen ze in principe af, hoewel ze op straat wel aan de verleiding ervan worden blootgesteld en niet alle vormen van illegaliteit afwijzen. Zij voelen zich aangetrokken tot de codes van de straatcultuur, die ze in hun performances reproduceren. Op straat verdienen ze respect door hun sportieve en artistieke prestaties, zoals bij Ravi en Ibrahim het geval is. Door voortdurend te schakelen tussen de straat en de mainstream hebben deze jongens een eigen strategie gevonden om met de botsende frames om te gaan.

Silhouet 3: Doffe ogen

Toekomstdromen?	Carrière?	Hoe?	Criminaliteit?
"Ik denk niet na over de toekomst." "Ik weet het niet." "Ik leef bij de dag."	"Ik weet het niet." "Gewoon, ik zie wel."	"Geen idee." "Het boeit me niet." "Ik ben lui."	"Het is niet de bedoeling." "Soms gaat het mis."

Tabel 3.3: Doffe ogen-silhouet

Jongens met het doffe-ogen-silhouet zeggen 'bij de dag te leven'. Ze hebben een laag zelfbeeld en weinig eigenwaarde. Ze vinden zichzelf een *loser*. Ze zijn onzeker en faalangstig omdat ze bang zijn niet te voldoen aan wat er van hen wordt verwacht (morele

interpretatieregel), zowel volgens de normen van de straat als die van de mainstream. Sommigen van hen hebben een lichte verstandelijke beperking. Zij zijn zich ervan bewust dat ze door hun handicap nooit een hoge positie zullen innemen, en lossen dat op door niet op te vallen of zich terug te trekken. Sommigen van hen kiezen deze strategie uit angst, bijvoorbeeld omdat ze vaak slachtoffer zijn geweest van pesten of criminaliteit.

Deze jongens – soms ook letterlijk met doffe ogen – die historische interpretatieregels toepassen, hebben de neiging om 'te blijven hangen' in wat er in het verleden is misgegaan. Zij zijn niet actief met hun talentontwikkeling bezig. Als ze deelnemen aan talentprojecten doen ze dat liever op een receptieve manier, als publiek.

Silhouet 4: Nerds

Toekomstdromen?	Carrière?	Hoe?	Criminaliteit?
"Ik wil een genie worden."	"Ik wil een hoog diploma halen."	"Ik wil na het mbo naar het hbo en dan naar de universiteit."	"Je moet het niet doen, het is niet slim."
"Ik wil uitvinder worden."	"Ik wil later een echt moeilijk beroep."		"Het is verleidelijk als je weet hoe gemakkelijk en snel je er veel geld mee kunt verdienen."
"Ik wil slimme dingen uitvinden."			"De kans is groot dat ze je pakken, dan kun je het wel schudden met je toekomst."
"Ik wil advocaat worden."			

Tabel 3.4: Nerds-silhouet

Bijna de helft van de respondenten (23 van de 50) zegt het behalen van een diploma het allerbelangrijkst te vinden voor hun toekomst, omdat dit volgens hen de enige manier is om een baan te krijgen (pragmatische aspiratieregel). Het meritocratisch discours resoneert dus door in hun binnenwereld. Jongens die zeggen dat ze later naar de universiteit willen, hebben op straat de bijnaam *nerds*. Intellectuele ambities passen niet bij het frame van de straat. Jongens met een nerds-silhouet managen de spanningen die er ontstaan door de concurrentie tussen het maatschappelijk dominante frame en het frame van de straatcultuur door extreem hoge ambities na te streven. De aspiratieregels die zij toepassen, zijn niet in overeenstemming met hun competenties en intelligentieniveau. Hun houding ten aanzien van criminaliteit is ambivalent. Ze wegen baten en lasten tegen elkaar af en maken op basis daarvan een inschatting om wel of niet mee te doen aan criminele activiteiten. Ze passen daarbij pragmatische interpretatieregels toe.

Jongens met dit silhouet doen om allerlei redenen aan talentprojecten mee. Sommigen ter vermaak, anderen denken hun kansen op een stage of baantje ermee te vergroten, en een enkeling denkt dat deelname aan talentprojecten kan helpen om op het rechte pad te blijven.

Silhouet 5: Hedonisten

Toekomstdromen?	Carrière?	Hoe?	Criminaliteit?
"Ik wil rijk worden". "Ik wil plezier maken, lol hebben, een leuk leven leiden." "Ik wil een gezin, een groot huis en een mooie auto."	"Ik wil later niet afhankelijk zijn van anderen: eigen baas zijn." "Ik wil advocaat, econoom, professioneel voetballer of minister-president worden." "Ik wil hoe dan ook rijk worden."	"Ik kom er wel later, niet door school maar door later hard te werken en door handel." "Ik moet een beetje handig zijn en een beetje geluk hebben." "Nu ben ik lui maar in de toekomst kan ik nog worden wat ik wil."	"Eventueel wel, het is een snelle manier om rijk te worden maar wel met risico's." "Een beetje nakken (stelen) voor de kick moet kunnen. Ik moet het niet te bont maken." "Het is niet de bedoeling, maar wel verleidelijk."

Tabel 3.5: Hedonisten-silhouet

Jongens met een hedonisten-silhouet hebben een materialistische instelling, wat past bij het frame van de straat. Ze hebben geen diploma's en ze hebben er geen zin in zich in te spannen om die te behalen, wat botst met het maatschappelijk dominante frame. Deze relatief kleine groep zegt later het liefst rijk te willen worden; een enkeling wil ook beroemd worden. Zij doen alleen aan talentprojecten mee omdat ze er veel plezier aan beleven en er de praktische voordelen van ervaren (pragmatische regel). Ze vinden dat ze een beloning verdienen als ze goede prestaties leveren. Voor geldprijzen of voor 'kapot vette uitjes' (heel leuke uitstapjes) naar een pretpark of naar een professionele voetbalwedstrijd willen ze eventueel wel hun best doen.

De spanning tussen de dominante frames managen zij door de maatschappelijke normen en waarden af te wijzen en zich te conformeren aan de codes van de straatcultuur. Voor hen zijn criminele activiteiten een praktisch alternatief om hun doelen te behalen. Ze passen daarbij vooral pragmatische regels toe. Jongens met een hedonistisch silhouet zeggen dat ze verslaafd zijn aan de kick als zij 'rwina zetten' (de orde verstoren) of wanneer ze 'nakken' (stelen). Deze groep jongens leeft bij de dag en zij proberen hun hedonistische behoeften met zo min mogelijk inspanning te bevredigen.

De relatie tussen aspiratiesilhouetten en gedrag

In hoeverre is er een relatie tussen de aspiratiehuishouding en de ontwikkeling van delinquent of conformistisch gedrag? Wat zeggen de aspiratiesilhouetten over de straatperformances (impressiehuishouding) van de jongeren en over hun motivatie voor deelname aan talentprojecten?

De volgorde waarin de silhouetten zijn gepresenteerd, zegt iets over de risicoperceptie. De verwachting van jongerenwerkers is dat jongens met een huisje-boompje-beestje-silhouet er het best in slagen op het rechte pad te blijven. Zij vinden criminaliteit per definitie 'niet oké'. Voor jongens met een hedonisten-silhouet, die criminele activiteiten niet schuwen en soms zelfs als 'normaal gedrag' beschouwen, lijkt een criminele carrière op de loer te liggen. Voor jongeren met een sterren- en een nerds-silhouet is illegaliteit verleidelijk, maar zij zien het als een bedreiging voor hun toekomst. Zij vinden het 'niet handig' of 'niet slim' om eraan mee te doen. Het doffe-ogen-silhouet is een unieke groep omdat het jongens betreft die bang zijn voor de straat en erg beïnvloedbaar zijn omdat ze assertiviteit missen, onder andere door hun verstandelijke beperking. Zij zijn regelmatig betrokken bij criminaliteit, als medeplichtigen of als slachtoffers.

3.7 Een risico-en-kansen-taxonomie

Voorbij de simplistische tweedeling van 'straatcultuur' en 'burgercultuur' luidt de conclusie dat jongens van de straat niet alleen diverse performances laten zien, maar dat zij ook verschillende straat- en mainstream-oriëntaties hebben. Hoewel zij in professioneel en beleidsjargon allemaal risicjongeren heten, levert de dramaturgische analyse een rijker geschakeerd beeld op van het risico op delinquentie en de kans op conformisme.

Die verschillen in risico's en kansen zijn enerzijds te duiden door de manier waarop de jongens hun frontstage-huishoudingen voeren: hoe ze met hun gedrag op anderen willen overkomen (impressiehuishouding) en aan welke personen zij zich binden (relatiehuishouding). Backstage gaat het erom in hoeverre de dominante frames botsen met hun persoonlijke opvattingen en welke interpretatieregels zij toepassen op hun situatie: hoe zij hun emotie- en aspiratiehuishoudingen reguleren.

Hoe de jongens zich ontwikkelen, hangt af van hun 'interne en externe verhouding' tot de kernwaarden van de straat en van de mainstream. Een positieve ontwikkeling en het weerstand kunnen bieden aan 'de straat' lijkt af te hangen van de mate van congruentie tussen de frontstage- en backstage-huishoudingen.

In dit hoofdstuk zijn de straatperformances van Barry, Danny, Bastian, Ibrahim en Ravi aan een frontstage-backstage-analyse onderworpen. Door vanuit een dramaturgisch perspectief naar deze jongens van de straat te kijken, zijn niet alleen hun gedrag en relaties, maar ook hun emoties en aspiraties verkend. In deze slotparagraaf worden de belangrijkste bevindingen uit het hoofdstuk samengevat en wordt een inschatting gemaakt van de mate waarin de drie straatkarakteristieken (risicovol, kansrijk en *in between*) en de vijf aspiratiesilhouetten iets zeggen over het risico op delinquent gedrag en de kans op conformisme. Ik presenteer als 'opbrengst' van dit hoofdstuk een 'risico-en-kansen-taxonomie' waarin de straatkarakteristieken en aspiratiesilhouetten samenkomen.

De dramaturgische analyse heeft in paragraaf 3.2 drie straatkarakteristieken opgeleverd. Barry en Danny representeren een risicovol profiel, Bastian een kansrijk en Ibrahim een *in between*-profiel. Aan de hand van de emotiesociologie van Hochschild en het 'aspiratieperspectief' van Appadurai is in paragraaf 3.5 en 3.6 de *black box* van deze jongens nader verkend. Beschreven is hoe de twee dominante frames – de mainstream en de straatcultuur – backstage bij de jongens al dan niet tot botsende gevoelsregels leiden, en hoe zij met deze spanningen omgaan door pragmatische, morele, historische en toekomstgerichte interpretatieregels toe te passen. Daarmee bouwde ik het impressie- en relatieperspectief van Goffman verder uit tot een analysekader voor het vervolg van dit proefschrift.

Vervolgens zijn in paragraaf 3.6 de verschillende aspiratiehuishoudingen weergegeven in vijf aspiratiesilhouetten: hun dromen, verwachtingen en doelen, de middelen die ze denken in te zetten en hun houding tot criminaliteit. De verschillende silhouetten kregen de namen: huisje-boompje-beestje, sterren, doffe-ogen, nerds en hedonisten. De hypothese is dat jongens met een huisje-boompje-beestje- of sterren-silhouet het kansrijkst zijn en dat bij jongens met een hedonisten-silhouet het risico op een criminele carrière het grootst is.

Spanningstekort als risicofactor

Criminele jongens met een risicovol profiel ervaren niet of nauwelijks spanning tussen hun persoonlijke overtuigingen en het delinquente straatleven; ze gaan erin op zonder daar veel op te reflecteren. Hun persoonlijke opvattingen en het hedonisten-silhouet congrueren met de kernwaarden van de straat. Dat gaat vaak ten koste van bindingen met mainstream-instituten zoals het onderwijs, hulpverlenende instanties en ook het jongerenwerk.

Jongens met een risicovol profiel laten in hun straatperformance stoer, extreem masculien en provocerend gedrag zien. Het zijn jongens met een hedonisten-aspiratiesilhouet. De spanning tussen wat de mainstream van hen verwacht en wat de straat van hen vraagt, lossen zij op door pragmatische gevoelsregels toe te passen: "We hebben schijt aan

diploma's, die brengen ons niet verder. We hebben onze eigen manieren om onze doelen te bereiken." Omdat hun straatperformance congrueert met hun kernovertuigingen en hun hedonisten-silhouet zijn er geen spanningen tussen hun binnen- en buitenwereld: zij conformeren zich aan het frame van de straat.

De kans is groot dat Barry en Danny blijven recidiveren. Zij kiezen er bewust voor om illegale middelen in te zetten. Door het gebrek aan spanning tussen de front- en backstage-huishoudingen is de kans op de ontwikkeling of volharding van delinquent gedrag groot.

Spanning als beschermende factor

Kansrijke jongens als Bastian begeven zich eveneens in het straatleven, maar bij hen is er voldoende afstand tussen de straatwaarden en hun persoonlijke overtuigingen. Dit is een beschermende factor. Ze kunnen goed weerstand bieden aan criminele verleidingen omdat ze positieve aspiratieregels toepassen. Jongens met een huisje-boompje-beestje- of sterrensilhouet zijn weerbaar omdat er voldoende afstand is tussen hun backstage-overtuigingen en hun frontstage-optredens.

Zo zijn de opvattingen en aspiraties van Bastian – een koksdiploma halen en een eigen restaurant beginnen – in de lijn van wat de mainstream van hem verwacht, en sluiten ze niet aan bij het frame van de straat. Bastian lost deze spanning op door te doen alsof hij van de straat is, maar hij laat zich niet verleiden tot criminaliteit. Hij conformeert zich met zijn kleding, motoriek en taalgebruik aan de codes van de straat en probeert respect te genereren door uit te blinken met zijn skateboardtalent. De manier waarop hij zijn straatrol speelt, maakt indruk op anderen en levert veel status op, zelfs als hij afhaakt zodra er illegale activiteiten worden ondernomen. Criminaliteit is voor hem geen optie. De kans is groot dat jongens met een kansrijk profiel als Bastian op het rechte pad blijven omdat zij zichzelf corrigeren en begrenzen.

In between zijn

Jongens als Ibrahim (zie paragraaf 3.2) en Ravi (zie paragraaf 3.5) worstelen backstage met twee concurrerende frames. Ze zitten in een spagaat tussen de mainstream en de straatcultuur. Enerzijds willen deze *in between*-jongeren zich conformeren aan de verwachtingen en normen van de dominante samenleving (huisje-boompje-beestje-silhouet), maar het lukt hun onvoldoende om naar maatschappelijke maatstaven successen te boeken. Ze presteren laag op school, vinden geen stage of baantje en voelen zich niet thuis bij sportverenigingen of in andere reguliere settings waar leeftijdgenoten hun vrije tijd doorbrengen. In hun zoektocht naar succes en 'respect' zoeken ze aansluiting bij jongens op straat, die zij als rolmodellen imiteren en die hen 'besmetten' met hun 'antisociale normenkader' en hen verleiden tot criminaliteit. Anderzijds willen zij loyaal zijn aan de mainstream. Dit heeft als gevolg dat ze op straat een dubbelrol, of – in termen van Goffman – een *discrepante* rol spelen.

Ze lossen deze spanningen op door pragmatische gevoelsregels toe te passen ("Ik heb geen zin om diploma's te halen, ik ben lui") of door morele gevoelsregels aan te wenden ("Ik heb het aan mezelf te danken dat ik geen diploma's heb". "Ik ben een *loser*, ik kan niks, ik ben een niemand"). Bij *in between*-jongens die zichzelf als 'slachtoffer' of 'verliezer' zien, kan het zelfvertrouwen en zelfrespect worden aangetast, bijvoorbeeld wanneer zij zelfondermijnende historische of toekomstgerichte gevoelsregels toepassen ("Het wordt nooit iets met mij. Ik ben altijd vals voorgelogen over mijn kansen voor mijn toekomst"). Dit kan leiden tot onverschilligheid, verveling, terugtrekgedrag of verslavingen, maar ook tot rebellie, radicalisering of criminaliteit. Een andere strategie van *in between*-jongens is dat zij sterk conformistische doelen nastreven ("Ik denk dat ik professioneel voetballer word en met mijn 34ste met pensioen ga") of leven bij de dag ("Het komt wel goed, ik zie later wel wat ik worden wil").

In between-jongens zijn kwetsbaar omdat er onvoldoende spanning is tussen hun eigen opvattingen en het normenkader van de straat. De scheidslijn tussen delinquentie en conformisme is dun. Sommigen gaan eenmalig of vaker 'in de fout' en anderen blijven 'op het

rechte pad'. Op basis van de frontstage-backstage-analyse is het aannemelijk te maken dat dit type jongens een verhoogde kans heeft om delinquent gedrag te ontwikkelen. De hoge mate van beïnvloedbaarheid maakt hen kwetsbaar; tegelijkertijd is dit een beschermende factor omdat ze ook goed te motiveren zijn voor een positieve (talent)ontwikkeling.

Een aanvullende risico-en-kansen-taxonomie

Jongerenwerkers die op straat werken met jongens zoals in deze studie, maken – vaak samen met wijkagenten – een inschatting van de risico's op criminaliteit. Daarbij is sinds ruim tien jaar de zogenoemde Beke-shortlist²⁶ een gangbaar analysemodel. Dit criminologisch risicotaxatie-instrument stelt de mate van risico vast op basis van waarneembaar gedrag: hinderlijk, overlastgevend, problematisch of aanvaardbaar gedrag. Dit worden ook wel 'de statische gedragskenmerken' genoemd: de mate van risico komt overeen met het gedrag zoals dat gerapporteerd is in de politieregistraties. De Beke-shortlist is in het bijzonder gericht op het in kaart brengen van risicovol groepsgedrag in een bepaalde wijk, stad of regio.

Vanuit dramaturgisch perspectief is een dergelijk instrument eenzijdig gericht op de frontstage-huishoudingen: op de impressie- en relatiehuishouding. Ik plaats kanttekeningen bij het hanteren van dit instrument in talentgerichte jongerenwerkpraktijken omdat het onvoldoende ingaat op 'beïnvloedbare factoren', zoals motivatie, emoties en aspiraties. Door eenzijdig naar gedrag en relaties (groepsvorming) te kijken, wordt voorbijgegaan aan wat er backstage bij deze jongens leeft en de mate waarin zij te beïnvloeden zijn. De frontstage-backstage-analyse leert dat performances en relaties van jongens *an sich* weinig zeggen over het risico op delinquentie. Vooral de spanning tussen front- en backstage maakt het verschil of jongens risicovol, kansrijk of *in between* zijn.

Als opbrengst van dit hoofdstuk vat ik de risico-én-kansen-taxonomie in tabel 3.6 samen. In hoofdstuk 7 formuleer ik een voorstel hoe dit perspectief op risico's en kansen kan worden benut als alternatief analyse-instrument voor talentgerichte jongerenwerkpraktijken.

Profiel	Aspiratie-silhouet	Spanning tussen frontstage en backstage	Kans op criminaliteit	Kans op conformisme
Risicovol	hedonisten doffe-ogen	Geen spanning: gedrag en kernovertuigingen congrueren met de straatwaarden	++	--
Kansrijk	sterren nerds huisje- boompje- beestje	Voldoende spanning: jongens conformereren zich aan de mainstream	--	++
<i>In between</i>	huisje- boompje- beestje sterren nerds doffe-ogen	Spanningstekort: jongens conformereren zich zowel aan de straatcultuur als aan de mainstream	+-	+-

Tabel 3.6: Een alternatieve risico-en-kansen-taxonomie

²⁶ De 'Beke-shortlist' is ontwikkeld door de criminologen Beke, Van Wijk en Ferwerda (2000), een instrument om 'rondhangende jeugdgroepen' in te schalen op 'risicogedrag'. In deze methode onderscheiden de auteurs hinderlijke, overlastgevende en criminele jeugdgroepen. Recent is daar een vierde categorie aan toegevoegd: aanvaardbare groepen (Ferwerda & Beke 2008).

4 Talentgericht jongerenwerk vanuit professioneel perspectief

Talentontwikkeling of gedragsverandering?

Zijn jullie projecten bedoeld om talenten te ontwikkelen of om gedrag te beïnvloeden?

K: "Gedragsverandering koppel ik niet los van talentontwikkeling, het gaat hand in hand. Ik focus altijd op allebei, op gedrag en op talent."

M: "Het is niet het een of het ander, het gaat samen. Talentontwikkeling gebruiken we als middel om gedrag te beïnvloeden."

Is het de bedoeling om door middel van talentontwikkeling overlast en jeugdcriminaliteit terug te dringen, zoals het in de beleidsstukken staat?

I: "Ja, een talentproject als Doelbewust is daar speciaal voor ontwikkeld. Daar coachen we via voetbal op gedragsverandering. De bedoeling is dat jongeren door deelname aan Doelbewust weerbaarder worden voor de negatieve invloeden van de straat en dat ze dus op het rechte pad blijven."

K: "Wij gebruiken hiphop als werkvorm omdat het jongeren aanspreekt, zodat de kans groter is dat ze aan onze projecten willen deelnemen. Via de activiteiten werken we aan algemene vaardigheden en ook aan muzikale en andere creatieve *skills*: teksten schrijven, presenteren, performen. Maar onze talentprojecten zijn niet gericht op de ontwikkeling van excellent podiumtalent. Dit is verwarrend voor de buitenwereld, want veel jongeren laten in onze projecten knappe prestaties zien. Het lijkt soms voor anderen of we talentscouts zijn, maar dat is echt niet ons doel."

(Onderzoekswerkplaats 2011)

In dit hoofdstuk staat het professionele perspectief op talentgericht jongerenwerk binnen Doelbewust en R-Newt centraal, waarmee een antwoord wordt gegeven op de eerste deelvraag:

Wat zijn de methodische uitgangspunten en de werkwijzen van jongerenwerkers in de talentprojecten Doelbewust en R-Newt, op welke jongeren richten zij zich en hoe kunnen de projecten volgens hen bijdragen aan het weerstaan van criminaliteit?

De twee praktijken worden hier ontrafeld om het professionele handelen systematisch te kunnen beschrijven en op begrip te brengen. Het frontstage-backstage-concept met de vier huishoudingen dat ik in het vorige hoofdstuk heb geïntroduceerd, dient hier als analysekader.

Frontstage gaat het om de wijze waarop jongerenwerkers de jongens coachen om met alternatieve performances een positieve indruk op anderen te kunnen maken (werken aan de impressiehuishouding) en positieve relaties aan te gaan met hun sociale omgeving (werken aan de relatiehuishouding).

Daarnaast beschrijf ik in dit hoofdstuk hoe jongerenwerkers aan de emotie- en aspiratiehuishouding werken: de twee backstage-huishoudingen. Hier gaat het om de wijze waarop zij de jongeren verleiden tot andere ervaringen, en hen coachen bij het toepassen van alternatieve interpretatieregels. Hoe zij een setting creëren waarbinnen de jongens positieve emoties kunnen beleven (werken aan de emotiehuishouding), en hen stimuleren tot meer zelfbewustwording en een positiever en realistisch toekomstperspectief (werken aan de aspiratiehuishouding).

Opzet van het hoofdstuk

In paragraaf 4.1 vertellen jongerenwerkers eerst over hoe zij naar jongens 'van de straat' kijken. Wat zijn volgens hen de risico's en kansen van deze jongens in de manier waarop zij hun frontstage- en backstage-huishoudingen voeren? En wat zijn de ingangen en aangrijpingspunten voor hun talentgerichte werkwijze? In de paragrafen 4.2 en 4.3 worden de doelen van de projecten en de methoden en strategieën van de werkers behandeld. Dit resulteert in een schematisch overzicht waarmee het professionele handelen binnen Doelbewust en R-Newt wordt samengevat. In paragraaf 4.4 wordt vervolgens aan de hand van casuïstiek uitgelegd hoe jongerenwerkers in de projecten concreet aan de frontstage- en backstage-huishoudingen werken. Paragraaf 4.5 omvat ten slotte de verwachtingen en ambities van de jongerenwerkers over de invloed van Doelbewust en R-Newt en de preventieve werking ervan.

In dit hoofdstuk zijn jongerenwerkers veelvuldig zelf aan het woord. Zoals in hoofdstuk 2 is vermeld zijn de twee praktijken bestudeerd door drie jaar lang op te trekken met jongerenwerkers die lid waren van de onderzoekswerkplaats. De dataverzameling vond zowel *in action* (tijdens participatieve observaties op de werkvloer) als *on action* (bij reflecties in de werkplaatsbijeenkomsten) plaats.

Een gevolg van de intensieve samenwerking is dat we vertrouwd zijn geraakt met elkaars jargon en soms de neiging hebben dat van elkaar over te nemen. In de citaten van de jongerenwerkers klinken soms sociologische, criminologische of andere sociaal-wetenschappelijke termen door die zij zich in de loop van het onderzoek hebben eigen gemaakt. In mijn eigen teksten gebruik ik soms 'jongerenwerktal' of 'straattal' om bepaalde fenomenen beter te kunnen uitdrukken. In zulke gevallen staan deze termen cursief of tussen aanhalingstekens.

De citaten in dit hoofdstuk zijn zowel van jongerenwerkers in de onderzoekswerkplaats als van hun collega's in de uitvoeringspraktijk. Deze zijn geanonimiseerd met de beginletters van hun (fictieve) namen.

4.1 Jongerenwerkers over de doelgroep

Doelbewust en R-Newt zijn typische jongerenwerkpraktijken: ze beogen een laagdrempelige voorziening te zijn, die geen jongeren uitsluiten. Ten aanzien van het werken met criminele jongeren is er ambivalentie. Formeel is de afspraak (met politie en de gemeenten) dat jongerenwerkers in de projecten niet met criminele jongeren werken, maar tegelijkertijd is het de opdracht om juist jongeren met beginnend delinquent gedrag te stimuleren tot talentontwikkeling. Het kwam al aan de orde dat de scheidslijn dun is, en dat in de praktijk blijkt dat er wel degelijk jongeren deelnemen die delicten plegen.

Er vindt in de talentprojecten 'aan de poort' geen selectieprocedure, doelgroepanalyse of andere vorm van screening plaats. Jongerenwerkers kennen de meeste jongeren uit de wijk, maar ze weten niet altijd wat hun achtergrond en gedragskenmerken zijn, en ook niet of het om jongeren gaat met een 'crimineel CV'.

Gaandeweg ontdekken jongerenwerkers wat de risico- en beschermende factoren in het leven van de jongens zijn en hoe zij zich in de verschillende settings gedragen: in het jongerencentrum, op straat, op school en thuis. Een risico- en kansen-taxonomie zoals die in hoofdstuk 3 is gepresenteerd (zie figuur 3.6), vindt echter (nog) geen toepassing in deze praktijken.

In de onderzoekswerkplaats is met jongerenwerkers gezocht naar een manier om zowel de talentontwikkeling als de gedragsontwikkeling van de deelnemende jongeren in kaart te brengen. Dit resulteerde in navolgende analysematrix (figuur 4.1), waarmee we tijdens het onderzoek per individuele deelnemer konden monitoren in welk stadium van talent- en gedragsontwikkeling hij verkeerde. Het was in het onderzoek een instrument om enerzijds de diversiteit in talent- en gedragsontwikkeling van de doelgroep in kaart te brengen en anderzijds de individuele ontwikkeling van de vijftig jongens te kunnen monitoren (op basis

van twee momentopnamen: t0 en t1). Zie als voorbeeld in bijlage 2 de ingevulde analysematrix van de onderzoeksdoelgroep bij aanvang van deelname aan Doelbewust en R-Newt (t0).

Gedragsontwikkeling →				
Talentontwikkeling ↓	resister	first offender	recidivist	desister
zoeker				
beginner				
gevorderde				
master				

Figuur 4.1: Analysematrix voor het monitoren van de individuele gedrags- en talentontwikkeling

Zoals in hoofdstuk 3 is beschreven, is de doelgroep heterogeen samengesteld. Zowel wat betreft de (motivatie voor) talentontwikkeling als naar het type gedrag zijn de verschillen groot. Hoewel jongerenwerkers zeggen dat ze veel 'maatwerk' leveren (ze zeggen hun houding en werkwijze af te stemmen op de individuele verschillen), blijkt er geen formele programmadifferentiatie te bestaan. Er zijn officieel geen specifieke methoden of strategieën voor de verschillende typen jongens.

Hoe kijken jongerenwerkers naar de risico's en kansen van hun doelgroep en welke aspecten grijpen zij aan voor hun talentgerichte aanpak?

De impressiehuishouding: een tekort aan beschaving

Jongerenwerkers omschrijven de optredens van jongens op straat, op school en op andere sets waar zij *peers* ontmoeten als 'grensverkennend, experimenteel en tegendraads'. Ze gedragen zich volgens hen in de publieke ruimte graag volgens het masculiene straatrepertoire, maar identificeren zich er nog niet volledig mee.

I: "We zien dat jongeren soms worstelen met hun identiteit. Ze willen loyaal aan hun straatvrienden zijn, ook als die het verkeerde pad opgaan. Je ziet ze dan schakelen tussen de omgangsregels die hier bij ons gelden en die op straat gelden. Bij sommigen leidt dat tot een soort dubbelleven."

Volgens de werkers experimenteren de jongens met diverse rollen en schakelen zij voortdurend tussen 'masculien straatgedrag' en gedrag van de 'brave burger'. Jongerenwerkers vinden het masculiene gedragsrepertoire niet per definitie een probleem, omdat het volgens hen past bij 'jong zijn' en 'een jongen zijn'²⁷. Ouders en andere opvoeders moeten dit gedrag echter wel begrenzen, vinden ze, anders zou het tot ernstig probleemgedrag kunnen leiden. Dit 'gewone opvoeden' gebeurt naar hun idee te weinig. Zij zien een 'opvoedingsverlegenheid'²⁸, zowel in de publieke sfeer als thuis, zoals Bossche jongerenwerkers stellen.

²⁷ Ook meisjes experimenteren in de adolescentiefase met verschillende rollen, maar het zijn vooral jongens die met het masculiene gedragsrepertoire experimenteren.

²⁸ Deze term hebben jongerenwerkers overgenomen van pedagogen als Jo Hermanns en Micha de Winter, die over opvoedingsverlegenheid schrijven als een maatschappelijk pedagogisch probleem (zie hoofdstuk 1).

I: "Het probleem is bij veel jongens gewoon het gebrek aan opvoeding. De meest basale vaardigheden zijn gewoon niet aangeleerd, en fatsoensnormen ook niet. Ze hebben geen idee wanneer ze zich moeten aanpassen en hoe ze dat moeten doen. Ze zijn niet beleefd, niet beschaafd."

M: "Veel ouders weten niet waar hun kinderen zijn, en weten niet hoe zij hun kinderen in het gareel moeten houden. Ze hebben geen grip op hun zonen. Veel allochtone ouders vinden trouwens dat het opvoeden buitenshuis niet hun taak is. Dat is echt een risico, want er is weinig sociale controle in de wijk. Het hele gewone opvoeden is er niet bij. Juist deze jongens moeten goed opgevoed worden. Grenzen stellen, duidelijk zijn – dat soort dingen."

C: "De jongens zijn brutaal. Ze luisteren niet naar volwassenen. Met hun impulsieve gedrag komen ze agressief op anderen over. Veel mensen blijven liever op afstand van de jongens, vooral als ze in groepen rondhangen."

I: "Veel mensen durven de jongens niet eens aan te spreken, zeker niet op straat, omdat ze bang zijn voor een agressieve reactie, of voor wraak. Maar er zijn ook ouders die bang zijn voor hun eigen zonen en er zich geen raad mee weten."

Jongerenwerkers vinden het de taak van opvoeders om te begrenzen en te corrigeren. Ze gebruiken opvallend vaak het woord 'gewoon' omdat ze vinden dat dit de kerntaak van ouders is. Maar omdat de ouders hier volgens hen niet in slagen, zien jongerenwerkers ook voor zichzelf een belangrijke pedagogische taak. Ze noemen zichzelf ook wel 'straatpedagogen' of 'buurtpedagogen'²⁹. Binnen de talentprojecten beschouwen zij het 'beschaven' van de jongens als een basisvoorwaarde om met hen te kunnen werken. Pas dan kunnen ze aan 'brede talentontwikkeling' werken en eventuele achterstanden op het gebied van praktische en sociale vaardigheden repareren.

De relatiehuishouding: zwakke binding

In de adolescentiefase neemt de binding met volwassenen af en neemt de oriëntatie op *peers* toe. De meningen en oordelen van leeftijdgenoten worden in die periode belangrijker en het wordt cruciaal om bij een groep gelijkgezinden te horen (Slot & Van Aken 2010). Ook jongerenwerkers zien, met name bij *in between*-jongens, dat de verhoudingen met volwassenen veranderen en dat de bindingen met het gezin en met school afnemen. Dit gebeurt volgens hen niet alleen als gevolg van hun leeftijd, maar ook omdat deze jongens zich in hun beginnende straatsocialisatie afzetten tegen "brave-burger-werelden", zoals de school en het gezin. Uit behoefte aan erkenning sluiten ze zich aan bij jongens die de straatwaarden representeren, met het risico dat ze zich met hen gaan identificeren.

Hoewel veel jongens op straat aansluiting zoeken bij criminele jeugdgroepen, zeggen jongerenwerkers in de onderzoekswerkplaats dat hun binding met problematische en criminele jongeren zwak is.

Zwakke binding met criminele jongeren

C: "De vriendschappen tussen jongens in criminele groepen kunnen hecht zijn, vooral als de jongens samen op straat zijn opgegroeid en elkaar als familie beschouwen. Ze noemen elkaar *brothers*."

B: "Ze noemen elkaar wel *matties* (vrienden), maar het zijn geen hechte vriendschappen. Onze jongens kijken op tegen "echte" jongens van de straat, maar criminele jongens kijken op onze jongens neer. De relaties zijn nogal oppervlakkig. Ze zijn totaal niet gelijkwaardig."

M: "De jongens kunnen een vriend worden als ze honderd procent loyaal zijn aan de straat en de straatcodes, zeg maar. Als je je niet aanpast aan de codes van de straat lig je eruit. Jongens die zich niet helemaal identificeren met de straat worden in de straatcultuur niet voor vol aangezien."

²⁹ De term 'buurtpedagoog', die de pedagoog De Winter (2003) introduceerde, duikt in de periode van het onderzoek ook op in vakliteratuur en onderzoekrapportages (Wigman 2009; Veenbaas e.a. 2011).

Jongerenwerkers zien de zwakke binding tussen *in between*-jongens en hun straatvrienden als een protectieve factor. De oppervlakkige relaties enerzijds en de grote behoefte van de jongens om bij een groep gelijkgezinden te horen anderzijds, grijpen zij aan als ingang om een band met hen op te bouwen.

C: "Voor veel deelnemende jongeren is de groep belangrijker dan de activiteit. De jongens hebben sterk de behoefte om bij een groep te horen. Een positieve groepsdynamiek maakt soms het verschil. Als jongeren een positieve band opbouwen met andere jongeren in het project zien we in de regel dat ze zich minder binden aan criminele vrienden."

K: "Zeker, en jongens die in de projecten met meiden optrekken lijken zich ook hechter te binden. Vooral wanneer ze verkering krijgen!"

Zwakke binding met de samenleving

Jongerenwerkers zijn van mening dat de afstand tot de 'bredere samenleving' tot sociale uitsluiting kan leiden.

C: "Onze jongens hebben een negatief imago in de wijk. En andersom houden onze jongens andere mensen in de wijk ook liever op afstand. Sociale inclusie is een wederkerig iets, daar heb je altijd meerdere partijen voor nodig. Het moet van twee kanten komen, zeg maar."

Een zwak 'supportstelsel'

Jongerenwerkers stellen dat het de jongens niet alleen ontbreekt aan bescherming en controle vanuit de sociale omgeving, maar ook aan steun en aanmoediging van belangrijke anderen, zoals ouders, familie en *peers*. Ze beschouwen het zwakke supportstelsel, of zelfs de afwezigheid ervan, als een risicofactor voor de ontwikkeling van delinquent gedrag.

De emotiehuishouding: ervaringen van achterstand, achterstelling en afwijzing

Jongerenwerkers ontdekken dat de betreffende jongens in hun leven relatief weinig succeservaringen kennen. Zowel op school, op straat als thuis komen ze vaak in situaties terecht die negatieve emoties teweegbrengen. De opeenstapeling van faalervaringen en negatieve gevoelens heeft volgens jongerenwerkers een grote invloed op het zelfbeeld en het zelfrespect van de jongens.

M: "Veel jongens voelen zich niet erkend om wie ze zijn, voelen zich 'een niemand' en hebben ook het idee dat ze nergens voor deugen. Ze voelen zich afgewezen. Ze vinden dat ze worden achtergesteld en gediscrimineerd. Achter het stoere gedrag zit veel faalangst. Ze zijn eigenlijk heel bang dat ze niet aan de verwachtingen van anderen kunnen voldoen. Ze voelen zich onveilig omdat ze bang zijn om fouten te maken of dom over te komen."

K: "Jongeren die veel negatieve emoties ervaren stralen niet. Ze hebben weinig kleur op hun gezicht en doffe ogen. Ze worstelen met zichzelf en de wereld om zich heen. Dat laten ze niet merken op straat, maar wel als ik in het project even één-op-één met ze ben. De verhalen achter het stoere gedrag kunnen erg tragisch zijn."

Volgens jongerenwerkers ligt de lat in onze prestatie maatschappij voor veel jongens te hoog – op school, maar ook daarbuiten. Ze voldoen om verschillende redenen niet aan de prestatienormen. Sommigen hebben minder capaciteiten, anderen hebben leer- of concentratieproblemen, gedragsproblemen of een complexere psychosociale of psychiatrische problematiek. Ook merken jongerenwerkers op dat er jongens zijn die wel over de capaciteiten beschikken, maar bij wie de talenten verborgen blijven. De jongens worden niet uitgedaagd of ze willen hun best niet doen omdat ze dat associëren met "nerdgedrag", dat binnen het straatrepertoire moet worden vermeden.

Vanuit emotiesociologisch perspectief botsen de *framing rules* van de samenleving met de *framing rules* van de straat. Door prestatiedruk en een tekort aan succeservaringen lijkt er een negatieve spiraal in de emotiehuishouding in werking te treden, een probleem dat ook de pedagogen Pels en Jonkman (2011) benoemen. Gevoelens van faalangst kunnen volgens hen tot apathie, een laag zelfbeeld en een deprimerend toekomstperspectief leiden. Dat het een emotionele worsteling is, verwoordt een Bossche jongerenwerker als volgt.

M: "De jongens leggen meestal de schuld bij school als ze slecht presteren, maar 'diep vanbinnen' voelen ze zich schuldig, bijvoorbeeld naar hun ouders, omdat ze niet hun best doen om een diploma te halen. Anderen schamen zich ervoor dat ze de verwachtingen niet waarmaken, hoewel ze dat niet openlijk laten merken."

Veerkracht

Een ander probleem in de emotiehuishouding is dat de jongeren niet hebben geleerd om met tegenslagen om te gaan. Zij hebben volgens jongerenwerkers "weinig emotionele veerkracht". Ze hebben de neiging om agressief op verlies of mislukking te reageren of zich als slachtoffer op te stellen. Daarbij leggen ze de schuld van hun falen buiten zichzelf. Ze hebben niet geleerd om op hun eigen aandeel te reflecteren.

Kick-ervaringen

De jongens voelen zich aangetrokken tot spannende en avontuurlijke activiteiten die hun een 'kick' bezorgen. Ook grensoverschrijdende activiteiten op straat leveren dergelijke kick-ervaringen op. Het is niet duidelijk of die het tekort aan succeservaringen compenseren, maar jongerenwerkers zien wel dat kicks een *boost* geven. Op termijn blijken deze echter zelfondermijnend te werken, omdat de jongens hun grenzen steeds verder moeten verleggen om het gewenste spanningsniveau te bereiken.

M: "Veel jongeren uit de doelgroep kennen vooral vluchtige succeservaringen. Ik zou het eerder kicks willen noemen, die verslavend lijken te werken. Het zijn de emotionele shots die ze ervaren als ze iets gestolen hebben en niet betrapt zijn, of als ze uit verveling de boel op zijn kop hebben gezet, op school of op straat, en daar veel lol om hebben. Zo'n kick-ervaring werkt oppervlakkig en is daarom snel weer uitgewerkt."

B: "De kick-ervaringen werken eigenlijk net als een drugsverslaving. De jongens hebben steeds meer en heftiger prikkels nodig om een nieuwe kick te beleven. Het risico is dat ze roekeloos worden en grenzen overschrijden."

Erbij willen horen

Veel jongens voelen zich buitengesloten en ervaren in hun leven regelmatig discriminatie en afwijzing. Ze willen ook graag erkenning en respect krijgen en bij een groep gelijkgezinden horen.

C: "Ze krijgen te weinig liefde en positieve aandacht. Ze willen o zo graag bij een groep horen. Ze lijken stoer, maar ze missen een hechte band met anderen. We kunnen ze daarom gemakkelijk verleiden om bij Doelbewust te komen. Het werkt als een alternatieve familie, of een alternatieve *gang*."

Het creëren van situaties waarin de jongens succeservaringen kunnen hebben en gevoelens van 'erbij horen' kunnen beleven, is belangrijk binnen de talentprojecten. De jongerenwerkers besteden hier veel aandacht aan, ook omdat negatieve emoties hun weerslag hebben op de andere huishoudingen, in het bijzonder op de aspiratiehuishouding.

De aspiratiehuishouding: weinig vertrouwen in zichzelf en in de toekomst

De jongens hebben het over het algemeen niet naar hun zin op school, waar ze in vergelijking met hun leeftijdgenoten "onderpresteren". Ze vinden moeizaam een stageplaats

of een baantje. De meeste jongens zijn zich bewust van hun 'lage' maatschappelijke positie en hebben lage toekomstverwachtingen omdat ze geen hoge Cito-scores halen, op het laagste niveau van het vmbo zitten of van school af zijn zonder startkwalificatie. Jongens drukken het zelf uit als "ik kan niet goed leren", "ik kan beter met de handen werken" of "ik zal later een laag beroep hebben, gewoon iets makkelijks".

Zoals in hoofdstuk 3 is besproken, brengt de meritocratische samenleving veel competitiestress met zich mee waarbij 'iedereen met iedereen' wordt vergeleken. Jongerenwerkers zijn kritisch over de zogenoemde gelijke-kansen-ideologie in het Nederlandse onderwijs. De niveaudifferentiaties en selecties betekenen volgens hen dat hun doelgroep steeds op de onderste sporten van de maatschappelijke ladder staat. Hun kansen op sociale stijging zijn minder groot, en voor de meesten van hen is dat al op jonge leeftijd bepaald. Volgens jongerenwerkers is dat schadelijk voor hun ontwikkeling en brengt het risico's met zich mee als jongens zichzelf als *losers* zien.

C: "Jongens die van zichzelf vinden dat ze *losers* zijn, gedragen zich ook als *losers*. En zo'n negatief zelfbeeld gaat zich dan vastzetten in hun hoofd. Het werkt als een negatieve spiraal. Elke negatieve ervaring werkt als een bevestiging van het negatieve zelfbeeld."

K: "Het is geen uitzondering dat jongeren die aan onze projecten deelnemen zeggen dat ze 'niks kunnen' of 'geen talent hebben' waarmee ze bedoelen dat ze niet sportief of creatief zijn. Veel jongeren weten niet eens wat ze leuk vinden of waar ze goed in zijn. Veel jongeren denken ook dat ze weinig kans maken op een baan."

M: "Jongens die zo onzeker over zichzelf zijn hebben geen hoge verwachtingen van hun toekomst."

Jongerenwerkers schetsen het lage aspiratieniveau van *in between*-jongens, maar zij kennen ook veel jongens met niet-realistische aspiraties.

I: "Sommige jongeren hebben juist een extreem idealistisch toekomstbeeld. Ze denken alles te kunnen worden later. Hun idealen zijn dan niet in verhouding tot wat ze in hun mars hebben."

B: "Eens, veel jongeren zijn te optimistisch over hun toekomst, niet realistisch. Ze denken bijvoorbeeld zonder een diploma advocaat te kunnen worden. En veel jongeren dromen ervan een beroemd artiest te worden of in aanmerking te komen voor een professionele sportcarrière."

K: "En sommigen denken helemaal niet na over de toekomst."

Lage aspiraties zijn volgens jongerenwerkers een belemmering voor een positieve ontwikkeling. De jongerenwerkers proberen de jongeren dan ook te coachen bij het ontdekken van hun affiniteiten en talenten, positief te aspireren en ertoe aan te zetten realistische doelen na te streven. Te hoge aspiraties zijn volgens hen ook een risicofactor, omdat het teleurstellingen en frustraties in de emotiehuishouding oplevert wanneer dromen niet uitkomen. Toch zijn hoge aspiraties en idealisme volgens jongerenwerkers ook als een protectieve factor te benutten. Ze kunnen daarmee de jongens 'verleiden' om aan talentprojecten mee te doen.

Een specifiek risico vormen de aspiraties van jongens die 'criminele doelen en middelen' een aantrekkelijk perspectief vinden.

C: "Ze zien om zich heen hoe criminele jongens snel geld maken en zich een materiële luxe kunnen veroorloven. Dat is aantrekkelijk natuurlijk. Bij jongens die succeservaringen hebben opgedaan met illegale activiteiten zien we dat ze het soms een serieuze optie vinden om op die manier aan dure spullen te komen."

4.2 Het veranderingsperspectief: de 'bedoeling' van talentgericht jongerenwerk

Uit gesprekken met jongerenwerkers over de 'bedoeling' van hun werk blijkt dat er geen eenduidig verhaal bestaat. Sommige doelen van de talentprojecten zijn expliciet, andere meer impliciet, en bepaalde doelen zijn voorwaardelijk aan andere. Zo spreken jongerenwerkers over "algemene ontwikkeldoelen" voor alle jongeren die aan de talentprojecten deelnemen en "specifieke veranderdoelen" bij het coachen van jongens met beginnend delinquent gedrag. Ook onderscheiden ze "praktische werkdoelen" van "hogere agogische doelen". In deze paragraaf reconstrueer ik de bedoeling van talentgericht jongerenwerk. Dit doe ik aan de hand van de vier huishoudingen uit het dramaturgische analysekader dat ik in het vorige hoofdstuk construeerde. Maar eerst beantwoorden jongerenwerkers de vraag welke betekenis zij geven aan de fenomenen 'talent' en 'talentontwikkeling' in de context van hun werk.

Jongerenwerkers over de betekenis van talent en talentontwikkeling

Klopt het dat jullie de laatste jaren vooral op talentontwikkeling van kwetsbare jongeren zijn gericht? Heeft dat jullie werk veranderd?

I: "Sinds een paar jaar heet ons werk *talentontwikkeling*. Dat klinkt heel bijzonder, maar het gaat er net als vroeger om jongeren te... te *empoweren*, zeg maar."

M: "Ja, het gaat nog steeds vooral over algemene vaardigheden en dat we kwetsbare jongeren een extra kans bieden, zodat ze beter mee kunnen in onze samenleving (...) ze staan nogal onder druk omdat ze moeten concurreren met jongeren die het veel beter doen op school."

B: "Eens, maar we willen vooral dat ze in onze projecten andere ervaringen opdoen. Ik zie onze talentprojecten als een alternatieve school."

Wat leren ze dan bij jullie? Andere dingen dan op school?

B: "Ja, we spreken andere kwaliteiten, dus andere talenten van jongeren aan. De jongeren waar wij mee werken zijn niet goed in vakken als rekenen en taal, en hangen er op school een beetje bij. Ze weten diep vanbinnen dat ze het op school niet gaan maken. Bij ons kunnen ze dan toch een beetje floreren."

Leiden jullie ze op tot sterren, dan? Scouten jullie talent?

K: "Nee, niet scouten in de zin van dat we op zoek zijn naar excellentjes of bijzondere talenten. We zoeken met jongeren naar wat ze leuk vinden, waar ze over dromen, waar ze goed in willen worden. Dat kan van alles zijn."

M: "We proberen andere talenten bij jongeren naar boven te halen. Sommige jongeren zijn sportief, andere muzikaal, weer andere kunnen goed organiseren of hebben aanleg om goed voor anderen te zorgen. Iedereen heeft wel sterke kanten."

A: "Ik zie het zo: veel jongeren staan 'op uit', en de kunst is om ze weer 'op aan' te krijgen. Ik vergelijk ze weleens met een batterij die opgeladen moet worden om weer energie te kunnen leveren. Zo hebben jongeren een *boost* nodig om te kunnen dromen en in beweging te komen. Dat is volgens mij de belangrijkste taak van ons: jongeren inspireren zodat ze kunnen opbloeien en groeien."

B: "Daarom willen we een alternatieve school zijn, voor brede talentontwikkeling. Het is een andere benadering dan talentontwikkeling in het onderwijs. Het gaat er bij ons om dat jongeren zich *happy* gaan voelen en meer in zichzelf gaan geloven. En meer grip krijgen op hun leven eigenlijk. Het gaat in eerste instantie toch gewoon om hun welzijn. Welzijn is een voorwaarde voor ontwikkeling. We moeten er een andere naam voor bedenken, want dat woord talentontwikkeling werkt eigenlijk misleidend."

Klopt het dat jullie je vooral op sportieve en artistieke talentontwikkeling richten?

K: "Ja, dat is wel waar we jongeren mee proberen te *triggeren*. Maar het is in ons werk geen doel, maar een middel. Een middel om jongeren te bereiken en ze te stimuleren aan de projecten mee te doen."

Wat is voor jullie de betekenis van het begrip talent?

M: "Eigenlijk heel breed. Gewoon, potenties van jongeren. Het vermogen om sterke kanten te ontwikkelen. Daarom noemen wij het een vorm van *brede talentontwikkeling*."

Jongerenwerkers definiëren talent in de praktijk als 'het vermogen van jongeren om zich positief te ontwikkelen'. Als synoniemen voor talent gebruiken ze woorden als 'sterke kanten', 'potenties' of 'capaciteiten', die latent of manifest kunnen zijn. Ze zien talent als 'iets wat met aanleg te maken heeft', maar waar iedereen in een bepaalde mate over beschikt. Deze talenten kunnen op diverse ontwikkelingsgebieden liggen. Jongerenwerkers onderscheiden bijvoorbeeld cognitief talent, creatief talent, sociaal talent, organisatietalent, muzikaal talent of sportief talent. Dit onderscheid in soorten talenten komt sterk overeen met wat Gardner (2002) 'meervoudige intelligenties' noemt, die onder gunstige omstandigheden tot ontwikkeling kunnen komen. Hij ontwikkelde zijn meervoudige-intelligentietheorie omdat in het onderwijs intelligentie te eenzijdig als cognitief wordt gedefinieerd, met het risico dat andere talenten van kinderen ondergewaardeerd worden of verborgen blijven.

In talentgericht jongerenwerk wordt overwegend met artistieke of sportieve werkvormen gewerkt omdat dat jongeren aanspreekt. Daarbij is sportieve en artistieke talentontwikkeling niet het doel, maar een middel om jongeren te stimuleren aan de projecten mee te doen en om hen te kunnen coachen bij 'algemene competenties en positief gedrag'.

De verandermissie en werkdoelen

De algemene verandermissie van Doelbewust en R-Newt, waar de jongerenwerkers in de onderzoekswerkplaats het met elkaar over eens zijn, luidt als volgt:

'De projecten zijn bedoeld om jongeren te stimuleren tot brede talentontwikkeling en hen te motiveren om afstand te nemen van de delinquente straatcultuur, zodat de kansen op maatschappelijke participatie en sociale inclusie toenemen.'

Werken aan de impressiehuishouding

Jongerenwerkers werken aan beschaving, aan algemene praktische en sociale vaardigheden, aan brede talentontwikkeling en aan weerbaarheid. De bedoeling is dat de deelnemende jongeren hun handelingsrepertoire uitbreiden en daarmee over alternatieve middelen beschikken om zich aan anderen te presenteren.

'We werken aan beschaving'

I: "De jongens zijn soms heel brutaal en onbeschaafd. Ze lappen afspraken en regels aan hun laars. Het lijkt alsof ze niet geleerd hebben dat ze met volwassenen anders horen om te gaan dan met vrienden. We moeten ze heropvoeden. We confronteren de jongens met hun taalgebruik. Vaak komt het echt aan op beschaven, zeg maar andere fatsoensnormen bijbrengen. Ze moeten zich leren aanpassen aan de burgercultuur, zeg maar."

K: "We stellen grenzen aan onbeschaafd gedrag. Straatgedrag is geen optie. We staan het niet toe dat de jongens in straattaal met elkaar spreken."

'We werken aan de achterstand in praktische en sociale vaardigheden'

M: "Bij jongens met wie het niet goed gaat op school kunnen wij in de talentprojecten een stukje van hun achterstand repareren. Ik bedoel hiermee geen reken- en taalvaardigheden maar hele basale vaardigheden zoals op tijd komen, dat ze zich aan afspraken leren houden, leren samenwerken en leren samen spelen. Als jongeren deze

basis niet hebben meegekregen, is dat de eerste uitdaging. Het is eigenlijk een voorwaarde voor elke vorm van talentontwikkeling."

B: "Als jongeren hier in de studio willen werken, moeten ze zich aan onze regels houden. Als ze zich niet gedragen voeren we daarover gesprekken. Het komt wel voor dat jongeren zich niet aan de afspraken houden. Ze krijgen dan wel een aantal kansen om zich beter te gedragen, maar zo niet, dan houdt deelname op. We kijken per individu wat nodig is om jongeren te begeleiden in de basisvaardigheden, want daar lopen ze ook buiten het jongerenwerk tegenaan. Door individuele coaching kijken we aan welke vaardigheden ze moeten werken."

'We werken aan brede talentontwikkeling'

M: "De jongens zijn erg eenzijdig en beperkt in de activiteiten die ze in hun vrije tijd ondernemen. De meesten kunnen een beetje voetballen, maar ze brengen de meeste tijd door met *gamen* en *chillen*. In de projecten laten we de jongens met nieuwe, spannende en stoere werkvormen kennismaken. Met *outdoor*-activiteiten, hiphop, *breakdance*, kickboksen, skateboarden, graffiti... allemaal stoere activiteiten die vooral jongens aanspreken."

K: "Talentontwikkeling is een middel. Het is een manier om ze te verleiden om deel te nemen zodat we met de jongens kunnen werken aan sociale vaardigheden en gedrag. Daarom noemen we het brede talentontwikkeling."

'We werken aan weerbaarheid'

M: "Veel jongeren uit onze doelgroep hebben niet geleerd om weerstanden te overwinnen. Ze zijn heel impulsief, en verwend zou je kunnen zeggen. Als ze honger hebben, willen ze meteen eten – snel en veel. Als ze boos zijn, reageren ze dat meteen af – vaak agressief, verbaal en fysiek. Daarom noemen mensen onze jongens 'korte lontjes'."

C: "Als ze andere jongeren met mooie spullen zien, dan willen ze die ook hebben. De verleiding om te stelen is groot. Ze kennen de risico's, maar die wegen niet op tegen de aantrekkelijke voordelen van dat moment. De materiële winst natuurlijk. Maar ook de kick en de status die het oplevert is aantrekkelijk."

M: "We leren de jongens om eerst na te denken voordat ze impulsief op situaties reageren. Eerst even tot tien tellen. Ze moeten leren om de consequenties van hun gedrag te overzien, zowel bij negatief gedrag als bij positief gedrag. We leren de jongens hoe ze zich beter kunnen beheersen."

Beschouwend: 'gewoon opvoeden'

Het werken aan 'beschaving' zien jongerenwerkers als een voorwaarde voor talentontwikkeling maar ook als een basisvoorwaarde om als 'fatsoenlijke burgers' te kunnen 'participeren'. Jongerenwerkers spreken in de meeste situaties over 'gewoon opvoeden', maar zij benadrukken dat het bij jongens met beginnend delinquent gedrag vaak om 'heropvoeding' gaat.

In de projecten gaat het niet om excellentie of exclusieve talentontwikkeling, maar om 'brede talentontwikkeling'. In recente publicaties spreken auteurs over 'sociale talentontwikkeling' (Valkestijn e.a. 2015). Jongerenwerkers willen bereiken dat jongeren met nieuwe werkvormen in aanraking komen, zodat ze hun handelingsrepertoire kunnen uitbreiden. Hiermee kunnen ze zichzelf op een andere manier aan de buitenwereld presenteren en hun sterke kanten (talenten) aan anderen demonstreren.

Een specifiek doel in het werken aan de impressiehuishouding is dat jongeren die een verhoogd risico hebben op delinquent gedrag weerbaarheidsvaardigheden ontwikkelen om de invloeden van de delinquente straatcultuur te kunnen weerstaan. Concreet gaat het om behoeften uitstellen, met tegenslagen leren omgaan, agressie leren reguleren, conflicten hanteren en assertiviteit ontwikkelen. Volgens jongerenwerkers hebben veel jongens weinig discipline en doorzettingsvermogen en ontbreekt het hun aan de vaardigheden om tegenslagen te incasseren en verleidingen te weerstaan.

Werken aan de relatiehuishouding

In het werken aan de relatiehuishouding is 'binding' de centrale term. Het gaat erom jongens te helpen om aansluiting te vinden bij 'belangrijke anderen' die hen kunnen begrenzen, steunen en inspireren. Dit kan variëren van *peers*, ouders en andere bewoners in de wijk tot wijkagenten en middenstanders. Maar ook leerkrachten en beroepskrachten in wijkcentra of bij reguliere sportverenigingen of in centra voor amateurkunst kunnen de binding vergroten. Samengevat werken jongerenwerkers aan de kwaliteit van de relaties met *peers*, aan een steunend sociaal netwerk en aan grotere betrokkenheid bij de bredere samenleving, zodat de binding met de mainstream toeneemt en zij afstand nemen van de 'delinquente straatcultuur'.

'We werken aan positieve relaties'

C: "Voor veel deelnemende jongeren is de groep belangrijker dan de activiteit. Jongeren hebben sterk de behoefte om bij een groep te horen. Als jongeren een band opbouwen met jongeren die zich positief ontwikkelen, zien we dat ze zich meer binden aan het project. Dit helpt hen om meer afstand te kunnen nemen van de straat."

B: "Als onze jongens optrekken met jongeren die het goed doen en er vriendschappen ontstaan, dan zien we dat ze het positieve gedrag overnemen, zoals ze eerder het antisociale gedrag van vrienden op straat kopieerden."

'We bouwen een sociaal netwerk op'

C: "We betrekken veel andere mensen bij de projecten. Een kring van mensen om jongeren heen werkt beschermend. Er is dan meer sociale controle. Maar het kan ook stimulerend en inspirerend werken. We bouwen aan een sociaal netwerk eigenlijk. Een supportsysteem."

I: "Het zet alleen zoden aan de dijk als we met zijn allen die kids opvoeden. Dus ik zoek de samenwerking op met ouders, met school, de wijkagent maar ook met de plaatselijke middenstand hier in de wijk. Veel jongeren veroorzaken overlast door hun gedrag. Als ze overal weggestuurd worden, gaat het van kwaad tot erger. Als ze in de wijk ook positieve aandacht krijgen, als de bakker bijvoorbeeld vraagt wat ze met voetbal hebben gedaan, dan krijg je een andere sfeer en lokt dat ander gedrag uit."

B: "Door de samenwerking met scholen en bedrijven hebben we al veel jongens op een plek gekregen waar ze kansen krijgen om aan hun toekomst te werken. Jongeren komen bij ons in de studio om hun *raps* en *beats* op te nemen, en via die muzikale samenwerking creëren we een netwerk voor ze. Soms op artistiek gebied, zodat ze hun talent kunnen professionaliseren, maar veel vaker gaat het om toeleiding naar school, een stage of baantje."

C: "Wat goed werkt, is als ze bevriend raken met jongens die wel van de straat zijn, zeg maar, maar die het goed doen. Jongens die serieus trainen om Doelbewust tot een succes te maken, die als assistenten helpen bij de trainingen, dat zijn geschikte rolmodellen. Die jongens kennen de straat, en ze kennen de verleidingen, maar ze zijn ertegen bestand."

'We willen graag een rolmodel voor de jongeren zijn'

I: "Ik ben zelf ook opgegroeid op straat. Ik heb veel meegemaakt en ben ook met politie in aanraking geweest. Ik weet wat de jongens meemaken. Het is kapot moeilijk om te kappen met die shit. Maar mij is het gelukt, dat houd ik ze vaak voor. Ik ben voor veel jongens wel een rolmodel, ja."

K: "Ik wil graag een rolmodel voor de jongeren zijn. Maar soms is er geen klik en dan werkt het niet. Dan moeten we andere rolmodellen zoeken. Jongens die zich identificeren met de delinquente straatcultuur nemen niet snel iets van brave jongens aan, van jongens die in het gareel lopen. Maar het werkt vaak wel als we ze met andere jongeren of professionals in contact brengen die goed zijn in bijvoorbeeld *rap* of *breakdance*. Daar hebben ze respect voor, dat zijn populaire rolmodellen waar ze veel van aannemen."

'We werken aan binding met de samenleving'

I: "Een voorbeeld zijn onze 'themabijeenkomsten'. Bij Doelbewust zitten we voor elke training met de jongens bij elkaar om over actuele gebeurtenissen te praten of over dingen die in de wijk spelen. Soms kijken we een stukje Jeugdjournaal terug. De jongens mogen ook zelf een thema inbrengen waar ze over willen praten of iemand uitnodigen die over een maatschappelijk thema komt vertellen."

C: "Laatst hebben we over zinloos geweld gepraat en over voetbalrellen. Maar het kunnen ook hele andere onderwerpen zijn. Vorige week hadden we een voedingsdeskundige hier, die de profvoetballers van FC Den Bosch adviseert. Zo kwamen we op het onderwerp obesitas. De jongens waren erg onder de indruk van de verhalen van die vrouw. (...) Ik zoek steeds naar mogelijkheden om jongeren beter te laten aansluiten bij de burgercultuur. Maar daarvoor is het nodig dat de samenleving ook in de richting van de jongens wil bewegen."

I: "De jongens zelf willen altijd graag over respect praten, dat is een favoriet onderwerp. Ze hebben veel behoefte aan erkenning om wie zij zijn. Als ze het idee hebben dat anderen hen respecteren, dan willen ze ook respectvol naar anderen zijn. Dit ligt gevoelig."

'We betrekken de wijk erbij'

I: "We betrekken de hele wijk bij het project omdat we erin geloven dat de jongens zich positiever ontwikkelen als ze meer binding ervaren met de buurt. Maar dat gaat niet vanzelf."

C: "Wij treden op als pleitbezorgers. Middenstanders hebben vaak last van jongeren die voor hun winkels hangen. De sfeer kan vijandig worden. We proberen dan de partijen bij elkaar te brengen, soms ook samen met school. We helpen jongens bij het solliciteren naar stageplaatsen of vrijwilligerswerk. Zo werken we aan sociale inclusie."

B: "Als mensen uit het bedrijfsleven in het jongerencentrum komen om naar de presentaties van onze jongeren te kijken, levert dat weleens een stageplaats of een baantje op. Bezoekers zijn vaak onder de indruk van hun presentaties, het raakt hen op de een of andere manier. En als dat gebeurt, dan gunnen ze jongeren vaak een kans."

Beschouwend: 'bouwen aan een supportsysteem'

Om sociale binding met anderen te versterken, betrekken jongerenwerkers niet alleen *peers* bij de talentprojecten, maar ook ouders en andere wijkbewoners. Ze bevorderen in de talentprojecten impliciet of expliciet maatschappelijke betrokkenheid en 'burgerschapscompetenties' om de afstand tot 'de burgercultuur' te overbruggen.

Jongerenwerkers bouwen met de jongens een 'supportsysteem' op. Zij zijn daarbij zelf vaak ook een positief voorbeeld en voor veel jongens fungeren ze als vertrouwenspersoon. Zij kennen als 'ervaringsdeskundigen' de delinquente straatcultuur, de verleidingen en de gevaren. Veel jongens weten dat en hebben respect voor jongerenwerkers. Ze noemen hen 'bro's (broers) of 'matties' (vrienden).

Werken aan de emotiehuishouding

Jongerenwerkers proberen de jongens een setting te bieden waarin ze positieve emoties kunnen ervaren. Een plek waar ze zich 'thuis' kunnen voelen en 'erbij mogen horen', waar ze kunnen experimenteren, succeservaringen en plezier kunnen hebben maar waar ze ook fouten mogen maken. Het doel is hiermee de jongens 'intrinsiek te motiveren' voor talentontwikkeling en ze op het rechte pad te houden.

'We creëren situaties om succeservaringen te kunnen beleven'

K: "Het zijn vaak kleine succeservaringen die ertoe doen. Ik vroeg laatst aan een jongen om koffie te zetten. Dat had hij nog nooit gedaan, maar het lukte, de koffie smaakte prima! Dan zie je hoe trots zo'n jongen is. Dit soort ervaringen betalen zich uit. Daar

groeien ze van. Werken aan positieve emoties levert brandstof. Het geeft ze moed en energie.”

M: “Je ziet het aan ze als ze *flow* ervaren. Ze gaan meer stralen, je ziet het aan hun ogen. Ze zijn het niet gewend om goed te presteren. Op school ervaren ze weinig succes en krijgen ze nauwelijks erkenning. Voor sommige jongens is het nieuw dat anderen trots op ze zijn. Dat heeft een enorme emotionele impact.”

B: “In onze projecten willen we succeservaringen mogelijk maken die niet alleen een emotionele *boost* geven maar die veel langer doorwerken omdat ze jongeren verder brengen bij hun doelen.”

K: “Om de jongens te motiveren is het heel belangrijk dat we aan kleine doelen werken, zodat ze snel hun eerste succeservaringen kunnen beleven. De lat moet niet te hoog liggen. Als ze vaker succeservaringen beleven willen ze meestal wel door. Maar vaak komen ze dan op het punt dat hun probleemgedrag ze in de weg staat om door te kunnen breken met hun talent. Ik geef ze in de begeleiding meer respect als ze bijvoorbeeld van de drugs afblijven en zich aan afspraken houden, dan wanneer ze goed staan te rappen.”

‘We werken aan family-feeling’

M: “Ik noem het gewoon liefde. Veel jongeren hebben in eerste instantie vooral liefde nodig. Ze voelen zich op veel plaatsen afgewezen of buitengesloten.”

I: “Ze willen respect om wie ze zijn. We willen ze in het project laten ervaren dat ze erbij horen, als bij een familie.”

C: “Onze projecten zijn voor de jongens een alternatief thuis. We willen dat ze zich veilig voelen bij ons. Dat het een safe zone is.”

Beschouwend: ‘impact op de intrinsieke motivatie’

Een essentieel onderdeel in de talentprojecten is het ‘faciliteren van succeservaringen’ zodat de jongens gevoelens van blijdschap, trots en zelfrespect kunnen beleven. Jongerenwerkers zorgen voortdurend voor bevestiging als de jongens ‘iets goed doen’ of zichzelf overtreffen, een grens verleggen of een weerstand overwinnen. Wanneer de deelnemers (frontstage) erkenning krijgen voor positief gedrag levert dat (backstage) een ‘interne beloning’ op. Dit blijkt net zoals bij een materiële beloning als een ‘stimulusrespons’ te werken, een prikkel die de herhaling van bepaald gedrag uitlokt.

Dergelijke succeservaringen hebben gelijkenissen met wat de psychologen Csikszentmihalyi (1996, 1998) en Seligman (2002) ‘*flow*-ervaringen’ noemen. Zij beschrijven *flow* als de emotionele toestand waarin mensen verkeren als ze zichzelf overtreffen en prestaties leveren waarvoor ze een uiterste inspanning hebben geleverd. Uit empirisch onderzoek naar succeservaringen bij risicojongeren die aan Nederlandse talentprojecten deelnemen, blijkt dat succeservaringen gevoelens van overwinning, blijdschap en trots teweegbrengen (Kooijmans 2007, 2009; Hamels 2007). Op basis van verhalen van jongeren blijkt het kunnen beleven van succeservaringen een aantal voorwaarden te kennen. Zo blijkt dat de kans groter is dat jongeren *flow* ervaren wanneer zij uitgedaagd worden in activiteiten die ‘net boven hun kunnen liggen’, maar die wel in verhouding staan tot de vaardigheden waarover ze beschikken, in de lijn van wat Vygotsky (1978) de ‘zone van de naaste ontwikkeling’ noemt. Ook werkt een succeservaring ‘*flow*-bevorderend’ wanneer jongeren op eigen kracht een prestatie leveren waarvan ze eerder dachten dat die buiten hun bereik lag, en waarvoor ze hard hebben gewerkt (Kooijmans 2009: 43-58).

Collega-socioloog Sebastian Abdallah bestudeert ‘de werking’ van succeservaringen bij ‘jongeren in achterstandssituaties’ in Amsterdam en Beiroet (2016a, 2016b [te verschijnen]). Hij bouwt in zijn onderzoekswerk voort op het *emotional energy*-concept van Randall Collins (2004) en beschrijft hoe interactierituelen in jongeren(werk)praktijken een bemoedigend en verheffend effect kunnen genereren. Dit kan een tegenwicht bieden aan contexten die ‘verzwakkend’ werken, zoals de omgang met criminele vrienden. *Elevating en social grounding* – te vertalen als ‘verheffing’ en ‘(het gevoel van) sociale inbedding’ – zijn

concepten in het werk van Abdallah die een relatie hebben met wat in deze studie het werken aan de backstage-huishoudingen wordt genoemd. Dit komt in hoofdstuk 7 terug. De verwachting van jongerenwerkers in deze studie is dat de succeservaringen in talentprojecten dieper ingrijpen dan de kick-ervaringen waaraan de jongeren gewend zijn. Jongerenwerkers vergelijken de *boost* die de jongens in talentprojecten kunnen beleven met 'brandstof', waardoor jongeren letterlijk in beweging komen. Werken aan de emotiehuishouding heeft volgens hen impact op de 'intrinsieke motivatie' voor een positieve (talent)ontwikkeling en positief gedrag. Hiermee bedoelen zij dat de jongens op den duur niet door externe prikkels (zoals materiële beloningen) aan de projecten deelnemen, maar vanwege de activiteit zelf.

Jongerenwerkers creëren een setting waar de jongens 'erbij mogen horen' en 'zich thuis voelen'. Dit leidt tot meer sociale binding.

Werken aan de aspiratiehuishouding

In talentprojecten werken jongerenwerkers met jongeren aan de ontdekking en bewustwording van hun potenties en begeleiden zij hen bij de vorming van een positief toekomstperspectief.

'We werken aan het ontdekken van talenten en mogelijkheden'

B: "Ik leer de jongens dat ze zelf hun kansen en mogelijkheden kunnen creëren, maar dan moeten ze eerst ontdekken dat ze iets kunnen zodat ze in hun talenten gaan geloven. En er ook echt voor willen gaan. Daar is de coaching op gericht. Ik werkte in een *breakdance*-project met jongens die op een bepaald moment tot de ontdekking kwamen dat ze danstalent hadden. Ze wonnen veel *battles* en wilden ook internationaal dansen. Dat kost natuurlijk geld maar dat hadden ze niet. Hun ouders konden het niet betalen. Ze hebben toen heel hard gewerkt en de reis zelf bij elkaar verdiend. Dat heeft deze jongens veel zelfvertrouwen opgeleverd."

'We werken aan het aanwakkeren van dromen'

I: "Ze zijn soms erg pessimistisch over hun toekomst en blijven hangen in dingen die in het verleden misgegaan zijn. We zoeken steeds naar die stip op de horizon. We vragen ze waar ze over dromen en als ze geen dromen hebben, proberen we die aan te wakkeren. Het gaat er in eerste instantie niet om dat die dromen ook haalbaar zijn. Het is gewoon belangrijk om op die leeftijd idealen en dromen te hebben. Later kijken we hoe realistisch die dromen zijn."

'We werken aan zelfbewustwording'

C: "We maken de jongens in het project voortdurend bewust van de negatieve gevolgen voor hun toekomst als ze zich laten verleiden tot criminele activiteiten of delinquent gedrag. We willen de focus verleggen naar positieve doelen."

B: "Ze staan letterlijk op een kruispunt, vaak nog steeds met één been in de straatcultuur. We leren de jongens dat ze moeten breken met delinquente vrienden om verder te komen in hun proces. Het voelt voor jongeren vaak alsof ze uit twee werelden moeten kiezen. Dat is hartstikke moeilijk voor ze. We helpen ze daarbij door veel te praten over wat ze willen worden later, en laten ze inzien dat ze met positief gedrag sneller bij hun eigen doelen komen."

Beschouwend: 'een uitdagende omgeving bieden'

Voor jongens met een laag zelfbeeld en weinig zelfvertrouwen denken dat ze niet veel zullen bereiken in de toekomst. Jongerenwerkers willen een uitdagende omgeving bieden waar ze nieuwe activiteiten kunnen uitproberen en kunnen onderzoeken wat ze leuk vinden en waar ze goed in zijn. Ze proberen hen uit te dagen om nieuwe ervaringen aan te gaan, grenzen te verleggen en te denken in mogelijkheden.

Door toekomstidealen aan te wakkeren of te temperen, willen jongerenwerkers positief en realistisch leren aspireren. Ze houden jongeren voor dat het nastreven van 'irreële doelen en criminele routes' die doelen op langere termijn niet dichterbij brengen.

Frontstage en backstage werken

Op basis van de reconstructie van talentgericht jongerenwerk op het niveau van de vier huishoudingen kunnen we de talentprojecten Doelbewust en R-Newt beschouwen als frontstage- en backstage-werk.

Frontstage-werk

Frontstage-werk is gericht op het verbeteren van de performances en relaties in de 'optredens' van de jongens op de diverse sets. In sociaal-agogisch jargon uitgedrukt werken jongerenwerkers aan het versterken van hun 'humaan' en 'sociaal kapitaal'³⁰: aan weerbaarheid en prosociaal gedrag. De verandermissie is om hiermee de kwetsbare maatschappelijke positie van de deelnemende jongens te versterken, opdat ze op het rechte pad blijven en aansluiting vinden bij een opleiding, stage of betaalde arbeidsplaats. De 'hogere doelen' van talentgericht jongerenwerk – zoals de opdrachtgevende gemeenten het in hun beleidsdocumenten formuleren – zijn 'het vergroten van maatschappelijke participatie, sociale mobiliteit en sociale inclusie' (zie ook hoofdstuk 1).

Backstage-werk

Backstage-werk is gericht op de regulatie van het gevoelsleven en het bevorderen van het zelfbewustzijn. Jongerenwerkers gebruiken in hun voorbeelden vaak de woorden 'motiveren' en 'confronteren'. Met het werken aan de backstage-huishoudingen coachen zij de jongens bij het 'omvormen' van hun straatattitude of, anders gezegd, bij het ontwikkelen van een normenkader waarmee de afstand tot de delinquente straatcultuur groter wordt en zij weerstand bieden aan criminaliteit.

Samenvattend: het resultaat van de analyse

Het resultaat van de analyse is dat het frontstage en backstage werken twee te onderscheiden dimensies zijn van het professionele handelen binnen Doelbewust en R-Newt. Hoewel jongerenwerkers dit niet expliciet benoemen, blijkt uit hun verhalen dat ze dit onderscheid impliciet voortdurend maken om de 'hogere doelen' van de talentprogramma's te realiseren. Zij werken frontstage en backstage aan nieuwe spanningsverhoudingen tussen 'de straat- en de burgercultuur' om jongens 'van de straat' te motiveren voor brede talentontwikkeling en meer afstand te nemen van 'de straatcultuur'.

Het professionele handelen van Doelbewust en R-Newt is in het volgende schema als praktijktheorie samengevat.

³⁰ De termen 'humaan' en 'sociaal kapitaal' ontleenen jongerenwerkers aan vakpublicaties waarin verwezen wordt naar werk van Putnam (2000).

Frontstage werken “We werken aan alternatieve performances en aan sociale binding, opdat maatschappelijke participatie, sociale mobiliteit en sociale inclusie toenemen.”	
Risico's in de impressiehuishouding De jongens zijn onvoldoende opgevoed, waardoor ze in hun presentatie niet beschaafd overkomen. Ze hebben een tekort aan praktische en sociale vaardigheden om een positieve performance neer te zetten. Hun beginnende straatsocialisatie beperkt hen in de ontwikkeling van hun volledige potentieel.	Werken aan de impressiehuishouding - beschaving - achterstand in praktische en sociale vaardigheden repareren - brede talentontwikkeling - weerbaarheidsvaardigheden, opdat de jongens hun handelingsrepertoire uitbreiden en daarmee over alternatieve middelen beschikken om zich aan anderen te presenteren.
Risico's in de relatiehuishouding De jongens hebben een zwakke binding met school en de bredere samenleving en hebben een beperkt en zwak supportsysteem: zij zoeken aansluiting bij jongens met een primaire straatsocialisatie die zij als rolmodellen imiteren en waarmee zij zich identificeren.	Werken aan de relatiehuishouding - prosociale relaties - een steunend en stimulerend netwerk - wederzijdse binding met de samenleving (sociale inclusie), opdat er meer aansluiting en binding ontstaat met mensen en instituties uit 'de burgercultuur'.
Backstage werken “We werken aan positieve emoties en aan zelfbewustzijn opdat er meer afstand ontstaat tot de straat en het toekomstperspectief verbetert.”	
Risico's in de emotiehuishouding De jongens doen weinig succeservaringen op en ervaren gevoelens van achterstand, achterstelling, afwijzing, schuld en schaamte. De kicks die zij op straat ervaren, zijn als emotionele <i>shots</i> die verslavend en zelfondermijnend werken.	Werken aan de emotiehuishouding - de beleving van succeservaringen - <i>family feeling</i> - solidariteit, opdat de jongens meer intrinsieke motivatie ontwikkelen voor talentontwikkeling en 'het rechte pad'.
Risico's in de aspiratiehuishouding De jongens hebben een laag zelfbeeld en een negatief toekomstperspectief. Ze hebben er moeite mee om positieve en realistische doelen te stellen. Jongens die vinden dat ze antisociale middelen kunnen inzetten om hun materialistische doelen te bereiken, bieden weinig weerstand tegen de verleiding en druk van 'de delinquente straatcultuur'.	Werken aan de aspiratiehuishouding - talenten en mogelijkheden ontdekken - toekomstidealen aanwakkeren - realistische en prosociale doelen stellen, opdat de jongens leren om positief en realistisch te aspireren en inzien dat het nastreven van 'illegale doelen' zelfondermijnend werkt.

Tabel 4.1: Het professionele handelen: frontstage en backstage werken

Kenmerken van het handelingsverloop van de projecten

Doelbewust en R-Newt zijn 'spannende' praktijken. Zoals het plein met hangjongeren in hoofdstuk 1 als een levendig tableau is beschreven, leveren ook de jongerenwerkpraktijken dynamische en chaotische 'schouwspellen' op. De dynamiek in de projecten kenmerkt zich door veel beweging, veel geluid, in- en uitlopende jongeren en de aanwezigheid van veel

'actoren'. Er zijn voortdurend interacties tussen jongeren onderling, tussen jongerenwerkers en jongeren, en soms ook met 'publiek'. Dat kunnen tijdelijk ingehuurd vakdocenten zijn op het gebied van muziek, dans of theater, of sportprofessionals, stagiaires, onderzoekers, sportbuurtwerkers of 'city-trainers'³¹. Bij gelegenheid zijn er ook ouders, mensen uit de buurt, mensen van de gemeente of de lokale pers aanwezig. De sfeer heeft iets weg van een 'speelplaats' waar weliswaar een activiteitenprogramma is, maar waar de jongens ook de ruimte krijgen om 'vrij te spelen'.

Het handelingsverloop van talentgericht jongerenwerk komt in de regel improviserend tot stand. Het werk is te vergelijken met de manier waarop improvisatietheater of jazzmuziek ontstaat. In de theater- en in de muziekwereld verwijst de term 'improvisatie' naar een voordracht die op het moment dat zij is bedacht, wordt opgevoerd. Acteurs en muzikanten handelen instinctief en spontaan, spelen op elkaar in en vormen onvoorbereid een melodie of een verhaal. Hoewel in dergelijke improvisaties het muzikale of dramatische verloop niet vaststaat, is er wel degelijk een bepaalde structuur, zijn er schema's en tekens die acteurs en muzikanten houvast geven. Denk aan bepaalde melodielijnen, een set akkoorden of een verhaalstructuur met een te herkennen begin, conflict, ontkenning en afloop. Het publiek is zich van deze 'regels' vaak niet bewust, maar zal de improvisatie als geslaagd ervaren als het er een bepaalde harmonie, of een lijn in herkent. Improvisaties kunnen chaotisch overkomen, maar zij veronderstellen organisatie.³² Ze vallen of staan bij structuur.

De gelijkenis met het geïmproviseerde handelingsverloop binnen Doelbewust en R-Newt is opvallend. Het systematiseren van talentgericht jongerenwerk op het niveau van de vier huishoudingen kan de suggestie wekken dat het werk in de talentprojecten volgens vaste structuren en in een bepaalde volgorde verloopt. Bij Doelbewust en R-Newt is dat allerm minst het geval. Het werk komt chaotisch over omdat het voor een groot deel ter plaatse, op basis van improvisatie, ontstaat. Het werkproces kan per situatie en per jongere verschillen. Toch is er in de onderzochte praktijken op basis van de data een zekere structuur, een ritme, en zijn er terugkerende rituelen en patronen gevonden.

Je kunt duidelijk zien welke repeterende elementen bij de methode horen, zoals de opening van een activiteit, een bepaalde volgorde van programmaonderdelen, en wat de afgesproken regels en omgangsvormen zijn. Een voorbeeld is de rituele kringopstelling bij Doelbewust, waarin ze voor elke training en wedstrijd met alle aanwezigen hun *yell* reclameren: 'Eén team, één resultaat!' Er zijn echter ook subtielere patronen en rituelen van interacties zichtbaar. Deze zijn niet voorgeprogrammeerd, maar zijn 'cultuur' geworden door de manier waarop de jongens en jongerenwerkers in de projecten met elkaar omgaan en elkaar begroeten. De omgangsvormen tussen jongens en jongerenwerkers hebben veel masculiene kenmerken. Ze spreken onderling in luid volume en spreken vaak in stoere taal met elkaar, met veel scheldwoorden. Het taalgebruik is 'kort en bondig'. Er is veel fysiek contact. De jongens stoeien, geven elkaar een 'boks' of een stomp, springen boven op elkaar, duwen en trekken, en beleven daar veel plezier aan. Mensen 'aan de zijkant' weten niet altijd of het spel of menens is en kijken gespannen toe of het niet tot escalaties leidt. Jongerenwerkers 'doen mee' met het stoere jongensgedrag en corrigeren verbaal door een jongen stevig vast te pakken of met een 'tik' als ze vinden dat het spel te agressief of vijandig wordt.

Tussen de jongens en het 'publiek' vindt weinig interactie plaats. Meestal negeren de jongens het publiek en in principe bemoeien mensen 'aan de kant' zich niet met het spel en gedrag van de jongens. Met 'speciale gasten' (zoals de pers, een gemeenteambtenaar of een andere genodigde) vinden er wel bewuste interacties plaats. De jongens worden op 'bezoek van buiten' voorbereid. Jongerenwerkers nemen een positie in tussen de jongens en de andere aanwezigen. Ze coachen de jongens in het respectvol omgaan met gasten.

³¹ Sportbuurtwerkers en *city-trainers* werken, in opdracht van gemeenten, op straat om (risico)jongeren te stimuleren tot 'participatie en talentontwikkeling'. Zij werken vaak samen met jongerenwerkers.

³² Geïnspireerd op *De improvisatiemaatschappij* van Hans Boutellier (2011), die de analogie van improvisaties uit de jazzmuziek gebruikt om sociale ordeningen in onze samenleving te onderzoeken.

Niet alleen 'op de set', ook backstage gebeurt er veel met de deelnemers – letterlijk en figuurlijk. Het is niet altijd waarneembaar voor anderen wat er in hun binnenwereld gebeurt, maar wel voor de jongerenwerkers. Zij werken soms letterlijk 'achter de coulissen', zoals in een kleedkamer, achter het podium of in een aparte ruimte in het jongerencentrum, als ze één-op-één met de jongens zijn. Zoals gezegd, laten de jongens dan ook hun binnenwereld zien, die vaak niet congruent blijkt te zijn met het masculiene gedrag waarmee ze indruk op anderen willen maken. Zo kunnen jongerenwerkers via de backstage-huishoudingen aan de frontstage-huishoudingen werken.

Samenhang

Het werken aan de vier huishoudingen ziet er in theorie gestructureerd uit, maar blijkt in de praktijk dus kriskras door elkaar te lopen. Toch zit er volgens de jongerenwerkers wel een bepaalde volgorde in.

B: "Ik vergelijk het werken aan toekomstperspectief en het omvormen van de straatidentiteit met zelfverwezenlijking, bovenaan in de behoeftepiramide van Maslow³³. Volgens Maslow zijn mensen pas toe aan zelfontplooiing wanneer aan een aantal basisbehoeften is voldaan, zoals voedsel, een dak boven je hoofd, affectie en sociale relaties."

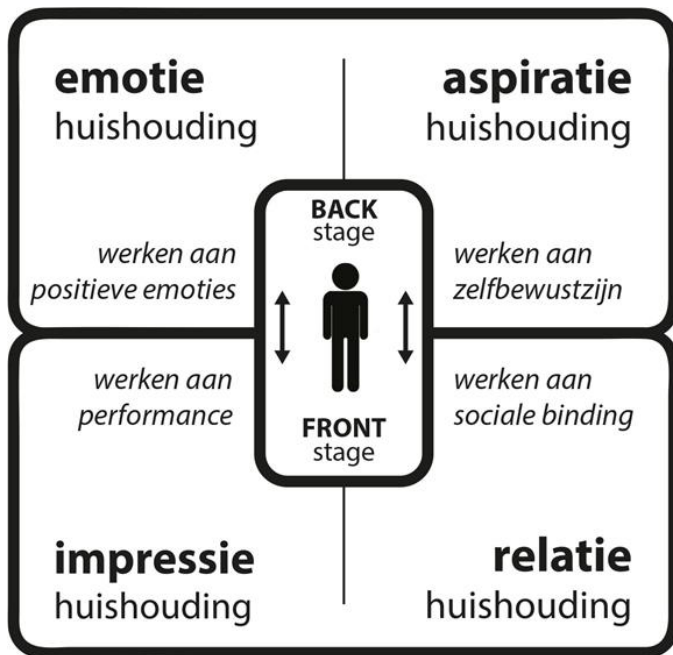
I: "Ja, eerst werken we aan de basis. We werken eerst gewoon aan opvoeding, aan basisvaardigheden en we proberen een goeie sfeer neer te zetten. We moeten eerst veel shit opruimen en proberen rust te creëren."

B: "Succeservaringen lopen dan eigenlijk dwars door die piramide heen. Die zorgen in alle fasen voor de emotionele shots."

De aanname van jongerenwerkers is dat het ervaren van positieve emoties werkt als 'aanjager' van het ontwikkelingsproces. Door een positieve impuls in de *emotiehuishouding* raken de jongens volgens hen gemotiveerd om aan hun performance (*impressiehuishouding*) en sociale relaties (*relatiehuishouding*) te werken. Het ontwikkelen van meer zelfbewustzijn en een positiever toekomstperspectief (*aspiratiehuishouding*) is een trager proces, dat volgens jongerenwerkers later op gang komt en meer tijd nodig heeft.

In de volgende figuur 4.2 zijn de huishoudingen grafisch weergegeven, als vier dimensies in het handelen, die op elkaar ingrijpen en met elkaar samenhangen. In hoofdstuk 7 kom ik terug op de patronen zoals die in het empirisch materiaal zijn gevonden. Daar worden de werkprocessen nader omschreven en op begrip gebracht.

³³ Hier wordt verwezen naar de zogenoemde *piramide* van Maslow (1972).

Figuur 4.2: De samenhang tussen de frontstage- en backstage-huishoudingen

4.3 Het professionele handelen: methoden en strategieën

Als jongerenwerkers over hun werk vertellen, gebruiken ze vaak de woorden 'spel, speels, spontaan en spelen'. Dat zou de suggestie kunnen wekken dat het werk niet serieus en onprofessioneel is, een kritiek die zij vaak van buitenstaanders krijgen. Jongerenwerkers hebben naar zeggen een 'lage professionaliseringsgraad', die hardnekkig aan hen kleef (Abdallah e.a. 2010; Spierts 2014).

In deze paragraaf spreek ik bewust toch over 'spelend handelen' omdat deze woorden uitdrukking geven aan het typische karakter van talentgericht jongerenwerk. In de traditie van Huizinga (1938) heeft een groot aantal wetenschappers en methodologen de 'spelende mens' bestudeerd en beschreven hoe spel onlosmakelijk verbonden is met de menselijke ontwikkeling (Piaget 1962; Behrend 2000; Smeijsters 2003; De Waal 2008; Kooijmans 2009; Van Rosmalen 2012). Ook is 'spel en spelen' een specifieke 'kunde' in de (ped)agogiek, die een specifieke scholing vereist. Het is dan ook onterecht dat 'spelend handelen' als onprofessioneel wordt afgedaan, omdat het juist heel complex is. Dat jongerenwerkers 'speels' en 'spontaan' handelen is dus geen diskwalificatie van het professionele handelen, maar juist een specifieke kunde die hun werk onderscheidt van andere vormen van sociaal-agogisch werk.

'Spelend handelen' heeft in de navolgende praktijkvoorbeelden een aantal verschillende toegepaste betekenissen, zijnde:

- Improviserend handelen: *ad hoc* inspelen op de actualiteit en de gegeven omstandigheden.
- 'Speels' handelen: werken met creatieve, artistieke, speelse en sportieve werkvormen. Speels staat ook voor spontaan, creatief en met gevoel voor humor handelen, passend bij de leeftijd en belevingswereld van de doelgroep.
- Simulerend handelen: door het nabootsen van een professionele voetbalwereld en muziekstudio creëren jongerenwerkers een setting buiten het 'alledaagse leven' waar zij met eigen regels en normen 'spelen'. Zij arrangeren daarmee een leefwereld tussen de straat, school en thuis.

- Intuïtief handelen: aftasten en aanvoelen wat nodig is in een bepaalde situatie. Intuïtief handelen staat voor 'invoelen, aanvoelen en *timen*', soms met de jongens meebewegen en een andere keer een tegenbeweging maken (confronteren).

De navolgende tekst gaat in op enkele typische kenmerken van het concrete handelen van jongerenwerkers in de talentprojecten.

Kennen en gekend worden

I: "Wij zijn de oren en ogen van de straat. We hebben vaak meer informatie dan andere professionals. Dat komt niet alleen omdat we present zijn³⁴ in de wijk, maar ook omdat jongeren ons vertrouwen en daarom veel aan ons vertellen, ook vertrouwelijke informatie. We hebben daarom goed zicht op wat er speelt in de wijk, tussen groepen jongeren en bij jongeren individueel."

C: "Ik weet precies wie de 'rotte appels' zijn in de wijk, wie de leiders en wie de volgers zijn. Ik heb regelmatig contact met jongens uit criminele groepen. Ik laat zien dat ik precies weet wat ze uitspoken. Ik heb geen invloed op hun criminele activiteiten, dat is ook niet mijn opdracht, maar ze weten dat ik lastig ga doen als ze aan onze jongens komen, als ze de kids betrekken bij zaken die niet deugen. Ik laat ze met rust als zij de jonge jongens met rust laten. Dat weten ze verdomd goed. We leren onze jongens dat ze niet met jongeren moeten omgaan die het verkeerde pad opgaan. Als ze dat toch doen, kan het betekenen dat we ze niet opstellen in de wedstrijden."

'Kennen en gekend worden' is een belangrijk basisprincipe in het jongerenwerk.

Jongerenwerkers weten zoals gezegd niet altijd bij aanvang van deelname wie de jongens zijn, maar ze proberen snel te weten te komen of ze (nog) op school zitten, welke opleiding of stage ze volgen, waar ze wonen en hoe de gezinssituatie is. Andersom zorgen zij er ook voor dat jongeren in de wijk weten wie zij zijn, zodat ze hen kunnen aanspreken.

Ook hebben jongerenwerkers als het goed is zicht op de samenstelling van de diverse 'vriendengroepen' op straat en welke jongeren 'bekenden' zijn van politie en justitie. Om een taxatie te maken van de mate van risico, brengen jongerenwerkers samen met wijkagenten groepen jongeren in kaart aan de hand van de 'Beke-shortlist'. Zoals besproken in hoofdstuk 3, delen zij samen met wijkagenten de jongens in naar 'hinderlijke, overlastgevende, problematische en acceptabele' groepen.

Kenmerkend voor de talentbenadering is dat jongerenwerkers niet alleen naar het 'frontstage-gedrag' op straat maar naar het 'totale plaatje' kijken om te kunnen inschatten wat de kwetsbaarheden en risico's zijn. Zij proberen ook specifiek te kijken naar de kansen en potenties van de jongens en de 'beschermende factoren' op te zoeken. Jongerenwerkers zeggen voorzichtig te zijn met het delen van informatie over jongeren, vooral als ze die via de jongeren zelf hebben gekregen. Dat ligt gevoelig. Tegelijkertijd hebben jongerenwerkers een verantwoordelijkheid om informatie 'door te spelen' naar partners. Het past in het kader van 'werken aan de relatiehuishouding' om de jongens te leren eerlijk te zijn tegen hun ouders, leerkrachten en de wijkagenten. In paragraaf 4.4 geeft de casus Ibrahim zicht op hoe jongerenwerkers dit aanpakken.

Programmeren én improviseren

C: "Ik zeg altijd: je moet vissen als het regent. Je kunt wel van tevoren van alles bedenken, maar soms zijn de jongeren er niet, of zijn ze zo opgefokt dat je eerst moet de-escaleren. Er zijn altijd omstandigheden waar je in het werk mee te dealen hebt. Dat kan de tijd van het jaar zijn, wat ze op school of in de wijk hebben meegemaakt, maar ook of het thuis goed gaat en of ze lekker in hun vel zitten. Daar moeten we op inspelen."

³⁴ Jongerenwerkers werken in de lijn van de 'presentiebenadering', die is afgeleid van de presentietheorie van Andries Baart (2001).

In de projecten Doelbewust en R-Newt ligt een aantal programmaonderdelen vast, waardoor de basisstructuur voor de deelnemers helder is. Bijvoorbeeld de wekelijkse trainingen en themabijeenkomsten bij Doelbewust en de vaste inlooptermijnen en workshops bij R-Newt. Het 'uitvoerend handelen' binnen Doelbewust en R-Newt gebeurt echter niet volgens een vaststaand protocol. Binnen en buiten deze voorgeprogrammeerde activiteiten is er veel ruimte om 'te spelen met tijd, plaats en handeling'. Als er zich iets voordoet in de wijk met een jongere of tussen jongeren, dan spelen jongerenwerkers daar ad hoc op in.

Jongerenwerkers zijn aan het werk op de momenten dat jongeren vrij zijn: overdag na schooltijd, 's avonds en in de weekenden. Ze zijn dan aanwezig in de wijk of in het jongerencentrum. Op straat leggen ze contact en proberen ze jongens te verleiden om aan de projecten deel te nemen. Daarnaast zijn ze ook *online* beschikbaar, sommigen 24 uur per dag, zeven dagen per week.

Ook binnen de geprogrammeerde activiteiten werken jongerenwerkers steeds op basis van de actualiteit. Als er bijvoorbeeld weinig jongeren zijn, zoeken ze hen op bij 'vindplaatsen'³⁵ om daar met hen te werken. Bij mooi weer verplaatsen ze de activiteiten naar buiten. Als jongens een beloning verdienen, organiseren ze een uitstapje (Doelbewust) of krijgen de jongens extra faciliteiten of workshops aangeboden (R-Newt). Ook de pedagogische bejegening stemmen jongerenwerkers af op de situatie: soms is een autoritaire stijl nodig, met veel regels en structuur, vooral als jongens het gedragsrepertoire 'van de straat' mee naar binnen brengen. Als de jongens 'het goed doen' is er meer ruimte voor onderhandeling en krijgen ze meer zeggenschap en autonomie. Er is veel ruimte om te experimenteren met werkvormen en opvoedingsstijlen.

Werken met heterogene groepen

M: "We richten ons in het project op kwetsbare jongens, maar we selecteren ze er niet op. Als er jongens mee willen doen die niet kwetsbaar zijn, juichen we dat alleen maar toe. We denken dat zij een positieve invloed hebben omdat ze een goed voorbeeld zijn."

I: "Jongens die ooit 'in de fout zijn gegaan' maar laten zien dat ze daarmee stoppen, mogen ook deelnemen."

K: "Soms is een groep uit evenwicht. Bijvoorbeeld als er te veel straatschoffies binnen zijn, dan verplaatst de straat zich naar het jongerencentrum."

M: "Maar het kan ook zomaar gebeuren dat er groepen jongeren op onze projecten afkomen die helemaal niet kwetsbaar zijn, maar die handig gebruikmaken van de gratis workshops. Dat is op zich niet erg, maar het gaat om de balans. We hebben het liefst gemengde groepen. Een mix van culturen, opleidingsniveaus, jongens en meiden, leeftijden. Dan kunnen we spelen met die groepsdynamiek en kunnen we ze leren om elkaars verschillen te respecteren."

I: "In de projecten leren de jongens elkaars sterke kanten kennen, maar ze leren ook elkaars beperkingen te respecteren."

De talentprojecten zijn toegankelijk voor *in between*-jongens én kansrijke jongens. Ook jongens die bewust stoppen met criminaliteit zijn welkom. Kansrijke jongens (zoals de skateboarder Bastian) zijn volgens jongerenwerkers potentiële rolmodellen. Als *in between*-jongens zich identificeren met jongens die 'het goed doen' en er vriendschappen tussen hen ontstaan, draagt dat volgens de werkers bij aan wederzijds respect en positieve identiteitsvorming.

Spelen met competities en prestatiedruk

De werkvormen van jongerenwerkers zijn zeer divers – variërend van laagdrempelige workshops en 'productiehuizen' tot podia waarmee ze door middel van audities, selecties en competitie aan sportieve en artistieke talentontwikkeling werken. In talentprojecten zijn

³⁵ 'Vindplaatsen' is sociaal-agogisch jargon voor plekken waar jongeren samenkomen, bijvoorbeeld op straat, in een winkelcentrum, in de snackbar, op de kermis (Van Susteren, 1991). Een synoniem is 'hangplekken'.

wedstrijden en toernooien populair, de zogenoemde *battles*, waarin jongeren met elkaar wedijveren.

I: "Jongeren moeten goed presteren om iets voor te stellen. Op school, maar ook daarbuiten ervaren veel jongens prestatiestress omdat ze niet goed meekomen. Ze doen het minder goed dan leeftijdgenoten, ze worden vaak afgewezen bij sollicitaties voor stageplaatsen en zo. In ons project spelen we met deze prestatiedruk door de competitiestrijd te relativiseren. Onze slogan is: 'Eén team, één resultaat!' We willen zo min mogelijk op individuele prestaties focussen. We proberen ze als groep te laten winnen, dat ze samen succeservaringen beleven."

Ondanks de negatieve ervaringen die veel jongens in 'prestatiegerichte leeromgevingen' hebben opgedaan, spreken wedstrijdvormen hun erg aan. Als er prijzen te winnen zijn, werkt dat stimulerend. In de talentprojecten zoeken jongerenwerkers naar alternatieve competitievormen, zoals het *fair play*-concept van Doelbewust.

M: "De grootste beker gaat in de Doelbewust-competitie niet naar het team met de beste voetbalprestaties, maar naar het team dat zich het sportiefst gedraagt en goed samenspel laat zien. Deze "*fair play*-bokaal" is erg populair geworden omdat het veel respect oplevert. Zo krijgen ook jongeren die minder goed zijn in voetbal een eerlijke kans om succeservaringen te beleven en een prijs te winnen."

In talentprojecten kunnen jongeren ook op een laagdrempelige manier, op hun eigen tempo en zonder prestatiedruk hun mogelijkheden verkennen, hun repertoire uitbreiden, grenzen verkennen en verleggen.

M: "Het ontdekken van nieuwe mogelijkheden en het ontwikkelen van talenten is een groeiproses. In het begin 'shoppen' jongeren om te ontdekken wat ze leuk vinden en waar ze goed in zijn. Pas als ze gemotiveerd raken om structureel mee te doen, kunnen we coachen bij het formuleren van doelen, het maken van plannen en het realiseren ervan."

B: "Wanneer jongeren vaste deelnemers worden, kunnen we gaan werken aan langeretermijndoelen. Stap voor stap kunnen we ze coachen, zodat ze die doelen ook kunnen bereiken. Bijvoorbeeld: jongeren willen een musical maken of een *breakdance event* organiseren. Het is niet meer 'u vraagt, wij draaien', wat vroeger soms het geval was in het jongerenwerk. Als jongeren iets willen, helpen we om eerst een ondernemersplan te maken. Dat vereist een aantal vaardigheden waar we ze in begeleiden, zoals concrete en realistische doelen stellen, samenwerken, communiceren, onderhandelen et cetera."

K: "Jongeren die uiteindelijk zelfstandig producent worden van hun eigen talentprojecten noemen we *masters*. Zij zijn als deelnemers eigenlijk uitgegroeid bij ons, maar mogen gebruik blijven maken van onze faciliteiten. In ruil daarvoor betrekken we deze jongeren als assistent-jongerenwerkers of workshopleiders bij de activiteiten. Zij zijn voor andere jongeren vaak populaire rolmodellen. Ze leren dan hun talent in te zetten om anderen te inspireren."

M: "Er zijn ook altijd jongeren die van hun talent hun beroep willen maken. Als dat een realistische optie is, zoeken we met hen naar gepaste opleidingen, of we zoeken aansluiting bij professionele netwerken zodat ze aan selecties en audities mee kunnen doen."

Groepsgericht werken én individueel coachen

M: "De kunst van het groepswerk is dat de jongens elkaar gaan stimuleren en aanspreken. Dat lukt beter als ze een sterke band met elkaar opbouwen. Daarbinnen doen we ook aan individuele coaching."

K: "In de studio kijken we per individu wat nodig is. Welke vaardigheden nodig zijn om weerbaarder te worden. Welke prikkels ze nodig hebben om gemotiveerd te raken. Sommige jongens hebben meer individuele coaching nodig om grip op hun leven te krijgen. Bijvoorbeeld als ze geen dagbesteding hebben, dakloos zijn, schulden hebben of verslaafd zijn. We kunnen die problemen niet oplossen, maar we kunnen ze wel helpen zoeken naar passende hulpverlening."

B: "Ik werk in de studio met jongeren van allerlei niveaus, ook met jongeren met een lichte verstandelijke beperking. Bij deze jongeren zoek ik de grenzen van hun mogelijkheden op. Bryan bijvoorbeeld is autistisch. Die komt tot bloei als hij in de studio zijn eigen gang kan gaan om aan zijn eigen beats te werken. Het heeft geen zin om hem te motiveren voor groepsgerichte activiteiten en bij hem aan sociale vaardigheden te werken."

M: "Bij Doelbewust confronteren we de jongens met hun gedrag door ze 'een spiegel voor te houden'. Dat doen we vooral tijdens trainingen. Maar soms hebben we een stevig één-op-één-gesprek over hun gedrag. Hoe het overkomt op anderen en wat daar de gevolgen van zijn, voor zichzelf én voor anderen."

I: "Veel jongens vinden het vervelend als we ze in de groep confronteren met hun negatieve gedrag of hun houding. En ja, we moeten ze natuurlijk niet kwijtraken, dus dat is een kwestie van goed doseren. Goed blijven aanvoelen of ze het oppakken en niet afhaken. (...) Ik neem weleens een jongen even mee om bijvoorbeeld een patatje te eten. Dat zijn bij uitstek de momenten om het met hem te hebben over zijn gedrag en zijn toekomst."

In de projecten werken jongerenwerkers dus zowel groepsgericht als individueel. Het *frontstage* werken aan de impressie- en relatiehuishouding gebeurt vooral via groepsgerichte activiteiten: de workshops, trainingen, themabijsprekken, optredens, competitiewedstrijden en toernooien. De dynamiek van de groep gebruiken ze om een hechte gemeenschap te vormen. In en met de groep worden regels afgesproken over welk gedrag wenselijk is, en wat de consequenties zijn voor jongens die de regels overtreden.

Het *backstage* werken aan de emotie- en aspiratiehuishouding krijgt vooral vorm via individuele coaching. Ook dit gaat niet gepland maar meestal 'spontaan', als er zich een goede gelegenheid voordoet.

I: "Bij Doelbewust coachen we de jongeren tijdens trainingen, wedstrijden en toernooien voortdurend op hun gedrag. Dat is de rode draad. We stellen samen met de jongens gedragsregels op en spreken met elkaar af wat de consequenties zijn als zij de regels overtreden. Het valt op dat de jongens zelf erg veel regels willen afspreken. Ze vinden dat ze respectvol met elkaar en anderen moeten omgaan, maar ook regels als op tijd komen vinden ze belangrijk. Bij Doelbewust hanteren we hierbij het principe: goed gedrag belonen en negatief gedrag afstraffen, waarmee we het gedrag van jongeren willen conditioneren."

C: "Als iemand te laat komt, agressief reageert op de scheidsrechter, of als de jongens schelden of vechten, heeft dat meteen consequenties. Dat kan variëren van tien keer opdrukken, niet opgesteld worden in een wedstrijd, tot het Doelbewust-tenuue tijdelijk moeten inleveren. Als het aan de jongeren zelf ligt, zouden ze nog zwaardere straffen willen zien. Maar andersom: als jongeren positief gedrag laten zien, krijgen ze complimenten en worden ze beloond. Ze kunnen het op die manier bijvoorbeeld verdienen om de aanvoerdersband te dragen. Als het hele team zich positief gedraagt, nemen we de jongens mee naar een professionele voetbalwedstrijd of een pretpark."

I: "Deelname is altijd op vrijwillige basis, maar niet vrijblijvend. De jongens worden pas officieel lid als ze zich positief gedragen, ook buiten het project. Wanneer een jongen inzet toont, leggen we het lidmaatschap vast in een contract. Voor minderjarige jongeren geldt dat ook ouders het contract ondertekenen. Hiermee is deelname aan het project niet meer

vrijblijvend. Als iemand een keer niet kan komen trainen, moet hij zich afmelden. Jongens die zich misdragen, straffen we met een tijdelijke schorsing.”

Meebewegen versus confronterend coachen

Jongerenwerkers gebruiken de termen ‘aansluiten en meebewegen’ om uit te leggen hoe ze contact maken met groepen jongeren en individuen. In eerste instantie observeren ze het gedrag van jongeren en gaan ze er zo min mogelijk tegen in. Dit betekent niet dat de jongens altijd hun zin krijgen of dat alles wordt getolereerd – een kritiek die ze regelmatig van buitenstaanders krijgen. Jongerenwerkers leggen uit dat het nodig is om eerst ‘een klik’ te krijgen en vertrouwen te winnen. Ze zeggen vervolgens intuïtief aan te voelen op welk moment ze grip en invloed op de jongens hebben.

De strategieën ‘aansluiten en meebewegen’ passen jongerenwerkers toe in de talentprojecten, maar ook op straat als jongens zich in hun ogen misdragen of overlast veroorzaken. Jongerenwerkers weten dat jongens zich in de publieke ruimte verzetten tegen autoriteiten, maar er tegenin gaan (de-escaleren of confronteren) heeft dan volgens hen geen effect. Ze zoeken naar een goed moment om invloed te kunnen uitoefenen. Buitenstaanders kunnen hierdoor de indruk krijgen dat jongerenwerkers rebels gedrag niet corrigeren, en er niet ‘hard wordt opgetreden’. Op hun beurt menen jongerenwerkers dat het erom draait de interventie goed te *timen* en ook de juiste plek te kiezen om in te grijpen. Vaak is dat backstage, niet zichtbaar voor anderen. Bij ernstig grensoverschrijdend gedrag, zoals bij vandalisme of vechtpartijen, kan een tegenbeweging op straat overigens wel noodzakelijk zijn, bijvoorbeeld in samenwerking met wijkagenten.

Speelse en creatieve werkvormen

Strategieën die jongerenwerkers hanteren om jongeren te motiveren tot deelname aan brede talentontwikkeling noemen zij in hun vakjargon ‘verleiden en animeren’. De projecten moeten aantrekkelijk en aansprekend zijn, anders kiezen jongeren er niet voor om hun vrije tijd ermee door te brengen. De werkvormen hebben een spelend, creatief of sportief karakter. In sociaal-agogisch jargon worden dit ook wel ‘muzisch-agogische methodiek’, ‘creatief-agogisch werken’ of het arrangeren van ‘sociaal-agogische vrijplaatsen’ genoemd³⁶.

Simulaties

C: “We doen weleens samen boodschappen met de jongens, bijvoorbeeld voor een ‘gettopicknick’. Dat noemen we zo omdat we een *gang* met ze naspelen, maar we geven daar een positieve draai aan. Als beloning voor goed gedrag mogen de jongens in de buurtsupermarkt boodschappen doen voor een picknick. Dat doen we dan op woensdagmiddag, in een van de speeltuinen van de wijk, waar op dat moment veel kinderen aan het spelen zijn. Dit gebeurt onder onze begeleiding, maar we zitten in principe alleen te kijken en grijpen alleen in als ze zich niet gedragen. We coachen de jongeren zowel in de winkel als in de speeltuin om zich te beheersen, zich aan te passen aan anderen en positieve contacten te leggen. Het is hard werken om het imago van onze jongeren te verbeteren. (...) We creëren in ons project een eigen wereld, tussen de burgercultuur en de straatcultuur in. Doelbewust werkt als een alternatieve *gang* voor de jongens, maar ze weten heel goed dat we met ons project juist aansluiting zoeken bij de mainstream, en minder bij de straat.”

B: “Als we met jongens muziek maken, naar muziek luisteren of als zij zelf rapteksten schrijven, hebben we een ingang om met ze te reflecteren op wat ze belangrijk vinden in hun leven, ook in de toekomst. We praten vaak over gangsters, of over straatbendes, over jongeren met wie het slecht of goed is afgelopen. Dat werkt wel goed omdat we het dan indirect over hun situatie kunnen hebben. In de studio kunnen we spelen met die werelden

³⁶ Termen als ‘verleiden’, ‘animeren’, ‘agogische vrijplaatsen’ en ‘*flow*’ hebben jongerenwerkers opgepikt uit vakliteratuur van o.a. Spierts (1998), Behrend (2000), De Waal (2008), Kooijmans (2009) en Van Rosmalen (2012).

en de verschillende identiteiten die jongeren aannemen en waar ze in zoeken. Muziek en eigen rapteksten van jongens zijn een ingang om erover in gesprek te gaan.”

Verleiden

I: “We zoeken jongeren op straat op en we zijn dan vooral bezig om de jongens te verleiden tot contact. Dat moet de focus zijn. Als je te snel meer van ze wilt, dan haken ze af. Dat spel van verleiden werkt heel subtiel. Je moet aansluiten bij hun belevingswereld, maar zeker niet te populair willen zijn, of je te veel met hen willen bemoeien.”

K: “Het is de kunst om jongeren te bereiken en ze uit de tent te lokken, zodat ze getriggerd worden om aan onze talentprojecten mee te doen. Ze hebben vaak geen idee wat er bij ons te halen is. En veel jongeren hebben geen idee wat ze leuk vinden, of waar ze goed in zijn. Als ze denken dat ze van alles moeten, dan werkt het niet.”

C: “We proberen jongeren nieuwsgierig te maken door op een bepaalde manier aandacht voor ze te hebben. We kijken wat ze leuk vinden, wat aanslaat. Het is op een ontspannen manier meebewegen en aansluiten bij wat hen bezighoudt. Meestal gebeurt dat spelenderwijs op plekken waar jongeren zich verzamelen. We spelen dan bijvoorbeeld een partijtje voetbal op het pleintje. We maken grappen met ze. Allemaal heel ongedwongen en speels.”

Animeren

M: “Wanneer ze eenmaal over de streep zijn en bijvoorbeeld meedoen aan een workshop *breakdance* en ontdekken dat ze het leuk vinden, dan gebeurt er iets. Dan raak je ze. Dan is er die vonk. Je ziet dan dat ze vaker aan de activiteiten willen deelnemen en fanatieker worden. We zien dat wanneer jongeren succeservaringen beleven, ze zichzelf op een gegeven moment willen overtreffen en dat ze willen bereiken wat ze andere jongeren zien doen.”

C: “Het is vallen en opstaan. Steeds weer die grenzen verleggen en weer vastlopen. Dat hoort erbij. Succeservaringen en terugval lossen elkaar af, als een zigzagproces.”

I: ‘Groeien gaat altijd gepaard met terugval. In de momenten van tegenslag zitten belangrijke leerkansen. Het is een kwestie van uitdagen en doorzetten om steeds weer die weerstanden te overwinnen.”

M: “Het kan ook gebeuren dat jongeren al intrinsiek gemotiveerd binnenkomen, zich bewust zijn van hun talenten en al veel succeservaringen hebben beleefd. Jongeren kunnen ook te hoge ambities hebben of in een *over-flow* raken. Dan moeten we ze temperen in plaats van uitdagen. Voor deze jongeren is het belangrijk dat ze leren omgaan met successen én tegenslagen. (...) Sommigen gaan opnieuw *shoppen* als ze een terugval hebben. Het komt best vaak voor dat ze een bepaalde periode minder gemotiveerd zijn of wegblijven. Wij moeten daarom onze aanpak en onze strategieën steeds aanpassen. Soms moeten we ze uitdagen, dan weer dimmen. En na elke tegenslag moeten we ze weer opnieuw verleiden. Het loopt nooit volgens een vast patroon. Het is een onvoorspelbaar traject.”

‘Verleiden’ gebeurt meestal *outreaching* – op straat, op scholen of op andere vindplaatsen. Jongerenwerkers moeten als ‘verleidingskunstenaars’ weten contact te leggen met de meest moeilijke groepen, en ook jongens bereiken waarop veel andere professionals geen grip weten te krijgen. Een *working consensus* – een op vertrouwen gebaseerde werkrelatie – is niet op voorhand gegeven, maar vormt juist een onderdeel van het professionele handelen. In de werkrelatie bestaat altijd een zekere spanning tussen alledaagsheid en professionaliteit omdat professionals en jongeren ogenschijnlijk vriendschappelijk optreden. Een jongerenwerker stelt zich daarbij op als ‘andere onder gelijken’. De feitelijke ongelijkheid in de relatie blijft latent, zonder deze te ontkennen (Kooijmans & Spierts 2012: 245). Internationaal spreekt men over ‘informeel leren’ als de *bottom line* van het jongerenwerk (Coussée 2006). Een informele setting blijkt vooral voor jongeren ‘in achterstandssituaties’

een voorwaarde om hen te verleiden tot deelname aan het jongerenwerk en een vertrouwensrelatie op te bouwen.

Vanaf het moment dat er een klik is en jongens nieuwsgierig zijn geraakt, vindt vaak een eerste oriënterende kennismaking met de projecten plaats. Jongerenwerkers spreken letterlijk over 'een vonk' als startpunt van het traject. Dan kunnen zij 'animatietechnieken' toepassen om de jongens uit te dagen nieuwe mogelijkheden te verkennen, zodat ze uit hun 'comfortzone' komen (Behrend & Jellema 2015). De inzet is om aansluiting te vinden bij wat de jongens leuk en spannend vinden, bij hun competentieniveau en beperkingen, en hen uit te dagen tot activiteiten die net boven hun kunnen liggen. Jongerenwerkers passen daarbij 'pedagogische modulaties' toe (Cloos e.a. 2009): in de alledaagse omgeving weten ze overgangen te maken naar een 'werkzame alliantie' en brengen ze jongeren op een speelse manier in aanraking met andere leefgebieden, zoals zorg, onderwijs en arbeid (Kooijmans & Spierts 2012: 255).

In de fase van 'animeren' is het werken aan positieve emoties en aspiraties een belangrijk aandachtspunt. Jongeren zijn eerder bereid hun grenzen te verleggen als ze verrast worden met onbekende mogelijkheden, plezier en succeservaringen, en als ze een duidelijk doel voor ogen hebben. Een voorwaarde daarbij is dat ze zich veilig voelen om te experimenteren en ook fouten mogen maken.

Uit studies in de traditie van Huizinga's (1938) *Homo ludens* weten we dat creatieve en sportieve werkvormen een emotioneel appèl doen op de jongens. Het spreekt hun aan op hun verbeeldingskracht. Uit recent criminologisch onderzoek blijkt dat werken met sport en kunst ook een positief effect heeft op het recidiverisico na detentie (Poole 2009; McNeill e.a. 2011). Het werken in een gesimuleerde spelwerkelijkheid lijkt vooral de backstage-huishoudingen te raken: de emotie en de verbeelding. Door het arrangeren van een andere werkelijkheid (simulaties) creëren jongerenwerkers een alternatieve setting, tussen de straat en de mainstream, met eigen regels en afspraken, met ruimte voor jongeren om te exploreren en op hun gedrag te reflecteren.

Rituelen en symbolen

I: "Elke aanleiding die we zien om positief gedrag te bevestigen, grijpen we aan. Ik speel de rol van bondscoach in ons project. Ik bepaal welke jongens we opstellen en wie we selecteren voor de stedelijke selectieteams. Dat doe ik niet op grond van voetbaltalent, maar op grond van goed gedrag. In de wedstrijden wissel ik jongens die goed staan te voetballen vaak voor mindere voetballers, om ze te belonen dat ze goed hebben samengespeeld of het goed doen in de wijk, of op school. Hun voetbalprestaties leveren eigenlijk niks op – zelfs geen plek in de opstelling – als ze zich in de wijk niet gedragen. (...) We merken dat succeservaringen meer aanslaan als we benadrukken dat het bijzonder en knap is wat de jongens bij ons doen. We bedenken steeds rituelen om dat te vieren, om, zeg maar, gedrag te bekrachtigen en ze te belonen als ze zich positief gedragen. Dit doen we meestal spontaan, op momenten dat het zich voordoet, door complimenten, applaus of fysieke gebaren (een schouderklopje, een *high five* of een *boks*), maar soms maken we er een echt feestje van: dan eten we samen, nodigen we anderen uit, reiken we medailles of certificaten uit. Hierin moeten we niet overdrijven, anders gaan ze hun best doen voor de prijzen! Maar het werkt hoe dan ook motiverend."

B: "Jongeren die verder komen in het proces, ontwikkelen een 'eigen merk' of een eigen stijl. Veel jongeren kiezen ervoor om een artiestennaam te gebruiken die past bij hun nieuwe identiteit. Anderen laten een tattoo of een piercing zetten. Van sommige jongeren weet ik dat ze daarmee een statement willen maken, bijvoorbeeld omdat ze willen breken met hun verleden."

Om ervoor te zorgen dat de beleving van positieve emoties ook doorwerkt in de aspiratiehuishouding, is het volgens jongerenwerkers belangrijk deze te 'bekrachtigen'. Dit gebeurt door jongeren voortdurend aan te moedigen en hun positieve feedback te geven, zowel door complimenten en applaus als door materiële beloningen. Op cruciale momenten

staan jongerenwerkers stil bij de succeservaringen door deze te vieren. Ze nodigen publiek uit zodat belangrijke anderen trots kunnen zijn op de prestaties van de jongens. Symbolen en rituelen dragen volgens jongerenwerkers bij aan de vorming en het uitdragen van een nieuwe, prosociale identiteit, waarmee ze de afstand tot de straat vergroten.

Een clubtenue, een medaille of een certificaat kan een groepsidentiteit of een bijzondere prestatie symboliseren. Jongeren kiezen ook zelf hun symbolen uit waarmee ze hun nieuwe identiteit uitdragen. De masters kunnen assistent-trainer bij de jongere teams of vrijwilliger in de studio worden. Op dat moment dragen zij als positieve voorbeelden bij aan talentontwikkeling van andere jongeren. Als rolmodellen maken zij succeservaringen bij andere jongeren mogelijk, wat gevoelens van trots geeft, bij henzelf en de aspirant-deelnemers. Dergelijke ervaringen werken 'bekrachtigend' en dragen positief bij aan hun veranderende identiteit. Ook voor jongerenwerkers zijn dit succeservaringen.

I: "Het is een kroon op ons werk als jongeren uiteindelijk collega's worden. Het geeft mij een *boost* aan het werk. Het is win-win!"

Idealiter overstijgen jongeren op een bepaald moment de doelgroep van het jongerenwerk. Veel jongeren blijven echter vaak nog jaren als vrijwilliger of bezoeker aan de projecten verbonden. In dit stadium 'faciliteren' jongerenwerkers de vergevorderde jongeren, zodat zij hun talent verdiepend kunnen ontwikkelen en eventueel kunnen professionaliseren.

4.4 Frontstage en backstage werken in de praktijk: casus Ibrahim

In hoofdstuk 3 is een aantal jongens uitgelicht die de drie straatkarakteristieken representeren. De risicovolle broers Danny en Barry, de kansrijke skater Bastian en de voetballer Ibrahim met een *in between*-profiel zijn allemaal bekenden van het Bossche en Tilburgse jongerenwerk. Ze doen echter niet allemaal aan talentprojecten mee.

De twee risicovolle broers zijn vanwege hun volhardende criminele gedrag niet welkom in het jongerencentrum en zijn dus uitgesloten van deelname. Zij zeggen dat ze de projecten kinderachtig en iets voor homo's en meisjes vinden, dus zij zijn geen potentiële deelnemers. Zoals besproken, onderhouden jongerenwerkers bewust contact met criminele jongens in de wijk, en zo ook met Barry en Danny, omdat ze veel invloed op de jongere jongens hebben.

Bastian doet bij R-Newt aan diverse artistieke projecten mee en is ook vaak in de muziekstudio. Hij is een graag geziene gast omdat hij een positief rolmodel is voor de andere jongens. Hij vindt het stoer om straatvrienden te hebben en gedraagt zich *streetwise*, maar hij is vastbesloten niet aan criminele activiteiten mee te doen.

Ibrahim is lid van Doelbewust. Hij behoort net als andere first offenders tot de groep jongens waar het project voor ontwikkeld is, en staat model voor veel van de *in between*-jongens in de projecten. Daarom wordt hier uitgewerkt hoe jongerenwerkers met hem aan de frontstage- en backstage-huishoudingen werken. Dat gebeurt aan de hand van twee cruciale momenten in zijn Doelbewust-loopbaan. De eerste schets gaat over zijn eerste ontmoeting met een jongerenwerker van Doelbewust – Ibrahim is dan 10 jaar oud (momentopname t0) – en de tweede situatie is een beschrijving van zijn installatie bij Doelbewust vier jaar later (2 jaar na momentopname t1)³⁷.

De arrestatie

Jongerenwerker Iggy krijgt een telefoontje van een wijkagent die Ibrahim heeft betrapt op het stelen van een fiets. Ibrahim is een 'bekende' van de politie en het jongerenwerk, omdat hij en zijn oudere broers veel spijbelen, vaak op straat hangen en met criminele

³⁷ In de periode na de Q-studie en de tweede momentopname (t1) zijn we als de leden van de onderzoekswerkplaats jaarlijks uitgenodigd bij bijzondere gelegenheden in de talentprojecten (zoals de installatie van de nieuwe assistent trainers van Doelbewust).

jeugdgroepen optrekken. Ibrahim zit achter in het transportbusje van de politie, op de parkeerplaats voor het jongerencentrum, als Iggy arriveert.

Iggy vertelt over deze ontmoeting:

"Ibrahim zat als een vogeltje op de achterbank. Tussen zijn tranen en woede-uitbarstingen door bleef hij schreeuwen dat hij die fiets niet wilde stelen. De woordentwist tussen hem en de wijkagent was niet om aan te horen, een welles-nietes-spel. Ik ging naast Ibrahim op de achterbank zitten, luisterde en gaf alleen non-verbale respons. Ik probeerde hem te kalmeren door er 'alleen maar' te zijn, hem ontspannen aan te kijken en bevestigend te knikken bij alles wat hij zei. Op een gegeven moment stelde de wijkagent voor om Ibrahim thuis af te zetten. Op dat moment stelde ik voor om even alleen met Ibrahim te praten. "Wat gaan we thuis vertellen, gast?" vroeg ik. Ibrahim: "Helemaal niks, dat ik helemaal die fiets niet wilde stelen." Ik sloot snel een deal. "Oké maat, wij gaan samen naar je ouders, jij vertelt dat je die fiets niet had willen stelen, en ik vertel dat ik jou vandaag in de wijk heb zien voetballen. Ik vraag jouw ouders of je bij Doelbewust mag komen voetballen, oké?"

Ibrahim kijkt twee jaar later terug op deze ontmoeting:

"Ik had weer ruzie met de wouten, die moeten mij altijd hebben. Ik had echt niks gedaan man, was gewoon voor een vriend een fiets aan het maken weetje, shit man. Ik deed niks en dan pakken ze je op. Ik ken Iggy uit de wijk. Hij is van Doelbewust. Ik dacht altijd, dat is voetbal voor watjes. Ik zag die gasten trainen, moesten ze in een kring en zo, en tien keer opdrukken als ze een keer schelden tegen de scheids of zo man, van die shit. Niks voor mij. (...) Toen Iggy meeging naar mijn ouders, heeft hij mij niet verlinkt. Dat is respect man. Hij heeft niks gezegd tegen mijn ouders over die fiets. Hij vroeg mijn vader: "Weet u dat Ibrahim heel goed kan voetballen, dat hij talent heeft?" Het ging toen een uur over voetbal en we zijn die hele fiets vergeten, haha. Maar een week later kwam Iggy me opzoeken in de kooi, hij had gehoord dat ik had gespijbeld. Hij vroeg wat mijn ouders daarvan vinden en of ik ze al had verteld over de fiets. Ik kneep hem man, ik dacht: "Ik krijg straf". Ik wist niet wat ik moest zeggen man. Ik zei niks, geloof ik. Toen vroeg Iggy of ik die middag kon invallen bij Doelbewust, in het team van de Boschveld-boys. Er waren een paar jongens geblesseerd. Ik zei: "Oké, ik doe mee." Dat is voor mij het begin geweest, zo ben ik bij Doelbewust gekomen."

Hoe werkt Iggy met Ibrahim aan de vier huishoudingen?

Backstage

- De emotiehuishouding: door in het eerste contact met Ibrahim mee te bewegen, zorgt Iggy ervoor dat Ibrahim geen gezichtsverlies hoeft te leiden. Door niet tegen hem in te gaan in het bijzijn van anderen (de wijkagent en zijn ouders) conformeert hij zich aan een belangrijke kernwaarde van de straat. Dit doet hij niet om het gedrag van Ibrahim goed te keuren, maar om positieve emoties te genereren en hem te verleiden aan Doelbewust mee te doen. Door Ibrahim uit te dagen om in te vallen bij Doelbewust, creëert Iggy ruimte voor succeservaringen.
- De aspiratiehuishouding: hij spreekt Ibrahim aan op zijn talent en passie voor voetbal en doet een appèl op zijn ambities om professioneel voetballer te worden. Door hem uit te nodigen bij Doelbewust kan Ibrahim nieuwe mogelijkheden verkennen.

Frontstage

- De impressiehuishouding: door Ibrahim te verleiden om met Doelbewust mee te doen, kan hij hem coachen zich positief te gedragen en kan hij hem vaardigheden bijbrengen die hij nodig heeft om weerstand te bieden aan de delinquente straatcultuur. Hij confronteert hem met zijn spijsbelgedrag.
- De relatiehuishouding: Iggy legt in het eerste contact de basis voor een vertrouwensrelatie. Hij betreft daarnaast de ouders van Ibrahim bij deze gebeurtenis

zodat hij samen met hen Ibrahim kan 'heropvoeden'. Zo ontstaat er een supportsysteem dat hem bij zijn ontwikkeling kan ondersteunen, hem kan corrigeren en stimuleren.

De installatie

Voor Ibrahim (inmiddels 14 jaar) is het een speciale dag. Vandaag vieren ze bij Doelbewust dat hij na vier jaar lidmaatschap in het stedelijke selectieteam mag voetballen en bovendien assistent-trainer mag worden. Zijn ouders, zijn broers en zus, teamgenoten van Doelbewust, en ook de mentor van school zijn door jongerenwerker Iggy uitgenodigd voor de feestelijke installatie. Jongerenwerker Charly, die binnen Doelbewust de rol van bondscoach speelt, zal straks het certificaat uitreiken, daarom heeft hij vandaag een zwart pak aan en een stropdas om. Vanaf het volgende seizoen mag Ibrahim helpen om het 'belofte-team' te trainen. Dit nieuwe team is opgezet voor jonge kinderen vanaf 10 jaar, die veel op straat voetballen en al op jonge leeftijd overlast in de wijk veroorzaken. Voor Ibrahim is dit zijn 'maatschappelijke stage' die verplicht is gesteld vanuit de middelbare school.

Charly over dit ritueel:

"Een onderdeel van de methode Doelbewust is successen vieren, om de jongens het gevoel te geven dat ze bijzonder zijn, dat het knap is dat ze zich positief ontwikkelen. We doen dat met rituelen, waarvoor ook anderen worden uitgenodigd. Hierdoor kunnen we aan de jongens laten zien dat we allemaal trots op hen zijn, ook hun ouders, vrienden, leerkrachten en de wijkagenten. Je ziet dat de jongens dan stralen, dat ze ook trots op zichzelf zijn. De rituelen hebben als doel te markeren dat de jongens masters zijn geworden. Dat ze voor anderen van betekenis kunnen zijn. Ibrahim kan een rolmodel worden voor de jonge jongens van het belofte-team. En hij kan zijn talenten inzetten bij zijn beroepsvorming."

Ibrahim over dit ritueel:

"Ik had het niet verwacht, maar het deed me veel toen ik van Charly het certificaat kreeg. Charly en Iggy hebben me als straatschoffie meegemaakt, ik was geen lieverdje. Ik heb vaak voor straf op de bank gezeten en ben ook een paar keer geschorst omdat ik weer de fout inging. Ik heb veel gevochten op straat. Charly was altijd streng, regel is regel bij hem, maar als ik me wel goed gedroeg, kreeg ik weer een kans. En nou heb ik mijn certificaat. Ik ben veranderd door Doelbewust, daar ben ik trots op. Ik wil de jonge jongens leren hoe het anders kan."

Ibrahim ontwikkelt zich van kwetsbare *in between*-jongen naar een tiener met een kansrijk profiel. Hij krijgt binnen Doelbewust de mogelijkheid om zijn ontwikkelde talent uit te dragen zodat hij van betekenis en nut kan zijn voor anderen, eventueel met het oog op een toekomstige (studie)loopbaan. Ibrahim heeft zich gerealiseerd dat een professionele voetbalcarrière waarschijnlijk voor hem niet is weggelegd, maar wil wel van zijn hobby zijn beroep maken. Hij wil na het vmbo naar de mbo-opleiding Sport en Bewegen. Wat doen Iggy en Charly om de positieve ontwikkeling van Ibrahim te bekrachtigen?

Backstage

- De emotiehuishouding: door de feestelijke installatie en het markeren van zijn prestaties ervaart Ibrahim blijdschap en een gevoel van trots. De succeservaringen maken indruk (het 'raakt' hem) en werken daarom langer door dan vluchtige succeservaringen of kicks. Ze stimuleren de intrinsieke motivatie van Ibrahim voor zijn verdere ontwikkeling. Het feit dat hij van betekenis kan zijn voor de jongere generatie spelers en nu 'bij de leiding hoort', geeft hem een gevoel van erkenning, naast de *family feelings* die hij al eerder in het project had opgedaan.
- De aspiratiehuishouding: de installatie draagt symbolisch en praktisch bij aan een positiever toekomstperspectief. Iggy en Charly creëren voor Ibrahim een kans om met zijn talentontwikkeling een *transfer* te maken naar andere contexten in de samenleving.

Hierdoor kan Ibrahim zijn verworven competenties verder 'kapitaliseren'. Zijn talent wordt letterlijk meer waard als het bijdraagt aan de realisatie van zijn nieuwe toekomstidealen en de kansen op arbeid groter worden. De verwachting is dat ook het risico op delinquentie hierdoor afneemt.

Frontstage

- Impressiehuishouding: met het certificaat als symbool en de installatie als ritueel willen Charly en Iggy de nieuwe performance van Ibrahim bekrachtigen, zodat hij zijn sterke kanten kan laten zien en een positieve indruk kan maken op anderen.
- Relatiehuishouding: ze nodigen 'belangrijke anderen' uit om hen te bevestigen dat ze een belangrijk 'supportstelsel' voor Ibrahim zijn. Ook brengen ze Ibrahim in contact met mensen die hem kunnen helpen zijn talent te benutten en uit te dragen (verder brengen, kapitaliseren, laten gelden). Het ritueel vieren van de installatie draagt bij aan binding met zijn directe sociale omgeving, maar het versterkt ook zijn loyaliteit aan het project.

4.5 Ambities en aannames

De werkers van Doelbewust en R-Newt zijn over het algemeen optimistisch over de 'empowerende werking' van hun projecten, die versterkt lijkt te worden door de populariteit ervan. Niet alleen onder jongeren zijn talentprojecten een *hype*, ook bij ouders, in de media en in de wijk heeft het talentgerichte jongerenwerk een positief imago. De jongerenwerkers zijn zelf ook enthousiast en krijgen bovendien erkenning voor hun werk door extra subsidies van de gemeenten. Ook hebben ze enkele landelijke prijzen gewonnen voor het 'veelbelovende werk'³⁸. Die erkenning – in de vorm van beloningen en prijzen – versterkt de beroepstrots van de werkers, wat zij kunnen gebruiken omdat ze het idee hebben dat anderen hun werk niet altijd serieus nemen. Het valt mij op dat jongerenwerkers vaak de waarde van hun werk aan derden moeten 'verdedigen'. Ze zeggen dat buitenstaanders hun werk niet begrijpen en ze bloeien zichtbaar op als anderen de noodzaak en het belang van hun werk onderschrijven. Dit neemt niet weg dat zij zelf ambitieus en optimistisch zijn over wat ze met hun praktijken kunnen bereiken. Hun ambities staan soms op gespannen voet met wat het beleid ermee beoogt.

B: "Wij richten ons in ons dagelijks werk op het welzijn van kwetsbare jongeren, dat ze lekker in hun vel zitten en meer in hun toekomst gaan geloven. Beleidsmakers kijken vooral naar het concrete rendement voor de samenleving. Mensen van de gemeente verwachten grote maatschappelijke effecten van ons werk. Dat de problemen met risicojongeren afnemen. Door voor- en nametingen wil de gemeente zien dat talentgericht jongerenwerk vroegtijdig schoolverlaten en jeugdwerkloosheid tegengaat en dat jongeren als volwaardige burger meedoen. Als we kunnen aantonen dat we positief aan deze doelen bijdragen, kunnen we rekenen op voortzetting van de subsidie."

K: "Maar de competenties die jongeren bij ons ontwikkelen, dragen niet altijd direct maar wel indirect bij aan de grotere doelen. Ze krijgen bij ons geen vakopleiding met een diploma als resultaat. Daarom blijft het voor jongeren belangrijk dat zij een gepaste opleiding vinden. Diploma's zijn in onze samenleving nou eenmaal nodig om op te klimmen."

B: "Vergis je niet, de competenties die jongeren bij ons leren en de ervaringen die ze opdoen, helpen wel degelijk om op te klimmen. Jongeren leren keuzes maken,

³⁸ In 2009 won het project Doelbewust de jaarlijkse Hein Roethof-prijs omdat het op basis van evaluatieonderzoek positief bijdraagt aan overlastbestrijding en jeugdcriminaliteit (Rijksoverheid 2009; CCV 2010). In 2013 kreeg het project Mate(n) van de Straat van R-Newt de maximale erkenning van het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, voor de veelbelovende aanpak van risicojongeren (CCV 2013).

ontwikkelen discipline en doorzettingsvermogen, ze leren zichzelf te presenteren en voor zichzelf op te komen.”

K: “We werken er naartoe dat ze na een tijd weer beter aansluiten bij het reguliere onderwijs, dat ze wel een stage of een baantje kunnen krijgen.”

B: “Daarom zie ik onze projecten als een alternatieve school voor kwetsbare jongeren. Ze pakken de kans om toch een opleiding af te maken en daardoor hebben ze uiteindelijk ook meer kans op betaald werk. We hebben veel voorbeelden van jongeren die uiteindelijk via onze projecten ontdekken waar ze goed in zijn en wat ze later willen worden. We helpen jongeren hun talenten te professionaliseren, zeg maar, en hier zelf verantwoordelijk voor te zijn.”

Aannames over de werking van de talentprojecten

Als afsluiting van het hoofdstuk wordt hier samengevat wat de jongerenwerkers van de projecten verwachten en welke claims zij hebben over de preventieve werking ervan.

De eerste aanname is dat deelname aan talentprojecten bijdraagt aan competentieontwikkeling – waarmee de jongerenwerkers vaardigheden en houdingen bedoelen – en dat dit leidt tot positiever gedrag. Praktische en sociale vaardigheden zijn volgens hen een voorwaarde om beter weerstand te kunnen bieden aan ‘de straat’.

Het idee is dat sportieve en artistieke talentontwikkeling bijdraagt aan meer afstand tot de straatcultuur. Volgens jongerenwerkers zijn risicjongeren die minder gemotiveerd zijn voor talentontwikkeling (de ‘zoekers’ en ‘beginners’) kwetsbaarder dan jongens die in staat zijn hun talentontwikkeling zelfstandig vorm te geven (de ‘gevorderden’ en ‘masters’). De verwachting van de professionals is dat het ontwikkelen van vaardigheden, sterke kanten en talent de jongens weerbaarder maakt.

Op het niveau van de impressiehuishouding is hun claim:

“Naarmate risicjongeren meer gevorderd raken op het gebied van hun artistieke of sportieve talentontwikkeling, is de kans groter dat zij criminaliteit kunnen en willen weerstaan.”

De tweede aanname heeft betrekking op de relatiehuishouding: de verwachting is dat deelname aan talentprojecten als een alternatieve familie werkt. De binding met jongerenwerkers en *peers* ‘die het goed doen’ verhoogt de kans dat zij zich met hen identificeren en hen als positieve rolmodellen willen volgen. Hechter bindingen in de projecten leidt volgens de werkers tot meer afstand tot ‘de straat’.

“Risicjongeren die zich binden aan het project hebben meer kans om uit de criminaliteit te blijven.”

Ten derde: het mogelijk maken van succeservaringen zien jongerenwerkers als een essentiële ‘werkzame’ factor van hun werk. Hiermee denken ze zich het meest van andere jeugdvoorzieningen te onderscheiden, omdat zowel in het onderwijs als in reguliere sportverenigingen en centra voor culturele en kunstzinnige vorming meer nadruk ligt op individuele prestaties en competitie. Positieve emoties werken volgens hen als ‘brandstof’, waardoor de intrinsieke motivatie toeneemt. In eerste instantie is dat de passie of *drive* om ergens goed in te worden. In tweede instantie is dat de motivatie om op het rechte pad te blijven. De aanname is dat succeservaringen en positieve emoties een tegenwicht bieden aan de negatieve ervaringen die zij in de samenleving opdoen (zoals gevoelens van achterstelling en uitsluiting).

Met betrekking tot de emotiehuishouding is hun aanname:

“Als risicjongeren succeservaringen beleven, versterkt dat hun intrinsieke motivatie voor talentontwikkeling, waardoor de kans groter wordt dat zij criminaliteit kunnen weerstaan.”

Ten slotte verwachten jongerenwerkers dat risicojongeren in talentprojecten niet alleen leren te aspireren, maar dat zij ook sterker gaan geloven dat ze hun doelen op conformistische wijzen kunnen bereiken. Deelname aan de projecten draagt volgens jongerenwerkers bij aan hoop, geloof en zelfvertrouwen, als tegenwicht voor emoties als angst, wantrouwen en onzekerheid, die in het leven op straat vaak domineren. De aanname is dat het vergroten van zelfvertrouwen jongens de moed en kracht geeft om criminaliteit te kunnen en willen weerstaan:

“Jongeren die zich meer bewust worden van hun potenties ontwikkelen een positiever toekomstbeeld en nemen meer afstand van de straat, waardoor de kans kleiner wordt dat zij (beginnend) delinquent gedrag ontwikkelen.”

Verwachtingen ten aanzien van de preventieve werking

Jongerenwerkers verwachten dat hun projecten niet bij alle jongens positief werken en dat het niet altijd mogelijk is criminaliteit te voorkomen. Bovendien zijn er veel concurrerende factoren buiten de projecten waarop ze geen of weinig invloed hebben, zoals gezinssituaties, verleidingen en druk (soms ook dwang) van ‘de straat’, en de aanwezigheid van krachtige positieve en negatieve rolmodellen. Ook persoonlijke kenmerken van de jongens spelen een rol, zoals karakter en temperament, intelligentie, latent of manifest talent, beperkingen of gedragsstoornissen. Ook interne en externe beschermende factoren kunnen van invloed zijn op de ontwikkeling van de jongens, zoals een stimulerende en beschermende thuissituatie, of andere steunende en inspirerende mensen en contexten. Jongerenwerkers zeggen nooit ‘hard’ te kunnen bewijzen dat deelname aan talentprojecten preventief werkt, maar ze zijn ervan overtuigd dat het voor veel jongeren een stimulans is om zich positief te ontwikkelen en minder op straat te hangen.

Masculiene omgangsvormen en hoog competitiegehalte

De talentprojecten pretenderen een ‘alternatieve school voor talentontwikkeling’ te zijn, als tegenreactie op het dominante (meritocratische) talentendiscours in onze samenleving. Gericht op ‘brede talenten’ en *fair play*, waarmee competitie en individuele prestaties worden gerelativeerd, beoogt het talentgerichte jongerenwerk de schaduwzijden van onze meritocratiserende samenleving voor deze jongens enigszins te compenseren.

Jongerenwerkers geven vorm en inhoud aan ‘erkenningspraktijken’ voor kwetsbare jongeren, een begrip van Swierstra en Tonkens (2008: 61-80), die ervoor pleiten om naast het nastreven van de vele voordelen van een meritocratische samenleving, de nadelen ervan te corrigeren. Zij stellen enkele strategieën voor om het zelfrespect van de ‘verliezende groep’ op te krikken, waaronder het relativeren van competitie. Om sociale ongelijkheid te voorkomen, benadrukken ze het belang om niet alleen cognitieve intelligenties – die met een diploma worden gewaarmerkt – te erkennen, maar ook andere kwaliteiten te waarderen (Swierstra & Tonkens 2008: 72).

De talentpraktijken Doelbewust en R-Newt komen daar dicht bij in de buurt: ze vormen zo’n alternatieve erkenningspraktijk: een ‘meritocratie op maat’. Ten eerste omdat ze talent democratiseren (waarde toekennen aan andersoortige talenten dan cognitief talent) en ten tweede omdat ze door alternatieve wedstrijdvormen de competitie relativeren en minder nadruk leggen op individuele prestaties. Meedoen en inzet tonen levert meer status en respect op dan feitelijke prestaties. Het talentgerichte jongerenwerk is te omschrijven als ontwikkelwerk, erkenningswerk en verbindingswerk (Abdallah e.a. 2016).

Een dilemma waar jongerenwerkers en jongeren echter tegenaan lopen, is dat de zij de talentontwikkeling in de projecten niet kunnen verzilveren, omdat deelname niet resulteert in erkende diploma’s. Jongerenwerkers ijveren daarom voor de formele erkenning van verworven competenties in de projecten.

B: "De competenties die ze bij ons ontwikkelen, zouden verzilverd moeten worden in officieel erkende certificaten. Die certificaten zouden ook een toegangsbewijs moeten zijn voor opleidingen en betaald werk."

Een ander dilemma is dat de projecten plaatsvinden in de vrije tijd van jongeren, in een vrijwillig kader. Daardoor kunnen de jongens met het project stoppen wanneer ze willen, ook als de doelen nog niet zijn bereikt. Tegelijkertijd moeten jongerenwerkers jongeren loslaten die over de schreef gaan, omdat het niet de bedoeling is dat jongeren deelnemen die zich bezighouden met zware criminaliteit. Jongerenwerkers willen flexibel omgaan met de criteria voor deelname. Een basisprincipe van de talentgerichte methode is dat de jongens fouten mogen maken en meerdere kansen krijgen om zichzelf positief te ontwikkelen. Dit maakt dat de scheidslijn voor wel of geen deelname dun is, met als gevolg dat de criteria weleens met een korreltje zout worden genomen.

Het feit dat jongerenwerkers niet selecteren en bewust met heterogene groepen werken, brengt mee dat er meer negatieve rolmodellen aan de projecten deelnemen dan wenselijk is en dat 'de straat' zich onbedoeld kan verplaatsen naar de projecten. Jongerenwerkers lukt het niet altijd om tijdig te signaleren dat de deelnemersgroep uit balans raakt, wat het managen van de groepsdynamiek – het is tenslotte groepswerk – niet eenvoudig maakt.

G: "Een tijd lang werd de studio geclaimd door een groepje Marokkaanse jongens. Andere jongens wilden niet meer komen. Het heeft even geduurd voordat we weer een gemixte groep hadden."

C: "Soms heb je het niet in de gaten. Dan blijken er toch 'rotte appels' tussen te zitten die erg de sfeer bepalen, in negatieve zin."

Het observeren van de twee jongerenwerkpraktijken roept het beeld op dat zowel het masculiene straatrepertoire als het meritocratische talentendiscours in de talentprojecten – soms tegen beter weten in – wordt gereproduceerd. De vraag is in hoeverre het jongerenwerkers lukt om met de masculiene omgangsvormen en het hoge competitiegehalte de huishoudingen van de jongens zo te beïnvloeden dat er meer afstand tot de straat en meer congruentie met de mainstream ontstaat. In het conclusiehoofdstuk 7 komt deze kwestie terug.

5 Talentgericht jongerenwerk vanuit deelnemersperspectief

Het heeft me omhoog gepusht

"Ik heb veel geleerd in de afgelopen tien jaar ... er was veel gebeurd, als je 14 bent kijk je anders naar het leven dan als je 24 bent. Ik kwam toen in aanraking met geld, met verliefd zijn, meisjes, maar ook kon ik af en toe een uitschieter maken. Ik was 14, toen werd ik voor de eerste keer opgepakt. Al eerder ook, maar toen voor een groot delict, zeg maar. Als je daar naar terugkijkt, ben je niet goed bezig. Maar breaken is wel iets wat me op het rechte pad heeft gehouden. Ook de jongens om me heen. Als ik vastzat, dacht ik: shit, ik moet blijven trainen en geen gekke dingen doen. Daar was het niet bij gebleven, het is nog wel eens vaker voorgevallen, tot mijn 18de ben ik wel wild geweest zeg maar."

(...) "Die tijd dat ik met slechte dingen bezig was, criminaliteit, snel geld verdienen, inbreken, al die rotzooi, als je daarmee bezig bent komen er ook slechte dingen op je pad lijkt wel. Het is alsof je het allemaal terugkrijgt. Als ik daarmee bezig was ging het thuis niet lekker, ik was achterdochtig, ik was een gesloten persoon aan het worden. Het is niet lekker, en je kan niet aan iedereen laten zien waar je mee bezig bent. Als je voor jezelf werkt, ben je af en toe trots als je complimenten krijgt, of iemand zegt: "Hij is goed, eigen bedrijfje." Dat voelt veel lekkerder man. Die wereld, die slechte wereld is leuk voor even als je jong bent om te ontdekken hoe en wat, maar je schiet er niets mee op. Ik ben blij dat ik nu voor mezelf werk. Ik ben nooit iemand geweest die naar school ging, dat was nooit mijn ding. Leren van iemand? Ik wil zelf leren! Zelf dingen ontdekken. Ik ben meer een doe-persoon. Natuurlijk leer je van mensen om je heen. Maar ik denk dat ik nooit voor een baas zou willen werken. Ik ben blij dat ik het breaken heb gevonden. Het heeft me omhoog gepusht. Dat is de basis van mijn carrière, en nu verder. Events? Dansschool? Je kan overal heen!"

(Justin, deelnemer R-Newt, 24 jaar, desister)

Justin vertelt openhartig over zijn criminele verleden, hoe hij zich als *breakdancer* ontwikkelde tot zelfstandig ondernemer en dat hij vanaf zijn achttiende stopte met het plegen van delicten. Voor hem is deelname aan R-Newt van grote betekenis geweest in zijn desistance-proces. Justin vertelt hoe belangrijk zijn relatie met jongerenwerkers daarbij is geweest en dat ook andere jongeren bij R-Newt een stimulans voor hem waren. Uit zijn verhaal blijkt dat deelname aan het project sterk appelleert aan de relatiehuishouding, waardoor hij gemotiveerd werd om zelf dingen te ontdekken en te stoppen met 'die shit'. Ook kennen we de verhalen van jongens bij wie deelname aan de projecten de emotiehuishouding raakt; hoe ze door de succeservaringen bij Doelbewust en R-Newt meer in zichzelf gingen geloven en weerbaarder werden. Weer andere jongens zijn zich echter niet bewust van de impact van de projecten en zijn niet bekend met de (pedagogische) doelstellingen ervan. Het gros doet met de projecten mee omdat ze het leuk vinden om samen met vrienden te sporten, muziek te maken of te *breakdancen*. Het is voor veel jongeren 'gewoon' een leuke vrijetijdsbesteding, met name voor jongens die nog nooit een delict hebben gepleegd (resisters).

Welke verschillende betekenissen de deelnemende jongens toekennen aan de sportieve en artistieke talentprojecten en wat volgens hen de invloed ervan is op hun verhouding tot de straatcultuur, zijn de centrale vragen in dit hoofdstuk.

Hiertoe is bij de vijftig jongens een Q-studie uitgevoerd. In hoofdstuk 2 is al aan de orde geweest dat Q-methodologie een manier is om onderzoek te doen naar opvattingen, overtuigingen, ervaringen en voorkeuren van een groep mensen. Het is een kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksmethode (*mixed method*), waarmee terugkerende patronen in de

antwoorden van de respondenten te traceren zijn. Het doel van deze Q-studie is te onderzoeken welke gedeelde meningen er leven binnen de geselecteerde groep van vijftig jongens, over wat zij de belangrijkste aspecten vinden van hun deelname aan de projecten, in relatie tot het weerstaan van criminaliteit.

De 50 respondenten rangschikten ieder een Q-set met 34 statements, afgedrukt op kaartjes, in een sorteervormaat met een schaalverdeling van +3 naar -3). Afsluitend vond met elk van hen een gesprek plaats waarin zij de rangschikkingen toelichtten.

De Q-set bestaat in deze studie uit 34 uitspraken die betrekking hebben op de impact van deelname aan talentprojecten in het proces van *resistance* en *desistance*. Deze zijn verzameld in de eerste en tweede fase van het onderzoek in de onderzoekswerkplaats (Q-concourse, zie hoofdstuk 2), door verkennende gesprekken en interviews met jongerenwerkers en jongeren en door het bestuderen van literatuur. Om uit de zogenoemde *longlist* van 500 uitspraken een selectie te maken is gebruik gemaakt van de gefundeerde theoriebenadering (Wester 1991; Wester & Peters 2009).

De vier huishoudingen, die in hoofdstuk 4 als analysekader dienden, zijn als richtinggevend concepten ook bij het ontwerpen van de Q-set de leidraad geweest. Dit heeft een zogenoemde gestructureerde Q-set opgeleverd met vier categorieën.

De 34 statements (zie tabel 5.1) hebben betrekking op:

A: (rood) de *impressiehuishouding*: uitspraken over praktische, sociale, sportieve en artistieke vaardigheden en gedragsverandering.

B: (blauw) de *relatiehuishouding*: uitspraken over steunende en inspirerende relaties en sociale binding.

C: (groen) de *emotiehuishouding*: uitspraken over de beleving van positieve emoties.

D: (paars) de *aspiratiehuishouding*: uitspraken over het vergroten van het zelfbewustzijn en een positief toekomstperspectief.

Met de formulering van de statements is zo dicht mogelijk bij de taal en het niveau van de jongeren gebleven, zodat deze te begrijpen zijn voor alle jongens in de P-set (de onderzoeksgroep in Q-jargon), ook voor de jongere jongens en voor degenen met een laag IQ. In een Q-set zijn de uitspraken zo kort en bondig mogelijk en eenduidig geformuleerd. Ze overlappen niet en bevatten geen ontkenningen. De Q-set is getest in een pilot en daarna geoptimaliseerd.

A	Impressiehuishouding: vaardigheden en gedragsverandering
A1	Sinds ik bij het project ben, hang ik minder op straat.
A6	Bij het project leer ik me beter aan afspraken te houden.
A12	Bij het project leer ik wat ik kan doen als ik boos word.
A14	Ik ben door het project veranderd.
A17	Ik vind het belangrijk dat ik bij het project gecorrigeerd word als ik iets verkeerd doe.
A19	Door het project denk ik beter na voordat ik iets doe.
A22	Bij het project ontwikkel ik mijn artistieke/sportieve talenten.
A25	Sinds ik bij het project ben, ga ik beter met anderen om.
A32	Ik leer bij het project beter met tegenslagen om te gaan.
B	Relatiehuishouding: sociale relaties en sociale binding
B4	De jongerenwerker bij het project is een positief voorbeeld voor mij.
B5	Als ik goed wil worden bij het project, moet ik afstand nemen van vrienden die het slechte pad opgaan.
B11	De jongens bij het project zijn mijn vrienden.
B15	Ik vertrouw de jongerenwerkers bij het project.
B21	Ik wil mijn best doen, zodat mensen om wie ik geef trots op me zijn.
B27	De sfeer bij het project is voor mij belangrijker dan de activiteit zelf.
B29	Wat ik bij het project leer, wil ik doorgeven aan anderen.

C	Emotiehuishouding: positieve emoties
C2	De optredens en <i>battles</i> geven mij meer een kick dan de repetities en workshops.
C8	Het project is een uitlaatklep voor mij.
C18	Iedereen krijgt gelijke kansen bij het project.
C20	Wat ik bij het project heb bereikt, stimuleert mij om ermee door te gaan.
C24	Ik vind dat ik bij het project beloond moet worden als ik goed presteer.
C26	Complimenten die ik bij het project krijg, stimuleren mij om door te zetten.
C33	Ik krijg een kick van applaus.
C34	Ik ben blij dat ik bij het project fouten mag maken.
D	Aspiratiehuishouding: zelfbewustzijn en een positief toekomstperspectief
D3	Dankzij het project heb ik meer kans op het vinden van een stageplaats of baantje.
D7	Ik leer bij het project mijn sterke en zwakke kanten beter kennen.
D9	Door het project denk ik vooral aan dingen waar ik goed in ben.
D10	Wat ik bij het project leer is belangrijker voor mijn toekomst dan wat ik op school leer.
D13	Andere jongeren bij het project zien mij als een positief voorbeeld.
D16	Door het project krijg ik meer zelfvertrouwen.
D23	Door het project kies ik er bewust voor geen verkeerde dingen te doen.
D28	Ik leer bij het project in te zien wat goed en wat slecht voor mij is.
D30	Ik wil van mijn artistieke/sportieve talent mijn beroep maken.
D31	Ik kan bij het project veel bereiken omdat ik het zelf heel graag wil.

Tabel 5.1: Q-set met 34 statements

Voor het uitvoeren van de factoranalyse zijn de rangschikkingen van de 50 respondenten ingevoerd in het *software*programma PQMethod (Schmolck 2011). De wijze waarop de factoranalyse is uitgevoerd en welke overwegingen een rol speelden bij het kiezen van het aantal factoren (de zogenoemde factoroplossing) is te lezen in bijlagen 5 tot en met 8. Een meer algemene beschrijving van de Q-methode is opgenomen in hoofdstuk 2.

Opzet van het hoofdstuk

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het Q-onderzoek gepresenteerd. In paragraaf 5.1 is een algemeen beeld geschetst van de vijf *discourses* die binnen Doelbewust en R-Newt zijn gevonden. Deze worden hierna als 'scripts' in vijf afzonderlijke paragrafen beschreven en geïllustreerd met uitspraken van de jongens. Per script wordt tevens geanalyseerd op welke wijze deelname aan de projecten de vier verschillende huishoudingen 'raakt'.

Paragraaf 5.7 omvat ten slotte een beschouwing over de verschillen en overeenkomsten tussen de scripts, zowel inhoudelijk als in cijfermatig opzicht.

5.1 Vijf 'scripts'

Als resultaat van deze studie zijn er vijf meningen getraceerd: vijf te onderscheiden betekenissen die de jongens aan de projecten Doelbewust en R-Newt toekennen. Ik kies ervoor dit de vijf 'scripts' te noemen.

Een script krijgt taal en betekenis door de manier waarop een groep jongens op een overeenkomstige wijze uitdrukking geeft aan ervaringen in de projecten, zowel door het rangschikken van de statements als door de mondelinge toelichting in de Q-interviews. De scripts geven dus inzicht in de verschillende persoonlijke belevingen. Ze weerspiegelen wat de deelnemers de belangrijkste aspecten van de projecten vinden en representeren daarnaast

wat ze vinden van hun (al dan niet veranderde) attitude tot 'de straat' en hun relatie met 'foute vrienden'³⁹.

Een script weerspiegelt wat er backstage bij een groep jongens leeft: hoe zij *denken* over de invloed van het project op hun impressie-, relatie-, emotie- en aspiratiehuishouding. Het script is dus geen afspiegeling van hun feitelijke gedrag (frontstage) en bevat geen uitspraken over of zij weerstand bieden aan criminaliteit, ermee stoppen of recidiveren. Een jongen kan de overtuiging hebben dat hij voldoende afstand heeft tot de delinquente straatcultuur, terwijl bij jongerenwerkers bekend is dat hij wel delicten pleegt. Ook zijn er jongens die trouw blijven aan criminele vrienden en de straatwaarden, terwijl ze zelf geen delicten (meer) plegen.

Voordat de vijf scripts verderop inhoudelijk worden toegelicht, biedt tabel 5.2 een totaaloverzicht van de belangrijkste kenmerken, per script. Voor elk script is een aantal kernuitspraken gekozen die de betreffende mening typeren, afgeleid uit de kwantitatieve en kwalitatieve data. Deze zijn zowel afgeleid uit de factoranalyse (hoe de scripts scoren op de statements die naar gedragsverandering en weerbaarheid verwijzen), als uit de gesprekken met de respondenten.

De typeringen bestaan uit een aantal kernbegrippen. De linkerkolom verwijst naar opvattingen van de jongens over wat de projecten 'met hen doen'. Het betreft dus de appellerende werking van de projecten, vanuit het perspectief van jongeren zelf. De typeringen in de rechterkolom van de tabel weerspiegelen de attitude van de representanten tot de straat, en in hoeverre zij vinden dat deze is veranderd sinds zij aan het project deelnemen.

³⁹ Deze jongens spreken niet in termen van 'criminaliteit' maar over 'fout bezig zijn', 'verkeerde vrienden hebben', 'hosselen' (geld bij elkaar scharrelen/handelen/*dealen*), 'nakken' (stelen), of 'rwina zetten' (de orde verstoren).

Script	De opvatting over de belangrijkste aspecten van deelname aan de talentprojecten	De opvatting over de (al dan niet veranderde) attitude tot 'de straat'
I	<i>"Ik wil een goed voorbeeld voor anderen zijn."</i> Typering: zelfbewust en rolmodelgewillig	<i>"Ik vind dat ik door het project opgewassen ben tegen de negatieve invloeden van de straat."</i> Typering: straat-resistent (weerbaar)
II	<i>"Iedereen mag hier meedoen en we krijgen allemaal dezelfde kansen."</i> Typering: solidair en fair play-gevoelig	<i>"Ik doe liever mee aan het project dan dat ik op straat hang, maar blijf mijn vrienden trouw."</i> Typering: straat-ambigu (ambivalent)
III	<i>"Ik wil van mijn talent mijn beroep maken en trek mijn eigen plan."</i> Typering: ambitieus en solitair	<i>"Ik hang niet meer buiten omdat ik bang ben dat mijn dromen dan niet uitkomen."</i> Typering: straat-mijdend (angstig)
IV	<i>"Ik ga het maken, hoe dan ook."</i> Typering: autonoom, zelfverzekerd	<i>"De straat is mijn wereld, ik wil mijn straatvrienden trouw blijven."</i> Typering: straat-loyaal (trouw)
V	<i>"Ik heb het hier naar mijn zin. Ik kom hier om met mijn vrienden te voetballen."</i> Typering: onbezorgd en affectiezoekend	<i>"Er is niks aan de hand in de wijk. Er is geen gevaar of zo."</i> Typering: straat-naïef (onbewust)

Tabel 5.2: Kenmerkende uitspraken en typeringen van de vijf scripts

In de volgende paragrafen worden de vijf scripts meer gedetailleerd beschreven. Elke paragraaf kent dezelfde structuur:

1. De paragraaftitels bevatten de kenmerkende begrippen van het betreffende script, gevolgd door de scriptnaam, die de verhouding tot de straat typeert.
2. Na een typerend citaat volgt dan een beschrijving van het script en wordt uitgelegd waarom voor de betreffende scripttypering is gekozen.
3. In een tabel staan vervolgens de statements die het meest kenmerkend zijn voor dit script, namelijk die met de hoogste (+3 en +2) en laagste scores (-3 en -2). De factorscores op de overige statements zijn te vinden in bijlage 7.
4. Daarna volgt aan de hand van citaten wat de projecten volgens de betrokken jongens met hen doen, waarbij ik refereer aan de vier huishoudingen.

5.2 Script I: zelfbewust, rolmodelgewillig en straat-resistent

"Ik wil een goed voorbeeld voor anderen zijn. Ik vind dat ik door het project opgewassen ben tegen de negatieve invloeden van de straat."

Beschrijving

Jongens die dit script representeren, zijn zich er meer dan anderen van bewust dat ze moeten breken met delinquente vrienden om goed te kunnen worden in het project. Ze waarderen in het project vooral de sociale aspecten, en scoren relatief laag op de emotionele

impact. Ze willen graag een positief voorbeeld voor andere jongeren zijn en leren graag aan anderen wat zij in het project hebben geleerd, zowel aan jongere kinderen als aan delinquente vrienden. De trefwoorden die dit script markeren, zijn 'rolmodelgewillig en zelfbewust'.

Jongens met dit script zeggen nog altijd 'van de straat te zijn', er niet minder tijd door te brengen. Wel zijn ze ervan overtuigd dat ze dankzij deelname aan het project opgewassen zijn tegen de negatieve invloeden ervan. Om die reden is voor dit script de typering 'straat-resistent' gekozen.

Kenmerkende uitspraken

In de volgende tabel staan de statements die het script het meest kenmerken. De hoofdletters in de eerste kolom – in vier kleuren – verwijzen naar de vier huishoudingen.

A: (rood) statements m.b.t. de impressiehuishouding

B: (blauw) statements m.b.t. de relatiehuishouding

C: (groen) statements m.b.t. de emotiehuishouding

D: (paars) statements m.b.t. de aspiratiehuishouding

De cijfers in de rechter kolommen onder de scripts I tot en met V bevatten de scores (van +3 tot -3) op het betreffende statement. De statementscores van script I zijn vetgedrukt en staan ter vergelijking naast de scores van de andere scripts.

Nr.	Statements	Script I	Script II	Script III	Script IV	Script V
B29	Wat ik bij het project leer, wil ik doorgeven aan anderen.	+3	+1	0	0	0
B5	Als ik goed wil worden bij het project, moet ik afstand nemen van vrienden die het slechte pad opgaan.	+3	-2	+3	-2	-1
B15	Ik vertrouw de jongerenwerkers bij het project.	+2	+2	-1	+3	+1
B21	Ik wil mijn best doen, zodat mensen om wie ik geef trots op me zijn.	+2	0	-1	+2	+1
B4	De jongerenwerker bij het project is een positief voorbeeld voor mij.	+2	+2	0	+2	+3
A19	Door het project denk ik beter na voordat ik iets doe.	+2	+1	+2	-1	-2
A1	Sinds ik bij het project ben, hang ik minder op straat.	-2	+3	-1	0	-3
C33	Ik krijg een kick van applaus.	-2	-3	-1	1	0
C2	De optredens en battles geven mij meer een kick dan de repetities en workshops.	-2	-1	+1	0	+2
D3	Dankzij het project heb ik meer kans op het vinden van een stageplaats of baantje.	-2	+1	+1	0	-1
C24	Ik vind dat ik bij het project beloond moet worden als ik goed presteer.	-3	-1	+1	-3	+2
D10	Wat ik bij het project leer, is belangrijker voor mijn toekomst dan wat ik op school leer.	-3	-2	-3	-3	-2

Tabel 5.3: Kenmerkende uitspraken script I

Een relatiegericht script

Voor de groep jongens die dit script representeren, is de sociale dimensie van het project het belangrijkste (zie de hoge scores op de eerste vijf blauwe statements). Met het oog op hun *relatiehuishouding* levert het project vooral met jongerenwerkers vertrouwelijke banden op (B15: +2, B4: +2). Die zien ze als vrienden, of zelfs als familie, en het zijn rolmodellen waaraan ze zich optrekken.

Hierover vertelt deelnemer Bas van R-Newt (16 jaar, recidivist), die de mening van script I representeert, dat het project helpt om weerbaarder te worden. Hoewel blijkt dat hij nog steeds af en toe de fout in gaat, vindt hij niettemin dat de jongerenwerkers als stimulans en vertrouwenspersoon fungeren.

“Het komt vooral door Najim [een jongerenwerker, MK], die heeft mij de slechte kant van het blowen laten zien. Hij is hier voor mij het belangrijkste. Hij is meer een vriend eigenlijk, of een broer eigenlijk. De jongerenwerkers kun je gewoon vertrouwen omdat het gewoon vrienden zijn. Ik kan goed met ze opschieten. Je kunt altijd bij ze terecht, altijd.”

Dat jongens met een straat-resistent script het belangrijk vinden om afstand te nemen van criminele vrienden (B5: +3) wil nog niet zeggen dat ze hen in de steek laten. Ze willen hun vrienden uit de delinquente straatcultuur stimuleren om te stoppen ‘met die shit’ en aan anderen op hun manier leren wat ze zelf hebben geleerd (B29: +3). Zoals de Tilburgse Martin (18 jaar, desister) het verwoordt:

“Ik ken best veel jongens, die hangen nog steeds in de shit en zo. Dat wil ik zeg maar echt veranderen. Wat ik probeer te doen is in elke tekst die ik schrijf een boodschap door te geven, van: je bent niet alleen. Je moet het zelf inzien. En dat probeer ik ermee door te geven.”

De jonge speler Nassef van Doelbewust (11 jaar, resister) legt uit dat hij in het project leert waarom hij niet met criminele jongens moet omgaan:

“Hier bij Boschveld zijn ook foute jongens zeg maar. Wij mogen niet meer met hen omgaan, anders moeten we stoppen bij Doelbewust, want straks ga je ook nog het foute pad op.”

Kenmerkend voor jongens met dit script is dat ze er veel waarde aan hechten dat belangrijke anderen trots op hen zijn (B21: +2). Exemplarisch is hier het verhaal van Mettin (21 jaar, recidivist), een Tilburgse rapper, die minder dan een jaar bij R-Newt komt en graag zijn best wil doen voor zijn ouders. Hoewel hij nog ‘uitschieters heeft’, vindt hij zelf dat hij zich in het project beter gedraagt, en hij hoopt dat zijn ouders trots kunnen zijn:

“Ik vind het fijn als mijn moeder en mijn vader trots op me zijn als ik het bijvoorbeeld goed doe op school. Mijn ouders zeiden altijd: “Als je geen diploma haalt, krijg je later in de toekomst altijd problemen.” Ik heb er nooit naar geluisterd, omdat ja ... als kind ga je naar school maar je weet in principe niet waarom eigenlijk. Dus ja, die gaat gekke dingen doen en die moet van school af. En nou heb ik nog steeds geen diploma. Ik begin nu pas te beseffen dat school best belangrijk is. Ik wil mijn best doen en me bewijzen, maar voor wie? Sinds ik hier ben heb ik me wel goed gedragen, daar zijn mijn ouders wel trots op. Als zij trots worden, hoe fijner het voor mij is, hoe fijner gevoel ik krijg.”

Voor de *impressiehuishouding* is volgens deze jongens de bijdrage van het project dat ze op straat beter weerstand bieden aan ‘verkeerde dingen’. Ze zijn van mening dat ze zich beter leren beheersen en daardoor minder impulsief op situaties reageren (A19: +2). Ook scoren de jongens hoger dan anderen op de uitspraak dat ze zich beter aan afspraken houden (A6: +1). Zo licht de jonge voetballer Nassef (11 jaar, resister) toe:

"Ik heb wel moeten leren om beter na te denken. Soms kan ik beter even tot tien tellen. Of als ik iets wil, dat ik leer om het nog even uit te stellen. Ik leer gewoon om 'ho, stop' te zeggen."

Op het niveau van de *emotiehuishouding* is de bijdrage van het project voor deze jongens dat ze het prettig vinden hun emoties te kunnen uiten in muziek of hun energie en agressie te ontladen door *breakdance* of voetbal. Desister Martin van R-Newt (18 jaar) vertelt:

"Ik ben een rapper. Door alles wat ik heb meegemaakt, heb ik veel verhalen. Mijn rapteksten zijn mijn dagboek. Meestal leggen mensen het onder hun kussen, maar ik maak er muziek mee. Maar ik ben geen gangsterrapper hoor. Ik wil niet over meisjes neuken rappen of zo, dat is niks voor mij."

Script-I-jongens zijn minder uit op applaus van publiek (C33: -2) of op sportieve of artistieke successen. Zij vinden de trainingen en workshops net zo leuk als competitiewedstrijden of *battles* (C2: -2) en vinden het niet nodig om beloond te worden voor hun prestaties (C24: -3).

"Het doel van het project is niet dat iemand beloond wordt. Het gaat niet om presteren. Ik wil niet beloond worden voor dit. Ik wil dat de jongerenwerkers beloond worden voor dit. Zij zijn de mensen die mij helpen dus zij zouden de prijs moeten verdienen. Als ik een prijs in ontvangst neem voor mijn muziek, dan geef ik hem aan hier." (Mettin, R-Newt, 21 jaar, recidivist).

Deelname aan R-Newt en Doelbewust beïnvloedt in dit script de *aspiratiehuishouding*, omdat de jongens zeggen dat ze leren inzien in de toekomst meer te kunnen bereiken met 'goed gedrag' en het ontwikkelen van hun talenten. Het gaat er dan niet zozeer om met hun talenten professioneel door te breken, maar om bewust voor het rechte pad te kiezen (D23: +1). Deze groep jongens vindt in vergelijking met anderen dat ze door het project meer zelfvertrouwen krijgen (D16: +1).

Voor het toekomstperspectief is een diploma voor deze spelers belangrijker dan wat ze in het project leren. Ze denken niet dat ze door deelname meer kansen hebben op een baan of stage (D3: -2), iets waar de deelnemers van de andere scripts optimistischer over zijn.

"En zo heb ik er een bonus bij gekregen omdat ik gewoon mijn talenten kan ontwikkelen. Ik kan mijn *skills* ontwikkelen en dat maakt mij de persoon die ik nu ben. Ik wil wel iets betekenen in de muziekwereld, maar ik geef er geen zak om beroemd te worden. Als ik mijn ei kwijt kan dan vind ik het al helemaal geweldig." (...) "Ik leer op school niet veel. Ik wil alleen maar een diploma omdat het in de maatschappij puur om het papiertje gaat als je iets wilt bereiken. Zonder een diploma kom je nergens. (...) School gaat nog steeds niet goed eerlijk gezegd. Ik leer hier ook wel veel, maar het blijft de regel van mijn moeder dat school altijd op nummer één staat. Hier bij R-Newt leer ik gewoon levenslessen zeg maar, persoonlijke ontwikkeling, ik leer stappen te maken als mens zijnde. En door alles en iedereen die hier werkt, leer ik er wel beter mee om te gaan. Op school leer ik het studiegedeelte in mijn hoofd zal ik maar zeggen. R-Newt houdt ons van de straat, maar school is belangrijk voor de toekomst want hier bij R-Newt krijg je geen diploma's. School bepaalt mijn toekomst. Maar op school gaat het niet. Deze week weer een schorsing: gevochten. Ze zaten mij te fokken. Dan komt de straatvechter in mij weer naar boven, dat blijft altijd in mij zitten helaas." (Martin, R-Newt, 18 jaar, desister).

5.3 Script II: solidair, fair play-gevoelig en straat-ambigu

"Ik doe liever mee aan het project dan dat ik op straat hang. Hier mag iedereen meedoen. We krijgen allemaal dezelfde kansen."

Beschrijving

Typend voor dit script is dat deze jongens vinden dat ze minder tijd op straat doorbrengen dan voorheen. Ze zijn liever bij het project en beschouwen andere deelnemers als hun vrienden. Toch zijn de spelers van dit script in hun attitude het meest *in between* gebleven: ze willen bij de straat én bij de mainstream horen. Om die reden krijgt dit script de naam 'straat-ambigu'. Illustratief voor hun ambivalente houding is dat hun geringere aanwezigheid op straat niet betekent dat ze vinden dat ze zijn veranderd. Ze zijn 'zichzelf gebleven', en gaan naar eigen zeggen niet beter met anderen om. Ze zijn het er ook niet mee eens dat ze zouden moeten breken met vrienden die het verkeerde pad opgaan.

De typering 'solidair en fair play-gevoelig' is voor hen gekozen omdat ze rechtvaardigheid erg belangrijk vinden. Iets waardoor dit script zich sterk onderscheidt van de andere, is dat de jongeren eraan hechten dat iedereen aan het project kan meedoen en dat iedereen dezelfde rechten, plichten en kansen heeft.

Kenmerkende uitspraken

Nr.	Statements	Script I	Script II	Script III	Script IV	Script V
C18	Iedereen krijgt gelijke kansen bij het project.	+1	+3	+2	+1	+2
A1	Sinds ik bij het project ben, hang ik minder op straat.	-2	+3	-1	0	-3
B11	De jongens bij het project zijn mijn vrienden.	0	+2	-2	0	+1
B15	Ik vertrouw de jongerenwerkers bij het project.	+2	+2	-1	+3	+1
B4	De jongerenwerker bij het project is een positief voorbeeld voor mij.	+2	+2	0	+2	+3
C20	Wat ik bij het project heb bereikt, stimuleert mij om ermee door te gaan.	0	+2	+1	+2	0
D10	Wat ik bij het project leer, is belangrijker voor mijn toekomst dan wat ik op school leer.	-3	-2	-3	-3	-2
A14	Ik ben door het project veranderd.	-1	-2	0	-2	-3
A25	Sinds ik bij het project ben, ga ik beter met anderen om.	-1	-2	-2	-1	-2
B5	Als ik goed wil worden bij het project, moet ik afstand nemen van vrienden die het slechte pad opgaan.	+3	-2	+3	-2	-1
C33	Ik krijg een kick van applaus.	-2	-3	-1	+1	0
D30	Ik wil van mijn artistieke/sportieve talent mijn beroep maken.	-1	-3	+3	+3	+1

Tabel 5.4: Kenmerkende uitspraken script II

Een affectie- én relatiegericht script

Dat de projecten bij de representanten van dit script vooral de *emotiehuishouding* raken, blijkt niet alleen uit de hoge scores op de C-statements, maar ook uit hun verhalen. De jongens benadrukken dat ze een gelijke behandeling belangrijk vinden, zoals Yacha van Doelbewust (13 jaar, resister) en Amin van R-Newt (19 jaar, resister):

"Iedereen moet gewoon gelijke kansen krijgen. Iedereen is hetzelfde. Iedereen gaat gelijk met elkaar om. Niet elkaar uitschelden of zo. Bij Doelbewust gaan we er dan over praten."

“Ik vind dat iedereen gelijke kansen krijgt, maar ik vind ook dat heel veel mensen hier bij R-Newt het gewoon voor zichzelf verpesten.”

De jongens waarderen het dat jongerenwerkers positief gedrag en ‘je best doen’ meer belonen dan artistieke of sportieve prestaties en het winnen van wedstrijden. Zo kan iedereen het volgens hen verdienen om ‘hogerop’ in het project te komen, namelijk door respect te tonen voor elkaar en voor de regels.

“Als je bijvoorbeeld iemand uitscheldt, of iemand tegenspreekt op een onbeleefde manier, dan moet je bij Doelbewust tien keer opdrukken. En als je niet komt opdagen of te laat komt, dan moet je ook tien keer opdrukken, of je wordt niet opgesteld. Zo zijn de regels en ik vind dat wel goed.” (Badr, 18 jaar, resister).

De waarde die ze toekennen aan solidariteit blijkt ook uit het feit dat ze minder gericht zijn op individuele prestaties en enthousiast zijn over het *fair play*-concept. De beleving van succeservaringen werkt motiverend (C20: +2), vooral als ze erkenning krijgen door complimenten. Ze vinden het echter kinderachtig om materieel beloond te worden voor prestaties. Ook raakt applaus hun niet bijzonder (C33: -3). Eerlijk spel vinden ze belangrijker dan winnen (C18: +3).

“Vroeger kon ik echt niet tegen mijn verlies, altijd ruzie als we niet konden winnen, haha. Dat heb ik bij Doelbewust wel moeten leren, met tegenslagen omgaan. We dachten vroeger alleen aan winnen, winnen, winnen. Maar onze coach wisselt ook de goede spelers. Hij zegt altijd: “Ik kijk niet naar wie goed kan voetballen. Daar ben ik hier niet voor.” Hij belooft jongens die zich goed gedragen. Degenen die zich niet goed gedragen, worden niet beloond. Stond ik goed te spelen en had ik gescoord of zo, dan werd ik toch gewisseld. Omdat ik iemand had uitgescholden of zo! (...) Je hoort een team te zijn. Het gaat niet alleen om winnen, het gaat ook om elkaar beter te maken. De grootste beker bij een toernooi is altijd de *fair play*-bokaal. Iedereen wil met de grootste prijs naar huis, dus er is altijd wel vriendschappelijk en sportief gespeeld.” (Adil, 18 jaar, desister).

Als het gaat om de invloed van het project op de *impressiehuishouding* (de verandering van hun straatgedrag, A1: +3), vertellen de jongens in de geest van het ambigue script dat ze minder op straat zijn:

“Vroeger zei Iggy [een jongerenwerker van Doelbewust, MK)] altijd: “Hang jij buiten op straat, dan krijg je minder tijd om te voetballen.” Vroeger was ik vaak op straat. Ik maakte veel ruzie. Toen ik met Doelbewust meedeed was ik minder op straat. Het was gewoon beter voor mij. En het hielp mij gewoon met rustig aan doen.” (Adil, 18 jaar, desister).

“Sinds Doelbewust ben ik minder op straat. Omdat ik het hier fijner vind.” (Said, 14 jaar, resister).

De jongens vinden dat deelname aan het project geen algemene vaardigheden oplevert of bijdraagt aan hun persoonlijke en sociale ontwikkeling. Ook leren ze naar eigen zeggen weinig op artistiek of sportief gebied (A22: -1). En ook al scoort het script laag als het gaat om gedragsverandering (A14: -2), deze spelers vinden wel dat ze door deelname aan het project minder impulsief en agressief op situaties reageren: ze leren eerst na te denken voordat ze iets doen (A19: +1).

“Op woensdagen waren we altijd vroeg uit. Dan verveelden we ons weet je wel, dan gingen we kattenkwaad uithalen. En ook wel ruziemaken met jongens uit andere wijken. Ik was nogal agressief. Veel gevochten en zo, paar keer vastgezet ja, van die shit.

Sinds we voetballen tegen andere wijken gaat het wel beter. Vroeger maakten we veel meer ruzie. Ik ben aardig tegen hun en zij ook tegen mij. Het is gewoon puur alleen met voetbal dat je ... dat je elkaar een beetje mag haten, maar buiten het voetbal beter niet." (Adil, 18 jaar, desister).

"Het ging eigenlijk niet om voetbal. Het ging meer om goed gedrag. Om het goed te maken of goed te houden. Voetbal is gewoon een bijzaak. Omdat we toevallig veel van voetbal houden allemaal, maar het hadden ook andere activiteiten kunnen zijn." (Zoubir, 18 jaar, resister).

In sociaal opzicht heeft het project voor deelnemers met dit script relatief veel waarde. In de *relatiehuishouding* raakt het hun vertrouwensrelatie met jongerenwerkers, die ook voor hen goede voorbeelden zijn (B4: +2, B15: +2), van wie ze leren in te zien wat goed en slecht voor hen is.

"Iggy en Charly [jongerenwerkers van Doelbewust, MK] zijn gewoon, net als wij. Ze willen jou en je jeugd verbeteren. Ze weten wat je hebt meegemaakt. Ik vertel alles. Iggy is mijn uitlaatklep zeg maar. Ze willen niet uhhh ... dat je op het verkeerde pad gaat. Ze willen dat dus tegenhouden. De jongerenwerkers praten over ons met de agenten, met school, over bijna alles eigenlijk. Dus als er iets gebeurt, dan weet hij dat gelijk." (Zoubir, 18 jaar, resister).

De andere deelnemers in het project beschouwen ze als hun vrienden (B11: +2).

"Ik ken iedereen bij R-Newt. We zijn allemaal vrienden. Hier bouwen we wel echt een band op met elkaar. Op woensdag eten we samen en we praten met elkaar en zo, relaxed gewoon." (Amin, 19 jaar, resister).

"Doelbewust is omgaan met anderen, respect geven aan anderen. En ja, gewoon, gewoon leren met elkaar om te gaan." (Zoubir, 18 jaar, resister).

De meeste jongens met een straat-ambigu script blijven echter ook in contact met vrienden van de straat (B5: -2). Sommigen zoeken naar nieuwe verhoudingen.

"Het duurde wel lang voordat ik afstand kon nemen van zeg maar foute vrienden. Ik vond dat heel moeilijk want ik ken ze al mijn hele leven. Ik kon het ook gewoon niet. Ik heb het stap voor stap gedaan. Eerst hing ik elke dag met ze en toen wat minder en minder. Zonder Doelbewust was ik nog altijd agressief geweest en ik denk dat het steeds erger zou zijn geworden en er erge dingen hadden kunnen gebeuren. Ik heb veel gevochten man. De wijk was ook slecht. We zijn ook verhuisd. Ik heb wel gewoon nog dezelfde vrienden maar de meesten zijn ook veranderd." (Adil, 18 jaar, desister).

Het script scoort laag op statements die betrekking hebben op de *aspiratiehuishouding*. Ze dromen er nog minder dan de script-I-spelers van om met hun talenten professioneel door te breken (D30: -3). Daar is het project volgens hen niet voor bedoeld. Wel zijn zij optimistischer dan anderen over de kans op een stageplaats of een baantje dankzij het project (D3: +1). Een enkele respondent werkt als assistent-jongerenwerker om de jongere jongens training te geven of te begeleiden bij activiteiten.

"Ik loop nu al twee jaar stage bij Doelbewust. Eigenlijk mag dat niet omdat ik er al zo lang bij ben, maar dankzij Iggy hebben ze een uitzondering gemaakt." (Adil, 18 jaar, desister).

Volgens de jongens draagt het project bij aan hun zelfbewustzijn. Ze zijn van mening dat ze van jongerenwerkers leren wat goed en slecht voor hen is (D28: +1). Het project lijkt bij te dragen aan hun morele vorming.

"Bij Doelbewust gaat het vaak over respect. Er zijn ook kleinere jongens bij, ik ben een van de oudste daar. We willen de kinderen wat bijleren over respect." (Zoubir, 18 jaar, resister).

5.4 Script III: ambitieus, solitair en straat-mijdend

"Ik wil van mijn talent mijn beroep maken en trek mijn eigen plan. Ik hang niet meer buiten, omdat ik bang ben dat mijn dromen dan niet uitkomen."

Beschrijving

Jongens met dit script willen elk contact met de delinquente straatcultuur vermijden, uit angst dat ze niet zijn opgewassen tegen de groepsdruk – die ervaren zij als een bedreiging. Deze jongens zijn graag op zichzelf en ze zijn gericht op hun eigen talentontwikkeling en toekomst. Ze willen van hun sportieve en artistieke talenten hun beroep maken. Ze menen dat ze daarom afstand moeten nemen van jongens die zich met criminaliteit bezighouden.

Ze hechten weinig waarde aan de sociale aspecten en de sfeer van het project. Zo zijn bijvoorbeeld de jongerenwerkers veel minder voorbeeldfiguren voor hen. Ze beschouwen andere deelnemers niet als hun vrienden. Voor dit script is de typering 'straat-mijdend, ambitieus en solitair' gekozen.

Kenmerkende uitspraken

Nr.	Statements	Script I	Script II	Script III	Script IV	Script V
D30	Ik wil van mijn artistieke/sportieve talent mijn beroep maken.	-1	-3	+3	+3	+1
B5	Als ik goed wil worden bij het project, moet ik afstand nemen van vrienden die het slechte pad opgaan.	+3	-2	+3	-2	-1
C18	Iedereen krijgt gelijke kansen bij het project.	1	+3	+2	+1	+2
A19	Door het project denk ik beter na voordat ik iets doe.	+2	+1	+2	-1	-2
D7	Ik leer bij het project mijn sterke en zwakke kanten beter kennen.	0	+1	+2	-1	+1
A32	Ik leer bij het project beter met tegenslagen om te gaan.	0	0	+2	-1	0
A25	Sinds ik bij het project ben, ga ik beter met anderen om.	-1	-2	-2	-1	-2
C34	Ik ben blij dat ik bij het project fouten mag maken.	0	0	-2	+1	+3
D9	Door het project denk ik vooral aan dingen waar ik goed in ben.	0	-1	-2	0	-1
B11	De jongens bij het project zijn vrienden.	0	+2	-2	0	+1
B27	De sfeer bij het project is voor mij belangrijker dan de activiteit zelf.	0	0	-3	0	0
D10	Wat ik bij het project leer, is belangrijker voor mijn toekomst dan wat ik op school leer.	-3	-2	-3	-3	-2

Tabel 5.5: Kenmerkende uitspraken script III

Een toekomstgericht script

Voor jongens met dit script werkt het project het sterkst in op hun *aspiratiehuishouding*. Ze zien R-Newt en Doelbewust als een opstap naar een sportieve of artistieke carrière (D30: +3). Ze willen graag hun talenten verder ontwikkelen en dromen ervan beroemd en rijk te worden, zoals de ambitieuze dj Morris van R-Newt (23 jaar, desister):

“Ik wil graag beroemd worden. Met mijn reptielen of als dj, dat maakt mij niet uit, als ik maar beroemd ben. Dan heb ik meer *chickies*. Dan neem ik een villa voor de mooie vrouwen en dan kan ik mijn broers jaloers maken. Dan zeg ik: “Hé ga eens weg hier, jij bent voor Ajax.” Zet ik een bord neer: Verboden voor Ajaxieden.”

Jongens met een straat-mijdend script geloven sterker dan anderen dat ze hun doelen kunnen bereiken omdat ze het zelf graag willen (D31: +1), en ze hechten er relatief veel waarde aan dat ze hun zwakke en sterke kanten leren kennen (D7: +2). Ze denken door het project meer kans te maken op een passende opleiding, een stage of baantje (D3: +1). En ondanks dat school voor hen belangrijker is dan het project (in weerwil van de gerichtheid op sportieve en artistieke talenten), zeggen ook deze scriptvolgers daar weinig te leren. Gezien de ambities van de jongens is het opmerkelijk dat ze niet zeggen te focussen op waar ze goed in zijn (D9: -2). Ze willen graag vooruitkijken, maar ze vinden dat ze daarvoor nog te veel problemen hebben. Zo vertelt de ondernemende Harry (23 jaar, resister) als representant van dit script dat hij bij de dag leeft.

“Ik leer wel bij R-Newt mijn sterke en zwakke kanten beter kennen, en ze geven er extra aandacht aan. Die zwakke punten die kun je gaan verbeteren en die sterke punten zijn al sterk, die kunnen alleen nog maar beter worden. (...) Hier bij R-Newt leer je dingen die heel belangrijk zijn voor in je leven, die je moet gebruiken in je dagelijkse privéleven. (...) Kijk, als MJ Music [een startende onderneming van de respondent, MK] groot wordt, dan heb ik geen tijd meer voor andere dingen. En ik weet dat ik dan eindelijk bekend ga worden. Maar de toekomst, een gezin of zo? Tja ... het is niet dat ik daar niet over na wil denken, maar er zijn nog te veel dingen waar ik aan moet werken. Eerst dingen op een rijtje hebben en dan pas kan ik weer verder kijken.”

De deelnemers met dit script scoren neutraal op het statement dat het project bijdraagt aan meer zelfvertrouwen (D16: 0).

“Of ik door R-Newt meer zelfvertrouwen krijg? Mmmm ja, bepaalde dingetjes wel ja. Sommige dingen weer niet, maar daar heb ik altijd veel problemen mee gehad. Het lijkt er niet echt op dat het nu beter gaat. Het komt niet door de mensen van hier hoor.” (Morris, 23 jaar, desister).

Hoewel de jongens de ambitie delen om van hun artistieke en sportieve talent hun beroep te maken, zeggen ze weinig bij te leren op artistiek of sportief gebied (A22: 0). Ten aanzien van de *impressiehuishouding* scoren ze hoger op een aantal statements die naar het versterken van weerbaarheid en impulsiviteit verwijzen. De jongens vertellen dat ze niet meer op straat rondhangen omdat ze bang zijn dat ze zichzelf in moeilijke situaties niet kunnen beheersen.

“Ik hang nooit meer op straat. Ik weet wat er kan gebeuren. Ik ken me eigen heel goed, ik weet wanneer ik echt heel boos kan worden. Ik maak het liever goed dan te vechten en zo. Ik weet niet wat de schade is dan. Je gaat dan steeds meer achteruit, dan ga je gewoon op straat leven, dat is niet wat ik wil. (...) Die lui op straat zijn jongens die criminelen zijn, die zijn altijd wel iets van plan. Er zijn bijna geen groepen waar niks in hun hoofden spookt. Vroeger was ik veel ruiger, maar het heeft gewoon niks met mij te maken, ik ben niet zo’n straatjongen.” (Harry, 23 jaar, resister).

Wel zijn ze van mening dat ze door deelname aan het project minder impulsief zijn geworden (A19: +2) en beter met tegenslagen kunnen omgaan (A32: +2). Ook zijn ze positiever dan de andere scriptspelers over hun gedragsverandering (A14: 0). Volgens straatmijder Myron van Doelbewust (20 jaar, resister) helpt het project om op het rechte pad te blijven:

“Ik denk dat daarom Doelbewust is ontstaan, om jongens in buurten als Hambaken, en Boschveld, Oost, om die van de straat te houden door middel van voetbal. Ja, er zijn een paar voorbeelden van jongens die echt goed de verkeerde kant op zouden gaan. En door Doelbewust besepte ik dat het de verkeerde kant op zou kunnen gaan. Ik was nog de rustigste van de groep. Het doel is voornamelijk om ons van de straat te houden.”

Typisch voor dit script is dat het laag scoort op de sociale aspecten van het project. Deze jongeren mijden de straat, maar ontkennen dat deelname aan het project nieuwe vriendschapsrelaties oplevert (B11: -2). Ze zijn erg op zichzelf gericht, zoals representant Morris (23 jaar, desister) over zijn *relatiehuishouding* vertelt:

“Ik vertrouw niemand meer op straat. Mijn vader zei altijd, je moet mensen niet vertrouwen. Je weet nooit hoe mensen zijn, misschien heel slim of misschien zijn ze slechte dingen aan het doen en zo. Of iemand die het gewoon slim speelt, heel normaal, maar dan ... dan stuurt die je in het slechte pad. Ik vertrouw dus niemand op straat. Ik heb altijd veel problemen gehad, op straat en met mijn ouders en op school en zo. Ik ben weleens bang dat er iets misgaat bij mij. (...) Ik denk nu aan mijn eigen, aan mijn eigen werk en mijn eigen toekomst. Ik wil iets bereiken dat ik zelf heel graag wil. Ik heb niemand die ik vertrouw.”

De jongens zijn er in vergelijking met de andere jongeren ook minder gevoelig voor dat anderen trots op hen zijn (B21: -1). Ze hechten meer waarde aan een beloning voor hun prestaties dan aan complimenten (C26: -1).

“Ik hoef niemand te hebben die trots op me is. Dat vind ik zo kinderachtig.” (Harry, 23 jaar, resister).

Deze ambitieuze maar solitaire groep wijkt af van alle andere scripts omdat deze jongens als enigen geen vertrouwen hebben in jongerenwerkers (B15: -1). Meedoen aan het project levert hun geen relaties, maar wel veel positieve emoties op. De *emotiehuishouding* wordt blijkbaar geraakt als de deelnemers de competities als ‘eerlijk’ ervaren (C18: +2), en de successen hen naar eigen zeggen stimuleren om door te zetten (C20: +1). Maar vooral is het een uitlaatklep, waarbij ze te kennen geven meer een kick te krijgen van wedstrijden en *battles* dan van de trainingen (C2: +1).

“*Breakdance* is mijn uitlaatklep. Het geeft me gewoon een goed gevoel om te dansen zeg maar, en dat ik dat kan laten zien aan de mensen zeg maar, en die vinden dat ook vet om te zien. Die vinden de show geweldig, en dat geeft me nog een beter gevoel voor de volgende show. Anders krijg je toch alleen maar negatieve verhalen. (...) Optredens en *battles* kun je niet vergelijken met de trainingen. Optredens zijn gaaf en een *battle* tegen iemand is zeker ook gaaf. Een optreden of *battle* geeft een iets grotere kick dan de workshops, omdat je dan aan het trainen bent.” (Morris, 23 jaar, desister).

Het is niet zozeer het applaus waar ze op kicken (C33: -1), als wel dat ze ervan genieten dat ze publiek kunnen vermaken en, vanaf afstand op het podium, invloed hebben op de sfeer.

“Dat je ziet aan mensen dat ze het geweldig vinden. Mensen dansen mee en gaan los. Ze doen allemaal dingen met elkaar en de sfeer is goed. Dan weet je dat je mensen vermaakt en dat is belangrijk.” (Harry, 23 jaar, resister).

Ze vinden het minder belangrijk dan anderen dat ze in het project fouten mogen maken (C34: -2). Ook hierin is het script uniek.

5.5 Script IV: autonoom, zelfverzekerd en straat-loyaal

*"Ik ga het maken, hoe dan ook. De straat is mijn wereld, ik moet mijn vrienden trouw blijven."*⁴⁰

Beschrijving

Jongens met dit script hechten veel waarde aan kick- en succeservaringen die ze opdoen in de projecten. Zij zien zichzelf als 'sterren', zijn zelfingenomen en willen graag erkenning voor hun prestaties. Ze krijgen een kick van applaus. Ze doen mee omdat ze vinden dat het project een impuls is voor hun artistieke of sportieve talenten. De meest kenmerkende uitspraak van deze scriptdragers is dat ze van hun artistieke of sportieve talenten hun beroep willen maken. Ze denken dat de projecten daarbij kunnen helpen.

Voor dit script is ook de typering 'straat-loyaal' gekozen omdat deze jongens het niet nodig vinden om te breken met vrienden uit de delinquente straatcultuur, ook niet als voorwaarde om artistiek door te breken. Ze zijn optimistisch over hun zelfredzaamheid. Om die reden passen de termen 'autonoom' en 'zelfverzekerd' bij dit script.

Kenmerkende uitspraken

Nr.	Statements	Script I	Script II	Script III	Script IV	Script V
D30	Ik wil van mijn artistieke/sportieve talent mijn beroep maken.	-1	-3	+3	+3	+1
B15	Ik vertrouw de jongerenwerkers bij het project.	+2	+2	-1	+3	+1
C20	Wat ik bij het project heb bereikt, stimuleert mij om ermee door te gaan.	0	+2	+1	+2	0
A22	Bij het project ontwikkel ik mijn artistieke/sportieve talenten.	-1	-1	0	+2	-1
B21	Ik wil mijn best doen, zodat mensen om wie ik geef trots op me zijn.	+2	0	-1	+2	+1
B4	De jongerenwerker bij het project is een positief voorbeeld voor mij.	+2	+2	0	+2	+3
D23	Door het project kies ik er bewust voor geen verkeerde dingen te doen.	+1	0	0	-2	-2
A12	Bij het project leer ik wat ik kan doen als ik boos word.	-1	-1	-1	-2	0
B5	Als ik goed wil worden bij het project, moet ik afstand nemen van vrienden die het slechte pad opgaan.	+3	-2	+3	-2	-1
A14	Ik ben door het project veranderd.	-1	-2	0	-2	-3
D10	Wat ik bij het project leer, is belangrijker voor mijn toekomst dan wat ik op school leer.	-3	-2	-3	-3	-2
C24	Ik vind dat ik bij het project beloond moet worden als ik goed presteer.	-3	-1	+1	-3	+2

Tabel 5.6: Kenmerkende uitspraken script IV

⁴⁰ Dit script wordt op 1 respondent na door R-Newt-deelnemers vertegenwoordigd (zie paragraaf 5.7).

Een talent- en prestatiegericht script

De jongens die dit script vertegenwoordigen, zijn in de projecten sterk op hun persoonlijke talentontwikkeling en prestaties gericht. Zowel in de impressie-, relatie-, emotie- als de *aspiratiehuishouding* scoort het script hoog op statements die verwijzen naar artistiek en sportief succes, in het heden en de toekomst (A22: +2, B21: +2, C20: +2, D30: +3,). Voor deze deelnemers draagt het project minder bij aan sociale vaardigheden, weerbaarheid of gedragsverandering (A14: -2), en van minder agressie is al helemaal geen sprake (A12: -2). De feedback van de jongerenwerkers moet volgens deze jongeren vooral gericht zijn op het talent, niet op gedrag.

“Ze moeten me niet op mijn karakter corrigeren of zo. Ik ben wie ik ben. (...) Ze zijn hier om me verder te helpen met mijn talent toch?” (Demian, 16 jaar, desister)

“Op het moment dat ik een beetje resultaat zie van mezelf word ik al tevreden en zie ik: hé, ik kan het wel. Ik heb ook vaak genoeg gehad dat gasten me uitlechten en dat ze me probeerden te dissen, dat ze zoiets hadden van: *what the fuck*, graffiti laat je aan professionals over. Maar tegenwoordig word ik altijd gevraagd. Het is jezelf oppakken en doorgaan. Het is gewoon talent, je hebt het en je moet het gewoon ontdekken.” (Body, 23 jaar, desister).

“De toegevoegde waarde van het project is dat ik ontdekt heb dat ik verbaal best wel sterk ben. Ik ontdekte door het project dat ik een goede presentator ben en goed ben in debatteren. Mijn tante zei toen ik vier was al: jij wordt president of een crimineel omdat je in beide gevallen verbaal sterk moet zijn, haha!” (Don, 22 jaar, resister)

Over het stoppen met criminaliteit vertellen twee jongens van R-Newt dat niet zozeer hun deelname aan het project, maar bepaalde levensgebeurtenissen en andere mensen in hun omgeving hier een belangrijke rol in hebben gespeeld.

“Mijn *turning point* is geweest dat ik vader ben geworden. Ik heb veel foute dingen gedaan. Posing tot moord, vijfvoudig. Overvallen, inbraken. Ik was niet te houden nee, ik luisterde naar niemand, echt naar niemand. Ik doe mijn best zodat ik mijn kinderen een goede toekomst kan geven.” (Armando, 26 jaar, recidivist).

“Ik zou niet willen dat mijn moeder mij moet begraven, of dat ik weer moet vastzitten... Elke dag in een hokje zitten, wat heb je eraan? Ik heb vooral geleerd van de fouten van anderen. Ik heb het gezien van een neef en van een vriend van de straat. Dus waarom zou ik dezelfde fout maken? Ook op straat leren is belangrijk voor je toekomst. Ik heb ook fouten gemaakt, ik ben ook met de verkeerde mensen omgegaan. Ik ben nog wel in hun omgeving, maar ik hoef niet per se aan dingen mee te doen. Dus als mensen zeggen: “‘Kom, ga mee een bank overvallen’ of zo, dan zeg ik: “Mmm, nou nee, doe maar niet!” (Pedro, 28 jaar, desister).

Voor de *relatiehuishouding* is de sterke band met jongerenwerkers cruciaal (B15: +3, B4: +2). Of de andere deelnemers hun vrienden zijn, laten ze in het midden (B11: 0), maar ze ervaren het project wel als ‘een familie’.

“Als ik jongerenwerkers iets vertel, vertrouw ik erop dat het persoonlijk blijft. Ik heb gewoon een goede band met sommige jongerenwerkers, en ik ken ze ook al van vroeger. Het voelt wel thuis daar. Ik heb hier veel mensen om me heen waar ik steun bij kan halen.” (Mimoun, 16 jaar, recidivist).

"Wat dat betreft heeft R-Newt wel iets van een familie. Het is gewoon, mensen die ik ken en met dingen bezig zijn waar je van houdt, dus daar ben ik wel dankbaar voor." (Body, 23 jaar, desister).

In sociaal opzicht is het project een aanvulling maar geen vervanging voor de straat en hun vrienden daar. Ze proberen hun straatvrienden wel positief te beïnvloeden. Maar ze voelen zich niet verantwoordelijk voor andermans keuzes. Sommigen zijn zich er wel van bewust dat de omgang met 'foute vrienden' risico's met zich meebrengt, maar ze vinden zelf dat ze ertegen opgewassen zijn.

"Ik ken wel jongens die verkeerd bezig zijn, maar dan probeer je hun ook te stimuleren" (Body, 23 jaar, desister).

"Ik ken genoeg mensen die nog in die omgeving zitten daar en met wie het niet zo lekker gaat. Dan ga ik het met ze erover hebben. Het kan toch anders, snap je. Maar wat zij doen op hun eigen tijd is niet mijn probleem." (Pedro, 28 jaar, desister).

"Ik ga nog steeds met dezelfde jongens om met wie ik van kinds af aan omga. En sommige jongens doen nog steeds een beetje raar, maar ik ga niet minder met ze om, of meer. Het is wel dat ik meer oppas, maar verder is er niks veranderd." (Demian, 16 jaar, desister).

"En ja, soms lokt dat je toch wel ... jij werkt hard voor je geld en hun hebben misschien binnen een maand een nieuwe auto verdiend met niksdoen... je snapt wat ik bedoel. En ja dat lokt soms wel, maar dan moet je gewoon sterk in je schoenen staan." (Armando, 26 jaar, recidivist).

Met het oog op de *emotiehuishouding* ervaren deze jongens tijdens de wedstrijden en *battles* plezier, trots, succes en zelfvertrouwen. Ze vertellen hoe bezig zijn met muziek en *breakdance* een uitlaatklep voor hen is (C8: +1) en succeservaringen hen stimuleren om door te zetten (C20: +2).

"Op het moment dat ik op het podium sta, heb ik de microfoon vast. Mensen luisteren naar mij en het is een heerlijk gevoel om applaus te krijgen. Je bloeit daar gewoon van op." (Don, 22 jaar, resister).

"Op moeilijke momenten is graffiti echt een uitlaatklep voor mij. Je kan je gevoelens kwijt, je kan je ei kwijt. Je kan laten zien wat echt met jou te maken heeft en waar je echt mee bezig bent en wat jouw mening is." (Body, 23 jaar, desister).

"Ja fuck, die shit heb ik achterwege gelaten. Ik ben gaan rappen en me in andermans teksten gaan verdiepen en heb het omgezet naar mijn eigen raps. Je kan niks oplossen door iemand in elkaar te slaan, daar zitten gevolgen aan weet je. Maar als je je boos maakt en een rap maakt, dan lucht dat op weet je. Ik heb gezegd wat ik moet zeggen en daar zit geen gevolg aan." (Mimoun, 16 jaar, recidivist).

"Ik weet niet, ik vind het gewoon fijn als mensen trots op me zijn snap je? Dus uuuhhh, het geeft een soort van fijn gevoel en dan ben ik blij. Ik ben blij als mensen blij zijn. Dan ben ik meestal ook blij." (Demian, 16 jaar, desister).

"Ik vind het veel leuker om zelf initiatieven op te zetten in plaats van dat jongerenwerkers het voor jou doen. Dan heb je het zelf gedaan, dat geeft meer voldoening. (...) Ik ben al 22 en heb nog steeds geen diploma, maar ik hoop dat mijn vader nu toch trots op me is omdat ik nu niet meer zo veel op straat ben en omdat ik veel debatwedstrijden win.

Bijvoorbeeld de afgelopen keer hadden we gedebatteerd en hadden ze filmpjes opgenomen. Ik kwam thuis en heb alle filmpjes aan mijn familie laten zien. Dus die waren gewoon kei-trots weet je wel.” (Don, 22 jaar, resister).

Jongens met dit script dromen ervan om met hun artistieke en sportieve talenten door te breken (D30: +3) en zijn sterk autonoom. Dat bepaalt in hoge mate hun *aspiratiehuishouding*. Materiële beloningen vinden ze niet nodig (C24: -3). Een typische opvatting van deze jongens is dat het leven op straat hun veel heeft geleerd. Wel zijn de meesten van mening dat uiteindelijk een opleiding en een diploma belangrijk is voor hun toekomst (D10: -3).

“Ik heb op straat tien keer zo veel geleerd als hier, of op school, weet je wel. En dat maakt wie ik ben, weet je wel. Die ervaring is voor mij best wel prijzig.” (Don, 22 jaar, resister).

“Je bent hier om positieve dingen te doen. Je moet dankbaar zijn dat ze jou die kans gunnen. Dus ik vind niet dat ik ook nog beloond moet worden als ik iets goed doe. Dat wordt juist van jou verwacht, dat je goeie dingen presteert, waarom zouden ze je anders helpen? Het gaat allemaal om aandacht krijgen, en liefde. Daar draait het voor mij om.” (Armando, 26 jaar, recidivist).

“Ik heb alles zelf voor elkaar gekregen, zonder hulp dus. Ik ben met niks begonnen en heb zelf alles opgebouwd. Tuurlijk, ik heb dingen gedaan die niet kunnen, het was meer uhh ... nood laat maar zeggen. Er waren genoeg kansen om op straat te blijven hangen, maar ik dacht altijd aan de toekomst. Dat is eigenlijk mijn droom, in principe gewoon goed gaan leven, goed gaan werken, een huis. En gewoon dingetjes, het hoeft niet veel te zijn.” (Pedro, 28 jaar, desister).

“Ik wil eerst school afmaken. Omdat muziek een hele moeilijke wereld is en de kans heel klein is dat je er uiteindelijk echt komt.” (Bastiaan, 15 jaar, resister).

“Een diploma zorgt ervoor dat je iets hebt om op terug te vallen. Stel, ik word profvoetballer en ik ga mijn benen breken. Dan kan ik nog altijd met mijn diploma ICT'er worden. Ik wil later muziekproducer worden en een gezin. Gewoon, gewoon, gewoon een vrouwtje en leuke kinderen, gewoon.” (Demian, 16 jaar, desister).

“Je moet iets belangrijks in je leven vinden waarvoor je wilt leven en dat ook gewoon doen. Het is wel echt heel fijn zeg maar, dat je de mogelijkheden krijgt zeg maar. Dus je moet alle kansen pakken. R-Newt geeft je een zetje in de rug en stimuleert je eigenlijk. Maar school is belangrijker omdat je je meer kunt verdiepen in een bepaald vak. En bij R-Newt leer je, als je het niet van thuis hebt meegekregen, de basis.” (Body, 23 jaar, desister).

5.6 Script V: onbezorgd, affectie-zoekend en straat-naïef

“Ik heb het hier naar mijn zin. Ik kom hier om met mijn vrienden te voetballen. We oefenen elke dag op straat. Er is niks aan de hand in de wijk. Er is geen gevaar of zo”⁴¹

Beschrijving

Typerend voor jongens met een straat-naïef script is dat het project voor hen vooral een veilige speel- en ontmoetingsplaats is waar ze van hun fouten mogen leren. Ze vinden het

⁴¹ Het straat-naïeve script is alleen bij Doelbewust gevonden (zie paragraaf 5.7).

belangrijk om op een ontspannen manier en onbezorgd hun vrije tijd door te brengen, onder de beschermende begeleiding van jongerenwerkers.

De jongens zijn zich niet bewust van negatieve invloeden van 'de straat'. Ze zeggen dat ze door deelname aan het project zelfs meer tijd op straat doorbrengen, om extra te trainen. Ze zijn zich niet bewust van 'foute vrienden' of andere risico's. Ze vinden dat ze zich in het project hetzelfde gedragen als op straat. Vandaar dat de termen 'straat-naïef, onbezorgd en affectie-zoekend' als typering zijn gekozen.

Kenmerkende uitspraken

Nr.	Statements	Script I	Script II	Script III	Script IV	Script V
C34	Ik ben blij dat ik bij het project fouten mag maken.	0	0	-2	+1	+3
B4	De jongerenwerker bij het project is een positief voorbeeld voor mij.	+2	+2	0	+2	+3
C24	Ik vind dat ik bij het project beloond moet worden als ik goed presteer.	-3	-1	+1	-3	+2
A17	Ik vind het belangrijk dat ik bij het project gecorrigeerd word als ik iets verkeerd doe.	0	0	0	+1	+2
C2	De optredens en battles geven mij meer een kick dan de repetities en workshops.	-2	-1	+1	0	+2
C18	Iedereen krijgt gelijke kansen bij het project.	+1	+3*	+2	+1	+2
A25	Sinds ik bij het project ben, ga ik beter met anderen om.	-1	-2	-2	-1	-2
D10	Wat ik bij het project leer, is belangrijker voor mijn toekomst dan wat ik op school leer.	-3	-2	-3	-3	-2
A19	Door het project denk ik beter na voordat ik iets doe.	+2	+1	+2	-1	-2
D23	Door het project kies ik er bewust voor geen verkeerde dingen te doen.	+1	0	0	-2	-2
A1	Sinds ik bij het project ben, hang ik minder op straat.	-2	+3*	-1	0	-3
A14	Ik ben door het project veranderd.	-1	-2	0	-2	-3

Tabel 5.7: Kenmerkende uitspraken script V

Een affectiegericht script

Voor jongens die het straat-naïeve script vertegenwoordigen, heeft het project vooral impact op de *emotiehuishouding*. Deelname levert deze groep plezier, ontspanning en gevoelens van geborgenheid op. Ze waarderen het dat de coachende jongerenwerkers sportief spel bekrachtigen en de spelers niet afwijzen als ze fouten maken. Dit is voor hen het grootste goed (C34: +3). Sergio en Pascal, twee zestienjarige resisters van Doelbewust, vertellen hoe ze in het project van hun fouten mogen leren.

"Bij Doelbewust kunnen ze heel goed positief coachen en niet de hele tijd negatief reageren als iemand een foutje maakt. Als mindere spelers fouten maken dan probeer je die weer op te peppen weet je wel, niet gaan afkraken. Kom op, je kan het!" (Sergio, 16 jaar, resister)

"Ja, we maken weleens fouten met uitschelden en zo. En daar wordt goed op gereageerd door de jongerenwerkers en de trainers. Die zeggen: fouten horen er echt wel bij. We

hebben afgesproken dat we niet schelden en vechten. We hebben een contract waar alle regels en zo in staan. Het ligt eraan met wat je uitscheldt. Je kan dan aan de kant worden gezet. Maar als je inzet daarna weer goed is, krijg je altijd pluspuntjes." (Pascal, 16 jaar, resister).

Dat wedstrijden niettemin belangrijker voor ze zijn dan trainingen (C2: +2), is terug te zien in de drang van deze jongens om te winnen. Ze willen niet alleen voor goed gedrag, maar ook voor hun prestaties worden beloond (C24: +2). Ze hechten aan de welverdiende uitstapjes of een plaats in 'de selectie'.

"Trainingen zijn meestal saai. Als we partijtjes doen is het wel leuk. Kun je winnen en zo. Punten pakken." (Najim, 14 jaar, first offender).

"Bij ORKA [de reguliere voetbalclub, MK] is het wel belangrijk dat we winnen. En als we winnen motiveert dat om extra goed te trainen. Maar bij Doelbewust heb ik dat niet zo heel erg. Maar als ik eerlijk ben, succes is wel belangrijk voor mij. Ik win liever echt de wedstrijd dan de *fair play*-bokaal. Als we het goed doen, krijgen we uitwisselingen om tegen andere wijken te spelen. Of een uitje naar Walibi. Dat is echt vaak, acht keer per jaar of zo, als wij ons goed gedragen." (Sergio, 16 jaar, resister).

De jongens hechten aan gelijkheid (C18: +2). Ze vinden het belangrijk dat er in het project veel respect is voor diversiteit, zoals Sergio het verwoordt:

"Ik vind het beter dan in de maatschappij, want ja, als je naar de Nederlanders kijkt, die beginnen ook meer die buitenlanders te haten. En die haat moet minder worden, vind ik. Ik vind dat iedereen gelijk is. Respect. Met voetballen gaat dat gewoon wel beter, donkere jongens, Marokkanen en Nederlanders, alles door elkaar. Dat gaat hier gewoon goed." (Sergio, 16 jaar, resister).

Ten aanzien van de *relatiehuishouding* draait het in dit script om teamwork. Ze zijn enthousiast over het project omdat ze met andere jongens, die ze als vrienden beschouwen, kunnen voetballen (B11: +1). Ze leren in het project dat ze niet met criminele jongens moeten omgaan, maar ze maken zich daar niet druk om.

"Ik hoef geen afstand te nemen van verkeerde vrienden. Die heb ik niet." (Najim, 14 jaar, first offender).

"Met verkeerde vrienden omgaan? Dat gebeurt sowieso niet. Ik ken wel mensen die dat doen. Ik weet wel wat ik doe." (Pascal, 16 jaar, resister).

"Ik hoef geen afstand te nemen van vrienden die verkeerde dingen doen, want dat ligt aan mijn vrienden, niet aan mij. Hun keuzes zijn niet van mij. Het zijn nog steeds mijn vrienden." (Maati, 12 jaar, resister).

Dit script scoort het hoogst van allemaal op de relatie met jongerenwerkers, die rolmodellen voor hen zijn (B4: +3), niet vanwege hun voetbaltalent maar door hun gedrag en karakter.

"Voor al Charly is mijn voorbeeld. Hij heeft humor en hij is een goeie man. Ik vertrouw hem. Hij weet eigenlijk alles van mij. Hij komt ook weleens thuis op bezoek. Ja, hij weet wie mijn ouders zijn. Heeft hij gewoon kennis mee gemaakt." (Sergio, 16 jaar, resister).

"Ja, Iggy is wel een positief voorbeeld. Altijd goed gedrag. En als je iets doet is hij meestal niet boos. Hij helpt graag andere mensen." (Ibrahim, 12 jaar, first offender).

"Iggy vindt dat ik altijd respect voor hem moet hebben, maar soms geeft hij mij ook geen respect en dan gaan we discussiëren en dat botst soms en komen er meestal heftige discussies, maar meestal win ik. Voor jongerenwerkers heb ik toch wel respect. Voor leraren totaal niet. Behalve voor de meneer van Engels. Die heeft stijl. Die neemt het gewoon vaak voor me op. Die zei in de vergadering: "Ik vind Chalid een goeie leerling", en toen zei de rest: "Huh? Bij mij doet hij alleen maar schreeuwen." (Chalid, 17 jaar, desister).

Hun *impressiehuishouding* draait hoofdzakelijk om voetbal. Veel op straat zijn betekent voor hen veel voetballen, zelf hebben ze geen associaties met 'hangen'. Ze zeggen 'te blijven wie ze zijn' en scoren dan ook het laagst op het statement dat deelname aan het project hen heeft veranderd (A14: -3).

"Ik háng niet op straat hoor. Ik ben daar aan het voetballen." (Maati, 12 jaar, resister).

"Ik ben juist níét minder op straat, ik wil ook buiten voetballen, daar in de Cruijff-court. Ik woon ertegenover, daar bij de benzinepomp." (Ibrahim, 12 jaar, first offender).

"Ik ben het er niet mee eens dat ik door Doelbewust minder op straat hang. Ik hang natuurlijk weleens op straat. Wel minder dan vroeger. Ik doe nou maatschappelijke stage. Train op woensdag en vrijdag bij mijn eigen club." (Chalid, 17 jaar, desister).

Ze vinden het vooral belangrijk dat jongerenwerkers hen corrigeren als ze iets verkeerd doen (A17: +2), maar het liefst op het gebied van voetbal. Wel vinden de jongens het goed dat de jongerenwerkers ook coachen op 'goed gedrag' en 'respect hebben'.

"Of ik veranderd ben? Ik doe gewoon ... normaal. Ik vind het wel fijn dat je bij Doelbewust gecorrigeerd wordt als je verkeerde dingen doet. Als ik de bal verkeerd doe aannemen, dan zegt Iggy dat ik dat kan ontwikkelen." (Ibrahim, 12 jaar, first offender).

"Mijn gedrag is hetzelfde. Niet dat ik slecht was ... beter kan wel. Ja tuurlijk, je leert hier wel iets. Ik word er niet slechter van. Maar ik blijf wie ik ben. Ik word geen ander mens of zo." (Pascal, 16 jaar, resister).

"Als ik niet tegen mijn verlies kan dan doe ik uhh schelden ... uhhh op de scheidsrechter en zo. Dan doe ik boos worden. En dan leer je bij Doelbewust uhh ... van uhh ... beetje rustig aan doen. Respect leer je dan. Gewoon netjes zijn en respect hebben voor elkaar. Niet schelden en geen gekke dingen doen op straat en zo." (Najim, Doelbewust, 14 jaar, first offender).

"Ja, corrigeren is wel belangrijk. Daar leer je van. Bijvoorbeeld, ik doe iets verkeerd, maar ik weet niet wat ik verkeerd doe. Als ik het weet kan ik me daaraan houden. Sommige jongens doen bijvoorbeeld *slidings*, maar dat mag hier niet. Dat is hier te gevaarlijk. Dan zeggen ze gewoon 'hé, dat was niet de afspraak'. En als je je dan goed aan de regels houdt mag je naar het stedelijk team. Dat ligt niet aan voetbal maar aan gedrag." (Maati, 12 jaar, resister).

Hoewel de deelnemers laag scoren op statements die te maken hebben met weerbaarheidsvaardigheden, zeggen ze dat ze in het project wel leren om zich te beheersen (A19: -2). De oudere spelers met dit script vinden dat de coaching op regels ook pedagogisch werkt. Zij geven de voorkeur aan een autoritaire aanpak. Sergio (16 jaar, resister) is zo'n jongen die zich blijkbaar goed bewust is van de pedagogische doelstelling van het project, nu hij er achteraf op terugkijkt.

"Doelbewust is puur om kinderen van slechte dingen af te houden. Kinderen op het rechte pad te houden. Doelbewust is een soort heropvoeding zal ik maar zeggen, maar dat weet je niet als je jong bent. Ik kwam puur om te voetballen. Ik was nog te jong om slechte dingen te doen. En ik zag het ook eigenlijk niet, ik zag geen gevaar in de wijk. (...) Ik vind het wel goed dat Osama best streng is. Want als je te soft doet, gaan ze een beetje met je spelen. Vooral voor die jonge kleine buitenlanders is dat wel nodig ja. En sommige kinderen krijgen weleens een bevestiging, waardoor ze heel raar worden. (...) Ik was snel op mijn teentjes getrapt bijvoorbeeld als iemand een grapje maakte, een discriminerende grap, zwarte aap of zo weet je wel, dan kon ik daar heel boos om worden. Ik heb niet heel veel gevochten of zo maar wel heel veel ruzie gehad. Ik was heel agressief, dan sloeg ik weleens mensen. Nu niet meer hoor. Doelbewust heeft dat wel een beetje afgeleerd. Ik heb wel geleerd wat ik moet doen als ik boos ben. Ik leerde ook wel beter met tegenslagen om te gaan." (Sergio, 16 jaar, resister).

Deze groep is niet bewust bezig met het vermijden van 'verkeerde dingen' (D23: -2). Ook scoren ze lager dan anderen op zelfvertrouwen (D16: -1). Illustratief voor de *aspiratiehuishouding* is het volgende gespreksfragment met Chalid (17 jaar, desister):

"Ik wil gewoon met een Marokkaans meisje trouwen. Dat is niet voor mijn geloof, maar dat is gewoon mijn voorkeur. Ik hou van Marokkaanse meisjes. Misschien wil ik wel één dochter, maar voor de rest wil ik allemaal zoons. Ik wil wel veertien kinderen. Ik wil een elftal met drie wissels, en dan ben ik de coach."

Interviewer: "En als een van je zonen wordt opgepakt, en de politie staat aan de deur, wat doe je dan als vader?"

Chalid: "Weet ik niet, ik kom altijd voor mijn zoon op."

Interviewer: "Deed jouw vader dat ook?"

Chalid: "Jawel, maar hij is nooit tevreden."

Interviewer: "Met wat niet dan?"

Chalid: "Met school bijvoorbeeld. Bij hem moeten het allemaal tieners zijn. Presteren op school is het allerbelangrijkste voor hem. Ik heb allemaal voldoende, alleen een 5,4 voor maatschappijleer. Maar dan blablabla, die moet ook voldoende, blablabla ... ik krijg dan altijd ruzie met mijn vader."

Interviewer: "Wie is je grote voorbeeld?"

Chalid: "Badr Hari. Hij is in Nederland geboren en getogen maar komt met kickboksen uit voor Marokko, dat vind ik nog wel het beste aan hem. Dat zou ik ook doen. Het is een soort van trots dat je je eigen land mag verdedigen."

Interviewer: "Waarom is hij nog meer je voorbeeld?"

Chalid: "Veel meisjes en geld verdienen."

Interviewer: "Wil je later worden zoals hij?"

Chalid: "Nee, als Bill Gates."

Interviewer: "Ben je goed met computers dan?"

Chalid: "Nee, ik wil alleen het geld. 12 miljard is niet verkeerd. Dat zou wel mooi zijn. Zo van, laat ik even 100 euro pinnen. Was ik maar 18. Ik wil onafhankelijk zijn van mijn ouders. Rekeningen zelf betalen, je mag abonnementen doen. Maar dan moet je wel een baan hebben. Anders kun je je ziekenfonds niet betalen."

Interviewer: "Hoe gaat het op school?"

Chalid: "Eerst zat ik op de basisschool, acht jaar. Ik kreeg vmbo-advies. Volgend jaar examen en dan kom ik op niveau 2 van het mbo terecht. Ik ben van plan door te studeren, naar het hbo."

Relatief veel jongens met een straat-naïef script streven irrealistische doelen na. Een professionele voetbalcarrière vinden ze een aantrekkelijk perspectief, maar ze beseffen ook wel – in tegenstelling tot de jongens met een straat-loyaal en straat-mijdend script – dat de kans klein is om bijvoorbeeld gescout te worden en door te breken. Daarom vinden de

meesten het behalen van een diploma belangrijk. Een enkeling wil later op het hbo studeren of hoger.

"Ik wil altijd al graag profvoetballer worden, maar de kans is heel klein." (Sergio, 16 jaar, resister).

"Ik wil eerst een diploma halen want dan kun je daarna rijk worden. Ik wil advocaat worden." (Maati, 12 jaar, resister).

5.7 De scripts vergeleken

In de voorgaande paragrafen is aan de hand van vijf scripts een beeld geschetst van de vijf karakteristieke meningen binnen de onderzoekspopulatie. In de vergelijking die nu volgt, kijk ik eerst naar de overeenkomsten tussen de scripts. Bij de verschillen gaat het vervolgens om de impact op de vier huishoudingen en om de (al dan niet) veranderende attitude tot 'de straat' en om het vermogen weerstand te bieden aan criminaliteit.

Overeenkomsten tussen de vijf scripts

Alle scripts scoren positief op statement C18: 'Iedereen krijgt gelijke kansen bij het project.' Dat alle deelnemers dit unaniem een belangrijk aspect vinden, zegt iets over de 'ongelijkheid' die zij buiten het project ervaren. Uit de verhalen van de jongens blijkt dat ze zich achtergesteld of afgewezen voelen, bijvoorbeeld op school. Ze zijn het ook met elkaar eens over de stelling dat jongerenwerkers een goed voorbeeld zijn (B4). Het belang van de relatie met de jongerenwerkers komt in veel uitspraken terug, met uitzondering van de deelnemers met het straat-mijdende script (zie paragraaf 5.4).

Nr.	Consensus-statements (positief)	Script I	Script II	Script III	Script IV	Script V
C18	Iedereen krijgt gelijke kansen bij het project.	+1	+3	+2	+1	+2
B4	De jongerenwerker bij het project is een positief voorbeeld voor mij.	+2	+2	0	+2	+3
B15	Ik vertrouw de jongerenwerkers bij het project.	+2	+2	-1	+3	+1

Tabel 5.8: Overeenkomsten tussen de scripts op statements met positieve scores

De vijf scripts scoren allemaal overtuigd negatief op statement D10 (zie de navolgende tabel 5.9): 'Wat ik bij het project leer, is belangrijker voor mijn toekomst dan wat ik op school leer.' Een diploma is volgens alle jongeren een voorwaarde om het in de toekomst 'te kunnen maken'. De prestatiegerichtheid van de meritocratische ideologie, zoals besproken in hoofdstuk 2, lijkt binnen alle scripts te resoneren. Uit gesprekken blijkt dat de jongens ambivalent zijn over de waarde van hetgeen ze op school leren, maar het behalen van 'het papiertje' is volgens hen een voorwaarde om aan werk te komen en te kunnen stijgen op de maatschappelijke ladder. Dat ze in deze race gelijke kansen ervaren, blijkt in de interviews eerder uitzondering dan regel. Hierover gaan de volgende uitspraken van jongens die de vijf verschillende scripts representeren.

"Hier bij R-Newt leer ik gewoon levenslessen zeg maar, persoonlijke ontwikkeling, ik leer stappen te maken als mens zijnde. En door alles en iedereen die hier werkt, leer ik er wel beter mee om te gaan. Op school leer ik het studiegedeelte in mijn hoofd zal ik maar zeggen. R-Newt houdt ons van de straat, maar school is belangrijk voor de toekomst want hier bij R-Newt krijg je geen diploma's. School bepaalt mijn toekomst. Maar op school gaat het niet." (Martin, R-Newt, 18 jaar, desister, straat-resistent script).

"Op school leer ik meer voor mijn toekomst. Bij Doelbewust leer ik meer hoe ik met anderen moet omgaan' (Adil, Doelbewust, 18 jaar, desister, straat-ambigu script).
 'Op school heb ik bijna niks geleerd. Maar ik wil wel graag een diploma, want dat heb ik nodig om rijk te worden.'" (Harry, R-Newt, 23 jaar, resister, straat-mijndend script).

"Een diploma is geen garantie voor succes voor het leven, maar je wordt gepusht een diploma te hebben door de maatschappij. Het is een belangrijk papiertje. Maar het is geen garantiebewijs, voor niks. " (Armando, R-Newt, 26 jaar, recidivist, straat-loyaal script).

"Ik wil eerst een diploma halen, want dan kun je daarna rijk worden. Ik wil advocaat worden." (Maati, Doelbewust, 12 jaar, resister, straat-naïef script).

Overeenstemming is er ook over dat de projecten hen niet leren om beter met anderen om te gaan (A25). De scores zijn ook laag op de stelling dat de jongeren in het project leren om hun boosheid beter te hanteren (A12). Verder heeft het project relatief weinig waarde voor de gerichtheid op sterke kanten en talenten (D9). Dit zijn opvallende uitkomsten gezien het feit dat dit volgens jongerenwerkers kerndoelen zijn in de talentprogramma's. Vanuit het perspectief van de deelnemers hebben de projecten hierop dus weinig of geen invloed. De vraag in hoeverre de consensus-statements overeenkomen met de verwachtingen van jongerenwerkers komt in hoofdstuk 6 nader aan de orde, waar het professionele perspectief met het deelnemersperspectief wordt vergeleken.

Nr.	Consensus-statements (negatief)	Script I	Script II	Script III	Script IV	Script V
D10	Wat ik bij het project leer, is belangrijker voor mijn toekomst dan wat ik op school leer.	-3	-2	-3	-3	-2
A25	Sinds ik bij het project ben, ga ik beter met anderen om.	-1	-2	-2	-1	-2
A12	Bij het project leer ik wat ik kan doen als ik boos word.	-1	-1	-1	-2	0
D9	Door het project denk ik vooral aan dingen waar ik goed in ben.	0	-1	-2	0	-1

Tabel 5.9: Overeenkomsten tussen scripts op statements met negatieve scores

Uit de Q-factoranalyse blijkt dat de 'scriptspelers' over 12 van de 34 statements gedeelde meningen hebben, dus het op een aantal aspecten met elkaar eens zijn. Uit de statistische berekeningen blijkt dat de correlatiecoëfficiënten laag tot matig zijn (zie toelichting in bijlage 5). Dit betekent dat de scripts voldoende onderscheidend van elkaar zijn. Ook op grond van hun verhalen (de inhoudelijke criteria) zijn er duidelijke verschillen tussen de scripts gevonden.

Verschillen in beleving tussen de deelnemers van Doelbewust en R-Newt

De vijf scripts worden door verschillende aantallen jongens vertegenwoordigd, variërend van 10 tot 3 representanten. In Q-jargon uitgedrukt 'laden' in totaal 35 van de 50 respondenten positief op één van de vijf scripts; 15 respondenten vallen getalsmatig buiten deze vijf (hierover verderop meer). In de volgende tabel 5.10 is te zien hoe de deelnemers getalsmatig zijn verdeeld over de vijf scripts en hoe de verhoudingen zijn tussen R-Newt en Doelbewust.

Script	Script-representanten	Aantal representanten	R-Newt	Doelbewust
I	straat-resistente rolmodellen	10	4	6
II	straat-ambigue <i>fair players</i>	6	1	5
III	straat-mijdende, ambitieuze solisten	3	2	1
IV	straat-loyale sterren	10	9	1
V	straat-naïeve affectie-zoekers	6	0	6
rest	n.v.t.	15	5	10

Tabel 5.10: Aantal representanten per script: R-Newt versus Doelbewust

Hieruit blijkt dat alleen script I en script III een redelijk evenwichtige vertegenwoordiging hebben van jongens uit Doelbewust en R-Newt. In beide projecten is dus de opvatting gevonden dat het project zowel straat-resistente als straat-mijdende houdingen bevordert. In beide projecten participeren jongens die graag een rolmodel voor anderen willen zijn, maar ook jongens die ambitieus en solitair zijn.

Het straat-ambigue en het straatnaïeve script zijn vooral bij de voetballende jongens aangetroffen. Relatief meer Doelbewust-deelnemers ervaren het project als een veilig en plezierig alternatief voor het hangen op straat. Het biedt een kans om op een sportieve manier aan competitievoetbal te doen, waar volgens deze jongens iedereen mag meedoen en je mag leren van fouten, zowel op voetbalgebied als in gedrag. Deze jongens vinden echter niet dat ze door het project weerbaarder worden voor straatcriminaliteit, hoewel de straat-ambigue *fair players* wel menen dat ze nu minder tijd op straat doorbrengen.

Het straat-loyale script wordt vooral gerepresenteerd door jongens van R-Newt die de projecten aangrijpen om hun artistieke talenten te ontwikkelen. Zij zien het project niet als een hulpbron om te breken met de straatcultuur.

Het ambitieuze, straat-mijdende script omvat een bijzondere groep van slechts drie jongens; twee deelnemers van R-Newt en één voetballer van Doelbewust. Het feit dat twee van de drie respondenten een aan autisme verwante stoornis of verstandelijke beperkingen hebben, kan mogelijk verklaren waarom zij zo sterk op zichzelf gericht zijn. Het lijkt erop dat jongens die op zichzelf zijn gericht en graag beroemd willen worden zich meer bij R-Newt thuis voelen.

Samenvattend is het beeld dat de jongens die aan Doelbewust meedoen zich iets meer bewust zijn van de doelstelling van het project, namelijk om afstand te nemen van criminaliteit. Voor de jongens van R-Newt lijkt hun artistieke talentontwikkeling meer een doel op zich dan een middel om te breken met de straatcultuur. Beide groepen hechten veel waarde aan sociale relaties en positieve emoties die het project oplevert. Daarbij vinden R-Newt-jongens hun relatie met jongerenwerkers het allerbelangrijkst; Doelbewust-jongens koesteren daarnaast ook hun vriendschap met andere deelnemers, die ze als hun vrienden beschouwen. Doelbewust-spelers vinden rechtvaardigheid en een veilig spel- en leerklimate van groot belang. Artistieke R-Newt-jongens hechten meer aan het beleven van succeservaringen en het bekrachtigen daarvan.

Het verschil in effect bij de jongens tussen de projecten lijkt te maken te hebben met de accentverschillen in de aanpak bij R-Newt en Doelbewust. Doelbewust is groepsgericht, terwijl bij R-Newt de jongens op individuele basis kunnen deelnemen en hun persoonlijke doelen kunnen stellen. Een ander verschil is dat de jongerenwerkers bij Doelbewust benadrukken dat voetbal ondergeschikt is aan positief gedrag. In hoofdstuk 6 en 7 komt dit terug, nadat ook de gedrags- en talentontwikkeling van de jongens in kaart is gebracht.

Restgroep

Vijftien van de vijftig respondenten vallen bij de statistische berekeningen buiten de vijf scripts. In Q-terminologie uitgedrukt (en zie bijlage 5 voor de toelichting): vijftien jongens

laden niet significant op een van de vijf factoren. Hun individuele meningen komen onvoldoende overeen met de gevonden scripts, of de rangschikkingen van deze respondenten passen bij meerdere scripts (zie bijlage 6 de individuele factorscores). Zoals gebruikelijk in een Q-studie worden de individuele uitspraken van deze respondenten buiten beschouwing gelaten. In hoofdstuk 6 – over de talent- en gedragsontwikkeling van de vijftig respondenten – betrek ik deze groep wel bij de algemene beschouwing.

De scripts vergeleken op het niveau van de vier huishoudingen

Wat zijn de verschillen en overeenkomsten tussen de scripts als het gaat over de werking van de projecten op het niveau van de huishoudingen?

Impressiehuishouding

Jongens met een straat-resistent en straat-mijdend script vinden dat ze in de projecten leren minder impulsief op situaties en verleidingen te reageren. Zij denken dat ze ook algemene vaardigheden leren, en dat het project bijdraagt aan hun persoonlijke ontwikkeling. Voor jongens met het straat-ambigue en straat-naïeve script leveren de projecten geen noemenswaardige vaardigheden op. Deelnemers met het straat-loyale script vinden dat het project vooral bijdraagt aan de ontwikkeling van sportieve en artistieke *skills*.

Relatiehuishouding

Voor alle scripts levert het project inspirerende en steunende relaties op, behalve voor de ambitieuze solisten met een straat-mijdend script. Deze groep, die sterk op zichzelf is gericht, onderscheidt zich van de andere vooral wat betreft de relatie met de jongerenwerkers, die zij minder vertrouwen dan de andere jongens. De straatnaïeven en *fair players* (straat-ambigu) beschouwen de andere deelnemers in het project als hun vrienden. Voor straat-resistente rolmodellen, straat-loyale sterren en ook weer straat-naïeve spelers is het belangrijk dat anderen om wie ze geven trots op hen kunnen zijn. Daar willen ze graag hun best voor doen.

Emotiehuishouding

Voor alle scripts bieden de projecten een leerzame en uitdagende omgeving, waar iedereen gelijke kansen krijgt om deel te nemen en zich te ontwikkelen. Met name jongens met het straat-ambigue script vinden dit laatste het belangrijkste aspect van hun deelname aan talentprojecten. Straat-loyale jongens en affectie-zoekers (script V) hechten er daarnaast waarde aan dat ze fouten mogen maken. Voor de laatste groep is het project een veilige leer- en ontmoetingsplek, waar ze kunnen oefenen en experimenteren met de nieuwe uitdagingen, met vallen en opstaan, zonder afgewezen te worden.

Solidaire *fair players* (ambigu), straat-mijdende en straat-loyale jongens geven aan gemotiveerd te worden door de beleving van succeservaringen en de bekrachtiging daarvan. Zij hechten veel waarde aan complimenten en applaus. Jongens met een straat-naïef script waarderen vooral materiële beloningen. Zij halen net als de straat-mijdende *einzelgänger*s meer voldoening en plezier uit wedstrijden en *battles* dan uit trainingen en workshops. Kenmerkend voor de angstige jongens is dat zij in tegenstelling tot de anderen de sfeer minder belangrijk vinden dan de activiteit.

Aspiratiehuishouding

Kenmerkend voor de jongens die graag rolmodellen zijn (straat-resistent) en voor de affectie-zoekers (straat-naïef) is de opvatting dat zij door het project niet meer kans hebben om in aanmerking te komen voor een opleiding, stage of betaald werk. De andere scriptspelers zijn daar optimistischer over. Voor de straat-naïeve jongens appelleert deelname aan het project nauwelijks aan de *aspiratiehuishouding*. Zij zeggen dat ze meedoen aan Doelbewust omdat ze het leuk vinden om te voetballen.

Daarentegen willen straat-loyale en straat-mijdende scriptdragers graag van hun sportieve en artistieke talenten hun beroep maken, hoewel de laatste groep van mening is dat het project daarvoor onvoldoende basis biedt. Binnen alle scripts zijn er respondenten die

vertellen dat ze dankzij jongerenwerkers een stage hebben gevonden of op een opleiding zijn aangenomen. Dit schrijven ze echter meer toe aan hun relatie met de jongerenwerkers dan aan wat ze concreet hebben geleerd in het betreffende talentproject. Jongerenwerkers treden voor hen op als 'kruiwagens' of – in sociaal-agogisch jargon – als 'talentmakelaars' of 'pleitbezorgers'.

Accenten

Samengevat is de conclusie dat de jongens die het straat-resistente script representeren het meeste waarde hechten aan de sociale dimensie van het project. Zij zijn echte 'socializers'. Bij jongens met een straat-ambigu script krijgt de *emotiehuishouding* (uitdaging, gelijke kansen en applaus) vooral een impuls. Voor het straat-mijdende script geldt dat de deelnemers het meest op hun toekomst zijn gericht. Het project helpt hen om positief te aspireren. Bij jongens met een straat-loyaal script raakt het project de huishouding op het gebied van aspiratie (een sportieve of artistieke toekomst), relatie (waardering) en emotie (fouten mogen maken). En het straat-naïeve script tot slot scoort het meest overtuigend op de affectieve beloningen in het project.

Een veranderende houding tot 'de straat'?

Tussen de vijf scripts bestaan duidelijke verschillen in de attitude tot de straat, uitgedrukt in de beschreven vijf straattyperingen: resistent, ambigu, mijdend, loyaal en naïef.

De relatief lage scores op de invloed van de *impressiehuishouding* (de A-statements) wekken de indruk dat deelname aan talentprojecten vanuit het perspectief van jongeren weinig impact heeft op hun gedrag. Op stelling A14 – 'Ik ben door het project veranderd' – scoort zelfs niet één script positief.

Nr.	Statements impressiehuishouding: vaardigheden en gedragsverandering	Script I	Script II	Script III	Script IV	Script V
A1	Sinds ik bij het project ben, hang ik minder op straat.	-2	+3	-1	0	-3
A6	Bij het project leer ik me beter aan afspraken te houden.	+1	0	0	-1	0
A12	Bij het project leer ik wat ik kan doen als ik boos word.	-1	-1	-1	-2	0
A14	Ik ben door het project veranderd.	-1	-2	0	-2	-3
A17	Ik vind het belangrijk dat ik bij het project gecorrigeerd word als ik iets verkeerd doe.	0	0	0	+1	+2
A19	Door het project denk ik beter na voordat ik iets doe.	+2	+1	+2	-1	-2
A25	Sinds ik bij het project ben, ga ik beter met anderen om.	-1	-2	-2	-1	-2
A32	Ik leer bij het project beter met tegenslagen om te gaan.	0	0	-2	+1	+3

Tabel 5.11: Statement scores met betrekking tot gedragsverandering en weerbaarheid

Uit de gesprekken met de jongens blijkt dat dit genuanceerder ligt. Hun verhalen maken duidelijk dat 'niet veranderd zijn' voor hen van alles kan betekenen. Voor sommige jongens betekent het dat ze zich ook voor het project al positief gedroegen, of andersom: ze 'waren niet goed bezig' en zeggen dat ze ook nu nog 'shit uithalen', 'elkaar kutten' of 'een uitschieter hebben'. Het kan ook betekenen dat ze wel een gedragsverandering hebben doorgemaakt, in positieve of negatieve zin, maar dat ze geen verband leggen met deelname aan het project. Ook kunnen jongens die relatief kort bij het project betrokken zijn nog niet zeggen of ze een

verandering hebben doorgemaakt, waardoor ze neutraal of laag scoren op het statement. Daarnaast is het mogelijk dat zij zich niet bewust zijn van een gedragsverandering. Tot slot blijkt uit citaten dat sommige deelnemers verontwaardigd reageren op dit statement, wat erop duidt dat erkennen dat je bent veranderd ook een taboe kan zijn in de masculiene wereld van deze jongeren. Zoals een deelnemer van Doelbewust zegt: 'Oké, mijn gedrag is wel veranderd, maar ze moeten niet mijn persoon willen veranderen hier. Ik wil blijven wie ik ben, als persoon bedoel ik. Dus ben ik het niet eens met deze stelling.'

Congruenties tussen backstage en frontstage: de scripts in het licht van risico's en kansen

Kansrijk

Straat-resistente rolmodellen (script I) en straat-mijdende solisten (script III) vinden in vergelijking met de andere jongens dat deelname aan het project niet hun gedrag, maar wel hun houding tegenover de straat heeft veranderd. Zij hebben er bewust voor gekozen om op het rechte pad te blijven en zijn het erover eens dat ze afstand moeten nemen van 'foute vrienden' om zich positief te kunnen ontwikkelen.

Bij deze jongens bestaat er voldoende spanning tussen hun backstage-wereld en het waardenkader van de straat. De veronderstelling is, in de lijn van de risico-en-kansen-analyse in hoofdstuk 2, dat de kans groot is dat zij op het rechte pad blijven. De verwachting is dat jongens 'van de straat' met een straat-resistent en straat-mijdend script het meest kansrijk zijn, zoals Folkert van Doelbewust, en Rolf en Morris van R-Newt:

"Ja want uh, bij het kooitje daar, daar komen altijd jongens die slechte dingen doen. Hun stelen. Daarom wil ik niet met hun omgaan. Straks brengen hun mij in de problemen." (Folkert, Doelbewust, 11 jaar, resister, straat-resistent script).

"Ik heb vrienden die allemaal domme dingen doen en daar wil ik gewoon afstand van houden." (Rolf, R-Newt, 17 jaar, first offender, straat-resistent script).

"Als je met die jongens meegaat dan uh, dan ga je gewoon op straat leven. Dan ga je steeds meer achteruit." (Morris, R-Newt, 23 jaar, first offender, straat-mijdend script).

Er is wel een verschil in motief tussen jongens met een straat-resistent en met een straat-mijdend script: de eersten denken opgewassen te zijn tegen negatieve beïnvloeding, laatstgenoemden zijn daar juist bang voor. Eerstgenoemden vinden in tegenstelling tot de angstige jongens dat ze door het project meer zelfvertrouwen hebben gekregen (D16: +1 versus 0). De laatsten gaan liever alle contacten met de straat uit de weg, uit angst voor ongewenste negatieve invloeden, die volgens hen schadelijk kunnen zijn voor hun artistieke of sportieve talentontwikkeling. Het project biedt in de beleving van de ambitieuze straatmijders letterlijk bescherming, waardoor zij denken minder risico te lopen om betrokken te raken bij criminaliteit.

In between

Vergeleken met het straat-resistente script hangen de ambigue script-jongeren naar eigen zeggen minder op straat. Desondanks nemen ze geen afstand van foute vrienden. Bij jongens met dit script is de congruentie tussen hun persoonlijke opvattingen en het waardenkader van 'de straat' niet veranderd. Voor deze jongens blijven de frames van de straat en van de mainstream naast elkaar bestaan, waardoor zij een *in between*-profiel houden, en dus kwetsbaar blijven.

Dit geldt ook voor jongens met een straat-naïef script, die zich niet realiseren dat ze beïnvloedbaar zijn. Zij kiezen ervoor geen afstand te nemen van de straat, omdat zij de straat associëren met voetballen. Zij zeggen dat ze geen contact hebben met jongens die het verkeerde pad opgaan, of zijn zich niet bewust van de aanwezigheid van criminaliteit in hun

leefomgeving. Er is een hoge mate van congruentie tussen hun opvattingen en het frame van de mainstream. Het risico bij deze groep *in between*-jongens is dat zij desondanks onbewust beïnvloed worden door jongens van de straatcultuur, die zij graag als voorbeelden imiteren. Daardoor vormen ook zij een kwetsbare groep.

Risicovol

De straat-loyale scriptdragers vinden het niet nodig om te breken met foute vrienden. Volgens deze jongens heeft deelname aan het project de afstand tot de straat niet veranderd. Het verschil is echter dat jongens met het straat-loyale script er bewust voor kiezen om trouw te blijven aan de delinquente straatcultuur en niet vermijden 'verkeerde dingen te doen' (D23: -2).

Bij jongens met een straat-loyaal script is er een sterke congruentie tussen hun backstage-wereld en de kernwaarden van de straatcultuur, waardoor zij een grotere kans hebben om delinquentie te ontwikkelen.

"Het is stoer om meerdere vrouwen te hebben, je bent toch een macho hè, je moet een beetje blingbling hebben. En hoe kom je aan blingbling? Hoezo ga jij een dure ketting betalen? Wat is de oplossing? Drugs dealen." (Armando, R-Newt, 26 jaar, recidivist, straat-loyaal script).

De scripts en het vermogen om criminaliteit te weerstaan

Uit het onderzoek blijkt dat er een verschil kan zijn tussen de mening van jongens over de invloed van het project en hun feitelijke ontwikkeling en weerbaarheid voor straatcriminaliteit. Een Q-studie heeft niet als doel om meningen die leven binnen de onderzoeksgroep te relateren aan achtergrondkenmerken of gedragskenmerken. Ook is de *small sample*-methode niet geschikt om generaliserende uitspraken te doen over de relatie tussen achtergrondkenmerken en gedeelde opvattingen. Als 'bijvangst' van een Q-studie is het wel mogelijk om te kijken of er patronen zichtbaar zijn tussen de scripts en de representanten ervan, wat zou kunnen leiden tot hypotheses.

Parallel aan deze Q-studie zijn van de 50 deelnemende jongens gegevens verzameld over hun achtergrondkenmerken, leeftijd, etniciteit, thuissituatie, schoolloopbaan en zijn er aspiratiesilhouetten bekend (hoofdstuk 3). In het volgende hoofdstuk bespreek ik of er patronen zichtbaar zijn tussen de meningen van jongens (de scripts) en deze kenmerken, en breng ik de talent- en gedragsontwikkeling in kaart op basis van twee momentopnames.

In hoeverre lukt het de jongens om frontstage een positieve performance te laten zien, en in hoeverre komt dit overeen met hun eigen perceptie van de werking van de projecten (de scripts)? De feitelijke ontwikkeling wordt in hoofdstuk 6 niet alleen vergeleken met de mening van de respondenten, maar ook met de aannames van jongerenwerkers over de werking van Doelbewust en R-Newt, zoals in hoofdstuk 4 beschreven.

In het volgende hoofdstuk wordt de voorlopige balans opgemaakt: in hoeverre kan deelname aan de talentprojecten ertoe bijdragen op het rechte pad te blijven?

6 Doelbewust en R-Newt, werkt het?

Een preventief programma voor een selecte groep

Op het einde was dat gangetje een snelweg*

Micha: "Ik was altijd met boys van de straat en die hadden helemaal niets met muziek. Het enige waar hun aan dachten was chillen, weet je wel. Die jongens van het station die staan te dealen en gewapend over straat lopen. We deden niet super slechte dingen maar we waren ook niet zo braaf. Ik weet niet, ik kwam toen in aanraking met een jongen met wie ik naderhand een prijs heb gewonnen. Het was een neef van één van de jongens waar ik altijd mee chillde. Die was bezig met muziek. Wij lachten hem allemaal uit. Maar na een tijdje zei hij 'doe maar een keer mee als je zo ruig bent'. Dus ik zei oké dan, en ben een keer mee gaan doen. Toen ik eenmaal begon met dat rapgebeuren, en toen ik positieve reacties kreeg, toen had ik de smaak te pakken. Maar ik dacht: wat moet ik nou doen? Mijn maten waren er heel erg op tegen. Hun zeiden als je je eigen bezig houdt met kinderspelletjes, dan blijf maar weg. Ik heb wel echt in tweestrijd gezeten, zo van wat moet ik doen? Wat ik met de boys deed, dat was mijn levensstijl. Dat moest in één keer omslaan. Ik raakte hun wel kwijt weet je wel, sowieso een paar van die jongens. Wij sliepen elke dag bij elkaar en waren gewoon familie, dus dat was wel zwaar voor mij."

Interviewer: "Je bent toen dus in aanraking gekomen met het hiphop-project? Wat heb je daar meegemaakt, en wat maakt dat je nu bent wie je bent? Want je bent nu ook docent. En je hebt een eigen studio."

Micha: "Ik ben best trots op mezelf, op het feit dat ik lesgeef, ondanks dat ik mijn school niet heb afgemaakt. Ik ga met mijn studio nu een eigen bedrijf starten. Ik denk als je een beetje op de goede weg bent, dan wil je die weg ook keibreed gaan maken. Toen ik begon te rappen was mijn weg maar een gangetje, maar op het einde was dat gangetje een snelweg ..."

(Micha, 23 jaar, desister)

* Citaat uit afstudeeronderzoek in de onderzoekswerkplaats (Felomina & Sleutjes 2011).

In de voorgaande hoofdstukken zijn de talentprojecten Doelbewust en R-Newt gereconstrueerd en is de werking van deze projecten beschreven vanuit het perspectief van professionals (hoofdstuk 4) en deelnemers (hoofdstuk 5). Dit laatste empirische hoofdstuk gaat over de ontwikkelingen van de deelnemers aan de hand van twee momentopnamen. Om uitspraken te kunnen doen over de preventieve werking van de projecten Doelbewust en R-Newt, confronteer ik de resultaten van deze studie met bestaande kennis uit criminologisch en forensisch-psychologisch onderzoek. Daarmee biedt het hoofdstuk antwoord op de derde en vierde deelvraag:

Hoe ontwikkelen de deelnemende jongens zich in bij Doelbewust en R-Newt en in hoeverre worden de verschillende doelen van de talentprojecten gerealiseerd?

(deelvraag 3)

Welke overeenkomsten en verschillen zien we tussen de uitkomsten van deze studie en bestaand onderzoek over de beïnvloedingsmogelijkheden van (beginnend) delinquent gedrag, en wat zegt dit over de betekenis en waarde van talentgericht jongerenwerk als preventiestrategie?

(deelvraag 4)

Opzet van het hoofdstuk

In paragraaf 6.1 wordt de talent- en gedragsontwikkeling van de vijftig jongens in kaart gebracht zoals die tijdens twee meetmomenten (t0 en t1) is waargenomen. Paragraaf 6.2 omvat een beschrijving van de mate waarin de doelen van de talentprojecten gerealiseerd worden in termen van *resistance* en *desistance*. In paragraaf 6.3 beschrijf ik welke patronen er gevonden zijn in de gedrags- en talentontwikkeling binnen de vijf scripts. Wat kunnen we zeggen over de relatie tussen de talentontwikkeling en het risico op delinquent gedrag? En zien we verbanden tussen hoe de jongens denken over hun houding tot 'de straat' (het straatscript) en hun feitelijke gedrag? Ook bespreek ik de waargenomen talent- en gedragsontwikkeling in relatie tot leeftijd, periode van deelname en aspiratiesilhouet. In de daaropvolgende paragraaf 6.4 vindt de reflectie plaats op de resultaten van dit deelonderzoek vanuit het oogpunt van verschillende type preventiedoelen en -strategieën. Vervolgens vergelijk ik in paragraaf 6.5 de preventieve werking van Doelbewust en R-Newt met bestaande kennis uit het what works-onderzoek. Ten slotte volgt de conclusie van het hoofdstuk (6.6): Wat is de waarde van talentprojecten als preventiestrategie en voor welke jongeren werken ze preventief?

6.1 De talent- en gedragsontwikkeling van de deelnemers

In welke mate de jongens hun talenten ontwikkelen en of zij erin slagen uit de criminaliteit te blijven, is in kaart gebracht door twee momenten in de periode van deelname te 'fixeren'. Het eerste waarnemingsmoment (t0) geeft een indruk van het gedrag en de mate van motivatie voor talentontwikkeling bij de start van deelname aan het project. De tweede momentopname (t1) is het beeld tijdens de afname van de Q-interviews. Zoals besproken in hoofdstuk 2 varieert de periode tussen t0 en t1 per deelnemer. Het is niet mogelijk om uitspraken te doen over de uiteindelijke *outcome* of doelrealisatie van Doelbewust of R-Newt. De meeste respondenten zitten nog midden in het proces. Of de jongens ook op termijn op het rechte pad blijven, is met deze studie niet aan te tonen. Wel kunnen we aannemelijk maken bij welke jongeren deelname aan de projecten preventief werkt, ofwel bij wie het risico op delinquentie afneemt en de kans op conformisme toeneemt.

Talentontwikkeling

Het proces van talentontwikkeling is in kaart gebracht aan de hand van de vier stadia die in hoofdstuk 2 zijn beschreven: (1) zoeker, (2) beginner, (3) gevorderde, en (4) master. Als gezegd gaat het daarbij niet zozeer om artistieke en sportieve prestaties, maar om een 'brede talentontwikkeling', de ontwikkeling van intrinsieke motivatie voor deelname aan de projecten en om het doelgericht werken aan de toekomst.

In de periode van deelname, tot aan het tweede waarnemingsmoment (t1), werken 28 van de 50 jongens gemotiveerd aan hun talentontwikkeling (gevorderden en masters). 20 gevorderden committeren zich als vaste deelnemers aan de projecten en raken meer intrinsiek gemotiveerd; 8 van hen bereiken het niveau van master, dat wil zeggen dat ze zelfstandig aan hun talentontwikkeling werken en als vrijwilliger assisteren bij workshops en trainingen. Van de 50 respondenten zitten er 22 tijdens de tweede momentopname nog in de eerste twee stadia van talentontwikkeling (zoekers en beginners). 6 zoekers doen niet structureel aan de projecten mee. Bij 16 jongens komt motivatie voor deelname langzaam op gang en is er sprake van een beginnende talentontwikkeling.

Het totaalbeeld op basis van de twee waarnemingsmomenten is als volgt:

Talentontwikkeling	t0	t1
Zoekers	26 van 50	6 van 50
Beginners	20 van 50	16 van 50
Gevorderden	4 van 50	20 van 50
Masters	0 van 50	8 van 50

Tabel 6.1: Totaalbeeld talentontwikkeling (de periode tussen t0 en t1 varieert per respondent)

Gedragsverandering

De ontwikkeling van het gedrag is gemonitord op basis van eerdergenoemde criminologische gedragstypologie: (1) jongens die criminaliteit weerstaan (resisters), (2) jongens die beginnend delinquent gedrag vertonen (first offenders), (3) jongens die al eens voor de rechter hebben gestaan maar daarna zijn gestopt met criminaliteit (desisters), en (4) jongens die overlast veroorzaken en/of delicten blijven plegen (recidivisten). Het criminele gedrag varieert van spijbelen en hinder of overlast geven op straat (waaronder vandalisme) tot het bedrijven van illegale handel en het plegen van 'lichte' vermogens- en geweldsdelicten die onder de noemer 'kleine criminaliteit' vallen.

In de periode van deelname tot aan de periode van de Q-studie zijn 16 van de 50 respondenten gestopt met overlastgevend, bijna delinquent of crimineel gedrag (desisters), en zijn 23 jongens uit de criminaliteit gebleven (resisters). Van de totale onderzoeksgroep lukt het dus 39 van de 50 deelnemers (78 procent) om op het rechte pad te blijven. Van de 50 respondenten vertonen er 9 in de periode van deelname nog steeds delinquent gedrag (recidivisten) en 2 jongens plegen een eerste delict tijdens hun deelname aan het project (first offenders).

Dit levert het volgende overzicht op:

Gedragsverandering	t0	t1
Jongens die criminaliteit weerstaan (resisters)	25 van 50	23 van 50
Jongens die hun eerste delict plegen (first offenders)	16 van 50	2 van 50
Jongens die gestopt zijn met criminaliteit (desisters)	1 van 50	16 van 50
Jongens die overlastgevend gedrag blijven vertonen en/of delicten blijven plegen (recidivisten)	8 van 50	9 van 50

Tabel 6.2: Totaalbeeld gedragsverandering

6.2 Doelrealisatie in termen van *resistance* en *desistance*

Van de totale onderzoeksgroep van 50 jongens vertoonde de helft voor deelname aan het project overlastgevend of crimineel gedrag. Jongens met een straat-ambigu en straat-mijdend script hebben bij aanvang minder vaak een delict gepleegd dan de deelnemers met de andere scripts en de restgroep (zie kolommen t0 in tabel 6.3). Opmerkelijk is het relatief hoge aantal first offenders in de groep jongens met een straat-naïef script bij aanvang van hun deelname aan het project (3 van de 6), aangezien zij van mening zijn dat ze niet met criminaliteit in aanraking komen.

De gedragsontwikkeling van de deelnemers per script

Onderstaande tabel 6.3 geeft een beeld van de gedragsontwikkeling van de onderzoeksgroep in de periode van deelname, tot aan t1. Het schema brengt per script het aantal resisters, first offenders/recidivisten en desisters in kaart, zowel bij aanvang van deelname (t0) als bij de tweede meting (t1). De onderste rij in de tabel geeft het totaalbeeld weer.

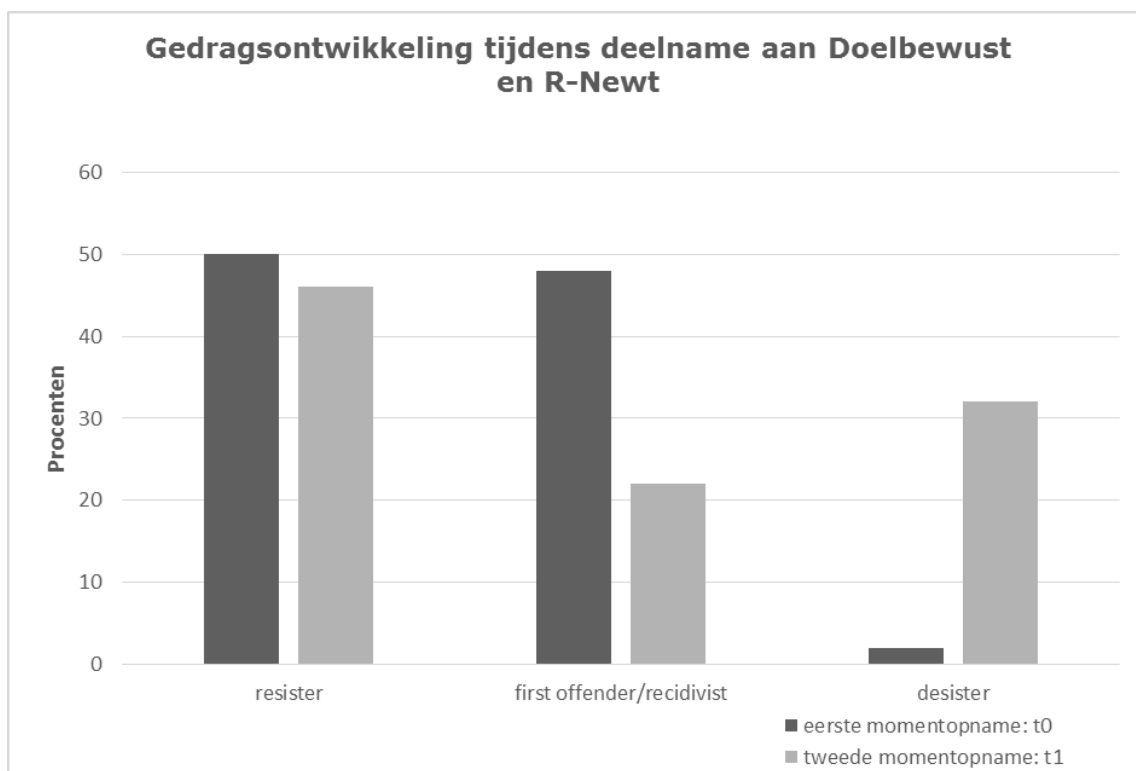
In de eerste kolom is te lezen dat nagenoeg alle resisters erin slagen uit de criminaliteit te blijven, namelijk 23 van de 25. Van de resisters plegen er 2 hun eerste delict tijdens deelname aan een talentproject: 1 deelnemer met een straat-ambigu script en 1 jongen uit de restgroep.

In de tweede kolom zien we dat het aantal first offenders en recidivisten tijdens deelname fors afneemt, van 24 naar 11. In de groep jongens met een straat-ambigu script blijft het aantal jongens dat de fout ingaat onveranderd. Relatief gezien gaan deelnemers met een straat-loyaal script (3 van de 10) en jongens in de restgroep (4 van de 15) vaker de fout in.

In de derde kolom is te zien dat er tijdens het eerste waarnemingsmoment maar 1 desister was, maar dat in de periode van deelname over de gehele linie het aantal desisters toeneemt. Het aantal desisters op het tweede meetmoment is naar verhouding het hoogst in de groep jongens met een straat-resistent script.

DE ONTWIKKELING VAN GEDRAG TIJDENS DEELNAME AAN TALENTPROJECTEN							
Gedrag →		resisters		first offenders & recidivisten		desisters	
SCRIPTS	n=50	t0	t1	t0	t1	t0	t1
straat-resistent	10	4	4	5	2	1	4
straat-ambigu	6	5	4	1	1	0	1
straat-mijdend	3	2	2	1	0	0	1
straat-loyaal	10	4	4	6	3	0	3
straat-naïef	6	3	3	3	1	0	2
restgroep	15	7	6	8	4	0	5
Totaal	50	25 / 50 50%	23 / 50 46%	24 / 50 48%	11 / 50 22%	1 / 50 2%	16 / 50 32%

Tabel 6.3: Totaalbeeld gedragsontwikkeling tijdens deelname aan Doelbewust en R-Newt

Figuur 6.1: Grafiek bij tabel 6.3

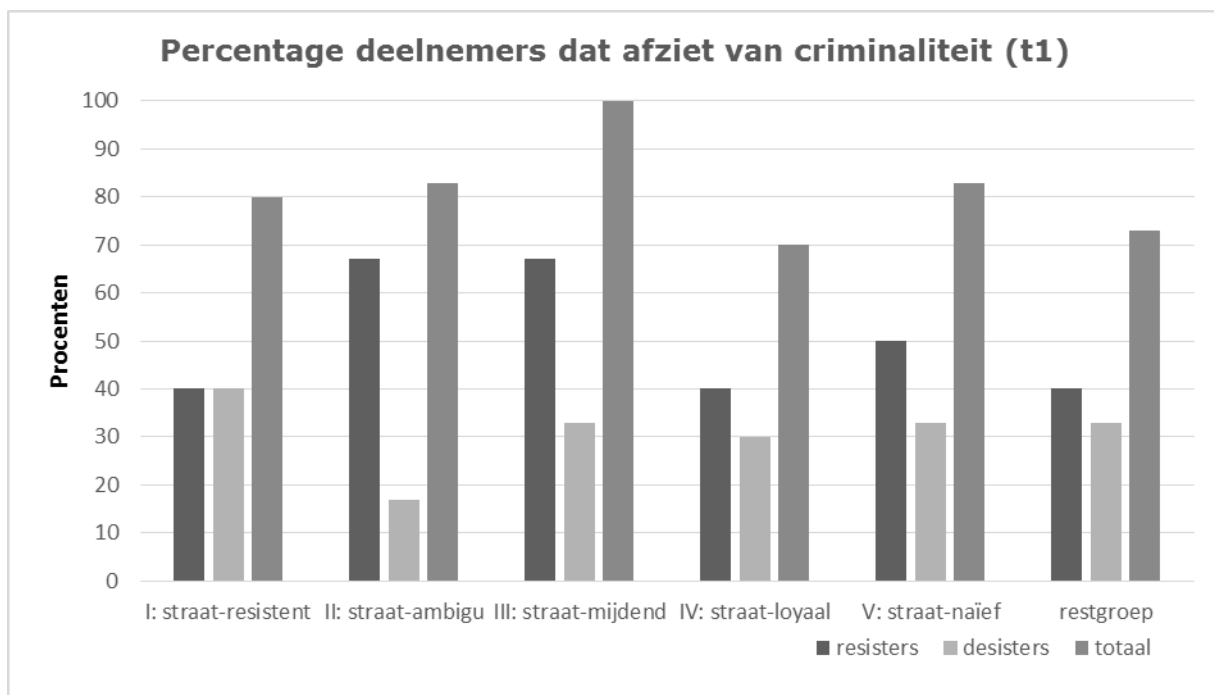
Totaal aantal deelnemers dat afziet van criminaliteit

Bij optelling van de resisters en desisters op het moment van de tweede waarneming, zie tabel 6.4 hieronder, komt het totaal aantal respondenten in beeld dat tijdens deelname aan de talentprojecten op het rechte pad blijft.

TOTAAL AANTAL DEELNEMERS DAT AFZIET VAN CRIMINALITEIT (in de periode van deelname tot aan t1)				
	resisters t1	desisters t1	Totaal	%
straat-resistent	4 van 10	4 van 10	8 van 10	80
straat-ambigu	4 van 6	1 van 6	5 van 6	83,4
straat-mijdend	2 van 3	1 van 3	3 van 3	100
straat-loyaal	4 van 10	3 van 10	7 van 10	70
straat-naïef	3 van 6	2 van 6	5 van 6	83,4
restgroep	6 van 15	5 van 15	11 van 15	73,3
Totaal	23 / 50	16 / 50	39 / 50	78

Tabel 6.4: Totaal aantal deelnemers dat bij de tweede momentopname (t1) geen delicten pleegt.

De percentages in de rechter kolom geven de verschillen tussen de scripts en de restgroep weer. In onderstaande figuur 6.2 zijn de verhoudingen tussen de scripts en de restgroep nogmaals zichtbaar gemaakt. Hieraan is af te lezen dat het de straatmijders allemaal lukt de criminaliteit te weerstaan, en dat de jongens met een straat-loyaal script daar het minst in slagen, gevolgd door de jongens uit de restgroep. Opmerkelijk is dat jongens met een straat-ambigu en een straat-naïef script zich net zo goed handhaven als de jongens met een straat-resistent script.

Figuur 6.2: Grafiek bij tabel 6.4

De gedragsontwikkeling van de deelnemers samengevat

In de steekproef van 50 zaten 25 jongens die voor aanvang van het project nog niet met politie en justitie in aanraking waren geweest. Aangezien tijdens de tweede momentopname in totaal 39 deelnemers in staat zijn gebleken weerstand te bieden aan de negatieve invloeden van de straat, kan geconcludeerd worden dat de meerderheid van de jongens zich in de periode van deelname positief ontwikkelt en criminaliteit weerstaat. Dit lijkt in hogere mate te gelden voor jongens met een straat-resistent, straat-mijdend, straat-ambigu en straat-naïef script dan voor de deelnemers met een straat-loyaal script en voor de restgroep. 9 jongens die ooit al voor de rechter stonden en die zich identificeren met de delinquente straatcultuur, blijven ondanks deelname aan de projecten recidiveren. Voor deze groep lijkt deelname aan Doelbewust en R-Newt, op basis van de uitkomsten van deze deelstudie, onvoldoende werkzaam.

Over het geheel genomen is er dus sprake van een positieve gedragsontwikkeling in de periode tussen de twee meetmomenten. Vooral de deelnemers met een kansrijk script (straat-resistent en straat-mijdend) en een *in between*-script (straat-ambigu en straat-naïef) blijken op basis van de cijfers behoorlijk weerbaar te zijn. Het recidive-aantal is het hoogst bij de representanten van het straat-loyale script en bij de restgroep.

6.3 Nader beschouwd: risico's en kansen in relatie tot de vijf scripts

Aan de hand van het frontstage-backstage-perspectief is in hoofdstuk 3 betoogd dat niet alleen het uiterlijk waarneembare gedrag van de jongens 'van de straat' iets zegt over het risico op delinquentie. De veronderstelling is dat de kans op conformisme toeneemt naarmate er meer afstand is tussen de persoonlijke opvattingen van de jongens (hun script) en de kernwaarden van de straat. De dramaturgische analyse leverde drie straatkarakteristieken op: een risicovol, kansrijk en *in between*-profiel.

Hierop voortbouwend, breng ik in deze paragraaf per straatscript de individuele talent- en gedragsontwikkeling in kaart. De bedoeling is te verkennen of er patronen zichtbaar zijn

tussen de gedrag- en talentontwikkeling en de persoonlijke opvattingen van de jongens over hun houding tot de straat (de scripts).

Zoals eerder opgemerkt hoeft een straatscript niet overeen te komen met het feitelijke gedrag. Een script geeft de mening van jongens weer over hun veranderende houding tot de straat, in relatie tot deelname aan het project. Uit de volgende tabellen blijkt dat dit niet altijd overeenkomt met hun gedrag. Wat zeggen de verhoudingen tussen backstage (de scripts) en frontstage (het waargenomen gedrag) nu over het risico- of kansenprofiel, te onderscheiden naar risicovolle, kansrijke en *in between*-jongens?

In de tabellen wordt de volgorde van de deelnemers bepaald door de mate waarin hun opvattingen het meest overeenkomen met het betreffende script. In tabel 6.5 is bijvoorbeeld te lezen dat het straat-resistente script representatiever is voor de opvattingen van Nassef (6) dan van Nizar (22)⁴².

Onder elke tabel vat ik per script onder het kopje 'frontstage' kort de talent- en gedragsontwikkeling van de betreffende groep jongens samen. Onder het kopje 'backstage' komen de verhouding van de jongens tot de straatcultuur (de scripts) en hun toekomstdoelen aan de orde (afgeleid van de aspiratiesilhouetten uit hoofdstuk 3).

Ook zijn de leeftijd en de duur van deelname bij Doelbewust of R-Newt als variabelen in de tabellen opgenomen. Volgens de jongerenwerkers hebben deze factoren immers invloed op het gedrag. In beschouwende paragrafen wordt vervolgens besproken of er verbanden zijn gevonden tussen het straatscript, de talent- en gedragsontwikkeling, leeftijd, de periode van deelname en de aspiraties van de jongens.

Script I: Straat-resistent

respondentnr.	fictieve naam	project	leeftijd t1	deelname tot aan t1	talent-ontwikkeling t0	talent-ontwikkeling t1	gedrag t0	gedrag t1	aspiratie-silhouet t1
6	Nassef	DB	11	1 jr	beginner	gevorderde	resister	resister	diploma
4	Fouad	DB	11	1 jr	beginner	gevorderde	resister	resister	gezin
3	Folkert	DB	11	1 jr	beginner	beginner	resister	resister	gezin
14	Bobby	DB	15	4 jr	gevorderde	master	resister	resister	diploma
45	Mettin	RN	21	<1 jr	beginner	beginner	recidivist	recidivist	gezin
23	Bashir	DB	14	2 jr	gevorderde	gevorderde	first off	desister	diploma
50	Martin	RN	18	<1 jr	zoeker	zoeker	desister	desister	gezin
43	Bas	RN	16	2 jr	zoeker	beginner	recidivist	recidivist	gezin
38	Rolf	RN	17	1 jr	beginner	gevorderde	first off	desister	diploma
22	Nizar	DB	12	2 jr	zoeker	beginner	first off	desister	diploma

Tabel 6.5: Talent- en gedragsontwikkeling van jongens met een straat-resistent script

Frontstage

Van de 10 jongens die het straat-resistente script vertegenwoordigen, groeien er in de periode van deelname 6 naar een volgend stadium van talentontwikkeling. Bij aanvang zijn 8 van de 10 jongens nog zoekend en beginnend gemotiveerd; 5 van de 10 jongens raken intrinsiek gemotiveerd (gevorderd) en 1 respondent (Bobby) heeft het stadium van master bereikt.

⁴² Deze verschillen zijn afgeleid uit de statistische analyse. Aan de hoogte van de factorscores is te zien welke jongens het sterkst overeenkomen met het betreffende script (zie ook bijlage 7 en 8).

De 3 first offenders Bashir, Rolf en Nizar zijn niet doorgedaan met het plegen van delicten. De desister Martin en 4 resisters (Nassef, Fouad, Folkert en Bobby) zijn op het rechte pad gebleven. De zoekende deelnemers Mettin en Bas blijven recidiveren.

Backstage

Deze representanten vinden zelf dat ze opgewassen zijn tegen de straat en willen graag een voorbeeld voor anderen zijn. Ze streven allemaal conformistische doelen na. Zij willen unaniem een diploma halen en een gezin stichten. Ze hechten nauwelijks of geen waarde aan een sportieve of artistieke carrière en ambiëren het niet om beroemd te worden. Zij representeren overwegend een 'huisje-boompje-beestje-silhouet' en een enkeling vertegenwoordigt een 'nerds-silhouet.'

Beschouwing: een kansrijk script

Het is opvallend dat de gemiddelde periode van deelname relatief kort is (1,6 jaar), en dat deze respondenten gemiddeld jonger zijn (14,6 jaar) dan de jongens die de andere scripts representeren. Niettemin hebben de meesten een positieve ontwikkeling doorgemaakt en vinden ze zelf dat ze opgewassen zijn tegen de negatieve invloeden van de straat. Van de 6 jongens die ooit voor de rechter of officier van justitie stonden, zijn er 4 in de periode van het onderzoek inderdaad op het rechte pad gebleven. Van de 3 first offenders – die tijdens deelname de criminaliteit weerstaan – maken 2 jongens een positieve talentontwikkeling door. De derde first offender was al 'gevoorderd' bij de start van het project en is na twee jaar op hetzelfde niveau gebleven. De 2 recidiverende jongens Bas en Mettin gaan ondanks hun straat-resistente script opnieuw 'in de fout'. Zij zijn beiden nog zoekende en 'beginnend' in hun talentontwikkeling, hoewel ze gemiddeld iets ouder zijn (16 en 21 jaar).

De veronderstelling dat jongens met een straat-resistent script weerbaarder zijn en dat zij door hun positieve talentontwikkeling positieve rolmodellen voor andere jongens zijn, blijkt slechts ten dele te kloppen. Het feit dat slechts 1 respondent het stadium van master heeft bereikt, kan met de jonge leeftijd en relatief korte duur van deelname te maken hebben. Een voorbeeld voor anderen willen zijn – een kenmerk van dit script – blijkt bij een aantal jongens meer met hun aspiratiehuishouding te maken te hebben (namelijk wat ze in de toekomst graag zouden willen zijn) dan dat het iets zegt over hun gedrag.

Al met al lukt het 8 van de 10 jongens in de periode van deelname weerstand te bieden aan criminaliteit, wat relatief veel is. Ook als het gaat om talentontwikkeling doet deze groep het over het algemeen goed. Dat neemt niet weg dat twee zoekers blijven recidiveren. Eén respondent is minder dan een jaar bij het project betrokken (Mettin). De andere recidiverende jongen (Bas) doet al twee jaar mee.

Script II: Straat-ambigu

respondentnr.	fictieve naam	project	leeftijd t1	deelname tot aan t1	talent-ontwikkeling t0	talent-ontwikkeling t1	gedrag t0	gedrag t1	aspiratie-silhouet t1
31	Amin	RN	19	7 jr	zoeker	gevorderde	resister	resister	diploma
18	Zoubir	DB	18	5 jr	zoeker	gevorderde	resister	resister	diploma
15	Nour	DB	16	5 jr	beginner	gevorderde	resister	first off	rijk
12	Said	DB	14	3 jr	zoeker	zoeker	resister	resister	diploma
29	Adil	DB	18	4 jr	zoeker	gevorderde	recidivist	desister	diploma
11	Yacha	DB	13	1 jr	zoeker	zoeker	resister	resister	rijk

Tabel 6.6: Talent- en gedragsontwikkeling van jongens met een straat-ambigu script

Frontstage

Van de 6 jongens met dit script bereiken er 4 in de periode van deelname een gevorderd niveau van talentontwikkeling (Amin, Zoubir, Nour en Adil). De jongens Said en Yacha blijven zoekende, maar desondanks lukt het hen om uit de criminaliteit te blijven. Van de vijf resisters blijven er 4 op het rechte pad (Amin, Zoubir, Said en Yacha) en de enige recidiverende jongen, Adil, is tot op het moment van de tweede waarneming delictvrij. Deelnemer Nour, pleegt in de periode van deelname zijn eerste delict.

Backstage

Deze representanten zijn van mening dat ze minder op straat hangen, maar ze willen wel bevriend blijven met 'jongens van de straat'. Conform het 'huisje-boompje-beestje-silhouet' vinden ze allemaal het behalen van een diploma erg belangrijk. Nour en Yacha dromen ervan later rijk te worden, met of zonder diploma. Deze twee jongens neigen naar een 'hedonisten-aspiratiesilhouet'.

Beschouwing: een in between-script

Omdat jongens met een straat-ambigu script zowel loyaal zijn aan de straat als aan de mainstream, is de veronderstelling dat zij kwetsbaar zijn voor negatieve invloeden. Desondanks lukt het hen in meerderheid goed om criminaliteit te weerstaan.

De gemiddelde periode van deelname is 2,7 jaar. De 4 jongens die in de periode van deelname een gevorderd stadium van talentontwikkeling hebben bereikt, zijn tussen de 4 en 7 jaar bij het project betrokken. Ondanks deze lange periode heeft niemand het niveau van master bereikt. Eén van de gevorderde jongens (Nour) raakt in de periode van deelname betrokken bij een diefstal. Een andere gevorderde deelnemer (Adil) stopt bewust met criminaliteit.

De gemiddelde leeftijd ligt bij deze jongens iets hoger dan bij de andere deelnemers (16,3 jaar). De 2 zoekende jongens, Said en Yacha, zijn niet alleen jonger, maar zijn ook korter bij het project betrokken. Zij blijven niettemin op het rechte pad. We zien bij dit script dus geen duidelijk verband tussen het stadium van talentontwikkeling en gedrag. Wel valt op dat ondanks dat dit script deels aansluit bij het waardenkader van de straat, deze jongens zich daar goed staande houden.

Script III: Straat-mijdend

respondentnr.	fictieve naam	project	leeftijd t1	deelname tot aan t1	talent-ontwikkeling t0	talent-ontwikkeling t1	gedrag t0	gedrag t1	aspiratie-silhouet t1
19	Melvin	DB	20	6 jr	beginner	master	resister	resister	bij de dag
41	Morris	RN	23	1 jr	zoeker	beginner	first off	desister	beroemd
35	Harry	RN	23	4 jr	zoeker	gevorderde	resister	resister	diploma

Tabel 6.7: Talent- en gedragsontwikkeling van jongens met een straat-mijdend script

Frontstage

De drie respondenten maken een positieve talentontwikkeling door. De 2 jongens die het langst deelnemen (4 en 6 jaar), bereiken het niveau van gevorderde (Harry) en master (Melvin). Morris, die als zoekende first offender startte is in het jaar van deelname beginnend gemotiveerd geraakt en pleegde geen delicten meer.

Backstage

Deze representanten ervaren de straat als een bedreiging en vermijden elk contact met de delinquente straatcultuur. Wat betreft de aspiraties zien we een 'nerds-silhouet' (Harry), een

'sterren-silhouet' (Morris) en één respondent die bij de dag leeft – een 'doffe-ogen-silhouet' – en niet bezig is met zijn toekomst (Melvin).

Beschouwing: een kansrijk script

Deze jongens slagen er alle drie in op het rechte pad te blijven, wat lukt omdat zij uit angst bewust elk contact met de delinquente straatcultuur vermijden. De talentprojecten zijn voor hen als een veilige thuishaven, wat kan verklaren waarom zij er gemiddeld langer aan meedoen (3,6 jaar). Morris is extra kwetsbaar vanwege zijn lichte verstandelijke beperking. Hij raakte éénmalig betrokken bij een delict. Ook voor hem werkt het project als een veilige plek waar hij kan ontdekken wat zijn talenten zijn.

Het beeld is dat de jongens met dit straat-mijdende script zich positief ontwikkelen en op het rechte pad blijven. Niet zozeer vanwege hun positieve talentontwikkeling, maar omdat ze 'veilig van de straat zijn'.

Script IV: Straat-loyaal

respondentnr.	fictieve naam	project	leeftijd t1	deelname tot aan t1	talent-ontwikkeling t0	talent-ontwikkeling t1	gedrag t0	gedrag t1	aspiratie-silhouet t1
30	Bastian	RN	15	3 jr	beginner	gevorderde	resister	resister	gezin
37	Mimoun	RN	16	2 jr	beginner	beginner	first off	recidivist	diploma
47	Body	RN	23	10 jr	beginner	gevorderde	recidivist	desister	gezin
33	Stevy	RN	20	3 jr	gevorderde	gevorderde	resister	resister	beroemd
42	Pedro	RN	28	2 jr	beginner	master	first off	desister	diploma
5	Hammed	DB	11	<1 jr	beginner	beginner	resister	resister	gezin
34	Don	RN	22	3 jr	beginner	master	resister	resister	diploma
44	Marco	RN	20	8 jr	beginner	gevorderd	recidivist	recidivist	gezin
36	Demian	RN	16	2 jr	gevorderde	gevorderd	first off	desister	diploma
49	Armando	RN	26	3 jr	beginner	gevorderd	recidivist	recidivist	gezin

Tabel 6.8: Talent- en gedragsontwikkeling van jongens met een straat-loyaal script

Frontstage

In vergelijking met de andere scripts telt het straat-loyale script de meeste jongens met criminele gedragskenmerken. Van de 10 respondenten hebben er 6 ooit een delict gepleegd (Pedro, Armando, Body, Mimoun, Marco en Demian). De 2 first offenders blijven in de periode van deelname delictvrij en ontwikkelen zich tot gevorderde (Demian) en master (Pedro). De 4 resisters Bastian, Stevy, Hammed en Don blijven in de periode van deelname weerstand bieden aan criminaliteit.

Van de 8 gevorderde jongens blijken er 2 te recidiveren (Marco en Armando). De beginnende deelnemer Mimoun startte in het project als first offender en pleegde een nieuw delict. Hij moest daarom tijdelijk stoppen met het project en kwam niet verder dan het beginnende niveau.

Backstage

Deze representanten blijven loyaal aan de straat en willen hun delinquente vrienden trouw blijven. Ze lijken wat betreft hun *aspiratiehuishouding* op die van het straat-resistente script. Ze hebben overwegend conformistische idealen. Ze vinden het allemaal belangrijk een diploma te halen ('nerds-silhouet') en de meesten dromen ervan later een gezin te stichten ('huisje-boompje-beestje').

Beschouwing: een risicovol script

Het recidivepercentage is binnen dit script relatief hoog (3 van de 10). Dit ligt in de lijn der verwachting, omdat deze jongens backstage in hoge mate corresponderen met het frame van de straat en daarom een hoog-risicoprofiel hebben. Het is verrassend dat drie jongens in de periode van deelname, ondanks hun straat-loyale script, bewust afzien van criminaliteit (desisten) en dat ook de vier resisters met een straat-loyaal script op het rechte pad blijven. Hieruit blijkt wederom dat een script niet één-op-één hoeft samen te vallen met het gedrag van de jongens.

De gemiddelde leeftijd van deze jongens is relatief hoog (19,7 jaar). Dit kan verklaren waarom ze zich ondanks hun risicovolle straatscript redelijk staande houden. Uit criminologische studies blijkt immers dat de meeste jongeren die delicten plegen daar na hun 18e mee stoppen (Loeber & LeBlanc 1990). Ook de gemiddelde periode van deelname is relatief lang (3,6 jaar). We weten niet of dit positief bijdraagt aan desistance en resistance. Langdurige deelname is voor deze jongens namelijk aantrekkelijk omdat de successen die ze boeken hen zowel op straat als in de projecten status opleveren.

Ook binnen dit script zien we geen één-op-één-relatie tussen de mate van talentontwikkeling en het gedrag. Hoewel de 2 masters Pedro en Don op het rechte pad blijven, zijn er ook 2 gevorderde jongens die recidiveren (Marco en Armando). Van de 4 resisters laten er 3 zowel een positieve talentontwikkeling als positief gedrag zien (Bastian, Stevy en Don). Hammed, die pas kort deelneemt, begint gemotiveerd te raken voor talentontwikkeling.

Script V: Straat-naïef

respondentnr.	fictieve naam	project	leeftijd t1	deelname tot aan t1	talent-ontwikkeling t0	talent-ontwikkeling t1	gedrag t0	gedrag t1	aspiratie-silhouet t1
16	Pascal	DB	16	2 jr	zoeker	zoeker	resister	resister	diploma
21	Ibrahim	DB	12	2 jr	beginner	beginner	first off	desister	diploma
27	Chalid	DB	17	3 jr	zoeker	gevorderde	first off	desister	rijk
25	Najim	DB	14	3 jr	beginner	beginner	first off	recidivist	gezin
10	Maati	DB	12	1 jr	gevorderde	gevorderde	resister	resister	gezin
17	Sergio	DB	16	6 jr	beginner	master	resister	resister	diploma

Tabel 6.9: Talent- en gedragsontwikkeling van jongens met een straat-naïef script

Frontstage

Van de 6 representanten hebben 3 jongens (Ibrahim, Chalid, en Najim) ooit een delict gepleegd. Ibrahim en Chalid blijven in de periode van projectdeelname delictvrij, maar Najim recidiveert. Deze jongen overstijgt niet het beginnende niveau van talentontwikkeling. Twee jongens (Chalid, Maati) bereiken een gevorderd niveau van talentontwikkeling, en 1 respondent (Sergio) het stadium van master. Het lukt hen alle 3 om uit de criminaliteit te blijven. Ook de *resister* Pascal, die als zoeker niet structureel deelneemt, blijft op het rechte pad.

Backstage

Deze respondenten zijn van mening dat ze geen risico lopen om op straat negatief beïnvloed te worden en zeggen niet in aanraking te komen met criminaliteit. Ze hebben overwegend een 'huisje-boompje-beestje-silhouet'. Ze willen later een diploma halen en een gezin stichten. Chalid wil graag rijk worden. Bij hem past een 'hedonisten-aspiratiesilhouet'.

Beschouwing: een risicovol script

Hoewel de straat-naïeven zelf denken dat er in hun omgeving geen sprake is van straatcriminaliteit, blijken ze relatief vaak bij overlastgevende situaties en delicten betrokken te zijn. Zij blijken dus een groter risico te lopen dan zij zelf denken. Dit kan te maken hebben met hun relatief jonge leeftijd (gemiddeld 14,5 jaar), of met het feit dat zij de aanwezigheid van criminaliteit 'normaal' vinden en geen notie hebben van negatieve invloeden. De gemiddelde periode van deelname is gezien hun leeftijd relatief lang (2,8 jaar). Wellicht verklaart dit waarom vijf van de zes jongens de verleiding van criminaliteit weerstaan. Het recidiverende gedrag van Najim, die al drie jaar meedoet, is hiermee in tegenspraak.

Ook bij dit script is er geen sterk verband zichtbaar tussen de mate van talentontwikkeling en gedrag.

Restgroep

Zoals besproken in hoofdstuk 5 'laden vijftien respondenten niet significant laden op één van de vijf scripts' (zie bijlage 5 en 6). Hun opvattingen komen dus niet overeen met de gedeelde meningen van de andere respondenten. We kunnen niet op basis van de rangschikkingen, noch op basis van hun uitspraken verklaren waarom hun opvattingen afwijken. Dat is ook niet het doel van een Q-studie. In het kader van deze studie is het echter wel interessant om te kijken of er bepaalde patronen zichtbaar zijn binnen deze zogenoemde restgroep, voor wat betreft hun persoonskenmerken en hun talent- en gedragsontwikkeling.

Zo valt het op dat de deelnemers uit de restgroep relatief jong zijn (gemiddeld 15,5 jaar oud) en iets korter dan gemiddeld (2,3 jaar) aan de talentprojecten meedoen. Ook blijken relatief veel jongens in de restgroep 'bij de dag te leven' en niet met hun toekomst bezig te zijn, dus ook niet met de gevolgen van delinquent gedrag en de waarde die het project zou kunnen hebben.

respondentnr.	fictieve naam	project	leeftijd t1	deelname tot aan t1	talent-ontwikkeling t0	talent-ontwikkeling t1	gedrag t0	gedrag t1	aspiratie-silhouet t1
46	Elvis	RN	22	7 jr	beginner	master	recidivist	recidivist	diploma
26	Mustapha	DB	15	3 jr	zoeker	zoeker	first off	recidivist	bij de dag
39	Ali	RN	18	<1 jr	beginner	beginner	first off	recidivist	diploma
8	Abdul	DB	12	1 jr	zoeker	zoeker	resister	first off	bij de dag
48	Justin	RN	24	4 jr	gevorderde	master	recidivist	desister	gezin
24	Mohamed	DB	14	2 jr	zoeker	beginner	first off	desister	diploma
40	Clide	RN	23	1 jr	zoeker	beginner	first off	desister	bij de dag
20	Abdel	DB	12	1 jr	beginner	beginner	first off	desister	bij de dag
28	Roy	DB	18	4 jr	beginner	master	first off	desister	bezin
2	Bikr	DB	10	<1 jr	beginner	beginner	resister	resister	gezin
32	Bart	RN	19	5 jr	zoeker	beginner	resister	resister	diploma
7	Otto	DB	11	1 jr	beginner	beginner	resister	resister	gezin
13	Sven	DB	14	3 jr	zoeker	gevorderde	resister	resister	bij de dag
1	Saeb	DB	9	1 jr	beginner	gevorderde	resister	resister	diploma
9	Akram	DB	12	2 jr	beginner	gevorderde	resister	resister	diploma

Tabel 6.10: Talent- en gedragsontwikkeling van jongens in de restgroep. De volgorde is hier bepaald op basis van de criminogene gedragskenmerken bij de tweede momentopname (t1)

Frontstage

In vergelijking met de vertegenwoordigers van de vijf scripts vertonen de jongens in de restgroep meer crimineel gedrag. Van de 15 jongens pleegden er 8 één of meer delicten (t0). Op het moment van de tweede meting slagen 6 van de 7 resisters erin op het rechte pad te blijven. Van de 6 first offenders zijn vier jongens delictvrij (Mustapha en Ali recidiveren).

In de periode van deelname maken 6 van de 15 jongens een positieve talentontwikkeling door; 9 blijven zoekers en beginners, waarvan er 6 bij de tweede meting delictvrij zijn. Van de 3 masters slagen 2 jongens erin te desisten (Justin en Roy). De andere master (Elvis) recidiveert.

Backstage

Van deze 15 jongens corresponderen de opvattingen niet met één van de vijf scripts. Om die reden is het niet mogelijk om uitspraken te doen over hoe zij zich backstage tot de straat verhouden. Wel hebben we bij deze deelnemers hun aspiratiesilhouet verkend, waardoor we iets weten over hun idealen, hun motivatie om aan de talentprojecten mee te doen en over wat ze vinden van wat criminaliteit betekent voor hun toekomst.

Veel jongens hebben een 'huisje-boompje-beestje-silhouet': 10 van de 15 willen graag een diploma halen en later een gezin stichten. De 5 andere zeggen 'bij de dag te leven' en nog niet met hun toekomst bezig te zijn.

Beschouwing

Hoewel deze jongens gemiddeld genomen een positieve talentontwikkeling doormaken, en ruim twee derde afziet van criminaliteit, plegen 4 respondenten toch een delict. Hoewel ook hier geen sprake is van een één-op-één-verband tussen de mate van talentontwikkeling en gedrag, valt het wel op dat de jongens in deze restgroep meer crimineel gedrag vertonen dan de respondenten die de vijf scripts vertegenwoordigen.

De mate van talentontwikkeling en aspiraties, in relatie tot gedrag

Van de 50 jongens raken er in de periode van deelname 28 meer intrinsiek gemotiveerd en ontwikkelen zich tot gevorderde of master. In totaal hebben 8 van de 50 jongens het stadium van master bereikt, wat betekent dat ze in staat zijn om geheel zelfstandig hun talentontwikkeling vorm te geven. Van deze 8 blijkt 1 jongen (Elvis uit de restgroep) te recidiveren, 3 masters *desisten* en 4 masters *resisten*. Bij 6 van de 18 respondenten die als zoekers niet structureel deelnemen aan het project, stagneert de talentontwikkeling. Van deze 18 plegen er 2 een delict.

Een belangwekkende conclusie is dat de gevorderden en masters zich in de talentprojecten over het algemeen goed handhaven, maar dat 'master zijn' geen garantie is voor desistance of resistance. Dit vraagt om alertheid omdat masters, ook degene die recidiveert, als assistenten worden ingezet wat het risico op negatieve rolmodelwerking met zich meebrengt bij jongens met *in between*-scripts. Uit het onderzoek blijkt tegelijkertijd dat binnen de groep zoekers en beginners veel jongens *resisten*, terwijl de verwachting was dat zij vaker de fout in zouden gaan. Het blijkt dat 'beginner zijn' niet automatisch betekent dat de kans op delinquentie groter is. Dat de mate van (motivatie voor) talentontwikkeling één-op-één samenhangt met het weerstaan van criminaliteit kan dus op basis van het empirisch materiaal niet bevestigd worden. Wel is aanwijsbaar dat van de jongens die in de projecten een positieve talentontwikkeling doormaken (28 van de 50) verreweg de meeste op het rechte pad blijven (24 van de 28). Het is dus aannemelijk dat motivatie voor talentontwikkeling voor deze jongens een gunstige, beschermende factor is.

Van de 4 jongens die ondanks een positieve talentontwikkeling recidiveren, hebben er 2 een risicovol straat-loyaal script (Marco en Armando), 1 gevorderde talentontwikkelaar met een straat-ambigu script pleegt een eerste delict (Nour), en ook master Elvis uit de restgroep volhardt in het plegen van delicten. Bij hen leidt hun motivatie voor talentontwikkeling tot op heden niet tot het besluit om te stoppen met criminaliteit.

Aspiraties

Uit het onderzoek blijkt dat het behalen van een diploma binnen alle scripts erg belangrijk wordt gevonden (zie de *consensus-statements* in hoofdstuk 5). Jongens met een straat-resistent, straat-loyaal en straat-naïef script dromen er vooral van om een gezin te stichten ('huisje-boompje-beestje-silhouet'), nu of later. Dit geldt ook voor de jongens in de restgroep. Het is opmerkelijk dat veel respondenten toch crimineel gedrag vertonen. We kunnen daarom niet met data staven dat conformistische aspiraties ook tot resistance en desistance leiden. Zoals gezegd, valt het wel op dat jongens in de restgroep het meest bij de dag leven en niet met hun toekomst bezig zijn. Bij hen is het recidive-aantal het hoogst.

Slechts 5 van de 50 respondenten zijn in het bezit van een startkwalificatie. Veel jongens zitten nog op school, de meeste op de basisschool, op het vmbo of in het speciaal onderwijs. Gezien de gemiddelde leeftijd van 17,1 jaar hoeft het niet te bevreemden dat velen nog bezig zijn met het behalen van hun eerste diploma, hoewel zij er wel opvallend lang over doen. Het opleidingsniveau is laag; een enkele respondent zit op de havo of op het hbo. Er zijn geen patronen zichtbaar tussen de scripts en het in bezit zijn van een diploma. Wel zien we dat jongens met een startkwalificatie zich iets beter ontwikkelen en weerbaarder zijn dan jongens die zonder diploma school hebben verlaten.

Periode van deelname vergeleken

De periode van deelname aan de talentprojecten verschilt per respondent, variërend van minder dan een jaar tot meer dan acht jaar, met een gemiddelde duur van 2,8 jaar. Jongens met een straat-resistent script doen relatief het kortste mee, en zijn relatief jong. Desondanks zijn ze er sterker dan de anderen van overtuigd dat ze opgewassen zijn tegen de invloeden van 'de straat'. Niettemin recidiveren twee van de tien.

Straatmijders en straat-loyale jongens blijven het langst (3,6 jaar) aan de projecten verbonden. Straatmijders blijven op het rechte pad, straat-loyale jongens hebben het hoogste percentage recidive. Straat-ambigue en straat-naïeve jongens zitten in de buurt van de gemiddelde deelname, een enkeling recidiveert. De restgroep doet gemiddeld iets korter mee en heeft een relatief hoog recidivepercentage.

De duur van deelname geeft geen garantie voor de mate van motivatie voor talentontwikkeling. Jongens die relatief kort deelnemen (straat-resistente, -ambigue en -naïeve jongens en de deelnemers in de restgroep), maken dezelfde ontwikkeling door als jongeren die al langer bij de projecten betrokken zijn (staاتمijders en straat-loyale jongens). De conclusie is dat er dus nauwelijks patronen zichtbaar zijn tussen de duur van deelname, motivatie voor talentontwikkeling en het afzien van criminaliteit.

Leeftijden vergeleken

De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 17,1 jaar. Deelnemers van het straat-resistente en straat-naïeve script zijn gemiddeld het jongst (14,5 en 14,6 jaar), gevolgd door de jongens uit de restgroep (15,5 jaar) en deelnemers met een straat-ambigu script (16,3 jaar). De straat-loyale respondenten zijn gemiddeld genomen ouder (19,7 jaar). De drie jongens die de straat liever mijden zijn het oudst (gemiddeld 22 jaar). Wanneer we de scripts op volgorde van leeftijd zetten en daarbij de zogenoemde risico- en kansprofielen in ogenschouw nemen, komt er een opvallend patroon aan het licht.

Scripts – risico- en kansprofielen – leeftijden					
straat-resistent (kansrijk)	straat-naïef (in between)	restgroep	straat-ambigu (in between)	straat-loyaal (risicovol)	straat-mijdend (kansrijk)
14,5 jaar	14,6 jaar	15,5 jaar	16,3 jaar	19,7 jaar	22 jaar

Tabel 6.11: De scripts op volgorde van (gemiddelde) leeftijd

Onder de jongste deelnemers zijn 2 scripts gevonden, die te beschouwen zijn als kansrijk (straat-resistent) en *in between* (straat-naïef). Bij de oudere deelnemers komt vooral het risicovolle straat-loyale en kansrijke straat-mijdende script voor. Jongens met een straat-

ambigu script zijn letterlijk en figuurlijk *in between*: zowel wat betreft hun gemiddelde leeftijd als wat betreft hun risico op delinquent gedrag.

De restgroep in bovenstaande tabel is een bijzondere groep: deze bestaat uit (gemiddeld genomen) jonge jongens die geen idee hebben wat de projecten voor hen betekenen, of die een zeer afwijkende mening hebben. Deze restgroep pleegt gemiddeld vaker delicten.

Het patroon blijkt een sterke overeenkomst te hebben met de zogenoemde *age crime curve*, die we kennen uit criminologisch onderzoek (Hirschi & Gottfredson 1983; Moffit 1993). Uit studies naar criminele carrières blijkt dat jongeren die delicten plegen dit het vaakst doen in hun tienerjaren, met een piek rond het 17de/18de levensjaar (Loeber & LeBlanc 1990). Gemiddeld genomen neemt de kans op desistance in de late adolescentiefase toe: de meesten stoppen ermee als ze de jongvolwassen leeftijd hebben bereikt, al dan niet door de invloed van interventies (Nuytiens e.a. 2007). Voor jongeren die na hun 18de doorgaan met het plegen van delicten is de kans op een criminele carrière groot.

In de voorgaande tabel 6.11 is te zien dat de jongens met een straat-loyaal script gemiddeld genomen boven deze cruciale leeftijdsgrens van 18 jaar zitten. Ook vanuit dit perspectief zijn deze jongens (met name zij die recidiveren) dus de kwetsbaarste groep en is het aannemelijk dat zij een bovenmatig hoog risico hebben op een criminele carrière.

Daartegenover staat dat bij de oudere jongens met een straat-mijdend script de kans juist groot is dat zij ook in de toekomst criminaliteit weerstaan. Zij zijn in de *age crime curve* aan de cruciale piek voorbij gegroeid en hebben bewust afstand genomen van 'de straat'. De aanname is dat zij de grootste kans hebben op resistance en desistance.

De jongens met een straatresistent script zitten qua gemiddelde leeftijd (14,5) nog ruim voor de cruciale piek in de *age crime curve*. Deze jongens blijken ook in deze studie relatief het meest weerbaar. *In between*-jongens met 15-16 jaar gemiddeld zijn kwetsbaarder, conform de levensfase waar ze in zitten: de identiteitsvorming is in de adolescentieperiode volop in ontwikkeling en de invloed van *peers* is dan extra groot (Slot & Van Aken 2010).

De vijf straatscripts, die op basis van de eigen opvattingen van de respondenten zijn geconstrueerd, voegen aan de bestaande *age crime curve* een subjectieve dimensie toe. Door niet alleen naar het waarneembare gedrag (*frontstage*) maar ook naar de eigen opvattingen van de jongens (*backstage*) te kijken, is een inschatting te maken van het risico- en kansen-profiel van de 50 jongens.

Hoewel er dus een verloop in leeftijd is gevonden is het niet mogelijk om op basis van de leeftijd van individuele deelnemers te voorspellen wat hun straatscripts zijn (zie over generaliseerbaarheid van de resultaten van een Q-studie ook bijlage 5). Evenmin kunnen we uitspraken doen over één-op-één-relaties tussen leeftijden, de individuele talent- en gedragsontwikkeling, en de kans op resistance, desistance of het volharden in criminaliteit. Bij Doelbewust en R-Newt komen we namelijk zowel jongens tegen met een straat-loyaal script die *desisten*, als jongens met een straat-resistent script die 'de fout ingaan'. De uitspraken in deze paragraaf hebben dus enkel betrekking op de opvallende patronen van de scripts, de gemiddelde leeftijden en de risico- en kansen-profielen die ik in deze studie heb waargenomen. Over de bredere zeggingskracht van deze bevinding kunnen (nog) geen uitspraken worden gedaan.

6.4 Doelbewust en R-Newt in het licht van primaire, secundaire en tertiaire preventie

In literatuur over preventie wordt vaak een onderscheid gemaakt tussen primaire, secundaire en tertiaire preventie (De Roos & Van Dinther 2011; Loeber e.a. 2010). Deze driedeling van Caplan (1964) vindt breed toepassing: in de gezondheidszorg, binnen zorg en welzijn en ook in het forensische veld. In deze studie is deze driedeling behulpzaam om de diversiteit in doelrealisatie te verwoorden.

Kort samengevat richt primaire preventie zich op het voorkomen van criminaliteit, secundaire preventie op beginnende delinquentie en is het doel van tertiaire preventie de verergering van criminaliteit en de gevolgen ervan te voorkomen. Ten aanzien van de drie groepen die in dit onderzoek zijn onderscheiden (kansrijk, *in between* en risicovol), zijn er dus drie typen preventiedoelen. Het is aannemelijk dat er bij een verschil in preventiedoelen ook verschillende preventiestrategieën noodzakelijk zijn.

Een mix van primaire, secundaire en tertiaire preventiedoelen sluit aan bij de drie straatkarakteristieken en straatscripts die op basis van de backstage-frontstage-analyse in het onderzoek zijn gevonden (hoofdstuk 5). Primaire preventiedoelen passen bij kansrijke jongens die voldoende afstand hebben van de straat en geen delicten plegen: *resisters* met een straat-resistent en straat-mijdend script. Secundaire preventiedoelen sluiten aan bij *in between*-jongens: first offenders en desisters met een straat-ambigu en straat-naïef script. Tertiaire preventiedoelen passen bij jongeren die vanwege hun delinquentie gedrag wel al met politie en justitie in aanraking zijn gekomen en die ondanks deelname aan talentprojecten straat-loyaal blijven.

De werking van talentprojecten als primaire, secundaire en tertiaire preventiestrategie

Binnen Doelbewust en R-Newt blijken 39 van de 50 respondenten zich positief te ontwikkelen en op het rechte pad te blijven (*resisters* en *desisters*, zie tabel 6.4 en figuur 6.2). De conclusie is dat voor 78 procent van de jongens deelname aan talentprojecten veelbelovend is. Het onderzoek laat echter ook een minder zonnig beeld zien: bij 11 van de 50 respondenten werkt het project niet preventief; 2 van hen plegen in de periode van deelname hun eerste delict en 9 jongens blijven recidiveren.

Dat de talentprojecten helpen om meer afstand te nemen van de straat, waardoor het risico op delinquentie afneemt, blijkt slechts bij een beperkte groep op te gaan. Bij 13 van de 50 jongens, met een straat-resistent en straat-mijdend script, werken de projecten weerstand verhogend. Zij nemen (backstage) bewust meer afstand van de straat en laten zien (frontstage) dat zij weerstand bieden aan criminaliteit: het percentage *resisters* en *desisters* is bij deze groep het hoogst. Bij de 12 van de 50 jongens, met een straat-ambigu en straat-naïef script, hebben de projecten een positieve invloed, maar concurreren deze nog sterk met de invloeden van de straat. Deze jongens blijven *in between*: ze zijn kwetsbaar omdat ze onvoldoende afstand nemen van de delinquente straatcultuur (backstage) en het antisociale straatgedrag (frontstage) graag imiteren.

Een groep van 10 jongens heeft een straat-loyaal script. Deze deelnemers hebben een hoog-risicoprofiel, en nemen geen afstand van de straat, en recidiveren meer dan de andere (3 van de 10). Bij hen werkt zowel de straat als het project ego-versterkend, omdat ze in beide settings successen ervaren en het hun veel aanzien oplevert. Voor deze jongens werken de talentprojecten niet preventief.

Concluderend

Doelbewust en R-Newt werken preventief voor deelnemers die nog niet met criminaliteit in aanraking zijn geweest. Voor jongens met een kansrijk profiel is deelname geschikt als primaire preventiestrategie en zijn de projecten een prettige en leerzame leeromgeving. In preventieterminologie werken ze 'promotief': gunstig en stimulerend (Loeber e.a. 2010a: 109).

Voor *in between*-jongens beogen de projecten een secundaire preventiestrategie te zijn. De conclusie is dat deelname bij een aantal van hen tot meer afstand tot de straat leidt; de projecten werken niet alleen promotief, maar ook protectief ofwel beschermend. Andere *in between*-deelnemers blijven navigeren tussen straat en project. Bij hen blijft de kans op delinquentie bestaan.

Als tertiaire preventiestrategie, voor jongens met een risicovol profiel die recidiveren, is deelname aan talentprojecten ontoereikend. Bij criminele jongens die recidiveren, zo valt te concluderen, is deelname niet desistance-verhogend en zelfs risicovol. Deze jongeren, die

relatief vaak het stadium van master hebben bereikt en als rolmodellen functioneren, blijven bewust trouw aan de straat, waar zij eveneens 'sterren' zijn, juist omdat ze criminaliteit niet schuwen. Zowel op straat als in de talentprojecten profiteren ze van succeservaringen, die ego-versterkend werken. Een bijkomend risico is dat zij trainingen en workshops verzorgen aan jongere deelnemers, waardoor negatieve rolmodelwerking 'op de loer ligt' (Van Hoorik 2016).

De talentprojecten zijn dan ook onvoldoende werkzaam als strategie voor tertiaire preventie. Dit geldt vooral voor de artistieke projecten van R-Newt, waar de meeste jongens met een straat-loyaal script gevonden zijn en waar het recidivepercentage het hoogst is. Hier dient wel nogmaals opgemerkt te worden dat de projecten in principe niet bedoeld zijn voor criminele jongeren. Deze kwestie komt terug in de volgende paragraaf.

6.5 'De werking' vanuit het perspectief van *what works*-onderzoek

De vierde deelvraag van het onderzoek luidt:

Welke overeenkomsten en verschillen zien we tussen de uitkomsten van deze studie en bestaand onderzoek over de beïnvloedingsmogelijkheden van (beginnend) delinquent gedrag, en wat zegt dit over de betekenis en waarde van talentgericht jongerenwerk als preventiestrategie?

Deze paragraaf gaat in op de preventieve werking van Doelbewust en R-Newt door hier de uitkomsten van het onderzoek te vergelijken met kennis uit het *what works*-onderzoek. Dit dominante paradigma is momenteel leidend bij het ontwerpen en evalueren van interventies, zowel bij gedragsinterventies in het justitiële kader als bij curatieve en preventieve programma's in de jeugdzorg (Jonkman e.a. 2010). Dit theoretisch perspectief is interessant omdat het *what works*-onderzoek een aantal algemeen werkzame factoren (*common factors*) aan het licht heeft gebracht waarmee we de beïnvloedingsmogelijkheden van beginnend delinquent gedrag beter kunnen begrijpen.

What works-onderzoek is eind jaren tachtig ontstaan in de Canadese en Amerikaanse forensische psychologie, met een aantal grootschalige meta-evaluaties. Hierin wordt gezocht naar het effect op de afname van recidive van resocialiserende programma's binnen de reclassering, de forensische psychiatrie en het gevangeniswezen (Andrews & Bonta 1994). De evaluaties leidden tot een reeks *what works*-beginselen (McGuire 1995; Andrews 2000) die, wanneer zij streng worden gehanteerd, tot afname van recidive kunnen leiden bij verschillende typen delicten. Sommige beginselen hebben betrekking op de persoon, zoals zijn of haar achtergrond en de oorzaken van het delinquente gedrag, andere op de methode, de wijze van implementeren of de uitvoering ervan.

De volgende zeven *what works*-beginselen zijn samengevat uit een overzicht van Van der Laan (2008) en Van Yperen en Boendermaker (2010). De beginselen worden afzonderlijk toegelicht aan de hand van genoemde literatuur. Vervolgens bespreek ik in hoeverre we de (beperkte) preventieve werking van Doelbewust en R-Newt vanuit dit perspectief kunnen begrijpen.

Het risicobeginsel

Het *risk principle* heeft in preventief opzicht betrekking op de mate van risico op de ontwikkeling van delinquent gedrag. Een juiste afstemming van interventies op dit risico is cruciaal. Een te lichte interventie kan criminaliteit juist stimuleren, maar een bovenmatig zware reactie op beginnend delictgedrag of een overdaad aan aandacht kan ook averechts werken. Toepassing van het risicobeginsel veronderstelt een grote flexibiliteit van de intensiteit van de programma's. Bovendien vereist het een betrouwbare en valide schatting van het (recidive)risico.

De deelnemersgroep van Doelbewust en R-Newt bestaat uit jongeren met diverse risicoprofielen, zowel jongeren die kansrijk zijn en geen delicten plegen (resisters) als jongeren die recidiveren, of die eenmalig een delict plegen (first offenders). Ook jongeren die gestopt zijn met delinquent gedrag (desisters) doen mee.

Welke jongeren van Doelbewust en R-Newt een risicovol zijn en welke jongens *in between* en kansrijk zijn – de typering die afgeleid is van de risico-en-kansen-taxonomie (hoofdstuk 3) – is bij jongerenwerkers niet altijd bekend. De uitvoeringspraktijk voldoet in die zin onvoldoende aan het risicobeginsel. Wanneer het risicoprofiel wel bekend is, heeft dit meestal geen consequenties voor deelname of voor de intensiteit van de begeleiding. Zoals besproken, doen er ook veel jongeren mee die delicten plegen. Zij volgen in principe hetzelfde traject als de andere deelnemers.

Het behoeftebeginsel

Vanuit het *need principle* dient een interventie gericht te zijn op de veranderbare kenmerken van de jongere en zijn context, die direct samenhangen met het antisociale of criminele gedrag. Denk aan gebrekkige of negatieve sociale relaties (zoals een slechte relatie met ouders en leerkrachten, de invloed van criminele rolmodellen), geen startkwalificaties of werk, of bijvoorbeeld verslavingsproblematiek. Meestal gaat het om een complex van factoren. De aanpak dient daarom te bestaan uit diverse methodieken die verschillende risicofactoren inperken.

In hoofdstuk 3 en 4 zijn de diverse kenmerken, behoeften en problemen van de doelgroep op het niveau van vier huishoudingen in kaart gebracht. Niet alleen variëren de problemen in gedrag en voeren de jongens op verschillende manieren hun *impressiehuishouding*, ook zijn er uiteenlopende problemen in de *relatiehuishouding* (zoals de invloed van criminele vrienden, gebrek aan steun en controle van ouders, weinig stimulerende rolmodellen). Dat geldt ook voor de *emotiehuishouding* (het gebrek aan positieve emoties en het toepassen van zelfondermijnende gevoelsregels) en voor problemen in de *aspiratiehuishouding* (zoals een laag zelfbewustzijn en een deprimerend toekomstperspectief). Vaak is er sprake van een combinatie van behoeften en/of problemen. In het talentgerichte jongerenwerk is het mogelijk om verschillende accenten te leggen, en de bejegening af te stemmen op de behoeften van de deelnemers. Methoden en technieken zijn flexibel in te zetten. De werkers hebben echter niet altijd zicht op de behoeften van individuele deelnemers en passen hun strategieën onvoldoende bewust toe. Maatwerk blijft daardoor beperkt, wat de effectiviteit van het programma niet ten goede komt.

Het responsiviteitsbeginsel

Het *responsivity principle* heeft betrekking op de motivatie, de competenties, het niveau en de leerstijl van de jongere, maar ook op de persoon die het programma uitvoert en het soort programma dat wordt aangeboden. Er dient een goede 'match' te zijn tussen de kenmerken van de jongere en de 'interventionist' en zijn interventie. Daarbinnen moet hij rekening houden met en inspelen op de motivatie van de jongere.

Een conclusie van hoofdstuk 4 is dat jongerenwerkers goed weten aan te sluiten bij de belevingswereld van jongeren. De jongerenwerkers zijn voor de jongens vertrouwenspersonen en inspirerende voorbeelden die hun doelgroep weten te verleiden om deel te nemen, en uit te dagen om hun talenten te ontwikkelen en zich positief te gedragen. Jongens vertellen dat ze de begeleiding van jongerenwerkers waarderen omdat ze zich 'met respect' of 'als gelijken' behandeld voelen. Dit maakt dat ze ook de confronterende en disciplinerende aanpak van jongerenwerkers toelaten, terwijl ze zich in andere contexten juist afzetten tegen autoritaire opvoedingsstijlen. Een kenmerk van het professionele handelen van jongerenwerkers is dat zij zich tegenover jongeren opstellen als 'anderen onder gelijken' en op die manier een werkalliantie opbouwen (zie ook hoofdstuk 4). Vanuit die relatie werken ze met jongeren samen aan de doelen die ze met elkaar afspreken.

In hoofdstuk 5 is geconcludeerd dat het voor de deelnemers motiverend werkt als zij inspraak en autonomie ervaren. De werkvormen in de talentprojecten sluiten goed aan bij de belevingswereld en leerstijl van risicojongeren. Middelen als sport, muziek, dans en theater spreken aan, maar ook het competitie-aspect is van belang. Dit komt in hoofdstuk 7 terug.

Het beginsel van behandelmodaliteit

Het beginsel van *treatment modality* schrijft voor dat het programma gericht moet zijn op de volle breedte van matige tot ernstige aanwezige criminogene factoren. Dat zorgt er in de eerste plaats voor dat de jongere zijn antisociale of criminele netwerk kan vervangen door een prosociaal netwerk. Het aanleren van sociale vaardigheden is daarbij belangrijk. Ten tweede kan toepassing van cognitieve én gedragsgeoriënteerde methoden leiden tot andere, prosociale persoonlijke gedragskeuzes in risicosituaties. Jongeren leren daartoe hun eigen gedrag, en hoe dat tot stand komt, te begrijpen en te sturen. Ze dienen dit prosociale gedrag daadwerkelijk te kunnen oefenen, waarbij positieve bekrachtiging, belonen, een belangrijke rol speelt.

Ten aanzien van de 'behandelmodaliteit' kunnen we stellen dat de programma's Doelbewust en R-Newt gericht zijn op lichte criminogene risicofactoren (primaire en secundaire preventie). Dat een steunend en beschermend (prosociaal) netwerk belangrijk is, is ook de overtuiging van jongerenwerkers (hoofdstuk 4). Zij claimen dat het werken aan sociale vaardigheden, zelfbewustzijn én het coachen op sociaal gedrag er in belangrijke mate aan bijdraagt dat jongens met een hoog-risicoprofiel afzien van criminaliteit. Het werken aan de aspiratie- en impressiehuishouding zijn het meest cognitief- en gedragsgeoriënteerd, en leiden ertoe dat de jongens hun gedrag leren begrijpen en kunnen veranderen.

Een sterke kant van Doelbewust en R-Newt in het licht van het behandelmodaliteitsbeginsel is dat zij een veilige en uitdagende leeromgeving vormen. De jongens geven aan dat ze met nieuw gedrag kunnen experimenteren, waarbij ze fouten mogen maken zonder gezichtsverlies te leiden. Het belonen van positief gedrag, zowel materieel als immaterieel, is een factor die ingrijpt op de emotiehuishouding, waarvan we zagen dat het zowel resistance als desistance stimuleert. Het aanleren van vaardigheden alleen is onvoldoende, zo blijkt uit dit onderzoek.

De toepassing van het behandelmodaliteitsbeginsel is in de talentprojecten niet voldoende op orde. De uitvoerend werkers maken voor aanvang van deelname namelijk geen analyse van de aan- of afwezigheid van criminogene factoren bij individuele deelnemers. Zoals gezegd, is er geen sprake van een programmadiifferentiatie: alle deelnemende jongeren doorlopen in principe hetzelfde programma. Het feit dat de werkers het handelen niet afstemmen op het risico-en-kansen-profiel van de jongens hangt sterk samen met de volgende twee beginselen.

Het programma-integriteitsbeginsel

Het beginsel van *program integrity* heeft betrekking op de opzet en uitvoering van het programma. Is het bijvoorbeeld eerder effectief gebleken, of is het vastgelegd in een methodiekbeschrijving, een protocol of een handleiding? Dit veronderstelt niet alleen dat het programma helder gestructureerd is (duidelijke doelstelling, planning en fasering van het project), maar ook dat het theoretisch goed is onderbouwd, waardoor uitvoerders helder kunnen uitleggen waarom zij voor bepaalde doelen en middelen in het programma kiezen. De oorzaak en achtergrond van het gedrag moeten begrepen en verklaard zijn aan de hand van een getoetste theorie, en de interventie dient afgestemd te zijn op de criminogene factoren. Ook is het belangrijk dat wanneer het programma uit een reeks van activiteiten bestaat, alle onderdelen of fasen in de juiste volgorde worden uitgevoerd, inclusief een eventueel nazorgtraject.

De talentprojecten voldoen niet aan het programma-integriteitsbeginsel. De meest opvallende kwestie is dat jongerenwerkers zeggen dat de projecten niet bedoeld zijn voor criminele

jongeren, maar dat in de praktijk blijkt dat er wel degelijk jongeren deelnemen die delinquent gedrag vertonen. De doelgroep, de doelen, de opzet en de uitvoering van de programma's zijn nog onvoldoende beschreven en niet of nauwelijks theoretisch onderbouwd. Er is nog geen onderbouwde methodiekbeschrijving beschikbaar en er is op basis van onderzoek nog geen *evidence* over de werkzame mechanismen van de projecten. De uitvoerend jongerenwerkers handelen op basis van ervaringskennis en werken op basis van de afspraken die ze met elkaar maken over werkvormen en regels. Om programma-integer te kunnen werken, is een programmatheorie nodig, waar dit onderzoek de basis voor wil leggen.

Het professionaliteitsbeginsel

Professionalism is sterk verbonden met programma-integriteit. De interventionist dient goed opgeleid te zijn en voldoende ondersteuning en erkenning te krijgen vanuit de organisatie, zoals goede arbeidsvoorwaarden, veilige werkomgeving, goede supervisie/intervisie. Uitvoerders dienen de methode in de vingers te hebben en tegelijkertijd over voldoende discretionaire ruimte te beschikken om op verantwoorde wijze het programma bij te stellen aan individuele en bijzondere omstandigheden.

De meeste jongerenwerkers hebben een diploma op mbo-niveau 4 of op hbo-niveau. Zij ervaren een grote discretionaire ruimte om naar eigen inzicht, op basis van kennis en kunde te handelen. Ten aanzien van de talentgerichte werkwijze is er echter onder jongerenwerkers veel verlegenheid. Zij weten niet altijd wat er van hen wordt verwacht en hoe zij aan de beoogde doelen moeten werken. De explosieve toename van talentprojecten in het jongerenwerk staat niet in verhouding tot de lage professionaliseringsgraad van de werkers op dit terrein. Als pioniers handelen zij naar eigen inzicht en stemmen improviserend hun strategieën af op situaties die zich voordoen. Er zijn vooralsnog geen (theoretisch) onderbouwde richtlijnen voor talentgericht werken die daarbij als kader dienen. De behoefte aan kennis en deskundigheidsbevordering in de praktijk is groot.

Het beginsel van gemeenschapsoriëntatie

Het beginsel *community based* pleit ervoor dat interventies plaatsvinden in de sociale leefomgeving van de jongere en dat professionals die sociale omgeving (het gezin, vrienden, *peers*) bij de interventie betrekken.

De talentprojecten voldoen duidelijk aan dit beginsel: ze worden uitgevoerd in de dagelijkse leefomgeving van jongeren, waardoor zij leren en oefenen in de voor hen meest relevante context. Jongerenwerkers betrekken belangrijke anderen (familieleden, *peers*), maar ook wijkagenten, school en mensen uit de wijk bij de diverse activiteiten. Zo werken ze via de *relatiehuishouding* aan een sterker supportsysteem. Een van de deelconclusies van het onderzoek is – in de lijn van dit beginsel – dat het werken aan steunende relaties en sociale binding, ook met de bredere samenleving, positief bijdraagt aan het weerstaan van criminaliteit.

6.6 Conclusie: een preventief programma voor een selectieve groep

Een resultaat van dit deelonderzoek is dat het voetbalproject Doelbewust en de talentprojecten van R-Newt veelbelovend zijn voor risicojongeren met een kansrijk en *in between*-profiel. Voor jongens die recidiveren en die zich ook backstage identificeren met de delinquente straatcultuur blijken de interventies onvoldoende bij te dragen aan desistance, en voor een enkeling blijken de successen in de talentprojecten hun straatidentiteit eerder te versterken dan af te zwakken. Bij zulke jongeren doet deelname meer kwaad dan goed.

Vanuit het risicobeginsel geredeneerd is het daarom gerechtvaardigd om te stellen dat talentprojecten ontoereikend zijn voor jongens met een hoog-risicoprofiel. Ze voldoen in de huidige vorm onvoldoende als tertiaire preventiestrategie. Voor deze jongens is een

intensievere begeleidingsvorm noodzakelijk. Of deze groep uitgesloten moet worden van deelname aan de talentprojecten of op een andere wijze begeleid kan worden, komt in hoofdstuk 7 aan de orde.

De programma's Doelbewust en R-Newt voldoen wel als primaire en secundaire preventiestrategie, voor resisters en desisters met een kansrijk en *in between*-straatscript. Voor hen werken de projecten stimulerend (promotief) en beschermend (protectief).

Het what works-perspectief leert dat de werkers hun methoden en strategieën beter dienen af te stemmen op het risico-en-kansenprofiel van risicojongeren. Behandelmodaliteit hangt sterk samen met het risico- en behoefte-beginsel. In de huidige staat sluiten de programma's in dat opzicht onvoldoende aan bij de diversiteit van de doelgroep; bij de verschillende individuele criminogene gedragskenmerken en hoe zij zich backstage tot de straat verhouden. Wel zijn de talentprojecten Doelbewust en R-Newt veelbelovend in het licht van het responsiviteits- en het gemeenschapsoriëntatie-beginsel. Ze sluiten goed aan bij de belevingswereld van jongeren en worden uitgevoerd in hun alledaagse leefomgeving. Dit bevordert de preventieve werking ervan.

Het programma is het meest kwetsbaar ten aanzien van het programma-integriteits- en professionaliteitsbeginsel. De professionals werken in hoge mate ad hoc en improviserend, veelal op basis van impliciete praktijkkennis en ervaringsdeskundigheid die ze hebben geïnternaliseerd, maar waarvan zij zichzelf niet altijd bewust zijn.

Spierts (2014) betoogt in zijn proefschrift dat sociaal-culturele professionals, waaronder jongerenwerkers, een lage professionaliseringsgraad hebben, maar dat zij niettemin hun vak verstaan. Ook impliciete kennis maakt volgens hem dat professionals vakbekwaam kunnen zijn. Zijn proefschrift laat zien dat deze sociale professionals het moeilijk vinden om hun werk overdraagbaar te maken aan anderen. Hij betoogt dat zij ruimte moeten opeisen voor reflectie en onderzoek, zodat ze hun impliciete kennis vaker en beter kunnen expliciteren. Wetenschappers zouden hen daarin meer kunnen bijstaan. Zonder het *evidence based* werken tot norm te verheffen, valt er veel te winnen als sociaal-culturele professionals vaker stilstaan bij de vraag: wat werkt voor wie in welke omstandigheden? (Spierts 2014: 284, 288)

Met dit onderzoek wil ik hiervoor een basis leggen, door het talentgerichte jongerenwerk als preventiestrategie wetenschappelijk te onderbouwen. De bedoeling is daarmee richting te geven aan de uitvoeringspraktijk, om talentprojecten verder te kunnen professionaliseren en de werking ervan te kunnen legitimeren. In het volgende hoofdstuk wordt daartoe de hoofdvraag van het onderzoek beantwoord: *op welke wijze* kunnen artistieke en sportieve talentprojecten preventief werken?

7 Conclusie

Hoe werkt talentgericht jongerenwerk als preventiestrategie?

“De straat heeft me gevormd tot iemand die ik niet ben. Ik dacht echt niet aan de toekomst, ik was uh ... dag voor dag. Ik heb van alle kanten gezien hoe het niet moet. Ik pak nou alles als les voor mezelf, om het om te draaien. En ik heb nu nog steeds niet het gevoel dat ik op mijn plek zit, maar het zit er wel aan te komen”.

(Micha, 23 jaar, desister)

Citaat uit afstudeeronderzoek in de onderzoekswerkplaats (Felomina & Sleutjes 2011).

In hoofdstuk 6 is geconcludeerd dat het voetbalproject Doelbewust en de hiphoprojecten van R-Newt veelbelovend zijn als primaire en secundaire preventiestrategieën, maar dat de projecten in de huidige vorm niet werkzaam zijn voor recidiverende jongens met een straat-loyaal script.

In dit slothoofdstuk laat ik preciezer zien *op welke wijze* de projecten bij de verschillende jongens werken: wat zijn de interventiemechanismen en hoe grijpen de talentprojecten bij de verschillende jongens aan? Hiermee geef ik antwoord op de centrale vraag van deze studie:

Op welke wijze kunnen artistieke en sportieve talentprojecten in het jongerenwerk bijdragen aan het weerstaan van criminaliteit bij jongens met een verhoogd risico op delinquent gedrag?

Opzet van het hoofdstuk

In paragraaf 7.1 staat een beschrijving van de factoren en interventiemechanismen die in de onderzochte praktijken bijdragen aan resistance en desistance, waarbij de vier huishoudingen wederom het ordeningskader zijn. In paragraaf 7.2 reflecteer ik vervolgens op de werking van de talentprojecten vanuit emotiesociologisch perspectief, als opstap naar een theoretische onderbouwing van de preventieve jongerenwerkpraktijken.

In 7.3 presenteer ik het handelingsverloop van talentgericht jongerenwerk met een model dat uitdrukking geeft aan de processen die bij Doelbewust en R-Newt zijn gevonden. Dit model, een zogenoemd *interventiekwadrant voor talentgericht jongerenwerk*, geeft weer *op welke wijze* de artistieke en sportieve projecten werken: wat er frontstage en backstage met de deelnemende jongens gebeurt en hoe deelname aan talentprojecten tot resistance of desistance kan leiden.

Gezien de variëteit van de doelgroep pleit ik voor meer programmadifferentiatie in de projecten en werk ik daartoe in 7.4 het interventiekwadrant uit naar drie specifieke preventiestrategieën. Met drie ideaaltypische ontwikkelroutes maak ik inzichtelijk dat er voor primaire, secundaire én tertiaire preventie verschillende strategieën nodig zijn. Na een reflectie in paragraaf 7.5 op de generaliseerbaarheid en bruikbaarheid van de onderzoeksresultaten, bespreek ik ten slotte in paragraaf 7.6 de implicaties van de onderzoeksresultaten voor de praktijk, het beleid en de opleidingen voor sociaal (jongeren)werk.

7.1 Factoren die *resistance* en *desistance* bevorderen of afzwakken

Uit dit onderzoek blijkt dat de talentprojecten bij de diverse typen jongeren anders uitwerken. Ze grijpen verschillend aan op hun emoties, aspiraties, relaties en gedrag. Welke factoren resistance en desistance bevorderen wordt hierna - per huishouding - samengevat. Sommige

factoren blijken in algemene zin stimulerend of beschermend te werken, andere factoren blijken alleen in specifieke omstandigheden werkzaam.

Werkzame factoren in de impressiehuishouding: een andere indruk kunnen maken

De mate van (motivatie voor) talentontwikkeling is geen garantie voor gedragsverandering
Professionals claimen dat werken aan talentontwikkeling bijdraagt aan gedragsverandering. In het empirisch materiaal zijn echter geen duidelijke aanwijzingen gevonden dat de motivatiestadia van talentontwikkeling één-op-één correleren met resistance of desistance. We zien weliswaar in de projecten dat gevorderden en masters criminaliteit weerstaan, maar ook dat zij recidiveren. Daarnaast zijn er ook onder beginnende talentontwikkelaars jongens die criminaliteit weerstaan en anderen die de fout ingaan.

De mate van motivatie voor talentontwikkeling hangt dus niet samen met het optreden of uitblijven van delinquent gedrag. Het is op basis van de resultaten wel aannemelijk dat jongens die gepassioneerd aan hun talentontwikkeling werken, afgeleid zijn van de straat. Voor de meeste kansrijke en *in between*-jongens lijkt deelname aan talentprogramma's een promotieve (gunstige) en protectieve (beschermende) resistance stimulerende factor.

Opvoeden en beschaven helpt

Jongerenwerkers zien hun werk als een pedagogische praktijk. Ze vertellen hoe ze de jongens zowel in de groep als door individuele coaching 'beschaven' en 'heropvoeden'. In de talentprojecten dagen ze de deelnemers uit hun sterke kanten te ontwikkelen om frontstage een andere kant van zichzelf te laten zien. Ze creëren een setting waarin risicjongeren kunnen experimenteren met verschillende rollen en kunnen ontdekken waar ze goed in zijn. Daarbij coachen de werkers hen om 'negatief gedrag om te buigen naar positief gedrag'. Ook werken ze aan weerbaarheid en het reguleren van agressie. Uit dit onderzoek blijkt dat veel jongens het belangrijk vinden dat ze in het project gecorrigeerd worden als ze 'iets verkeerd doen'.

Deelnemers van Doelbewust zijn zich sterker bewust van de pedagogische doelen van het project en hechten daar meer waarde aan dan de jongens van R-Newt. Veel Doelbewust-spelers geven aan dat de coachende aanpak van jongerenwerkers hen helpt om zich beter te gedragen. Het opvoedende optreden werkt als een protectieve factor voor resistance. In een aantal gevallen lijkt de coachende aanpak ook desistance (tertiaire preventie) te bevorderen (protectief).

Competenties aanleren is niet voldoende

De aanname van jongerenwerkers is dat de competenties die risicjongeren in de projecten ontwikkelen hen helpen om criminaliteit te weerstaan. De jongens zelf lijken weinig belang te hechten aan de ontwikkeling van de specifieke weerbaarheidsvaardigheden. Alleen representanten met kansrijke scripts vinden dat ze door het project leren om minder impulsief op situaties te reageren. Hierdoor hebben ze minder vaak ruzie, omdat ze hun agressie beter kunnen beteugelen. Anderen zeggen dat ze leren zich te beheersen en 'nee te zeggen' tegen de verleidingen van criminaliteit. De straat-naïeve jongens vinden het belangrijk dat ze in de projecten beter met tegenslagen leren omgaan. Voor jongens met een straat-loyaal script lijken de projecten te weinig weerbaarheidscompetenties op te leveren of te versterken.

Samenvattend

De pedagogische bejegening in de talentprojecten heeft invloed op de impressiehuishouding en leidt over het algemeen tot meer straatresistentie en positiever gedrag. Het is een zogenoemde *common aknowledged factor*: zowel jongerenwerkers als jongeren geven aan dat het corrigerend optreden weerstand verhogend werkt. Het werken aan sportieve en artistieke *skills* en algemene weerbaarheidscompetenties lijkt daar echter niet bij iedereen

aan bij te dragen. De werking daarvan blijft beperkt tot kansrijke en *in between*-jongens, en heeft geen of nauwelijks effect bij jongens met een hoog-risicoprofiel.

Werkzame factoren in de relatiehuishouding: het belang van sociale binding

Jongerenwerkers betogen dat vooral de sociale dimensie van de talentprojecten helpt om criminaliteit te weerstaan. Ze proberen de binding met belangrijke anderen en met de samenleving te versterken. Overeenkomstig de *social bonding*-theorie van Hirschi (1969) verwachten zij dat de talentprojecten bijdragen aan *attachment*, *involvement*, en *belief*: wanneer de jongens zich meer hechten aan prosociale rolmodellen, een positief supportstelsel opbouwen en meer betrokken raken bij de samenleving, dan zal de kans op – in termen van Hirschi – aanpassing groter zijn.

Breken met 'foute vrienden' is belangrijk

Jongens met een straat-resistent en straat-mijdend script vinden dat ze moeten breken met 'foute vrienden'. Het lukt hen over het algemeen goed om criminaliteit te weerstaan. Het aantal recidivisten met een straat-loyaal script, die hun straatvrienden trouw blijven, is relatief hoog. Afstand nemen van criminele *peers* komt in de onderzoeksgroep naar voren als een algemene resistance en desistance bevorderende factor.

Het belang van vriendschappen en steunende relaties

In between-jongens met een straat-ambigu en straat-naïef script hechten de meeste waarde aan de vriendschappen en steunende relaties in het project. Deze deelnemers blijken (op basis van de tweede momentopname) inderdaad weerbaarder voor negatieve invloeden. Bij Doelbewust-deelnemers is dit sterker dan bij R-Newt met zijn individuele aanpak. Maar ook de deelnemers van de artistieke projecten zeggen dat deelname vriendschappen en een 'nieuwe familie' opleveren. Vooral jongens met een straat-resistent script waarderen de sociale aspecten hoog.

Jongerenwerkers zijn positieve rolmodellen

De jongens in dit onderzoek vinden unaniem dat jongerenwerkers positieve voorbeelden zijn, waar zij veel steun aan hebben. De relaties met de beroepskrachten spelen een belangrijke rol in het weerstand bieden aan criminaliteit. Werkers zijn hun vertrouwenspersonen, behalve voor de straatmijders die zich aan niemand durven te binden.

Meer respect voor mainstream-normen bevordert straatresistentie

De werkers in de onderzochte projecten leggen veel nadruk op het leren respecteren van de dominante waarden van de samenleving. Bij R-Newt, maar meer nog bij de groepsaanpak van Doelbewust, krijgen deelnemers respect als ze de onderling afgesproken regels ook naleven. Wanneer bij Doelbewust een individuele deelnemer zich misdraagt, heeft dit consequenties voor het hele team. Zij leren elkaar op solidariteit en verantwoordelijkheid aan te spreken en zien graag dat jongerenwerkers hierin consequent en streng optreden. Risicjongeren die zich meer binden aan mainstream-normen hebben een grotere kans om een straat-resistent script te ontwikkelen.

Samenvattend

Het werken aan de relatiehuishouding in talentprojecten verhoogt waarschijnlijk de weerbaarheid van deelnemende jongens. De rolmodelrelatie met jongerenwerkers is daarbij de meest overtuigend werkzame factor, zowel ten aanzien van primaire, secundaire als tertiaire preventie. Die relatie is niet alleen weerstand verhogend, maar lijkt bij veel desisters ook het stoppen met criminaliteit te stimuleren. Jongens die door deelname aan de projecten afstand nemen van 'verkeerde vrienden', hanteren een kansrijker script.

Werkzame factoren in de emotiehuishouding: erkenning, respect, solidariteit, succesbeleving

Jongerenwerkers claimen dat jongeren die succeservaringen opdoen, die solidariteit, gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid ervaren en het gevoel hebben dat ze erbij horen en erkend worden, zich positiever ontwikkelen. Daarmee zou de kans toenemen dat ze afstand nemen van de straat.

De motiverende werking van positieve emoties

De talentprojecten zijn populair en aansprekend, waardoor risicojongeren er vrijwillig aan deelnemen. De projecten sluiten goed aan bij hun belevingswereld en interesse, waardoor ze letterlijk van de straat zijn en minder vrije tijd, en mogelijk ook minder energie, hebben om overlast te veroorzaken. Het jongerenwerk heeft via deze weg een ingang om aan weerbaarheid en straatresistentie te werken.

Succeservaringen kunnen motiverend, maar ook zelfondermijnend werken

Dat succeservaringen een impuls zijn om met de talentprojecten door te gaan, bevestigen vooral de jongeren met een straat-ambigu en straat-loyaal script. Voor jongens met een straat-loyaal script die crimineel blijven, lijken de succeservaringen hun straatloyaliteit zelfs te voeden. Ze werken dan zelfondermijnend en verzwakkend. Voor jongens met een straat-loyaal script die gestopt zijn met criminaliteit, geeft de beleving van succes in de projecten hoop, vertrouwen en trots. Dat geeft hen de energie en moed om op het rechte pad te blijven.

De deelnemers bloeien op van grote en kleine succeservaringen, vooral als die worden bekrachtigd door complimenten, applaus en materiële beloningen. De rituele vieringen van bijzondere prestaties, bijvoorbeeld de installatie van Ibrahim zoals verwoord in hoofdstuk 4, maken veel indruk en versterken de motivatie voor resistance en desistance. Veel jongens vertellen dat ze daardoor extra gemotiveerd zijn geraakt, wat hen van de straat houdt. Maar ook zijn er de verhalen van degenen die terugvallen in oud probleemgedrag als ze opnieuw aan negatieve verleidingen worden blootgesteld.

Het belang van erbij mogen horen, meetellen en mogen meedoen

Een andere bevinding van dit onderzoek is dat nagenoeg alle deelnemende jongens waarde hechten aan rechtvaardigheid en solidariteit. De projecten komen daaraan tegemoet: de jongens ervaren zowel bij Doelbewust als bij R-Newt dat iedereen dezelfde kansen krijgt.

Vooraf straat-mijdende en straat-naïeve jongens vinden het project een veilige plek waar ze zichzelf mogen zijn en fouten mogen maken. Zij voelen zich geborgen. Jongens met een straat-ambigu script zijn dankzij *fair play* gemotiveerd om aan de projecten mee te doen, en brengen daardoor minder tijd op straat door.

Het ervaren van affectie leidt tot meer emotionele betrokkenheid bij de projecten, waardoor de kans op het afstand nemen van de straat groter wordt. Dit gaat met name op voor *in between*-jongens die op straat en op school druk ervaren om aan de verwachtingen van anderen te voldoen.

Talentprojecten zijn 'een uitlaatklep'

Voor veel deelnemers is het project een uitlaatklep, zowel voor jongens met kansrijke als met risicovolle scripts. Voor de artistieke projecten van R-Newt geldt dit sterker dan voor Doelbewust. Jongens van R-Newt geven aan dat muziek en *breakdance* helpen om uiting te geven aan emotionele spanningen, te vergelijken met het 'van je af schrijven' in een dagboek.

Bij Doelbewust is het voetballen voor een enkeling een uitlaatklep. Deelnemers leven zich uit in het spel, waardoor ze frustraties oplossen en ze minder vechten. Uit de gesprekken blijkt dat samen voetballen 'verbroederend' werkt, dat de jongens via de sport beter met elkaar leren omgaan en elkaars gedrag corrigeren. Het werken met sportieve en artistieke media werkt voor veel jongens agressieregulerend, en kan bovendien de motivatie voor

desistance stimuleren. Dit is een bevinding die ook in andere studies is gevonden (Poole 2009; McNeill e.a. 2011; Boonstra & Hermens 2012).

Samenvattend

Deelname aan talentprojecten raakt de emotiehuishouding van risicojongeren. Emoties als trots en plezier bevorderen de motivatie om aan de projecten deel te nemen. Emoties die aan erkenning, respect, solidariteit en gelijkwaardigheid appelleren, kunnen leiden tot meer betrokkenheid en sociale binding, wat een stimulerende en beschermende factor is bij het weerstaan van criminaliteit. Succeservaringen kunnen echter ook zelfondermijnend werken: voor jongens bij wie succes in het project tot meer straatloyaliteit leidt, is deelname een risicofactor. Tot slot lijken sportieve en artistieke werkvormen bij een deel van de deelnemers emotionele spanningen te kunnen verminderen waardoor ze agressief gedrag mogelijk helpen voorkomen.

Werkzame factoren in de aspiratiehuishouding: de waarde van een positief zelfbeeld

Jongerenwerkers stellen dat deelnemers die zich bewuster worden van hun potenties en realistische toekomstdoelen nastreven minder kans lopen op delinquent gedrag. Zij beschouwen hun projecten als een alternatieve school die de kans vergroot op aansluiting bij een opleiding, stage of betaald werk. De deelnemers aan dit onderzoek zijn daar zelf minder van overtuigd. Ze denken niet dat ze dankzij het project meer kans hebben op een baan, ook al zijn sommigen dankzij de werkers aangenomen voor een opleiding of een stage. Wel zeggen deelnemers dat ze in de projecten veel persoonlijke levenslessen opdoen die ze niet op school leren.

Het belang van zelfbewustzijn, zelfvertrouwen en zelfregulatie

Samen met jongeren reflecteren, zodat zij zich bewust worden van hun gedrag en de consequenties ervan, is volgens jongerenwerkers een belangrijke factor ter voorkoming van delinquentie. Zij stellen vast dat risicojongeren zich door deelname aan de talentprojecten meer bewust worden van hun mogelijkheden en dat ze leren inzien dat het plegen van delicten hen niet ver brengt. Wanneer jongeren inzien dat zij zelf invloed hebben op hun talent- en gedragsontwikkeling is de kans groter dat zij ook na het project uit de criminaliteit blijven.

Ook autonomie is belangrijk, en de deelnemers van R-Newt zeggen dat in hoge mate te ervaren. Ze krijgen veel ruimte voor hun ideeën, wat hen stimuleert tot een positieve talentontwikkeling. Maar ze zijn er minder van overtuigd (of zich er niet van bewust) dat de projecten goed zijn voor hun zelfvertrouwen en zelfsturing. Ook over de bewustwording van hun sterke kanten (een van de basisbeginselen van talentgericht werken) spreken ze zich neutraal uit, met uitzondering van de representanten van het straat-mijdende script. Niettemin blijkt uit individuele verhalen van deelnemers die in de periode van deelname *desisten*, dat zij zich meer bewust zijn geworden van hun potenties en beter weten wat ze in de toekomst willen bereiken. Zij zijn van mening dat het project hen helpt om 'te stoppen met foute dingen doen', zoals veel jongens het verwoorden.

De risico's van té hoge aspiraties

Deelname aan talentprojecten kan de emotie- en aspiratiehuishouding flink verstoren. Jongens vertellen hoe de eerste succeservaringen bij Doelbewust of R-Newt project hen aanvankelijk emotioneel in verwarring brachten, omdat de passie voor sport of muziek niet paste bij hun oude levensstijl, en ook niet bij 'de codes van de straat'. Naarmate zij meer inzicht krijgen in hun potenties en alternatieve toekomstdoelen leren stellen, lukt het beter om afstand te nemen van de 'maten van de straat'. Het intensieve emotie- en aspiratiewerk, dat gepaard gaat met gevoelens van onzekerheid en twijfel, heeft bij veel desisters een veranderingsproces in gang gezet.

Ook zijn er voorbeelden van jongens die door deelname aan talentprojecten hun aspiratiehuishouding niet op orde krijgen en daardoor ook emotioneel uit balans raken. Dan gaat het om degenen die doelen nastreven die niet in verhouding staan tot hun competentieniveau. Ook komt het voor dat deelnemers niet goed weten om te gaan met de successen die ze meemaken en met de nieuwe mogelijkheden die daaruit voortvloeien. Succeservaringen kunnen ook verslavend zijn, en daardoor verzwakkend werken. Jongens die steeds meer succes verlangen, houden zich moeilijk staande in perioden van terugval.

Wanneer jongens een emotionele *boost* ervaren zonder dat er een bewustwordingsproces op gang komt, kunnen de emotionele *shots* werken als een vluchtige *kick*-ervaring en een zelfondermijnend effect hebben (zie ook paragraaf 4.1). Kickervaringen leiden om die reden meestal niet tot gedragsverandering.

Samenvattend

Zowel bij Doelbewust als in de muziek- en dansstudio's van R-Newt kunnen de deelnemers diverse rollen 'exploreren': ontdekken wat hen aanspreekt, waar ze goed in zijn en waar ze zich in willen ontwikkelen. Doelbewust en R-Newt blijken motiverend te werken voor risicjongeren die in het reguliere onderwijs veel negatieve ervaringen opdoen. Ze ervaren er succes en krijgen meer positieve aandacht dan zij gewend zijn: een compliment, applaus of een materiële beloning. Dit kan soms leiden tot irreële aspiraties en kick-ervaringen die niet promotief en protectief werken en het resistance- en desistance-proces eerder afzwakken.

De talentprojecten zijn nog onvoldoende expliciet gericht op zelfbewustwording (van eigen mogelijkheden) en zelfregulatie. Het risico is daarom groot dat succeservaringen als vluchtige kicks werken en geen verandering op gang brengen. Dat deelname aan talentprojecten geen erkende diploma's of certificaten oplevert, frustreert het toekomstperspectief. Ook jongerenwerkers vinden dit een verzwakkende factor van de projecten.

7.2 Het toepassen van alternatieve interpretatieregels

Het omvormen van straatscripts, afstand nemen van oude vrienden en kunnen en willen afzien van criminaliteit blijkt een complex proces te zijn dat de verschillende huishoudingen raakt. Nu we hebben verkend welke factoren in de vier huishoudingen weerstand verhogend werken en weten wat verzwakkend werkt, komen we op het punt dat we nog preciezer willen begrijpen wat er met de jongens in de projecten gebeurt. Wat zijn de interventiemechanismen die ervoor zorgen dat de jongens zich positief ontwikkelen en meer afstand nemen van de straat? Hoe ontwikkelen de jongens een kansrijker straatscript en hoe kan dit proces beïnvloed worden door jongerenwerkers?

Backstage-werk

Het ontwikkelen van een ander straatscript is een proces dat ik, voortbouwend op Hochschilds emotiesociologie, backstage-werk noem. Weerstand bieden aan criminaliteit blijkt in deze studie echter niet alleen emotiewerk (Hochschild 2003: 87-103), maar ook aspiratiewerk te zijn. Ik heb in hoofdstuk 3 om die reden de aspiratiehuishouding als theoretisch concept toegevoegd. De emotie- en aspiratiehuishoudingen staan sterk met elkaar in verbinding.

Volgens Hochschild bepalen de dominante waardenkaders in een samenleving of gemeenschap hoe mensen denken zich te moeten gedragen en wat ze daarbij moeten voelen. Zij noemt dit respectievelijk *framing rules* en *feeling rules*. Voor jongens van de straat, en *in between*-jongens in het bijzonder, gelden twee dominante frames waartoe zij zich willen verhouden: de kernwaarden van de straat en het dominante waardenkader van de samenleving. Zij navigeren backstage voortdurend tussen de straat- en de mainstream-oriëntaties, waarbij ze hun emoties en opvattingen proberen af te stemmen op wat anderen – binnen de verschillende contexten – van hen verwachten. Hochschild spreekt over 'dissonanties in de binnenwereld van mensen' wanneer de *framing rules* van de buitenwereld

op gespannen voet staan met de *feeling rules*, de eigen gevoelsregels. Deze paragraaf gaat dieper in op de wijze waarop de jongens die aan talentprojecten meedoen deze verschillende regels toepassen, hoe dat hun straatscript al dan niet beïnvloedt en zijn weerslag heeft op hun talent- en gedragsontwikkeling.

Praktische interpretatieregels: 'Het project werkt als een ommekeer'

Jongens die van mening zijn dat ze minder op straat hangen omdat ze door deelname aan Doelbewust of R-Newt een alternatieve vrijetijdsbesteding gevonden hebben, passen praktische interpretatieregels toe. Dit zegt nog niets over hun veranderende houding tegenover 'de straat', zoals bleek bij de deelnemers met een straat-ambigu script, die weliswaar minder op straat hangen maar trouw blijven aan de straatwaarden.

Voor veel jongens heeft deelname aan een talentproject wel als een 'keerpunt' in hun interesses gewerkt, zoals voor de rapper Micha die afscheid nam van zijn straatleven toen hij zijn passie voor hiphop ontdekte. Het toepassen van praktische interpretatieregels kan dus leiden tot het rationele besluit om te stoppen met 'domme dingen doen'. Dit stadium wordt ook wel *primaire desistance* genoemd (Nuytiens e.a. 2007). Het besluit om te stoppen, is nog niet verinnerlijkt, aangeduid met *secundaire desistance*. De 18-jarige Tilburgse Martin (een desister met een straat-resistent script) verwoordt dit beslissingsmoment als volgt:

"Weet je hoe je het moet zien, ik ben een jongen die altijd veel op straat is geweest. Heel veel drugs, veel geweld en die dingen. Ik was een straatschoffie, het laagste van het laagste. Ik heb twee keer gesloten gezeten en noem maar op. Maar ik kwam bij R-Newt omdat ik iets anders met mijn vrije tijd wilde doen. En sinds ik hier ben, ben ik clean. Nu al drie maanden, wat echt een record voor mij is. Mijn jongerenwerker heeft me gewoon gezegd 'als jij zulke domme dingen blijft doen dan ga ik jou niet helpen'. Toen heb ik gewoon gedacht, als ik echt wil veranderen dan moet ik het nou doen."

Hetzelfde geldt voor de 16-jarige Pascal van Doelbewust, een zoekende *resister* met een straat-naïef script, die deelname aan het project direct in relatie brengt met stoppen met 'verkeerde dingen doen':

"Als je bij Doelbewust aansluit moet je ervoor gaan. Je hoeft niet per se te komen, je komt vrijwillig, dus dan moet je ervoor gaan. En daar horen geen verkeerde dingen doen bij, vind ik."

Turning points

Uit onderzoek naar de levensgeschiedenissen van desisters (Maruna 2001) blijkt dat het proces van stoppen met criminaliteit vaak start met een schokkende gebeurtenis, die positief of negatief kan zijn, en die een delictpleger dwingt tot zelfreflectie. De impact van bijvoorbeeld een nabij sterfgeval of van een eerste ervaring met detentie kan zo groot zijn dat het kan leiden tot het besluit om te stoppen met criminaliteit (*primaire desistance*). Maar ook positieve life events (zoals een geboorte, een nieuwe liefde) kunnen het startpunt van een *desistance*-proces zijn. Maruna noemt dit een *turning point*.

Het contact met een jongerenwerker of de kennismaking met een talentproject kan ook een *turning point* zijn in het straatleven van de jongens. Deelnemers die *desisten*, noemen dit achteraf vaak het startpunt van het veranderingsproces: de ommekeer. Jongerenwerkers spreken over 'de trigger' of 'de vonk die oversloeg' om dit startmoment te markeren. Ik kies ervoor om dit het *motorisch moment* te noemen. Deze dramaturgische term komt uit de theaterwetenschappen, waar het dé *cue* is voor het publiek: het moment dat er met de hoofdpersonen 'iets' gaat gebeuren. In de talentprojecten is er sprake van een motorisch moment wanneer jongeren 'geraakt' worden door een ervaring in het project, waardoor ze

verleid worden om er structureler aan deel te nemen. Het kan gemarkeerd worden als een eerste stap in het ontwikkelproces richting desistance of resistance.

Sommige jongens maken vaak op basis van pragmatische overwegingen de keuze om deel te nemen aan een project. Zo zeggen Doelbewust-spelers dat ze graag meedoen omdat ze er beter door leren voetballen en vanwege de uitjes die ze kunnen verdienen. Anderen worden graag lid om het gratis sporttenu. Ook de positieve aandacht die jongens ervaren, werkt motiverend. Verderop zal blijken dat het motorisch moment niet altijd door pragmatisme en vaker door een mix van diverse interpretatieregels ontstaat.

Morele interpretatieregels: 'Het is mijn verantwoordelijkheid'

Jongens met een straat-resistent en straat-naïef script vinden dat ze zelf verantwoordelijk zijn voor een positieve ontwikkeling; criminaliteit is geen optie. Ze vinden dat ze in het project leren om zelf keuzes te maken die belangrijk zijn voor hun toekomst. In sociaal-agogisch jargon uitgedrukt tonen ze 'meer eigenaarschap over hun eigen talent- en gedragsontwikkeling' en is er sprake van een hoge of toenemende 'interne *locus of control*'. Zij leren om de oorzaak van hun gevoelens van achterstelling, uitsluiting en het uitblijven van successen niet eenzijdig bij anderen te leggen en de mogelijkheden tot gedragsverandering bij zichzelf te zoeken. Jongens met een straat-loyaal script hebben meer dan anderen de neiging om hun gedrag te rechtvaardigen.

Accountability

Desistance-auteurs zien ook de morele ontwikkeling als een belangrijke dimensie in het desistance-proces. Het begrip *accountability* van McAdams (2001a) verwijst naar de manier waarop desisters omgaan met dingen die in het leven verkeerd zijn gegaan, bijvoorbeeld door schuld te bekennen, spijt te betuigen, gedrag te rechtvaardigen of te bagatelliseren (zie ook Van Halderen e.a. 2015). Dit heeft verwantschap met het toepassen van morele interpretatieregels.

Vooraf deelnemers met een straat-resistent script passen positieve morele interpretatieregels toe. Zij vinden dat ze zelf verantwoordelijk zijn voor hun gedrag en denken veel te kunnen bereiken omdat ze het zelf graag willen. Het proces van verandering begint vaak met zelfinzicht. Mimoun, een 16-jarige deelnemer van R-Newt met een straat-loyaal script, die er overigens nog niet toe in staat is criminaliteit te weerstaan, zegt hierover:

"Ik ben gaan rappen en me in andermans teksten gaan verdiepen en heb het omgezet naar mijn eigen raps. Ja, ik heb mezelf gewoon naar boven gepusht. Ik ben het ook zelf gaan inzien, van ja, what the fuck, waar ben ik mee bezig. Dat kan allemaal niet."

Ook jongens die zich schamen en zich schuldig voelen, passen morele interpretatieregels toe, zoals Armando (26 jaar), een gevorderde rapper bij R-Newt, die nog steeds recidiveert.

"Ik heb spijt dat ik sommige mensen dingen heb aangedaan die ze niet verdienen. Ik weet zeker dat er een paar mensen zijn die een paar keer per week over mij moeten dromen."

Andere voorbeelden van jongens die morele interpretatieregels toepassen, zijn zij die graag een goed voorbeeld willen zijn. Zij voelen zich verantwoordelijk voor anderen, of voor de sfeer. Rapper Martin (18 jaar, straat-resistent script) die ooit voor de rechter stond maar definitief wil stoppen met criminaliteit, voelt zich er verantwoordelijk voor dat andere jongens ook 'stoppen met die shit'.

"Als ik uhhh een echte vriend ben dan moet ik die mensen steunen en ze proberen terug te trekken als het ware. Kijk, mensen staan op een kruispunt met het ene been links en het andere been rechts. Links is slecht en rechts is goed. Op dit moment staan bijna al

mijn vrienden met hun linkerbeen aan de linkerkant. Nou probeer ik hun terug te trekken. Om dat linkerbeen ook aan de rechterkant te krijgen zeg maar. Zo wil ik mezelf zien. Ik ben geen God, absoluut niet, maar ik probeer dat wel te doen.”

Ook de talentvolle jonge voetballer Maati uit Den Bosch (12 jaar, straat-naïef script) doet zijn best om de sfeer op straat te verbeteren, zodat er minder gevochten wordt.

“Als er ruzie is doe ik ze uit elkaar halen. Dan probeer ik mijn best te doen ze vrienden te laten worden.”

Generativity

In desistance-literatuur wordt dit fenomeen *generativity* genoemd (McAdams e.a. 1998). Het begeleiden van anderen draagt volgens deze auteurs bij aan de bekrachtiging van de veranderende identiteit van de desister. Materialistische doelen of het zoeken naar sensatie wordt in het desistance-proces vervangen of uitgebreid door de wens iets voor anderen te kunnen betekenen. Desisters zouden voldoening en zelfrespect halen uit het zorgen voor anderen en het leveren van een positieve bijdrage aan de samenleving.

Jongerenwerkers coachen de jongens bij het toepassen van morele interpretatieregels en leren hen dat ze positieve veranderingen ook ‘door kunnen leren’ aan anderen. Hierover gaan de volgende citaten uit gesprekken met de voetballende master Melvin (20 jaar, resister) en de gevorderde rapper Body (23 jaar, desister), deelnemers van respectievelijk Doelbewust en R-Newt. Hen werd gevraagd of ze een positieve invloed hebben op de groep.

Melvin: “Anderen zeggen het, in het begin was ik mezelf daar nog niet uhhh van bewust nee. Maar de jongerenwerkers hebben mij daarin het vertrouwen gegeven. En daarom mag ik nou helpen om activiteiten te organiseren, en ook de jongeren daarin begeleiden. Ik vind dat iedereen op zijn positieve kanten benaderd moet worden.”

Interviewer: “Vertel nog eens over het verschil met vroeger. En hoe het nu met je vrienden gaat.”

(...)

Body: “Ik heb ook tijden gehad dat ik niks doe, shit uithalen en ik weet niet, gewoon niet bezig zijn. Ik zie het eigenlijk wel terug in mensen die ik ken. Ik ga geen namen noemen en dingen zeggen. Die hebben talent en die doen hun dingen, maar ze worden steeds neergehaald. Eerlijk gezegd is het gewoon invloed op invloed op invloed. Als je een goed persoon bent en hebt goede invloed op die persoon, dan heeft die persoon iets van, hé, misschien moet ik wel zo niet doen. En dan gaat die persoon een voorbeeld aan jou nemen. Het is hoe je jezelf daarin plaatst. Tuurlijk heb ik wel dagen gehad, dan bereik ik niks, en af en toe denk ik nog wel waar ben ik, wat doe ik? Doe ik het wel goed? En dan kun je gaan vragen waar *the fuck* leef ik voor?”

Jongens met een straat-resistent script willen anderen stimuleren het beste uit zichzelf te halen en hen een goede vrijetijdsbesteding bezorgen.

Historische interpretatieregel: ‘Door het verleden zal ik nooit een voorbeeld worden’

Een positief voorbeeld voor anderen willen zijn, kan ook voortkomen uit de behoefte om ‘iets goed te maken’ wat in het verleden is misgegaan. Jongens met een straat-resistent script, vooral diegenen die ooit een delict hebben gepleegd, voelen zich er medeverantwoordelijk voor dat jongere kinderen en delinquente vrienden op het rechte pad blijven. Desondanks denken sommige jongens dat anderen hen niet als positieve voorbeelden zien vanwege ‘dingen die in het verleden zijn gebeurd’. Zij blijven het verleden met zich meedragen door

het verinnerlijken van historische interpretatieregels, zoals Mettin (21 jaar), een beginnend gemotiveerde deelnemer van R-Newt die desondanks recidiveert:

“Ja nee, kijk, er zijn best veel jongeren bij R-Newt die best wel zoals mij willen zijn, maar ja, op welk gebied? Op het gebied van muziek wel. Maar de meeste jongens weten ook dat ik, hoe moet ik het zeggen ... Ik ben door vroeger geen voorbeeld qua alles, door mijn boevenstreken zeg maar. Stel ik zou een eigen inkomen hebben, dan zou ik wel een goed voorbeeld zijn, maar nou is het een beetje ja ... voor de helft.”

Ook Armando van R-Newt (26 jaar, recidivist, straatloyaal script) vindt zichzelf geen goed voorbeeld, vanwege zijn criminele verleden.

“Ik denk dat sommige ouders liever niet hebben dat hun kinderen door mij worden begeleid. Ik geef ze volkomen gelijk. Ik zou liever ook niet willen dat mijn kinderen les krijgen van iemand met een verleden zoals ik.”

Narratieve strategie 1: een contamination script

McAdams (2001a) spreekt in dit verband over het toepassen van een 'narratieve strategie': de manier waarop desisters in hun *self-stories* het verleden positief of negatief labelen. Mensen met *contamination scripts* hebben de opvatting dat zij door fouten in het verleden altijd 'besmet' zullen blijven. Zij laten het verleden niet achter zich, waardoor zij niet 'bevrijd zijn' en minder optimistisch over hun toekomst denken.

Jongens met een straat-mijdend script hebben in het verleden negatieve ervaringen opgedaan op straat. Een enkeling was onbedoeld betrokken bij drugshandel. Hierdoor vermijden ze elk contact met de straat, maar ze zijn ook in het project erg op zichzelf gericht. Ze zeggen niet aan anderen te willen doorgeven wat ze in het project hebben geleerd, en vinden dat ze geen rolmodel kunnen zijn. Deze jongens zijn liever van betekenis voor anderen door hun optredens, waarmee ze andere jongeren willen vermaken. Niet alleen willen ze zo hun eigen negatieve ervaringen – zoals gepest zijn – overwinnen, ook vinden ze het fijn om als sterren op een podium de regie te hebben over een zaal en de sfeer te kunnen beïnvloeden. Vanaf het podium hoeven ze (door de afstand) geen direct contact met anderen aan te gaan, wat ze prettiger vinden. Ook de beginnende hiphopper Morris uit Tilburg (23 jaar, desister) heeft een manier gevonden om een positieve draai te geven aan negatieve ervaringen in het verleden:

“Ik ben vroeger veel gepest, maar ik heb zelf ook wel foute dingen gedaan. Het geeft me nou gewoon een goed gevoel om te dansen zeg maar, en dat ik dat kan laten zien aan de mensen zeg maar. En die vinden dat ook vet om te zien. Die vinden de show geweldig ... anders krijg je toch alleen maar negatieve verhalen. Maar niet het applaus doet me wat, maar meer dat je ziet aan mensen dat ze het geweldig vinden. Mensen dansen mee en gaan los. Dan weet je dat je mensen vermaakt en dat is belangrijk.”

Toekomstgerichte interpretatieregel: 'Ik wil iets goed maken, ik denk nu aan mijn toekomst'

“Ik droom ervan om mezelf te uiten, man. Op wat voor manier dan ook. Op het gebied van kunst, op het gebied van muziek en liefde. Op het gebied van alles. Mensen om me heen gelukkig maken, dat zijn mijn dromen. Ik droom ervan om mezelf te kunnen uiten op mijn manier, en een punt te bereiken ... wanneer ik denk: joh, ik voel me goed met wat ik doe en wat ik heb gedaan en hoe ik heb geleefd, en gewoon ... kunnen zeggen dat dit mijn leven is. Dat is mijn droom! *Express yourself!*” (Body, 23 jaar, gevorderde rapper bij R-Newt, desister, straat-loyaal).

Deze jongen, die ondanks dat hij gestopt is met criminaliteit, trouw wil blijven aan zijn straatvrienden, heeft bij R-Newt ontdekt dat hij zich door muziek anders kan uiten, waarmee hij ook anderen gelukkig kan maken. Hij past als gevorderde rapper toekomstgerichte interpretatieregels toe.

Jongens met een straat-resistent, -mijdend en -naïef script hebben in het project niet alleen geleerd dat zij zelf verantwoordelijk zijn voor hun gedrag, maar ook voor wat ze in de toekomst kunnen bereiken. Ook zij passen toekomstgerichte interpretatieregels toe. De respondenten zijn ervan overtuigd dat het 'later wel goed komt', op voorwaarde dat ze afstand nemen van de straat.

Een voorbeeld is de eerder geciteerde Morris uit Tilburg (23 jaar, desister) met een straat-mijdend script, voor wie criminaliteit geen optie meer is omdat hij met zijn artistieke talenten wil doorbreken.

"Ik denk nu aan me eigen, aan mijn eigen werk en aan mijn toekomst. Ik wil iets bereiken dat ik zelf heel graag wil."

Narratieve strategie 2: een redemption script

Een *redemption script* verwijst naar de tegenovergestelde narratieve strategie van het *contamination script*, namelijk dat de desister erkent dat er dingen zijn misgegaan maar dat hij ervan heeft geleerd en er beter uit is gekomen, zoals Maruna beschrijft in het boek *Making good* (2001). Een *redemption script* representeert een positievere overtuiging van de desister, namelijk dat criminaliteit tot het verleden behoort. Zijn zelf-narratief getuigt van het geloof in een positieve toekomst, zonder criminaliteit.

Bij jongens die toekomstgerichte interpretatieregels toepassen, is het wilsbesluit om criminaliteit te weerstaan of ermee te stoppen dieper verankerd. De vergelijking met een *redemption script* is opvallend. Positieve toekomstige interpretatieregels zijn belangrijke voorwaarden, in de literatuur *secundaire desistance* genoemd.

In het verlengde hiervan is het aannemelijk dat ook resisters die toekomstgerichte interpretatieregels toepassen weerbaarder zijn, omdat dan de keuze om afstand te nemen van de delinquente straatcultuur meer verinnerlijkt is en niet een louter pragmatische overweging meer is. In dat verband kunnen we net zoals in het desistance proces, ook in het resistance-proces een onderscheid maken in een eerste en een tweede stadium.

Agency

In zijn studie naar levensgeschiedenissen van desisters laat Maruna (2001) – voortbouwend op het *Life Story Interviews* van McAdams e.a. (1997) – zien dat mensen beter in staat zijn om criminaliteit te weerstaan als ze meer *agency* ontwikkelen, te vertalen als zelfvertrouwen, zelfregulatie en zelfsturing. McAdams (2001b: 2) definieert *agency* als 'a wide range of psychological and motivational ideas, including the concepts of strength, power, expansion, mastery, control, dominance, autonomy, separation and independence'. Het ervaren van *agency* zegt volgens Maruna (2001) veel over de wilskracht en het vermogen van mensen om te veranderen. Het gaat vaak samen met het verkrijgen van een verhelderend inzicht en het grip krijgen op het eigen leven.

In de projecten zien we dat via de backstage-huishoudingen aan *agency* wordt gewerkt. Zoals besproken, geldt vooral voor recidiverende jongens dat het werken aan zelfbewustwording en zelfregulatie een voorwaarde is voor desistance. Daarnaast werkt het ook bevorderend voor resisters. De succeservaringen in de projecten leveren 'brandstof voor motivatie' en werken resistance en desistance stimulerend, mits daarnaast aan reflectie wordt gewerkt, zodat de jongens positieve toekomstige interpretatieregels leren toepassen en zij er bewust voor kiezen om de band met 'foute vrienden' te doorbreken.

Volwassen worden

Sommige jongens denken dat het grensoverschrijdende gedrag wel overgaat als ze wat ouder worden. Hun uitspraken zijn gericht op de toekomst, maar zijn voorbeelden van praktische interpretatieregels, gerelateerd aan leeftijd en volwassen worden, zoals van de voetballende master Sergio (16 jaar, resister, straat-naïef script):

“Vroeger was er wel meer criminaliteit in de wijk. Toen ik een jaar of 7, 8 was. Maar we worden ouder, worden wijzer, daarom stoppen we met foute dingen doen.”

Ook de 24-jarige Justin, die als *desistende* master rapt bij R-Newt, is van mening dat stoppen met criminaliteit met volwassen worden te maken heeft:

“En, uiteindelijk word je volwassener en ga je anders naar dingen kijken en dan zie je dat die dingen ... ja, ik schiet er niks mee op. Het is snel leven, maar het kan ook zo stoppen. Het is leuk en aardig, wat centen bijverdienen, maar liever op lange termijn zoals Bart [de jongerenwerker, MK] me altijd geleerd heeft.”

Maturity

Stoppen met criminaliteit door *maturity* (rijping) wordt ook wel ‘spontane desistance’ genoemd (Weijers & Eliaerts 2008: 416), waarmee bedoeld wordt dat er tijdens het desistance-proces geen pedagogische of justitiële gedragsinterventies hebben plaatsgevonden. Studies van onder andere Goring (1913) en Glueck & Glueck (1950), die het stoppen met criminaliteit relateren aan leeftijd en die desistance beschouwen als een biologisch rijpingsproces dat hoort bij de puberteit, zijn de afgelopen tijd te beperkt gebleken. Recenter onderzoek stelt dat leeftijd weliswaar een desistance bevorderende factor kan zijn, maar besteedt meer aandacht aan leeftijdgerelateerde aspecten zoals een hoger competentieniveau, een veranderende sociale context en veranderende identiteit die invloed hebben op keuzeprocessen en wilskracht om daadwerkelijk te stoppen (Clarke & Cornish 1985; Sampson & Laup 1993; Moffitt 1993).

Beschouwend

Een straatscript is te beschouwen als een ‘zelf-narratief’. Het is het verhaal dat jongens zelf maken over hoe zij zich backstage willen verhouden tot de straatcultuur. In hoofdstuk 3 is aan de hand van voorbeelden besproken hoe bij jongens het straatscript kan afwijken van hun gedrag (de performance frontstage) en dat de verhouding tussen frontstage en backstage bepaalt of zij een risicovol, kansrijk of *in between*-profiel hebben. Jongens met antisociaal gedrag en een risicovol (straat-loyaal) script vormen de zwaarste risicogroep. Zij belichamen de straatwaarden van de delinquente straatcultuur, waar ze zich sterk mee identificeren. Resisters met een kansrijk (straat-resistent en straat-mijdend) script vormen de lichtste risicogroep. *In between*-jongens met een straat-ambigu en straat-naïef script zitten daartussenin.

Samengevat geeft een script weer hoe een jongere zich in zijn binnenwereld verhoudt tot de straat en gaat het erom in hoeverre hij dit script representeert in gedrag – als *resister*, *desister* of als *recidivist*. De emotiesociologische analyse, aangevuld met noties uit desistance-literatuur, hanteer ik in deze studie om te begrijpen hoe de jongens in de talentprojecten aan hun straatscript werken, namelijk door alternatieve interpretatieregels toe te passen op hun situatie. Het ontwikkelen van een kansrijk straatscript en de vertaling ervan naar prosociaal gedrag valt of staat bij het willen en kunnen toepassen van positieve interpretatieregels. De keuze om deel te nemen aan een project en afstand te nemen van de straat kan sterk pragmatisch zijn, bijvoorbeeld wanneer de jongens er de praktische voordelen van ervaren. Dit kan een motorisch moment zijn, waardoor zij structureel aan het

project willen deelnemen. Het zegt echter nog weinig over de uitkomst: of ze werkelijk afstand nemen van 'de straat'.

Het toepassen van morele en toekomstiggerichte interpretatieregels heeft in dat opzicht meer impact, omdat het bijdraagt aan het verinnerlijkte besluit om op het rechte pad te blijven. In dit stadium zijn jongens intrinsiek gemotiveerd om zich positief te ontwikkelen en zich te committeren aan het project en het waardenkader dat daar domineert. Dit impliceert dat ze kunnen breken met hun verleden, en historische interpretatieregels achter zich laten. Daardoor is de kans op een kansrijk straatscript groter. Het gaat er dan vervolgens om of zij hun veranderende straatscript leren uitdragen in alternatieve performances: in positief gedrag.

Interpretatieregels zijn te beschouwen als zogenoemde transmitters tussen de frontstage- en backstage-huishoudingen die bepaalde emoties, aspiraties, relaties en gedrag aanwakken. Interpretatieregels beschouw ik als aanjagers in het proces van resistance en desistance, waardoor er backstage meer afstand tot de straatcultuur kan ontstaan en ook frontstage de kans op straatresistentie toeneemt. Om dit proces verder te theoretiseren, presenteer ik in de volgende paragraaf een model, waarmee ik de interventiemechanismen en het toepassen van interpretatieregels in het proces van resistance en desistance inzichtelijk maak.

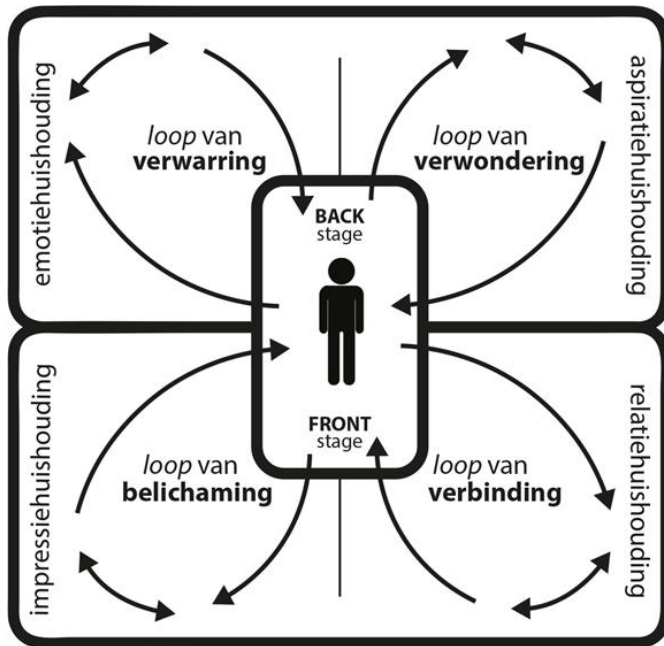
7.3 Werken aan verwarring, verwondering, verbinding en belichaming: een interventiekwadrant

Het proces van talentontwikkeling en het weerstaan van criminaliteit verloopt vaak chaotisch, gaat gepaard met *ups* en *downs*, met vallen en opstaan. Perioden van vooruitgang, vreugde en hoop wisselen elkaar af met fasen van terugval, die gepaard kunnen gaan met gevoelens van onzekerheid en (faal)angst. De rapper Micha (23 jaar, desister) omschrijft zijn desistance-proces als een rit in een achtbaan:

"(...) maar het straatleven blijft ook trekken, en dan is het heel moeilijk om op de rails te blijven en niet uit de bocht te vliegen. Het gaat soms maandenlang goed, maar dan gaat het toch weer mis. Dan ben ik toch weer zwak. Soms ben ik totaal in de war. Compleet de weg kwijt..."

Een ontwikkelroute met loops

Het werken aan resistance en desistance kan in de talentprojecten per situatie en per jongere verschillen. Toch is er in de onderzochte praktijken op basis van de data een zekere structuur en een bepaald terugkerend ritme gevonden. In onderstaande figuur 7.1, dat ik het *interventiekwadrant voor talentgericht jongerenwerk* noem, zijn het handelingsverloop en de terugkerende patronen, die in het onderzoek zijn gevonden, weergegeven in een concentrisch model met vier *loops*.

Figuur 7.1: Een interventiekwadrant voor talentgericht jongerenwerk

In het kwadrant zijn de vier huishoudingen weergegeven. In het centrum van het model komen frontstage en backstage bij elkaar. De spanningsverhouding daartussen bepaalt het type straatscript van een deelnemer. Bij te weinig spanning tussen de huishoudingen is de kans nihil dat een straatscript en het gedrag veranderen. Er is dan immers geen 'verkeer' tussen de huishoudingen, waardoor alles bij het oude blijft en jongens in een stabiele zone⁴³ blijven zitten die niet tot verandering leidt.

Dissonanties tussen front- en backstage zorgen ervoor dat er beweging tussen de huishoudingen ontstaat en de jongens in een toestand gebracht worden waarin ze alternatieve interpretatieregels toepassen. De interpretatieregels zijn de transmitters die het verkeer tussen de frontstage- (impressie en relatie) en backstage- (emotie en aspiratie) huishoudingen op gang brengen. Door diverse ervaringen in de projecten (jongerenwerkers noemen dit 'triggers') leren de jongens de eigen interpretatieregels kennen (bewustwording van de relaties tussen hun binnen- en buitenwereld, hun *front-* en *backstage*) en vervolgens ook aan te passen, waardoor er een veranderingsproces optreedt dat idealiter leidt tot het bewust inzetten van vaardigheden om ook criminaliteit te weerstaan.

De vier *loops* in het kwadrant representeren vier denkbeeldige routes die deelnemers in de projecten doorlopen en waarbij ze bepaalde 'toestanden' beleven. Ervaringen in de projecten kunnen *verwarring* en *verwondering* in de backstage-huishoudingen voortbrengen, maar kunnen er ook voor zorgen dat de jongens zich sterker binden met het project (*loop van verbinding*) en hun nieuwverworven scripts uitdragen in positief gedrag (*loop van belichaming*).

Elke *loop* heeft een opwaartse en een neerwaartse beweging, in het model aangegeven met pijlen. De opwaartse pijl staat voor de toestand die in gedragswetenschappelijke literatuur ook wel de '*stretchzone*', of het '*flowkanaal*' wordt genoemd, omdat deze zone uitdaagt tot leren en hierin de kans op succeservaringen het grootst is (Miles & Priest 1999; Csikszentmihalyi 1990). Voor het op gang brengen van de beweging in een *loop* is er een positieve ervaring nodig, die energie (brandstof) oplevert en leidt tot het aanwenden van nieuwe interpretatieregels. De neerwaartse pijl in de *loop* staat voor de situatie waarin de nieuwe leerervaring normaliseert, waardoor er weer een stabiele situatie ontstaat.

⁴³ In sociaal-agogisch jargon wordt dit ook wel de 'comfortzone' genoemd, die niet uitdaagt tot verandering, in tegenstelling tot een '*stretchzone*' (Behrend & Jellema 2015: 68).

Een *loop* is altijd een tijdelijke fase, met een begin- en een eindpunt. In de bocht van de *loop* bevindt zich het kritieke kantelpunt, dat gepasseerd moet worden om het ontwikkelproces te kunnen continueren. Dit kantelpunt noem ik het *momentum*. Het van oorsprong Latijnse begrip *momentum* duidt op een toestand die zich het best laat omschrijven als een evenwichtssituatie die kan omslaan naar twee kanten (in het model verbeeld als pijl met twee richtingen). Het *momentum* van de *loop* is cruciaal, omdat dan blijkt of een deelnemer genoeg potentie en motivatie heeft om het ontwikkelproces positief door te zetten: of het hem lukt om criminaliteit te weerstaan of dat hij terugvalt in oude denk- en gedragspatronen.

Wanneer een jongen in de bocht van de *loop* in de betreffende interpretatieregels weet te volharden (wat vaak gepaard gaat met succeservaringen en bekrachtiging door belangrijke anderen), dan zet de ontwikkeling positief door, en kan hij het kritieke kantelpunt passeren. Eenmaal terug in de stabiele zone, in het centrum van het model, is er opnieuw spanning (een nieuwe ervaring) nodig om in een volgende *loop* terecht te komen. Het is van belang dat jongerenwerkers het *momentum* van elke *loop* gewaar zijn, omdat de coaching op dit kritieke kantelpunt cruciaal is. Later in het proces worden jongeren zich ook zelf bewust van het kritieke *momentum*, waarop ze leren anticiperen.

Een *loop* representeert dus een bepaalde beweging in het ontwikkelproces die gevoed wordt door positieve ervaringen, waardoor de jongens nieuwe interpretatieregels toepassen. Het doorlopen van de *loops* zorgt voor een nieuwe balans tussen de backstage- en frontstage-huishoudingen, waardoor het straatscript kan veranderen.

Concentrisch

Het model heeft de vorm van een route met lussen (*loops*) omdat het ontwikkelproces richting resistance en desistance niet lineair, maar via scherpe bochten verloopt. Het proces is concentrisch weergegeven omdat het 'nemen van *loops*' zich zo vaak als nodig herhaalt. In de praktijken blijkt dat de *loops* ook in een willekeurige volgorde of een aantal keer achter elkaar genomen moeten worden voordat er sprake is van ontwikkeling of gedragsverandering.

Hierna beschrijf ik gedetailleerder wat er in de vier *loops* gebeurt en op welke wijze jongerenwerkers dit proces kunnen beïnvloeden. Het desistance-proces van Micha dient als illustratie.

Werken aan verwarring

Zoals besproken, is het motorisch moment in het project vaak een opvallende of aangrijpende gebeurtenis of ervaring. Het is het startpunt van het ontwikkelproces, niet te verwarren met het *momentum* (het cruciale kantelpunt in een *loop*). Een motorisch moment kan bijvoorbeeld een succeservaring zijn, een confrontatie of een ontmoeting die de backstage-huishoudingen 'raakt' en iemand uit zijn normale doen en laten haalt. De deelnemer is zich er op het moment zelf meestal niet van bewust. Wel kunnen degenen die in de periode van deelname afstand hebben genomen van de straat dit moment later goed benoemen. Ze spreken letterlijk over een *boosting*, confronterend of verwarrend moment.

Als de eerste ervaringen in de projecten afwijken van wat jongens gewend zijn of niet stroomlijnen met de codes van de straatcultuur, kan dat tot interne botsingen leiden. Deze dissonanties zijn nodig om bepaalde patronen te doorbreken en om in beweging te komen. Er ontstaat dan verkeer tussen oude en nieuwe interpretatieregels: hier start de *loop van verwarring*. De eerste ervaringen verstoren de backstage-huishoudingen. Deze toestand van verwarring kan positief of negatief uitwerken. Wanneer deelnemers positieve emoties ervaren of er praktisch voordeel van hebben, zullen ze praktische interpretatieregels toepassen en structureler willen deelnemen. Als deelnemers in het eerste stadium van verwarring (de opwaartse pijl) geen positieve emoties ervaren, zullen ze niet geneigd zijn nog langer aan het project deel te nemen. Op het kritieke kantelpunt van deze *loop* vallen ze dan terug in hun oude patroon en zal het straatscript niet veranderen. Jongens die het *momentum van verwarring* overbruggen en de eerste ervaringen in het project als een uitdaging of doorbraak ervaren, zullen motivatie ontwikkelen om door te zetten. Na het cruciale kantelpunt

gepasseerd te zijn, ontstaat er stabiliteit (de neerwaartse pijl) die nodig is om de nieuwe leerervaringen te kunnen verwerken.

Bij Micha brak het *momentum van verwarring* aan toen hij in het hiphopproject voor het eerst positieve reacties kreeg van jongerenwerkers en van 'gasten uit de rapscene', terwijl hij zelf erg onzeker was over zijn *beats*. Het motiveerde hem om ermee door te gaan, maar zijn vrienden van de straat vonden het kinderachtig.

"Maar toen leerde ik mensen in de muziekwereld kennen en die zeiden: voor een eerste keer klinkt dit heel goed man ... dit en dat ... toen kreeg ik de smaak te pakken. Maar ik dacht, wat moet ik nou doen? Mijn maten [van de straat, MK] waren er heel erg op tegen."

Op het kritieke kantelpunt ervaarde Micha steun van jongerenwerkers, die hem aanmoedigden om iets met zijn muzikale talent te doen en hem confronteerden met zijn gedrag. Dit zette hem aan het denken. Om beter te worden in de muziek moest hij afstand nemen van de straat. Dit is een voorbeeld van een verstoring in de backstage-huishoudingen die ervoor zorgde dat Micha het *momentum van verwarring* kon passeren. Dit leidde tot een ommekeer in zijn leven, omdat hij op het kritieke kantelpunt van de *loop* besloot om te stoppen met 'domme dingen doen' (primaire desistance). Door succeservaringen en positieve feedback van rolmodellen lukte het hem om positieve interpretatieregels toe te passen. Dit had als gevolg dat Micha uit een negatief gedrags- en denkpatroon werd gehaald en besloot om door te gaan met het project. Dit betekende tevens een breuk met de jongens met wie hij op straat omging, omdat zij hem afwezen.

In de *loop van verwarring* komen jongeren letterlijk en figuurlijk in beweging. Zogenoemde zoekers raken dan beginnend gemotiveerd en committeren zich aan het project. Het is belangrijk dat professionals in het eerste stadium van de *loop van verwarring* motiverend coachen: perspectief bieden, steunen, aanmoedigen of geruststellen, zodat de jongere het kritieke kantelpunt doorstaat. Na het passeren van het *momentum* is het belangrijk dat begeleiders zorgen voor rust en stabiliteit. Te veel nieuwe prikkels (of leerimpulsen) achter elkaar brengt het risico met zich mee dat jongens de *loop van verwarring* te vaak achter elkaar moeten nemen en dat dus de impact op de *emotiehuishouding* te groot wordt.

Werken aan verwondering

Wanneer de eerste *boosting* of confronterende ervaringen in het project zijn genormaliseerd, is er opnieuw een impuls nodig. De *loop van verwondering* is de weg naar het volgende cruciale *momentum*, die vaak ingeslagen wordt als jongeren ervaren dat ze iets bereiken of presteren waarvan ze niet hadden gedacht dat ze dat konden.

Bij Micha gebeurde dit toen hij een aantal succeservaringen beleefde en ontdekte dat hij talent had voor het *producen* van *beats*. Hij was verwonderd over zijn eigen mogelijkheden omdat hij die kant van zichzelf nog niet kende. Hij ontwikkelde het vermogen om toekomstige interpretatieregels toe te passen. Hij wilde steeds beter worden als muzikant en droomde van een eigen studio. Jongerenwerkers hielpen hem daarbij om realistische doelen te stellen.

Wanneer jongens nieuwe mogelijkheden leren inzien, kunnen ze toekomstgerichte interpretatieregels formuleren en oude *feeling rules* loslaten. 'Ik kan niks, ik deug niet en ik stel niks voor' kan plaatsmaken voor 'ik wil mijn muzikale *skills* ontwikkelen en van me laten horen'.

De *loop van verwondering* kan vreugde en trots opleveren, omdat de betrokken jongens zichzelf, en daarmee de verwachtingen van anderen, overtreffen. Deze bewustwording kan ook tot een crisis leiden. Jongeren die leren aspireren, en positieve doelen voor de toekomst stellen, beseffen dat dit kan botsen met hun straatleven. In de *loop van verwondering* raken zij intrinsiek gemotiveerd voor hun talentontwikkeling, maar de aantrekkingskracht van het

oude leven kan groot zijn. Dit is het volgende kritische kantelpunt dat de jongens moeten passeren: het *momentum van verwondering*.

De coaching zal op dat cruciale leermoment gericht moeten zijn op het doorbreken van straatloyaliteiten. Dit proces vraagt intensieve ondersteuning. Het kan in dit *momentum* nodig zijn om historische interpretatieregels ('eens een dief altijd een dief') af te zwakken of te relativiseren. Jongerenwerkers zoeken in de *loop van verwondering* met jongeren naar mogelijkheden om succeservaringen te beleven en parallel daaraan ook aan bewustwording te werken. Hierdoor ontwikkelen ze meer *agency*: ze leren dat ze de positieve ervaring of prestatie aan zichzelf te danken hebben. Dit raakt de *aspiratiehuishouding*: ze worden zich meer bewust van de eigen mogelijkheden en beseffen dat ze zelf invloed hebben op hun talent- en gedragsontwikkeling. Backstage kan dit tot een kansrijker straatscript leiden, maar het is nog geen garantie voor alternatieve performances en het weerstaan van criminaliteit. Ook bij Micha was er meer nodig om straatresistentie te ontwikkelen.

Werken aan verbinding

Afstand nemen van de kernwaarden van de straat en breken met 'foute vrienden' vereist veel daadkracht. Micha vertelt hoe moeilijk dat is, omdat hij zijn vrienden van de straat als familie beschouwt en hij nog geen sterke banden binnen het project heeft opgebouwd.

In de *loop van verbinding* is het cruciale kantelpunt dat de jongens zich hechter kunnen binden aan het project (inclusief de regels en de mensen die daarbij horen) of loyaal blijven aan de straat. Jongens die het lukt dit *momentum van verbinding* te passeren, noemen het project 'een thuishaven' of een 'tweede familie'. In dit onderzoek bleken dit kenmerkende uitspraken te zijn van jongens met een straat-resistent en straat-mijdend script.

Talentontwikkeling en gedragsverandering komen beter op gang bij jongens die zich committeren aan het project, zich verbinden met nieuwe mensen en met nieuwe waardenkaders. Werken aan verbinding raakt de relatiehuishouding, waardoor jongens afstand nemen van de straat.

Jongerenwerkers coachen in de *loop van verbinding* bij het aangaan van nieuwe connecties met *peers* en belangrijke anderen, waardoor de jongens hun supportsysteem kunnen uitbreiden. Als er meer binding met de mainstream ontstaat, zijn de betrokken jongens eerder geneigd om prosociale performances neer te zetten. Het *momentum van verbinding* is een toestand die verwantschap heeft met wat de socioloog en jongerenwerkonderzoeker Abdallah (2016: 166) *sociale grounding* noemt. *Grounding* is in zijn perspectief het effect van succeservaringen bij jongeren die op straat of op school te veel faalervaringen of afwijzing hebben meegemaakt. Werken aan *social grounding* noemt Abdallah 'herstelwerk'. Succeservaringen in het jongerenwerk zorgen volgens hem niet alleen voor emotionele stabiliteit, maar ook voor sociale aansluiting: ergens bij horen. Hij refereert daarbij aan Duyvendak's noties over 'thuis voelen' en *belonging* (Duyvendak 2011). Deze emotiesociologische concepten hebben veel verwantschap met het *momentum van verbinding* in dit interventiemodel. Het is de toestand die zich aandient als de jongens zich anders tot hun 'publieken' leren verhouden. Het nemen van deze *loop* leidt tot andere vriendschappen en tot meer sociale binding, ook met maatschappelijke instituties als het jongerenwerk, waartegen jongens met een straat-loyaal script zich afzetten.

Het aanwenden van morele en toekomstige interpretatieregels draagt eraan bij dat de jongens het *momentum van verbinding* passeren. We leerden van desistance-auteurs dat dit tot andere narratieve strategieën leidt (*redemption scripts*), waardoor de jongens met meer overtuiging breken met het verleden. Ook resisters nemen in de *loop van verbinding* met meer overtuiging afstand van criminaliteit. In de *loop van verbinding* vindt na het passeren van het kritieke kantelpunt het internaliseren van het nieuwverworven straatscript plaats.

Het kan echter ook tot terugval leiden, vooral bij jongens die contact houden met hun oude vrienden van de straat. Het afscheid nemen van 'foute vrienden' en van hun kernwaarden kan een rouwproces teweegbrengen en dus opnieuw de emotiehuishouding verstoren. Als jongens op dit kritieke kantelpunt van de *loop van verbinding* terugvallen in

oud gedrag, kan het nodig zijn om de eerste twee *loops* opnieuw te nemen. Om een terugval te overwinnen zullen ze soms opnieuw in verwarring en/of in verwondering moeten raken. Degenen die verder zijn in het proces van verbinding zijn weerbaarder tegen criminele invloeden en willen hun vrienden stimuleren om ook 'te stoppen met die shit'. Ook Micha heeft in zijn desistance-proces de *loop van verbinding* genomen, committeerde zich aan het project als assistent-jongerenwerker en werd een rolmodel voor anderen. Bij hem leidde deze toestand tot *generativity*: hij wilde ook anderen behoeden voor het slechte pad.

Werken aan belichaming

De vierde *loop* in het proces breekt aan als de deelnemers zover zijn dat ze hun veranderde straatscript willen uitdragen in alternatieve performances. We zien dat jongens in deze *loop* hun veranderde straatscript 'performen' door een andere kledingstijl, een ander kapsel of een andere (artiesten)naam aan te nemen, of bijvoorbeeld door een symbolische tatoeage te laten aanbrengen of die juist te laten verwijderen. Ze laten hiermee hun nieuwe wilsbesluit zien om afstand te nemen van de delinquente straatcultuur. Ze belichamen als het ware hun veranderde straatscript. Micha liet in het *momentum van belichaming* de gouden kroon van zijn voortand weghalen en koos voor een artiestennaam om zijn veranderde script te symboliseren.

Als jongens met nieuwe voorstellingen een andere indruk op anderen maken, roept dat allerlei reacties op die het proces kunnen stimuleren of afzwakken. Op het cruciale kantelpunt in deze *loop* kunnen er zich ook situaties voordoen die het proces frustreren. Als belangrijke anderen niet positief op de nieuwe performances reageren, kan het tot terugval leiden. Zowel binnen als buiten de projecten zijn er altijd verleidingen, en soms ook groepsdruk, waardoor de jongens opnieuw op de proef worden gesteld. Dit gebeurde Micha een aantal keer, omdat bleek dat hij zich zijn nieuwe script nog onvoldoende had eigen gemaakt en de afwijzing van oude vrienden hem steeds weer in verwarring bracht.

"Ik ben zo lang in de war geweest van wat ik wilde en van alles. De straat was niets meer voor mij maar op een gegeven moment vond ik de muziek ook niks meer. Toen ben ik heel erg gaan nadenken over mijn leven want ik was eigenlijk gewoon een kutzak, of ja, ik was nog steeds: straat! Ik was een straatrat die van de straat af was."

Maar ook zijn er de verhalen van jongens die in het *momentum van belichaming* een positieve bekrachtiging van anderen hebben ervaren. De rituele vieringen van succeservaringen in de talentprojecten zijn daarvan een voorbeeld.

Met de *loop van belichaming* is de cirkel in feite rond, maar het proces is hiermee niet afgerond. Elk ontwikkelproces gaat gepaard met momenten van terugval. Nieuwe impulsen en leerervaringen zullen steeds weer nodig zijn om de motivatie voor resistance en desistance te blijven aanwakkeren en de kritieke kantelpunten in de *loops* te overwinnen.

Passende routes zoeken

De ervaringen in de talentprojecten kunnen versterkend maar dus ook verzwakkend werken. Als deelnemers geen positieve interpretatieregels leren toepassen en zij de kritieke kantelpunten niet passeren, zullen de projecten geen positieve invloed hebben. Ze leiden dan niet tot verwarring, verwondering, verbinding en belichaming. Voor jongens die in de projecten nieuwe faalervaringen opdoen of gevoelens van uitsluiting ervaren – omdat ze bijvoorbeeld nooit winnen in de competities of geen aansluiting vinden bij andere jongens – werken de projecten eerder verzwakkend dan versterkend. Ook kan het gebeuren dat jongens in een bepaalde *loop* 'doorslaan', bijvoorbeeld wanneer ze in de *loop van verwondering* te hoge aspiraties ontwikkelen en door de succeservaringen overmoedig worden. In het coachingswerk is het temperen en relativeren net zo belangrijk als het aanmoedigen, het confronteren en het bieden van steun. Steeds is het zaak te zoeken naar passende strategieën, en daarbinnen naar routes die aansluiten bij de behoefte en

problemen, maar ook bij de potenties, talenten en interesses van de verschillende deelnemers.

Een belangrijke voorwaarde is dat er een veilige leeromgeving is waar geëxperimenteerd en geoefend kan worden en waar de jongens fouten mogen maken om van te leren. Een andere voorwaarde is dat de jongens in de projecten worden uitgedaagd en dat de lat hoog wordt gelegd. Als deelname aan de projecten een bepaalde inspanning, concentratie en toewijding vraagt en wanneer tegelijkertijd de uitdagingen in een redelijke verhouding staan tot het vaardighedeniveau van de deelnemers, is de kans op positieve leerervaringen het grootst (zie ook Kooijmans 2009: 47-58).

Om tot ontwikkeling en gedragsverandering te komen, kan het nodig zijn om de *loops* in een bepaalde volgorde te doorlopen. Dit is cruciaal, omdat voorkomen moet worden dat de projecten te veel een comfortzone worden, waardoor de ontwikkeling niet op gang komt, stagneert, of jongens terugvallen in oud gedrag.

Zoals besproken in hoofdstuk 6, is een belangrijke conclusie van deze studie dat Doelbewust en R-Newt niet voor alle type jongeren een adequate preventiestrategie vormen. Dat ze in de huidige vorm onvoldoende antwoord bieden als tertiaire preventiestrategie werd bevestigd in de confrontatie met kennis uit het what works-onderzoek. Het is aannemelijk dat er in de talentprojecten verschillende strategieën nodig zijn om adequaat te kunnen inspelen op de diverse typen jongeren. In de volgende paragraaf presenteer ik een drietal routes, die als ideaaltypische primaire, secundaire én tertiaire preventiestrategieën te beschouwen zijn.

7.4 Primaire, secundaire en tertiaire preventiestrategieën

In onderstaande tabel 7.1 staan in de eerste kolom de drie verschillende profielen van de jongens bij aanvang van het project: hun gedrag en of zij een kansrijk, *in between*- of risicovol straatscript hebben. In de kolom daarnaast staat per categorie welk type preventie is vereist, in de kolom in het midden het doel daarvan, waarna het type werking (kolom 4) en de beoogde uitkomst (laatste kolom) staan vermeld.

Startsituatie	Type preventie	Doel	Type werking	Beoogde uitkomst
resisters met een kansrijk (straat-resistent en straat-mijdend) script ++	primaire preventie	resistance	promotieve, (stimulerende) werking	kansrijk script ++
first offenders en desisters met een (staat-ambigu en straat-naïef) <i>in between</i> -script -+	primaire en secundaire preventie	resistance en desistance	protectieve (beschermende) werking	kansrijk script ++
recidivisten met een risicovol (straat-loyaal) script --	secundaire en tertiaire preventie	desistance	curatieve werking (gedrags-verandering)	<i>in between</i> -script -+ (daarna kansrijk ++)

Tabel 7.1: Verschillende profielen, doelen, type werking en beoogde uitkomst bij primaire, secundaire en tertiaire preventie

Bij elk type preventie past een andere strategie. In deze paragraaf presenteer ik daartoe drie ontwikkelroutes, afgeleid van het algemene interventiekwadrant voor talentgericht jongerenwerk. De drie routes geven een ideaaltypisch verloop van het werken aan resistance en desistance in sportieve en artistieke talentprojecten. In de praktijk kan een ingezette route ook tot ongewenste uitkomsten leiden. Bij elke route bespreek ik daarom ook hoe het in talentprojecten bij bepaalde jongens kan misgaan.

Analyse van de doelgroep: diagnostiek en planvorming per deelnemer

Jongerenwerkers zullen per deelnemer, en liefst samen met diegene, moeten bepalen wat het doel van deelname aan de projecten is, zodat de ontwikkelroute en daarbij passende begeleiding/coaching daarop afgestemd kan worden. Om doelgericht aan *resistance* en desistance te kunnen werken, zullen jongerenwerkers eerst een inschatting moeten maken van de mate van kwetsbaarheid en van het risico op (herhaling van) delictgedrag. Daartoe is vereist dat de werkers nagaan hoe de frontstage- en backstage-huishoudingen zich tot elkaar verhouden. Met name is zicht nodig op welke interpretatieregels de jongens toepassen. Niet alleen de behoeften en problemen van de jongeren doen ertoe, maar ook waar de ingangen liggen om een positieve ontwikkeling te kunnen stimuleren.

Professionals dienen daarbij de vier *loops* in acht te nemen en zullen per situatie en per individueel geval een inschatting moeten maken van hoe het *motorisch moment* gearrangeerd kan worden: via de verwarring, de verwondering, de verbinding of door hen te coachen bij hun performances (belichaming/gedrag). De beïnvloeding via de *loops* vindt bij de verschillende preventiestrategieën in een willekeurige of juist meer dwingende volgorde plaats. Dit hangt niet alleen af van het risico-en-kansen-profiel, maar ook van de persoonlijke voorkeuren, leerstijlen, wensen en behoeften.

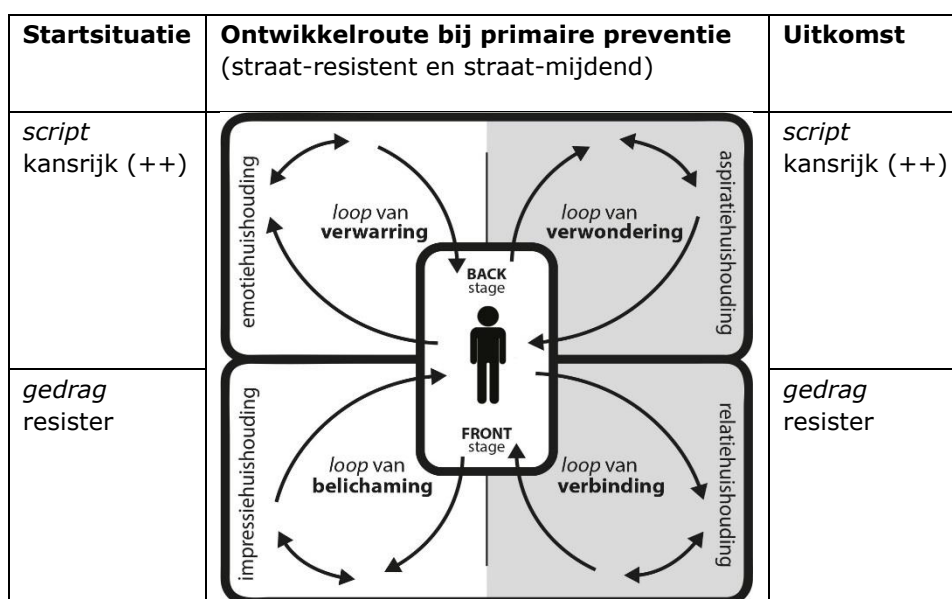
Route 1: een resistance bevorderende route bij primaire preventie

Bij resisters met een straat-resistant en straat-mijdend script die geen delicten plegen, is de kans groot dat zij zich ook zonder talentprojecten handhaven, omdat zij voldoende afstand hebben tot de kernwaarden van de delinquente straatcultuur.

Bij deze kansrijke jongens is het programma daarom gericht op primaire preventie. Talentprojecten kunnen een promotieve (gunstige, stimulerende) factor zijn waardoor het positieve gedrag consolideert. Gedragsverandering is bij deze groep niet nodig, deelname is daarom gericht op de bevestiging of borging van bestaande positieve overtuigingen en interpretatieregels.

Een minder dwingende volgorde

Het werken aan de frontstage- en backstage-huishoudingen via de vier loops kan bij kansrijke jongens in een willekeurige volgorde verlopen omdat zij bij aanvang al positieve interpretatieregels toepassen en hun straatscript niet hoeft te veranderen. Dit type jongeren is te motiveren voor talentgericht jongerenwerk omdat ze het leuk vinden om in hun vrije tijd met sport en muziek bezig te zijn of zich daarin verder willen bekwamen en graag andere jongeren ontmoeten, om te 'chillen en te socializen'. Bij kansrijke jongens kunnen jongerenwerkers het coachingstraject het best zo inrichten dat zij de *loops van verwondering en verbinding* kunnen nemen. Hun motivatie om deel te nemen groeit als de projecten appelleren aan hun nieuwsgierig- of leergierigheid (een behoefte in de aspiratiehuishouding), maar dus ook aan de behoefte om samen met vrienden te zijn (behoefte in de relatiehuishouding).

Figuur 7.2: Ontwikkelroute 1 bij primaire preventie

Door positieve ervaringen in de *loops van verwondering en verbinding* raken de jongens geïnspireerd en gemotiveerd om hun artistieke en sportieve talenten te ontwikkelen. Wanneer de ontwikkeling stabiliseert of stagneert (omdat het nieuwtje eraf is, deelname aan het project meer op chillen lijkt of omdat het veel oefening en doorzettingsvermogen vraagt om verder te komen), is het belangrijk dat de jongens opnieuw, verder worden uitgedaagd of aangesproken (om vanuit hun comfortzone opnieuw in een *stretchzone* te komen). Op dat moment is de *loop van verwarring* cruciaal, waarbij motiverende en stimulerende coaching belangrijk is. Professionals kunnen dit kritieke *momentum* herkennen als jongens minder toegewijd deelnemen, minder stralen of verveeld rondhangen. De werkers zullen dan moeten onderzoeken welke ervaring (zij noemen het 'trigger') nodig is om hen uit te dagen om door te zetten. Bij kansrijke jongeren raakt de *loop van verwarring* meestal niet ingrijpend de emotiehuishouding. Ze zullen het vaak niet eens merken. Wanneer de *loops van verwondering, verbinding en verwarring* een aantal keer doorlopen zijn, kunnen deze jongens hun talenten uitdragen in de *loop van belichaming*. Zo kunnen zij indruk maken op anderen, waardoor zij hun impressiehuishouding nog beter leren voeren. De optredens in *battles* bij presentaties en toernooien kunnen ervaringen opleveren die tot groei aanzetten, omdat ze opnieuw verwarrend, verwonderend en verbindend werken. Als belangrijke anderen de demonstratie van hun talentontwikkeling bekrachtigen, zal dit het zelfvertrouwen en zelfbewustzijn stimuleren. Het onderzoek wijst uit dat dit resistance stimulerende factoren zijn.

Bij resisters die in de periode van deelname hun eerste delict pleegden, hebben de *framing rules* van de straat in de backstage-huishoudingen de ervaringen in de talentprojecten gedomineerd. Een bepaalde trigger op straat – vaak een materiële verleiding of groepsdruk – was een sterkere impuls, waardoor deze jongens negatieve praktische interpretatieregels toepassen. Uit het onderzoek blijkt dat bij first offenders het proces vrij snel weer ten goede keert als zij in de projecten positieve leerervaringen opdoen en de jongerenwerkers hen motiverend en disciplinerend coachen.

Route 2: een resistance en desistance bevorderende route bij secundaire preventie

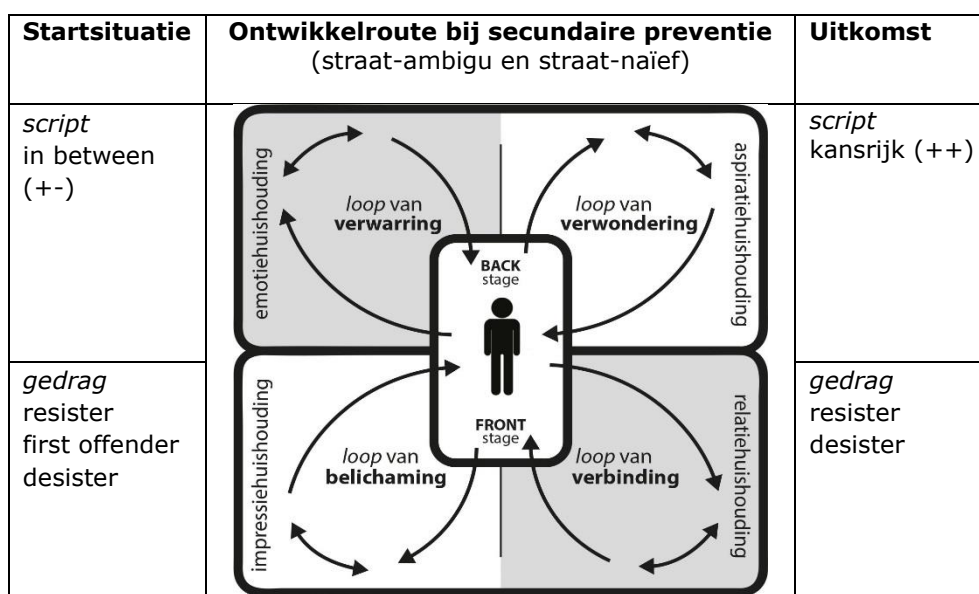
First offenders en desisters met een straat-ambigu en straat-naïef script zijn ertoe geneigd het antisociale gedrag van risicovolle jongeren te imiteren, maar zij willen ook aan de verwachtingen van de mainstream voldoen. Voor *in between*-jongens zijn de talentprojecten

een primaire of secundaire preventiestrategie: een protectieve (beschermende) speel- en leeromgeving om hen te behoeden voor het criminele pad.

Werken aan binding als motorisch moment

Bij deze groep is de volgorde van het werken aan de huishoudingen en dus het nemen van *loops* dwingender, omdat zij door positieve emoties eerst het *momentum van verwarring* moeten passeren. Dit is een voorwaarde om positieve, praktische interpretatieregels te leren toepassen en structureel aan het project deel te nemen. Als zij in de *loop van verwarring* gestimuleerd, aangemoedigd en eventueel gerustgesteld worden, hebben ze de neiging om zich te committeren aan het project. De *loop van verbinding* is bij deze groep belangrijker dan de *loop van verwondering*. De behoefte om bij een groep te horen is groot, waardoor het werken aan de relatiehuishouding een goede ingang is. De ervaring dat ze bij een groep horen, werkt vaak als een motorisch moment dat backstage de emotiehuishouding raakt, waardoor zij zich na het kritieke *momentum van verbinding* meer aan het project gaan hechten. *In between*-jongens hebben op school en op straat veel faalervaringen opgedaan die soms systematisch hun relatie- en emotiehuishoudingen frustreerden. Wanneer ze in het project positieve emoties beleven, passen ze vooral in de beginfase vaak praktische interpretatieregels toe: deelname aan het project levert meer op dan het hangen op straat.

Als het cruciale *momentum van verwarring en verbinding* is gepasseerd, wordt het interessant voor de jongens om ook de *loop van verwondering* te nemen. Door hun nieuwe mogelijkheden te bieden en ze hun sterke kanten te laten ervaren, worden ze nieuwsgierig en worden ze daarmee verleid om in het project ook toekomstige interpretatieregels toe te passen. Via deze route kunnen zij vervolgens aan alternatieve performances werken (*loop van belichaming*), zodat ze een andere indruk op anderen kunnen maken.

Figuur 7.3: Ontwikkelroute 2 bij secundaire preventie

In between-jongens vinden het oefenen met alternatieve performances lastiger dan kansrijke jongens, omdat ze daarmee aan hun straatvrienden laten zien dat ze afstand nemen. Als zij in dat stadium weerstand ervaren, bijvoorbeeld door afwijzing op straat, kan er opnieuw verwarring ontstaan. Dit is een kritisch *momentum* bij secundaire preventie, waar het vaak misgaat omdat het masculiene waardenkader van de straat voor *in between*-jongens aantrekkelijk blijft. Het vraagt dan ook intensieve aandacht en begeleiding van de professionals. De coaching dient erop gericht te zijn dat de opgebouwde binding wordt behouden of hersteld. Jongens die af en toe terugvallen in oud gedrag vertellen hoezeer ze het waarderen dat ze toch opnieuw een kans krijgen. Jongerenwerkers raken hun emotie- en

relatiehuishouding door hen te confronteren met hun gedrag, maar hen niet definitief de deur te wijzen wanneer ze terugvallen. Jongens die zich na een terugval weer positief gedragen, mogen bijvoorbeeld in een voetbalwedstrijd de aanvoerdersband dragen om ze het gevoel te geven dat ze erbij horen als ze zich aan de regels houden. De *loop van verbinding* moet herhaaldelijk genomen worden om te werken aan een nog hechtere binding, zowel in emotioneel als sociaal opzicht.

Wanneer *in between*-jongens ook morele en toekomstige interpretatieregels leren toepassen, is de kans groter dat ze een kansrijk script ontwikkelen en dat uiteindelijk ook gaan uitdragen (*loop van belichaming*). In termen van Goffman worden de voorstellingen dan 'rolvaster' en zullen ze er minder toe geneigd zijn antisociale rolmodellen als voorbeelden te volgen.

Route 3: een desistance bevorderende route bij tertiaire preventie

Recidiverende jongens met een straat-loyaal script vormen de meest kwetsbare groep, met het zwaarste risicoprofiel. Hun gedrag congrueert met hun criminogene waardenkader (backstage en frontstage vallen met elkaar samen). Op deze groep zijn secundaire en tertiaire preventiedoelen van toepassing. Hoe kunnen ervaringen in de talentprojecten hen doen besluiten te stoppen met beginnend delinquent gedrag en hoe kunnen jongerenwerkers hen behoeden voor een verdere criminele carrière?

De conclusie is dat deze groep een andere ontwikkelroute behoeft. Deelname aan Doelbewust en R-Newt heeft in de huidige vorm onvoldoende impact. De projecten zijn voor hen te veel een comfortzone waarin zij aan hun sportieve en artistieke '*skills*' werken en waar ze successen beleven die hen op straat nog meer status opleveren. Voor sommigen zijn de projecten zelfs een extra risicofactor omdat de succeservaringen het macho-repertoire versterken en het straat-loyale script juist voeden.

Voor deze groep is meer nodig dan 'brede talentontwikkeling' als stimulans voor het vergroten van weerbaarheid en desistance: specifieke, delictgerelateerde gedragsverandering. Hiervoor zijn de huidige projecten nog te vrijblijvend. Het antisociale gedrag wordt te veel getolereerd, en jongere en jongerenwerker reflecteren onvoldoende. Voor een kansrijker script is meer dissonantie tussen de frontstage- en backstage-huishoudingen nodig. Pas daarna kunnen eerst zelfinzicht, en vervolgens een meer interne *locus of control* en *agency* op gang komen.

In de route naar desistance is daarom een verstoring in de aspiratie- en emotie-huishouding een noodzakelijke eerste stap (het motorisch moment). De *loops van verwarring en verwondering* dienen tegelijkertijd genomen te worden. Wanneer recidiverende jongens in de projecten confronterende of inspirerende ervaringen opdoen die hen doen beseffen dat criminaliteit geen perspectief biedt, kan dit leiden tot wat in desistance-literatuur het *turning point* heet, het startpunt van primaire desistance. Een confronterende coaching is bij deze jongens een passende strategie.

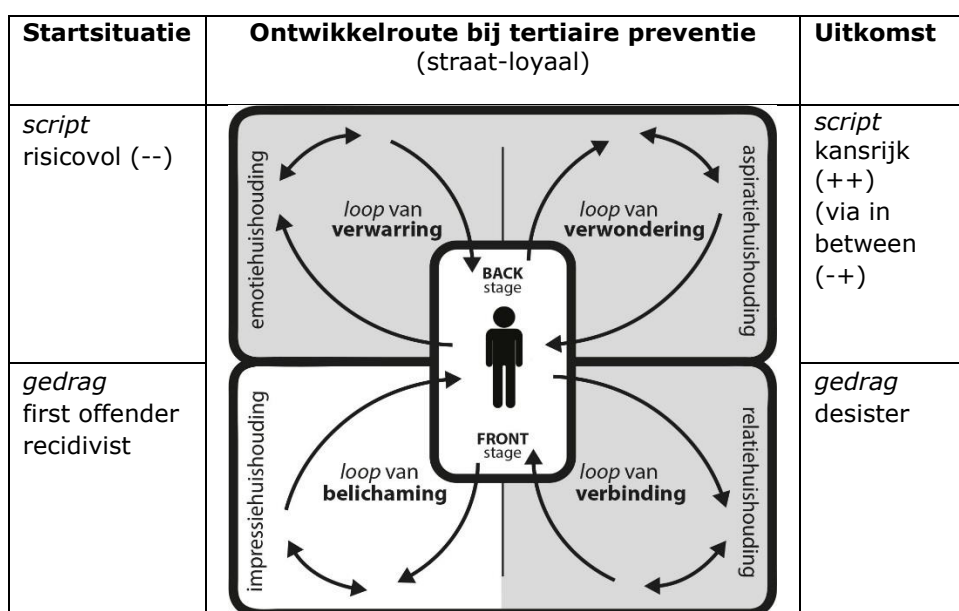
Bij deze groep is het belangrijk dat zij toekomstige en morele interpretatieregels leren toepassen om zich te kunnen verbinden met nieuwe waarden. Omdat zij in de *loop van verbinding* afscheid moeten nemen van oude kernwaarden – een emotioneel proces dat vaak gepaard gaat met eenzaamheid – behoeven ze goede ondersteuning (waarbij rituelen in de programma's een belangrijke rol kunnen spelen). In de vorige paragraaf is verwoord hoe ingrijpend dit proces voor Micha was, en dat het soms tot terugval leidde. Het cruciale *momentum van verbinding* zullen deze jongeren gemakkelijker passeren als ze een steunend en beschermend prosociaal supportsysteem opbouwen en ook jongerenwerkers als voorbeelden gaan zien. Dit onderzoek leert dat dit belangrijke factoren zijn om te kunnen afzien van criminaliteit.

De *loops van verwarring, verwondering en verbinding* zullen vaker doorlopen moeten worden om steeds weer de kritieke kantelpunten te passeren. Het is bij deze groep belangrijk om minder nadruk te leggen op sportieve en artistieke prestaties. Zij zijn er immers al aan gewend om veel waardering te krijgen voor hun optredens in de *battles* en voor hun manifestatie in de delinquente straatcultuur. Wanneer die waardering hen in het project

onthouden wordt, leidt dit tot dissonanties, tot verwarring en verwondering, waardoor er verandering in het straatscript kan ontstaan. Het is ook een kritiek moment, omdat jongens op basis van deze 'ego-teleurstelling' kunnen afhaken.

In de projecten worden zij uitgedaagd om andere interpretatieregels te formuleren en te stoppen met criminaliteit. Dit gebeurt als zij inzien dat criminaliteit hen niet veel oplevert (praktische interpretatieregel), wanneer zij spijt krijgen en zich meer verantwoordelijk gaan voelen (morele interpretatieregel) en zij positieve doelen voor de toekomst gaan stellen (aspiratieregels). De verinnerlijking ervan leidt tot een kansrijker script. Uiteindelijk gaat het erom dat ze hun nieuwe narratief leren uitdragen en de *loop van belichaming* gaan nemen.

De metafoor van 'scherpe bochten in een achtbaan' is op deze groep het meest van toepassing, zoals Micha het verwoordde. In het ontwikkeltraject zullen de *loops* elkaar soms in rap tempo moeten opvolgen om de jongens in een stretchzone en 'bij de les' te houden. Dit vraagt om een zeer intensieve individuele begeleiding, omdat het gepaard gaat met ingrijpende emotionele, cognitieve en relationele processen. Ook komt het voor dat jongens 'uit de bocht vliegen' (overmoedig raken), of dat ze onvoldoende vaart hebben en terugvallen in oud gedrag. Daarbij is de balans tussen aanwakkerende en temperende, confronterende en meebewegende strategieën cruciaal. Dit vraagt een specifieke deskundigheid van de werkers. Wanneer recidiverende jongens zich handhaven en een *in between*-groep worden, kan hun ontwikkelroute vervolgd worden zoals geschetst in route 2.

Figuur 7.4: Ontwikkelroute 3 bij tertiaire preventie

Uit de drie geschetste routes blijkt dat de loop van belichaming in geen van de strategieën een accent krijgt. Jongerenwerkers grijpen niet primair het gedrag aan om (via talentontwikkeling) resistance en desistance te stimuleren, maar richten zich vooral op de emoties, relaties en aspiraties van de jongens.

Dit maakt dit type preventieve interventies uniek, vooral in het werken met jongeren die zich 'antisociaal' gedragen. In veel andere preventieve programma's, die gericht zijn op het voorkomen of terugdringen van crimineel gedrag, ligt de nadruk primair juist op het corrigeren van gedrag. Zoals beschreven in hoofdstuk 1 ligt aan dergelijke interventies een punitieve logica ten grondslag. Talentgericht jongerenwerk is sterk sociaal-pedagogisch georiënteerd.

7.5 Reflectie op de generaliseerbaarheid en bruikbaarheid van de resultaten

De uitspraken over de (preventieve) werking van talentgericht jongerenwerk en de ontwikkeling van het interventiekwadrant zijn gebaseerd op het exploratieve evaluatieonderzoek in twee Noord Brabantse talentprojecten, dat in deze studie is beschreven. Voor een overzicht van de methoden, activiteiten en het aantal respondenten in de verschillende fasen van het onderzoek verwijs ik naar tabel 2.1 in hoofdstuk 2.

Hoewel het onderzoek inzicht heeft gegeven in de werking van Doelbewust en de talentprojecten van R-Newt, is het niet zonder meer mogelijk de resultaten te generaliseren. Er is immers sprake van een specifieke context, namelijk het Tilburgse en Bossche jongerenwerk dat uitgevoerd wordt in deze bepaalde wijken. Tegelijkertijd is deze context ook weer niet totaal uniek in Nederland, aangezien we veel vergelijkbare projecten kennen die worden uitgevoerd in vergelijkbare 'achterstandswijken'.

Op welke wijze deze projecten werken – als primaire, secundaire en tertiaire preventiestrategie – is vanuit verschillende perspectieven en met meerdere onderzoeksmethoden onderzocht. De werking is zowel op basis van de opvattingen en ervaringen van professionals als vanuit het perspectief van deelnemende jongens bestudeerd. Meer objectieve kennis is opgedaan door daarnaast naar de feitelijke talent- en gedragsontwikkeling van de onderzoeksgroep te kijken (t0 en t1) en de resultaten te vergelijken met inzichten uit bestaand what works-onderzoek. Door de verschillende deelonderzoeken ben ik een aantal concepten, patronen en mechanismen op het spoor gekomen die naar mijn idee een bredere zeggingskracht hebben voor het werken met risicjongeren.

Het frontstage-backstage-concept, waarmee ik in deze studie de interventiemechanismen van talentgericht jongerenwerk heb beschreven, is ook bruikbaar voor andere praktijken waar sociale professionals met risicjongeren aan criminaliteitspreventie werken. De meerwaarde van dit dramaturgisch perspectief is dat niet alleen het waarneembare gedrag en de relaties van risicjongeren als uitgangspunt voor de diagnose en interventiestrategie gelden, maar dat daarnaast naar hun persoonlijke waardenkader en hun emotie- en aspiratiehuishouding wordt gekeken.

De frontstage-backstage-analyse kan ook door andere jeugdprofessionals toegepast worden om het risico-en-kansen-profiel van de verschillende jongeren vast te stellen en vervolgens te bepalen wat een passende ontwikkelroute is, en welke coaching daarbij nodig is. Mijns inziens voegen de resultaten van deze studie een nog onderbelichte dimensie toe aan de bestaande kennis over de werking van preventieve jeugdinterventies, waarin de nadruk meestal ligt op de beïnvloeding van de frontstage-huishoudingen: het gedrag en de sociale relaties. Dat in het proces van resistance en desistance het werken aan de backstage-huishoudingen cruciaal is, en dat dit via verschillende routes kan verlopen, is een inzicht dat volgens mij verder rijkt dan de praktijk van het jongerenwerk.

Etniciteit

Het thema etniciteit heeft in deze studie weinig aandacht gekregen. Dit is wellicht opvallend omdat in de meeste studies over risicjongeren juist etniciteit een prominente plek heeft. Niet zelden is etniciteit een dominant thema als het gaat om het begrijpen van marginaliteit en delinquentie, zeker in de Nederlandse sociologie. De vraag of etniciteit een factor is die de prevalentie van delinquent gedrag voorspelt, wordt door onderzoekers niet eenduidig beantwoord (De Jong 2007, Werdmöller 2005, Paulle 2013).

Hoewel ook in deze studie de grote meerderheid van de respondenten uit gezinnen komt met ouders van niet-Nederlandse afkomst - van de 29 Doelbewust-respondenten is zelfs 100% allochtoon- lijkt etniciteit in de werking van sportieve en artistieke talentprojecten geen specifieke rol te spelen. In het onderzoek is gevonden dat de talentprojecten sterk appelleren aan de emotie- en aspiratiehuishouding van alle jongens, en dat dit te maken heeft met de vele negatieve ervaringen die alle deelnemende jongens, ongeacht hun

etniciteit, opdoen in onze prestatiegerichte samenleving. Etniciteit blijkt in dit onderzoek ook geen aanwijsbare rol te spelen in de mechanismen en patronen die tot criminaliteit, resistance of desistance leiden. Op basis van dit onderzoek lijkt het er dan ook op dat preventief talentgericht jongerenwerk niet speciaal gericht hoeft te worden op een bepaalde etnische groep, maar op alle jongeren die zich achtergesteld, afgewezen en verloren voelen in de meritocratische samenleving en die (vaak op straat) alternatieve wegen zoeken om zich te doen gelden.

7.6 Implicaties voor de praktijk: kansen en kanttekeningen

McNeill, Farall, Lightowler en Maruna (2012), die we als pioniers van het desistance-onderzoek kunnen beschouwen, vertaalden voortbouwend op de what works-beginselen hun onderzoeksbevindingen naar noties voor de praktijk, om het proces van stoppen met criminaliteit professioneel te kunnen begeleiden. Zij pleiten voor een ontwikkelingsgerichte manier van werken, met nadruk op de sterke kanten (*strengths*) en de toekomst van de desister. Een van de thema's die zij agenderen, is dat *one-size-fits-all*-programma's niet passen in een *desistance focused practice*. Stoppen met criminaliteit is volgens hen een proces dat bij elke jongere anders verloopt en een andere begeleiding vraagt. Daarbij benadrukken zij dat er veel begeleidingstijd en intensieve ondersteuning nodig is om ingesleten patronen te veranderen en de perioden van terugval te kunnen overwinnen (Weaver & McNeill 2007).

Ook in deze studie is de bevinding dat er in de talentprojecten meer differentiatie van deelnemers, ontwikkelingstrajecten/doelen en vormen van coaching nodig zijn. Als aanzet hiertoe zijn in paragraaf 7.4 drie preventieroutes geschetst. Let wel: waar eerdergenoemde auteurs stellen dat iedere jongere om een eigen aanpak vraagt, heb ik op grond van dit onderzoek een aantal routes kunnen onderscheiden die kenmerkend zijn voor drie groepen. In de uitvoeringspraktijk kan voor deelname aan een bepaald programma een individuele diagnose en planvorming vervolgens belangrijk zijn – werkers noemen dit 'individueel maatwerk'. Professionals kunnen dan gericht inspelen op de ontwikkelroutes van deze studie, omdat een interventie op een bepaalde huishouding van belang kan zijn.

Een belangrijke conclusie van dit onderzoek is dat preventief talentgericht jongerenwerk om een specifieke risico-en-kansen-analyse vraagt, omdat er zo veel verschillende typen jongeren deelnemen. Afstemming is pas mogelijk als eerst in kaart is gebracht wie de betreffende jongeren zijn: hun gedragskenmerken en potenties, maar ook hoe zij zich backstage tot de straat verhouden en wat hun aspiraties zijn.

In de onderzochte praktijken hebben de werkers nog onvoldoende zicht op de risico's en kansen van de deelnemende jongens. De meest prangende kwestie is dat er onbedoeld veel jongens met delinquent gedrag aan de projecten deelnemen. Nu het onderzoek laat zien dat de projecten in de huidige vorm niet werken als tertiaire preventiestrategie, maakt dit de noodzaak des te groter om kritisch naar de deelnemersgroep te kijken.

Ter afsluiting formuleer ik hier enkele aanbevelingen, gericht aan jongerenwerkers, beleidsmakers én opleiders. Ook doe ik suggesties voor vervolgonderzoek.

Aanbevelingen

Doelgroepanalyse en deelnamecriteria

Het is noodzakelijk om vast te stellen voor wie het programma in de huidige vorm bedoeld is, en voor wie niet. Vervolgens is het belangrijk om op basis hiervan de deelnamecriteria te formaliseren en in de praktijk toe te passen. Een intakeprocedure is echter in het jongerenwerk geen geschikte vorm, omdat hiermee de spontaniteit en laagdrempeligheid verloren gaat (gelet op het responsiviteitsbeginsel). Wel is het belangrijk om in het eerste stadium van deelname bij de deelnemers een risico-en-kansen-analyse te maken. Aan de hand van het frontstage-backstage-analysemodel (zie hoofdstuk 3) kunnen jongerenwerkers vaststellen wat de gedragskenmerken van de deelnemers zijn, wat hun potenties en

aspiraties zijn en hoe zij zich (backstage) tot de straat verhouden. Zo kunnen beroepskrachten inschatten bij welke jongeren primaire, secundaire of tertiaire preventie van toepassing is. Voor resisters en first offenders is deelname aan de huidige projecten veelbelovend. Voor jongeren met een hoog-risicoprofiel zal een alternatief programma gevonden moeten worden. In de huidige vorm zijn er binnen Doelbewust en R-Newt nog geen effectieve routes voor tertiaire preventie. Het is niet alleen voor deze jongens zelf, maar ook voor andere jongeren in het project een risicofactor als zij deelnemen.

Een alternatieve route binnen of buiten het project

Om ook recidiverende jongens adequaat te kunnen begeleiden, ter voorkoming van een criminele carrière, is het de vraag of de specifieke preventiestrategie (route 3) beter binnen of buiten het project kan plaatsvinden. Dit is een lastige kwestie, omdat het jongerenwerk een jeugdvoorziening is die sociale inclusie wil bevorderen. Het uitsluiten van jongeren, ook al vertonen zij beginnend delinquent gedrag, druist tegen dit principe in. Daarom zijn jongerenwerkers geneigd, zo blijkt uit dit onderzoek, om de projecten ook voor hen open te stellen. Ik pleit voor meer programmadifferentiatie in de projecten, waardoor ook jongeren met een hoog-risicoprofiel kunnen deelnemen, maar zij binnen het project een apart traject kunnen volgen. Er zijn voldoende aanwijzingen in deze studie dat de projecten met een intensievere en specifieke begeleiding desistance kunnen bevorderen. Dit vereist echter wel dat de werkers zich door bijscholing een specifieke deskundigheid eigen maken. Zolang dit niet is gerealiseerd, kunnen criminele jongeren beter niet deelnemen aan talentgericht jongerenwerk. Het is dan wel belangrijk om hen een alternatief te bieden, eventueel tijdelijk, en daarvoor samenwerking te zoeken met andere (hulpverlenende/specialistische) instanties.

De nadruk op talent relativeren: oog hebben voor potenties én deficiënties, voor kracht én zorg

Het aanspreken van talenten van jongeren past in het nieuwe adagium van 'eigen kracht' of de *strength based approach*. Het breed gedragen idee dat het beter is om risicojongeren aan te spreken op hun talenten dan op hun deficiënties en problemen kan ik op basis van deze studie niet volledig onderschrijven. De positieve *flow* en het enthousiasme over de verrassende sportieve en creatieve prestaties van risicojongeren heeft namelijk ook een keerzijde. In elk project zijn er jongeren die zich ondanks dat ze het in de projecten goed doen opnieuw 'een verliezer' voelen. Ook blijken jongeren veel zorgen te hebben die hun talentontwikkeling belemmeren of frustreren. Te veel nadruk op talent en positieve prestaties brengt het gevaar met zich mee dat de projecten een wedren worden en de schaduwzijden van een meritocratiserende samenleving reproduceren. Ik wil ervoor pleiten om in het jongerenwerk het competitiegehalte en de nadruk op talent(ontwikkeling) te relativeren. Het *fair play*-concept van Doelbewust is daar een goed voorbeeld van. Het is belangrijker dat jongerenwerkers naast de aandacht voor de 'brede talenten' van risicojongeren oog hebben voor hun problemen en eventuele pathologie. Het is daarom van belang om altijd te kijken naar achterliggende problemen thuis en met de jongeren te onderzoeken wat er in hun binnenwereld speelt. Omdat de meeste jongerenwerkers hiervoor onvoldoende zijn toegerust, is het advies om tijdig zorgmeldingen te overwegen bij Veilig Thuis⁴⁴ of de problemen van jongeren als 'casus' in te brengen in het veiligheidshuis, in overleg met collega's in het sociale wijkteam⁴⁵ of met de wijkagent.

⁴⁴ www.vooreenveiligthuis.nl

⁴⁵ Jongerenwerkers maken in veel gemeenten deel uit van 'sociale wijkteams', een samenstelling van sociale professionals die in een aangewezen gebied (wijk, buurt of stadsdeel) onder andere verantwoordelijk zijn voor het vroegtijdig signaleren van zorgwekkende situaties van jongeren en gezinnen. Het wijkteam zoekt samen met jongeren (en hun gezinnen) hoe er aan verbetering kan worden gewerkt. Als dit niet lukt, kunnen zij doorverwijzen naar passende hulpverlening (Sok e.a. 2013).

Kanttekeningen bij de populariteit

Sportieve en artistieke talentprogramma's zijn populair. Ze spreken een brede groep jongens aan. De daarmee gepaard gaande groei maakt de programma's om een aantal redenen kwetsbaar.

Allereerst weten we dat er aan de projecten relatief veel criminele jongeren deelnemen, voor wie er onbedoeld negatieve bijwerkingen zijn. Dit brengt zoals gezegd ook risico's voor andere jongeren met zich mee.

Ten tweede bestaat het gevaar dat de populaire programma's ondoordacht geïmplementeerd worden in andere wijken. De talentprogramma's kunnen op andere plaatsen anders uitpakken. Elke wijk en doelgroep heeft tot op zekere hoogte immers specifieke kenmerken, waardoor steeds kritisch moet worden gekeken of er wordt voldaan aan het risico-, behoefte- en responsiviteitsbeginsel (zie hoofdstuk 6). Een project kan pas worden ingevoerd als in die wijk duidelijk is hoe de doelgroep er als geheel voorstaat en wat de mogelijkheden zijn voor de professionele uitvoering op de korte en langere termijn.

De derde kanttekening is dat er in de praktijk nog niet voldaan kan worden aan het professionaliteitsbeginsel. Niet alleen de deskundigheidsbevordering in de praktijk, maar ook de opleidingen blijven achter bij de groei van talentgerichte interventies in het veld. De meeste jongerenwerkers weten niet wat talentgericht werken behelst, laat staan hoe ze daarbinnen 'op maat' kunnen werken. Beleidsmakers, managers van jongerenwerkorganisaties en opleidingen zullen moeten investeren in scholing. Specifieke trainingen kunnen jongerenwerkers beter toerusten om talentgericht te werken. Dit geldt in het bijzonder voor de begeleiding van jongeren met een hoog-risicoprofiel. Het talentgericht werken vraagt een aantal generieke competenties van professionals, die in het basiscurriculum van de opleidingen geborgd moeten zijn. Te denken valt aan diagnostische vaardigheden, maar ook aan 'motiverende coachingsvaardigheden' en competenties op creatief agogisch gebied. In specialisatieprogramma's, zoals in het voorgenomen nieuwe uitstroomprofiel 'jeugdzorgwerker' (Boutellier & Janssen 2014), kunnen dan de meer specifieke competenties van talentgericht werken aan bod komen: de specifieke verleidingsstrategieën en contactleggingskunde (Abdallah e.a. 2016).

Valideren en valoriseren

Met het *interventiekwadrant voor talentgericht jongerenwerk* zijn de mechanismen en patronen van talentprojecten beschreven en is aannemelijk gemaakt op welke wijze deze kunnen bijdragen aan resistance en desistance. Het is belangrijk om te beseffen dat het talentgerichte jongerenwerk nog in het beginstadium van ontwikkeling is en dat er nog geen formele programmatheorie bestaat, noch een handelingstheorie (de beschrijving van *hoe* de interventie werkt), noch een veranderingstheorie (de verklaring *waarom* de interventie werkt) (Chen 2005).

Met de empirische en theoretische onderbouwing van deze studie is de basis gelegd voor de handelingstheorie van preventieve talentgerichte jongerenwerkpraktijken, waarmee in de uitvoeringspraktijk aan verdere professionalisering en programma-integriteit gewerkt kan worden. Mijn pleidooi is om de talentprogramma's onderzoekend verder te ontwikkelen en daarbij steeds te kiezen voor een combinatie van meerdere onderzoeksmethoden. Dit verrijkt niet alleen de kennis over de preventieve werking van talentprojecten in termen van doelrealisatie; daarmee is het ook mogelijk de kennis over de werkzame factoren en de interventiemechanismen te verdiepen en overdraagbaar te maken.

Het talentgerichte jongerenwerk betreedt in dat opzicht nog maar net het podium, en heeft nog een wereld te winnen.

Bijlagen

Bijlage 1 - Individuele gegevens van de respondenten

a. Respondenten Doelbewust

respondentnr.	fictieve naam	leeftijd t0	leeftijd t1	periode van deelname tot t1	etniciteit*	school en diploma	talent-ontwikkeling moment-opname t0	gedrag moment-opname t0
1	Saeb	8	9	1 jr	NNL*	bs-nee	beginner	resister
2	Bikr	9	10	<1 jr	NNL	bs-nee	beginner	resister
3	Folkert	10	11	1 jr	NNL	bs-nee	beginner	resister
4	Fouad	10	11	1 jr	NNL	bs-nee	beginner	resister
5	Hammed	10	11	<1 jr	NNL	bs-nee	beginner	resister
6	Nassef	10	11	1 jr	NNL	bs-nee	beginner	resister
7	Otto	10	11	1 jr	NNL	bs-nee	beginner	resister
8	Abdul	11	12	1 jr	NNL	bs-nee	zoeker	resister
9	Akram	10	12	2 jr	NNL	bs-nee	beginner	resister
10	Maati	11	12	1 jr	NNL	bs-nee	gevorderde	resister
11	Yacha	12	13	1 jr	NNL	vmbo-nee	zoeker	resister
12	Said	11	14	3 jr	NNL	vmbo-nee	zoeker	resister
13	Sven	11	14	3 jr	SNL	vmbo-nee	zoeker	resister
14	Bobby	11	15	4 jr	NNL	vmbo-nee	gevorderde	resister
15	Nour	11	16	5 jr	NNL	vmbo-nee	beginner	resister
16	Pascal	14	16	2 jr	NNL	vmbo-nee	zoeker	resister
17	Sergio	10	16	6 jr	NNL	vmbo-nee	beginner	resister
18	Zoubir	13	18	5 jr	NNL	vmbo-ja	zoeker	resister
19	Melvin	14	20	6 jr	SNL	havo-ja	beginner	resister
20	Abdel	11	12	1 jr	NNL	bs-nee	beginner	first off
21	Ibrahim	10	12	2 jr	NNL	bs-nee	beginner	first off
22	Nizar	10	12	2 jr	NNL	bs-nee	zoeker	first off
23	Bashir	12	14	2 jr	NNL	vmbo-nee	gevorderde	first off
24	Mohamed	12	14	2 jr	NNL	vmbo-nee	zoeker	first off
25	Najim	11	14	3 jr	NNL	vmbo-nee	beginner	first off
26	Mustapha	12	15	3 jr	NNL	vmbo-nee	zoeker	first off
27	Chalid	15	17	3 jr	NNL	mbo-nee	zoeker	first off
28	Roy	14	18	4 jr	SNL	vmbo-ja	beginner	first off
29	Adil	14	18	4 jr	NNL	vmbo-ja	zoeker	recidivist

*afkortingen

NNL = afkomstig uit een gezin met ouders van niet-Nederlandse afkomst

SNL = afkomstig uit een gezin waarvan één van de ouders van niet-Nederlandse afkomst is

spo = speciaal onderwijs

b. Respondenten R-Newt

respondentnr.	fictieve naam	leeftijd t0	leeftijd t1	periode van deelname tot t1	etniciteit*	school en diploma	talent-ontwikkeling moment-opname t0	gedrag moment-opname t0
30	Bastian	12	15	3 jr	NL	havo-nee	beginner	resister
31	Amin	12	19	7 jr	NNL	vmbo-nee	zoeker	resister
32	Bart	14	19	5 jr	SNL	spo*-nee	zoeker	resister
33	Stevy	17	20	3 jr	NNL	mbo-nee	gevorderde	resister
34	Don	19	22	3 jr	NNL	mbo-nee	beginner	resister
35	Harry	19	23	4 jr	NL	mbo-nee	zoeker	resister
36	Demian	14	16	2 jr	NNL	vmbo-nee	gevorderde	first off
37	Mimoun	14	16	2 jr	NNL	vmbo-nee	beginner	first off
38	Rolf	16	17	1 jr	NNL	vmbo-nee	beginner	first off
39	Ali	17	18	<1 jr	NNL	vmbo-ja	beginner	first off
40	Clide	22	23	1 jr	NL	spo-nee	zoeker	first off
41	Morris	22	23	1 jr	NL	spo-nee	zoeker	first off
42	Pedro	26	28	2 jr	NNL	geen	beginner	first off
43	Bas	14	16	2 jr	SNL	vmbo-nee	zoeker	recidivist
44	Marco	12	20	8 jr	SNL	geen	beginner	recidivist
45	Mettin	20	21	<1 jr	NNL	geen	beginner	recidivist
46	Elvis	15	22	7 jr	NNL	geen	beginner	recidivist
47	Body	13	23	10 jr	NNL	mbo-nee	beginner	recidivist
48	Justin	20	24	4 jr	SNL	geen	gevorderde	recidivist
49	Armando	23	26	3 jr	NNL	geen	beginner	recidivist
50	Martin	17	18	<1 jr	NL	spo-nee	zoeker	desister

*afkortingen

NNL = afkomstig uit een gezin met ouders van niet-Nederlandse afkomst

SNL = afkomstig uit een gezin waarvan één van de ouders van niet-Nederlandse afkomst is

spo = speciaal onderwijs

Bijlage 2 - Analysematrix talent- en gedragsontwikkeling (t0)

Overzicht van de talent- en gedragsontwikkeling van de respondenten van Doelbewust en R-Newt bij de eerste momentopname, bij aanvang van deelname aan het project (t0).

a. Doelbewust (t0)

Gedragsontwikkeling → Talentontwikkeling ↓	resister	first offender	recidivist	desister
zoeker	Abdul (11) Yacha (12) Said (11) Sven (11) Pascal (14) Zoubir (13)	Nizar (10) Mohamed (12) Mustapha (12) Chalid (15)	Adil (14)	
beginner	Saeb (8) Bikr (9) Folkert (10) Fouad (10) Hammed (10) Nassef (10) Otto (10) Akram (10) Nour (11) Sergio (10) Melvin (14)	Abdel (11) Ibrahim (10) Najim (11) Roy (14)		
gevorderde	Maati (11) Bobby (11)	Bashir (12)		
master				

b. R-Newt (t0)

Gedragsontwikkeling → Talentontwikkeling ↓	resister	first offender	recidivist	desister
zoeker	Amin (12) Bart (14) Harry (19)	Clide (22) Morris (22)	Bas (14)	Martin (17)
beginner	Bastian (12) Don (19)	Mimoun (14) Rolf (16) Ali (17) Pedro (26)	Marco (12) Mettin (20) Elvis (15) Body (13) Armando (23)	
gevorderde	Stevy (17)	Demian (14)	Justin (20)	
master				

Bijlage 3 - Analysematrix talent- en gedragsontwikkeling (t1)

Overzicht van de talent- en gedragsontwikkeling van de respondenten van Doelbewust en R-Newt bij de tweede momentopname, in de periode van de Q-studie in 2013 (t1).

a. Doelbewust

Gedragsontwikkeling → Talentontwikkeling ↓	resister	first offender	recidivist	desister
zoeker	Yacha (12) Said (11) Pascal (14)	Abdul (11)	Mustapha (12)	Abdel (11) Ibrahim (10) Nizar (10) Mohamed (12)
beginner	Bikr (9) Folkert (10) Hammed (10) Otto (10)		Najim (11)	Bashir (12) Chalid (15) Roy (14) Adil (14)
gevorderde	Saeb (8) Fouad (10) Nassef (10) Akram (10) Maati (11) Sven (11) Sergio (10) Zoubir (13)	Nour (11)		
master	Bobby (11) Melvin (14)			

b. R-Newt

Gedragsontwikkeling → Talentontwikkeling ↓	resister	first offender	recidivist	desister
zoeker				Martin (17)
beginner	Bart (14)		Mettin (20) Mimoun (14) Ali (17) Bas (14)	Clide (22) Morris (22)
gevorderde	Stevy (17) Bastian (12) Amin (12) Harry (19)		Marco (12) Armando (23)	Demian (14) Rolf (16) Body (13)
master	Don (19)		Elvis (15)	Pedro (26) Justin (20)

Bijlage 4 - Overzicht jongerenwerkers

Overzicht met gegevens van geciteerde jongerenwerkers (bij start onderzoek in 2010).

fictieve naam	project	dienstjaren*	leeftijd*	gender	etniciteit
M = Meryem	Doelbewust	5	34 jaar	vrouw	Marokkaans
I = Iggy	Doelbewust	8	31 jaar	man	Surinaams
C = Charly	Doelbewust	8	38 jaar	man	Surinaams
K = Kitlyn	R-Newt	4	31 jaar	vrouw	Antilliaans
B = Bart	R-Newt	4	29 jaar	man	Nederlands

*aantal dienstjaren en leeftijd bij de start van het onderzoek in november 2010.

Bijlage 5 - De Q-factoranalyse

De selectie van het aantal factoren⁴⁶

Om te kunnen bepalen welke meningen er onder de groep respondenten leeft is door middel van een Q-factoranalyse gezocht naar de correlaties tussen de Q-sorts die door de 50 respondenten zijn gelegd. Bij een Q-factoranalyse zijn de respondenten de variabelen (een zogenoemde *by person-factoranalyse*), en niet de statements, zoals in doorsnee *by item-factoranalyses* (Whatts & Stenner 2012:12-13). De individuele rangschikkingen (de Q-sorts) van de 50 respondenten zijn ingevoerd in PQMethod versie 2.20 (Schmolck 2011). Voor het extraheren van de factoren is de *centroid*-methode gebruikt en bij het roteren is de *varimax*-methode toegepast. Zoals gebruikelijk in een Q-onderzoek zijn er zeven factoren geëxtraheerd als start van de analyse, aangezien er zelden meer dan zeven zinvol te onderscheiden meningen zijn over een onderwerp. Om het aantal factoren (de zogenoemde factoroplossing) te bepalen zijn vervolgens alle onderliggende factoroplossingen (2 tot en met 7) met elkaar vergeleken.

Om de beste factoroplossing te bepalen, is het bij een Q-factoranalyse gangbaar om een afweging te maken tussen statistische en inhoudelijke criteria (Brown 1980: 30). De statistische criteria zijn bij een Q-factoranalyse richtinggevend, maar ze zijn niet beslissend bij het kiezen van de beste factoroplossing: de inhoudelijke criteria zijn in een Q-factoranalyse minstens zo belangrijk (Watts & Stenner 2012: 99, 107). Deze Q-studie resulteerde in een oplossing met vijf factoren op basis van de navolgende statistische én inhoudelijke overwegingen.

Statistische criteria

Om een eerste selectie te maken is per factoroplossing allereerst gekeken naar het aantal respondenten dat significant op een factor laadt (zie kolom 2 in de navolgende tabel). Het aantal respondenten dat significant op een factor laadt is statistisch gezien van betekenis (kolom 3). Er moeten minstens twee respondenten op een factor laden wil er sprake zijn van een gedeelde mening. De 6- en 7-factoroplossingen vallen op grond van dit criterium af.

Vervolgens is gekeken naar de verklaarde variantie van de factoroplossingen. Hoe hoger de verklaarde variantie, des te beter de betreffende factoroplossing de variantie in de data verklaart. De norm is daarbij dat een percentage van 35-40% voldoende is. In de vierde kolom is te lezen dat de opgetelde verklaarde variantie van de 2- en 3-factoroplossing te laag is.

factoroplossing	totaal aantal ladingen (N=50)	aantal significante ladingen per factor	Opgetelde verklaarde variantie
2-factoroplossing	36	19+17	25%
3-factoroplossing	37	18+13+7	30%
4-factoroplossing	38	13+10+5+10	38%
5-factoroplossing	35	10+6+3+10+6	43%
6-factoroplossing	34	10+5+1+7+5+6	48%
7-factoroplossing	33	10-3-4-6-5-5-0	48%

⁴⁶ Bij de Q-factoranalyse en het selecteren van het aantal factoren is stapsgewijs de methode gevolgd zoals die is beschreven door Watts & Stenner (2012).

Op basis van genoemde criteria bleven de 4- en 5-factoroplossingen als opties over. Vervolgens is bij deze twee oplossingen naar de correlatiecoëfficiënten tussen de factoren in een oplossing gekeken. Een lage correlatie tussen de factoren is gunstiger, omdat dan de factoren het meest onderscheidend zijn.

Bij de factor 4-oplossing is de hoogste correlatie tussen de factoren D en B (0.3765). De laagste correlatie is tussen de factoren B en C (0.0562).

	A	B	C	D
A	1.0000	0.2341	0.2113	0.2617
B	0.2341	1.0000	0.0562	0.3765
C	0.2113	0.0562	1.0000	0.1301
D	0.2617	0.3765	0.1301	1.0000

Bij de 5-factoroplossing is de correlatie tussen de factoren D en E is het hoogst (0.4041). Tussen de factoren B en C het laagst (0.0423).

	A	B	C	D	E
A	1.0000	0.3856	0.1502	0.2652	0.1701
B	0.3856	1.0000	0.0423	0.2587	0.2629
C	0.1502	0.0423	1.0000	0.1482	0.1500
D	0.2652	0.2587	0.1482	1.0000	0.4041
E	0.1701	0.2629	0.1500	0.4041	1.0000

Op basis van de statistische criteria is aldus de 4-factoroplossing iets gunstiger, maar concurreert met de factor 5-oplossing. De correlaties tussen de factoren in beide oplossingen zijn matig tot laag. Beide zijn daarom vanuit statistische overwegingen potentieel interessante oplossingen.

Inhoudelijke overwegingen

Voor een inhoudelijke analyse zijn per factoroplossing de meest kenmerkende uitspraken in kaart gebracht in zogenoemde *crip sheets* (Watts & Stenner 2012: 150): de statements met de hoogste en laagste scores +3, +2 en -3, -2 en de meest onderscheidende statements. Zo is er een eerste inhoudelijk beeld verkregen van de meningen die leven binnen de groep respondenten. Op basis van deze *crip sheets* zijn de factoren in de factor 4- en 5-oplossing inhoudelijk met elkaar vergeleken. Hieruit bleek dat de factoren A tot en met D van de factor 4-oplossing sterk overeenkomen met de factoren A tot en met D in de factor 5-oplossing. Deze zijn met de volgende quotes getypeerd:

Factor	Kenmerkende uitspraken per factor
A	<i>'Ik wil een goed voorbeeld voor anderen zijn. Ik vind dat ik door het project opgewassen ben tegen de negatieve invloeden van de straat.'</i>
B	<i>'Ik doe liever mee aan het project dan dat ik op straat hang. Hier mag iedereen meedoen. We krijgen allemaal dezelfde kansen.'</i>
C	<i>'Ik wil van mijn talent mijn beroep maken en trek mijn eigen plan. Ik hang niet meer buiten, omdat ik bang ben dat mijn dromen dan niet uitkomen.'</i>
D	<i>'Ik ga het maken, hoe dan ook. De straat is mijn wereld, ik moet mijn vrienden trouw blijven.'</i>

In de 5-factoroplossing komt een additionele vijfde mening naar voren (factor E).

E	<i>'Ik heb het hier naar mijn zin. Ik kom hier om met mijn vrienden te voetballen. We oefenen elke dag op straat. Er is niks aan de hand in de wijk. Er is geen gevaar of zo.'</i>
----------	--

Respondenten met die factor E representeren zijn zich niet bewust van de invloed van de delinquente straatcultuur en zien het project puur als een plezierige en sportieve vrijetijdsbesteding. Factor E is een inhoudelijk coherente mening, die relevant lijkt voor deze studie. Dit inhoudelijke criterium is doorslaggevend geweest bij de keuze voor een factor 5-oplossing.

Generaliseerbaarheid van de resultaten van een Q-studie

Bij de interpretatie van de resultaten van een Q-methodologische studie is het van belang om op te merken dat het aantal definiërende variabelen van een factor (dus het aantal jongeren dat statistisch significant geassocieerd is met een factor) en de kenmerken van deze jongeren in principe weinig zeggen over de prevalentie en kenmerken van de mening onder de grotere populatie jongeren die aan talentprojecten in het jongerenwerk deelnemen. De jongeren zijn in deze studie immers bewust geselecteerd op basis van inhoudelijke criteria (zie hoofdstuk 2). Deze vorm van representativiteit en generaliseerbaarheid speelt bij Q-methodologie geen rol, want daar is het niet voor bedoeld (De Graaf e.a. 2006). Wel kan gesteld worden dat de gevonden scripts inhoudelijk representatief zijn voor de meningen die er leven binnen deze onderzoeksgroep, en daarom generaliseerbaar zijn naar deze groep.

Om de prevalentie van de scripts te achterhalen binnen een bredere groep zouden deze bijvoorbeeld middels een reguliere survey-methode voorgelegd moeten worden aan een representatieve groep jongeren. De relatie tussen scripts en achtergrondkenmerken, die in deze Q-studie als patronen gevonden zijn, zijn als een indicatie eventueel bruikbaar om hypothesen op te stellen voor een dergelijke survey. Dit valt echter buiten het kader van deze studie.

Bijlage 6 - Matrix 5 factoroplossing met aantal ladingen per factor

resp. nummer	factor A= script I	factor B= script II	factor C= script III	factor D= script IV	factor E= script V
12	0.1978	0.5681 X	0.2976	0.2070	-0.1822
14	0.6521 X	0.2313	-0.1770	0.1031	0.0449
28	0.2040	0.1805	0.3154	-0.1214	0.1336
20	-0.0550	0.2319	-0.2967	0.3833	0.4234
13	0.3968	0.4281	0.0661	0.0975	0.2144
11	-0.0880	0.4319 X	-0.1417	0.2131	0.1121
25	0.1834	-0.0960	0.1013	0.3221	0.5158 X
26	0.3739	0.0299	-0.4591	0.2718	0.3677
15	-0.0096	0.5712 X	-0.0170	0.0833	0.1951
19	0.2655	0.0619	0.5786 X	0.1015	0.1054
24	0.1502	-0.1940	0.2982	-0.2323	0.2088
23	0.6038 X	0.3112	0.1431	0.0158	-0.2046
22	0.5014 X	-0.0152	0.1329	-0.0073	0.2922
02	0.2905	-0.1505	0.2464	-0.1055	-0.1183
16	-0.1387	0.1938	0.0572	0.1593	0.7688 X
21	0.1097	0.2167	0.0474	0.4207	0.5706 X
42	0.2165	0.3298	-0.0114	0.5774 X	0.1531
49	0.0872	0.1287	0.0894	0.4306 X	-0.2920
47	-0.1189	-0.1134	0.0153	0.6823 X	0.1757
35	0.0989	0.1732	0.4807 X	0.3395	0.2213
40	0.1665	-0.0408	-0.4454 X	0.0107	0.0635
37	-0.0411	0.0282	-0.2808	0.7096 X	0.1761
30	0.0539	0.0935	0.1261	0.7356 X	0.1741
46	0.1566	0.3270	0.3857	0.4464	0.0376
44	-0.0400	0.3767	-0.2166	0.5159 X	0.0080
50	0.5672 X	0.2799	-0.0413	-0.0282	-0.1234
32	0.0612	0.2674	-0.3849 X	-0.1019	0.1563
45	0.6318X	-0.0458	0.0654	-0.0272	0.0941
41	0.1418	-0.2710	0.5397 X	-0.0359	0.0213
48	-0.4233 X	-0.3168	0.0753	0.2047	-0.1169
04	0.6831X	-0.0993	0.2308	-0.0703	0.1391
05	0.5310	0.0465	-0.1350	0.5665 X	0.0820
07	0.1521	-0.2295	-0.3505	0.0745	-0.2796
03	0.6556 X	0.0609	-0.0093	0.2096	0.0173
06	0.6987 X	0.1843	0.0172	0.0509	-0.0267
01	0.1705	0.1952	-0.1766	-0.1496	-0.0760
27	0.1589	0.3376	0.0430	-0.1180	0.5511 X
09	0.4589	0.1493	0.2232	0.0122	-0.3926
10	0.0847	0.1784	-0.1884	0.2025	0.5071 X
08	0.5833	0.1287	0.3857	0.4916	0.0416
39	0.0241	0.2499	0.3191	0.3929	-0.1629
36	0.2491	0.1774	-0.3163	0.4760 X	0.0004
33	0.4423	-0.0512	0.0538	0.5967 X	0.3880
31	0.2898	0.7156 X	-0.1961	0.1028	-0.0209
38	0.5233 X	-0.1412	-0.0580	0.1883	0.1432
43	0.5585 X	0.3677	-0.2592	0.1419	0.1364
34	-0.0575	-0.2181	0.1984	0.5266 X	0.1580
17	0.1678	-0.1786	0.1775	0.0898	0.4788 X
18	0.0523	0.6001 X	0.1087	0.1193	0.1910
29	0.2652	0.4805 X	0.0576	-0.0724	-0.1102
aantal ladingen	10	6	3	10	6

Respondenten 40, 32 en 48 laden negatief op de betreffende factor. Dit betekent dat hun rangschikkingen tegengesteld zijn aan een bepaald script. Zo staat bijvoorbeeld de opvatting van Justin (nr. 48) lijnrecht tegenover het straat-resistente script. Twee andere R-Newt deelnemers Bart (nr. 32) en Clide (nr. 40) representeren een opvatting die tegengesteld is aan het straat-mijdende script. (zie over de restgroep in hoofdstuk 6.3)

Bijlage 7 - Totaaloverzicht factorscores

7a. Factorscores totaal, op volgorde van statements:

Nr	statements (*= Doelbewust of R-Newt)	ScriptI	ScriptII	ScriptIII	ScriptIV	ScriptV
A1	Sinds ik bij het * ben, hang ik minder op straat.	-2	+3	-1	0	-3
C2	De optredens en wedstrijden geven mij meer een kick dan workshops of trainingen.	-2	-1	+1	0	+2
D3	Dankzij * heb ik meer kans op het vinden van een stageplaats of baantje.	-2	+1	+1	0	-1
B4	De jongerenwerker bij * is een positief voorbeeld voor mij.	+2	+2	0	+2	+3
B5	Als ik goed wil worden bij * moet ik afstand nemen van vrienden die het verkeerde pad op gaan.	+3	-2	+3	-2	-1
A6	Bij * leer ik me beter aan afspraken te houden.	+1	0	0	-1	0
D7	Ik leer bij * mijn sterke en zwakke kanten beter kennen.	0	+1	+2	-1	+1
C8	Het * is een uitlaatklep voor mij.	+1	-1	+1	+1	-1
D9	Door * denk ik vooral aan dingen waar ik goed in ben.	0	-1	-2	0	-1
D10	Wat ik bij * leer, is belangrijker voor mijn toekomst dan wat ik op school leer.	-3	-2	-3	-3	-2
B11	De jongens bij * zijn mijn vrienden.	0	+2	-2	0	+1
A12	Bij * leer ik wat ik kan doen als ik boos word.	-1	-1	-1	-2	0
D13	Andere jongeren bij * zien mij als een positief voorbeeld.	-1	0	0	0	0
A14	Ik ben door * veranderd.	-1	-2	0	-2	-3
B15	Ik vertrouw de jongerenwerkers bij *.	2	2	-1	+3	1
D16	Door * krijg ik meer zelfvertrouwen.	+1	0	0	0	-1
A17	Ik vind het belangrijk dat ik bij * gecorrigeerd wordt als ik iets verkeerd doe.	0	0	0	+1	+2
C18	Iedereen krijgt gelijke kansen bij *.	+1	+3	+2	+1	+2
A19	Door * denk ik beter na voordat ik iets doe.	+2	+1	+2	-1	-2
C20	Wat ik bij * heb bereikt, stimuleert mij om ermee door te gaan.	0	+2	+1	+2	0
B21	Ik wil mijn best doen zodat mensen om wie ik geef trots op me zijn.	+2	0	-1	+2	+1
A22	Bij * ontwikkel ik mijn artistieke talenten.	-1	-1	0	+2	-1
D23	Door * kies ik er bewust voor geen verkeerde dingen te doen.	+1	0	0	-2	-2
C24	Ik vind dat ik bij * beloond moet worden als ik goed presteer.	-3	-1	+1	-3	+2
A25	Sinds ik bij * ben, ga ik beter met anderen om.	-1	-2	-2	-1	-2
C26	Complimenten die ik bij * krijg, stimuleren mij om door te zetten.	0	+1	-1	+1	+1
B27	De sfeer bij * is voor mij belangrijker dan de activiteit zelf.	0	0	-3	0	0
D28	Ik leer bij * te zien wat goed en wat slecht voor mij is.	0	+1	0	-1	0
B29	Wat ik bij * leer, wil ik doorgeven aan anderen.	+3	+1	0	+1	0
D30	Ik wil van mijn artistieke talent mijn beroep maken.	-1	-3	+3	+3	+1
D31	Ik kan bij * veel bereiken omdat ik het zelf heel graag wil.	+1	0	+1	+1	0
A32	Ik leer bij * beter met tegenslagen om te gaan.	0	0	+2	-1	0
C33	Ik krijg een kick van applaus.	-2	-3	-1	+1	0
C34	Ik ben blij dat ik bij * fouten mag maken.	0	0	-2	+1	+3

7b. Factorscores geordend op het niveau van de vier huishoudingen:

Nr.	Statements impressiehuishouding:	Script I	Script II	Script III	Script IV	Script V
A1	Sinds ik bij het project ben, hang ik minder op straat.	-2	+3	-1	0	-3
A6	Bij het project leer ik me beter aan afspraken te houden.	+1	0	0	-1	0
A12	Bij het project leer ik wat ik kan doen als ik boos word.	-1	-1	-1	-2	0
A14	Ik ben door het project veranderd.	-1	-2	0	-2	-3
A17	Ik vind het belangrijk dat ik bij het Project gecorrigeerd word als ik iets verkeerd doe.	0	0	0	+1	+2
A19	Door het project denk ik beter na voordat ik iets doe.	+2	+1	+2	-1	-2
A22	Bij het project ontwikkel ik mijn artistieke/sportieve talenten.	-1	-1	0	+2	-1
A25	Sinds ik bij het project ben, ga ik beter met anderen om.	-1	-2	-2	-1	-2
A32	Ik leer bij het project beter met tegenslagen om te gaan.	0	0	-2	+1	+3

Nr.	Statements relatiehuishouding:	Script I	Script II	Script III	Script IV	Script V
B4	De jongerenwerker bij het project is een positief voorbeeld voor mij.	+2	+2	0	+2	+3
B5	Als ik goed wil worden bij het project, moet ik afstand nemen van vrienden die ...	+3	-2	+3	-2	-1
B11	De jongens bij het project zijn mijn vrienden.	0	+2	-2	0	+1
B15	Ik vertrouw de jongerenwerkers bij het project.	+2	+2	-1	+3	+1
B21	Ik wil mijn best doen, zodat mensen om wie ik geef trots op me zijn.	+2	0	-1	+2	+1
B27	De sfeer bij het project is voor mij belangrijker dan de activiteit zelf.	0	0	-3	0	0
B29	Wat ik bij het project leer, wil ik doorgeven aan anderen.	+3	+1	0	+1	0

Nr.	Statements emotiehuishouding:	Script I	Script II	Script III	Script IV	Script V
C2	De optredens en <i>battles</i> geven mij meer een kick dan de repetities en workshops.	-2	-1	+1	0	+2
C8	Het project is een uitlaatklep voor mij.	+1	-1	+1	+1	-1
C18	Iedereen krijgt gelijke kansen bij het project.	+1	+3	+2	+1	+2
C20	Wat ik bij het project heb bereikt, stimuleert mij om ermee door te gaan.	0	+2	+1	+2	0
C24	Ik vind dat ik bij het project beloond moet worden als ik goed presteer.	-3	-1	+1	-3	+2
C26	Complimenten die ik bij het project krijg, stimuleren mij om door te zetten.	0	+1	-1	+1	+1
C33	Ik krijg een kick van applaus.	-2	-3	-1	+1	0
C34	Ik ben blij dat ik bij het project fouten mag maken.	0	0	-2	+1	+3

Nr.	Statements aspiratiehuishouding:	Script I	Script II	Script III	Script IV	Script V
D3	Dankzij het project heb ik meer kans op het vinden van een stageplaats of baantje.	-2	+1	+1	0	-1
D7	Ik leer bij het project mijn sterke en zwakke kanten beter kennen.	0	+1	+2	-1	+1
D9	Door het project denk ik vooral aan dingen waar ik goed in ben.	0	-1	-2	0	-1
D10	Wat ik bij het project leer, is belangrijker voor mijn toekomst dan wat ik op school leer.	-3	-2	-3	-3	-2
D13	Andere jongeren bij het project zien mij als een positief voorbeeld.	-1	0	0	0	0
D16	Door het project krijg ik meer zelfvertrouwen.	+1	0	0	0	-1
D23	Door het project kies ik er bewust voor geen verkeerde dingen te doen.	+1	0	0	-2	-2
D28	Ik leer bij het project in te zien wat goed en wat slecht voor mij is.	0	+1	0	-1	0
D30	Ik wil van mijn artistieke/sportieve talent mijn beroep maken.	-1	-3	+3	+3	+1
D31	Ik kan bij het project veel bereiken omdat ik het zelf heel graag wil.	+1	0	+1	+1	0

Bijlage 8 - Geïdealiseerde factorscores** per script

Script A: zelfbewust en rolmodelgewillig (straat-resistent)

minst mee eens			meest mee eens			
-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
C24: Ik vind dat ik bij * beloond moet worden als ik goed presteer.	A1: Sinds ik bij * ben, hang ik minder op straat.	D13: Andere jongeren bij * zien mij als een positief voorbeeld.	C26: Complimenten die ik bij * krijg, stimuleren mij om door te zetten.	D23: Door * kies ik er bewust voor geen verkeerde dingen te doen.	B15: Ik vertrouw de jongerenwerkers bij *.	B29: Wat ik bij * leer, wil ik doorgeven aan anderen.
D10: * is belangrijker voor mijn toekomst dan wat ik op school leer.	C33: Ik krijg een kick van applaus.	A22: Bij * ontwikkel ik mijn artistieke/sportieve talenten.	D7: Ik leer bij * mijn sterke en zwakke kanten beter kennen.	C18: Iedereen krijgt gelijke kansen bij *.	B21: Ik wil mijn best doen, zodat mensen om wie ik geef trots op me zijn.	B5: Als ik goed wil worden bij *, moet ik afstand nemen van foute vrienden.
	C2: De optredens en battles geven mij meer een kick dan de repetities.	D30: Ik wil van mijn artistieke/sportieve talent mijn beroep maken.	A17: Ik vind het belangrijk dat ik bij * gecorrigeerd word.	D31: Ik kan bij * veel bereiken omdat ik het zelf heel graag wil.	B4: De jongerenwerker van * is een positief voorbeeld voor mij.	
	D3: Dankzij * heb ik meer kans op een stageplaats of baantje.	A25: Sinds ik bij * ben, ga ik beter met anderen om.	D9: Door * denk ik vooral aan dingen waar ik goed in ben.	D16: Door * krijg ik meer zelfvertrouwen.	A19: Door * denk ik beter na voordat ik iets doe.	
		A14: Ik ben door * veranderd.	B11: De jongens bij * zijn mijn vrienden.	C8: * is een uitlaatklep voor mij.		
		A12: Bij * leer ik wat ik kan doen als ik boos word.	A32: Ik leer bij * beter met tegenslagen om te gaan.	A6: Bij * leer ik me beter aan afspraken te houden.		
			C20: Wat ik bij * heb bereikt, stimuleert mij om ermee door te gaan.			
			D28: Ik leer bij * in te zien wat goed en wat slecht voor mij is.			
			C34: Ik ben blij dat ik bij * fouten mag maken.			
			B27: De sfeer bij * is voor mij belangrijker dan de activiteit zelf.			

* Doelbewust of R-Newt

** In deze bijlage zijn de 5 factoren (scripts) weergegeven als geïdealiseerde Q-sorts; wanneer een representant van dit script de 34 kaartjes op deze wijze gerangschikt zou hebben, zou hij een lading van 100% op deze factor (dit script) hebben.

Script B: solidair en fair play-gevoelig (straat-ambigu)

minst mee eens			meest mee eens			
-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
C33: Ik krijg een kick van applaus.	D10: * is belangrijker voor mijn toekomst dan wat ik op school leer.	A12: Bij * leer ik wat ik kan doen als ik boos word.	A6: Bij * leer ik me beter aan afspraken te houden.	D3: Dankzij * heb ik meer kans op een stageplaats of baantje.	B11: De jongens bij * zijn mijn vrienden.	C18: Iedereen krijgt gelijke kansen bij *.
D30: Ik wil van mijn artistieke/sportieve talent mijn beroep maken.	A14: Ik ben door * veranderd.	D9: Door * denk ik vooral aan dingen waar ik goed in ben.	D31: Ik kan bij * veel bereiken omdat ik het zelf heel graag wil.	B29: Wat ik bij * leer, wil ik doorgeven aan anderen.	B15: Ik vertrouw de jongerenwerkers bij *.	A1: Sinds ik bij * ben, hang ik minder op straat.
	A25: Sinds ik bij * ben, ga ik beter met anderen om.	C24: Ik vind dat ik bij * beloond moet worden als ik goed presteer.	D23: Door * kies ik er bewust voor geen verkeerde dingen te doen.	D28: Ik leer bij * in te zien wat goed en wat slecht voor mij is.	B4: De jongerenwerker van * is een positief voorbeeld voor mij.	
	B5: Als ik goed wil worden bij *, moet ik afstand nemen van foute vrienden.	C8: * is een uitlaatklep voor mij.	A32: Ik leer bij * beter met tegenslagen om te gaan.	D7: Ik leer bij * mijn sterke en zwakke kanten beter kennen.	C20: Wat ik bij * heb bereikt, stimuleert mij om ermee door te gaan.	
		A22: Bij * ontwikkel ik mijn artistieke/sportieve talenten.	C34: Ik ben blij dat ik bij * fouten mag maken.	C26: Complimenten die ik bij * krijg stimuleren mij om door te zetten.		
		C2: De optredens en battles geven mij meer een kick dan de repetities.	A17: Ik vind het belangrijk dat ik bij * gecorrigeerd word.	A19: Door * denk ik beter na voordat ik iets doe.		
			D16: Door * krijg ik meer zelfvertrouwen.			
			D13: Andere jongeren bij * zien mij als een positief voorbeeld.			
			B21: Ik wil mijn best doen, zodat mensen om wie ik geef trots op me zijn.			
			B27: De sfeer bij * is voor mij belangrijker dan de activiteit zelf.			

* Doelbewust of R-Newt

Script C: ambitieus en solitair (straat-mijdend)

minst mee eens			meest mee eens			
-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
B27: De sfeer bij * is voor mij belangrijker dan de activiteit zelf.	A25: Sinds ik bij * ben, ga ik beter met anderen om.	A12: Bij * leer ik wat ik kan doen als ik boos word.	B4: De jongerenwerker van * is een positief voorbeeld voor mij.	D3: Dankzij * heb ik meer kans op een stageplaats of baantje.	C18: Iedereen krijgt gelijke kansen bij *.	D30: Ik wil van mijn artistieke/sportieve talent mijn beroep maken.
D10: * is belangrijker voor mijn toekomst dan wat ik op school leer.	C34: Ik ben blij dat ik bij * fouten mag maken.	C33: Ik krijg een kick van applaus.	D16: Door * krijg ik meer zelfvertrouwen.	C24: Ik vind dat ik bij * beloond moet worden als ik goed presteer.	A19: Door * denk ik beter na voordat ik iets doe.	B5: Als ik goed wil worden bij *, moet ik afstand nemen van foute vrienden.
	D9: Door * denk ik vooral aan dingen waar ik goed in ben.	B21: Ik wil mijn best doen, zodat mensen om wie ik geef trots op me zijn.	D23: Door * kies ik er bewust voor geen verkeerde dingen te doen.	D31: Ik kan bij * veel bereiken omdat ik het zelf heel graag wil.	D7: Ik leer bij * mijn sterke en zwakke kanten beter kennen.	
	B11: De jongens bij * zijn mijn vrienden.	A1: Sinds ik bij * ben, hang ik minder op straat.	A17: Ik vind het belangrijk dat ik bij * gecorrigeerd word.	C8: * is een uitlaatklep voor mij.	A32: Ik leer bij * beter met tegenslagen om te gaan.	
		B15: Ik vertrouw de jongerenwerkers bij *.	A14: Ik ben door * veranderd.	C2: De optredens en battles geven mij meer een kick dan de repetities.		
		C26: Complimenten die ik bij * krijg, stimuleren mij om door te zetten.	B29: Wat ik bij * leer, wil ik doorgeven aan anderen	C20: Wat ik bij * heb bereikt, stimuleert mij om ermee door te gaan.		
			A22: Bij * ontwikkel ik mijn artistieke/sportieve talenten.			
			D28: Ik leer bij * in te zien wat goed en wat slecht voor mij is.			
			A6: Bij * leer ik me beter aan afspraken te houden.			
			D13: Andere jongeren bij * zien mij als een positief voorbeeld.			

* Doelbewust of R-Newt

Script D: autonoom en zelfverzekerd (straat-loyaal)

minst mee eens			meest mee eens			
-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
D10: * is belangrijker voor mijn toekomst dan wat ik op school leer.	D23: Door * kies ik er bewust voor geen verkeerde dingen te doen.	D28: Ik leer bij * in te zien wat goed en wat slecht voor mij is.	B29: Wat ik bij * leer, wil ik doorgeven aan anderen.	C18: Iedereen krijgt gelijke kansen bij *.	C20: Wat ik bij * heb bereikt, stimuleert mij om ermee door te gaan.	B15: Ik vertrouw de jongerenwerkers bij *.
C24: Ik vind dat ik bij * beloond moet worden als ik goed presteer.	A12: Bij * leer ik wat ik kan doen als ik boos word.	A19: Door * denk ik beter na voordat ik iets doe.	D31: Ik kan bij * veel bereiken omdat ik het zelf heel graag wil.	C8: * is een uitlaatklep voor mij.	A22: Bij * ontwikkel ik mijn artistieke/sportieve talenten.	D30: Ik wil van mijn artistieke/sportieve talent mijn beroep maken.
	B5: Als ik goed wil worden bij *, moet ik afstand nemen van foute vrienden.	D7: Ik leer bij * mijn sterke en zwakke kanten beter kennen.	D13: Andere jongeren bij * zien mij als een positief voorbeeld.	C26: Complimenten die ik bij * krijg, stimuleren mij om door te zetten.	B21: Ik wil mijn best doen, zodat mensen om wie ik geef trots op me zijn.	
	A14: Ik ben door * veranderd.	A32: Ik leer bij * beter met tegenslagen om te gaan.	D9: Door * denk ik vooral aan dingen waar ik goed in ben.	A17: Ik vind het belangrijk dat ik bij * gecorrigeerd word...	B4: De jongerenwerker van * is een positief voorbeeld voor mij.	
		A25: Sinds ik bij * ben, ga ik beter met anderen om.	B11: De jongens bij * zijn mijn vrienden.	C34: Ik ben blij dat ik bij * fouten mag maken.		
		A6: Bij * leer ik me beter aan afspraken te houden.	B27: De sfeer bij * is voor mij belangrijker dan de activiteit zelf.	C33: Ik krijg een kick van applaus.		
			C2: De optredens en battles geven mij meer een kick dan de repetities.			
			D3: Dankzij * heb ik meer kans op een stageplaats of baantje.			
			D16: Door * krijg ik meer zelfvertrouwen.			
			A1: Sinds ik bij * ben hang ik minder op straat.			

* Doelbewust of R-Newt

Script E: onbezorgd en affectie-zoekend (straat-naïef)

minst mee eens			meest mee eens			
-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
A1: Sinds ik bij * ben hang ik minder op straat.	A25: Sinds ik bij * ben, ga ik beter met anderen om.	D3: Dankzij * heb ik meer kans op een stageplaats of baantje.	A6: Bij * leer ik me beter aan afspraken te houden.	B21: Ik wil mijn best doen, zodat mensen om wie ik geef trots op me zijn.	C24: Ik vind dat ik bij * beloond moet worden als ik goed presteer.	C34: Ik ben blij dat ik bij * fouten mag maken.
A14: Ik ben door * veranderd.	D10: * is belangrijker voor mijn toekomst dan wat ik op school leer.	D16: Door * krijg ik meer zelfvertrouwen.	C33: Ik krijg een kick van applaus.	B15: Ik vertrouw de jongerenwerkers bij *.	A17: Ik vind het belangrijk dat ik bij * gecorrigeerd word.	B4: De jongerenwerker van * is een positief voorbeeld voor mij.
	A19: Door * denk ik beter na voordat ik iets doe.	C8: * is een uitlaatklep voor mij.	B27: De sfeer bij * is voor mij belangrijker dan de activiteit zelf.	D7: Ik leer bij * mijn sterke en zwakke kanten beter kennen.	C2: De optredens en battles geven mij meer een kick dan de repetities.	
	D23: Door * kies ik er bewust voor geen verkeerde dingen te doen.	A22: Bij * ontwikkel ik mijn artistieke/sportieve talenten.	A12: Bij * leer ik wat ik kan doen als ik boos word.	B11: De jongens bij * zijn mijn vrienden.	C18: Iedereen krijgt gelijke kansen bij *.	
		B5: Als ik goed wil worden bij *, moet ik afstand nemen van foute vrienden.	C20: Wat ik bij * heb bereikt, stimuleert mij om ermee door te gaan.	D30: Ik wil van mijn artistieke/sportieve talent mijn beroep maken.		
		D9: Door * denk ik vooral aan dingen waar ik goed in ben.	D31: Ik kan bij * veel bereiken omdat ik het zelf heel graag wil.	C26: Complimenten die ik bij * krijg, stimuleren mij om door te zetten.		
			D13: Andere jongeren bij * zien mij als een positief voorbeeld.			
			B29: Wat ik bij * leer, wil ik doorgeven aan anderen.			
			D28: Ik leer bij * in te zien wat goed en wat slecht voor mij is.			
			A32: Ik leer bij * beter met tegenslagen om te gaan.			

* Doelbewust of R-Newt

Samenvatting

Talent van de straat Jongerenwerk als preventiestrategie

Jongeren die op school en in hun vrije tijd niet tot volle (talent)ontwikkeling komen en die veel tijd op straat doorbrengen, krijgen relatief veel beleidsaandacht. Verondersteld wordt dat deze zogenoemde risicjongeren, door de invloed van 'de straatcultuur' meer kans hebben op criminaliteit of ander deviant gedrag (Junger-Tas 2001). Sinds het einde van de jaren negentig van de vorige eeuw is er dan ook een toenemende aandacht voor preventief jeugdbeleid, teneinde te voorkomen dat deze kwetsbare jongeren 'uitvallen' of 'marginaliseren' (Schuyt 1995; Vettenburg & Walgrave 2009; Baillergeau & Hoijsink 2010).

Ook lokaal is er een groeiend aanbod van preventieve programma's, waaronder het zogenoemde *talentgerichte jongerenwerk*, om risicjongeren te motiveren tot een positieve ontwikkeling en hen op het rechte pad te houden. Deze programma's zijn zowel voor jongeren die reeds overlastgevend en delinquent gedrag vertonen (de zogenoemde secundaire en tertiaire preventie), als voor degenen met een verhoogde kans op delinquentie, die vooralsnog echter uit de criminaliteit weten te blijven (primaire preventie) (De Roos & Van Dinther 2011).

Tot op heden is niet systematisch onderzocht hoe dergelijke programma's precies werken. Een 'programmatheorie' is nog niet op schrift gesteld. We weten dus niet op welke wijze deze programma's werken (de handelingstheorie), en evenmin waarom ze dat zouden doen (veranderingstheorie) (Chen 2005). Ook weten we nauwelijks of bij de individuele deelnemers de doelen – talentontwikkeling én het weerstaan van criminaliteit – worden gerealiseerd.

Onderzoeksdesign

De voorliggende studie omvat een exploratief evaluatieonderzoek naar de werking van twee Brabantse jongerenwerkpraktijken: het voetbalproject Doelbewust van de welzijnsorganisatie Divers uit 's-Hertogenbosch, en artistieke talentprojecten van R-Newt, het jongerenwerk van ContourdeTwern in Tilburg. Door de interventiemechanismen en ontwikkelingspatronen in deze praktijken bloot te leggen, wil ik aannemelijk maken op welke wijze en bij welke jongeren de projecten al dan niet preventief werken. Met dit onderzoek leg ik een basis voor de theoretische onderbouwing van talentgericht jongerenwerk, door de handelingstheorie van deze praktijken te expliciteren. De centrale vraag luidt:

Op welke wijze kunnen artistieke en sportieve talentprojecten in het jongerenwerk bijdragen aan het weerstaan van criminaliteit bij jongens met een verhoogd risico op delinquent gedrag?

Er is gekozen voor een meervoudig onderzoeksdesign om de werking van deze praktijken vanuit meerdere perspectieven te bestuderen:

1. Het professioneel perspectief. Wat zijn de methodische uitgangspunten en de werkwijzen van jongerenwerkers van de talentprojecten Doelbewust en R-Newt, op welke jongeren richten zij zich en hoe kunnen de projecten volgens hen bijdragen aan het weerstaan van criminaliteit?
2. Het deelnemersperspectief. Welke betekenissen kennen de deelnemende jongens toe aan de talentprojecten Doelbewust en R-Newt en wat is volgens hen de invloed van deelname op hoe zij zich verhouden tot 'de straat'?

3. Vanuit doelrealisatie. Hoe ontwikkelen de deelnemende jongens zich bij Doelbewust en R-Newt en in hoeverre worden de verschillende doelen van de talentprojecten gerealiseerd?

De resultaten worden vervolgens vergeleken met bestaand *what works*-onderzoek (Andrews 2000):

4. Welke overeenkomsten en verschillen zien we tussen de uitkomsten van deze studie en bestaand onderzoek over de beïnvloedingsmogelijkheden van (beginnend) delinquent gedrag, en wat zegt dit over de betekenis en waarde van talentgericht jongerenwerk als preventiestrategie?

Voor de uitvoering van het onderzoek is een zogenoemde *onderzoekswerkplaats* opgericht, bestaande uit vier jongerenwerkers, twee docentonderzoekers en acht studentonderzoekers met wie gedurende drie jaar de twee praktijken systematisch zijn bestudeerd. We selecteerden vijftig jongens⁴⁷ die aan Doelbewust of R-Newt deelnamen. De helft van de groep was voor deelname aan het project bekend bij politie en justitie vanwege antisociaal gedrag. De data zijn verzameld door (participatieve) observaties, interviews, het monitoren van de talent- en gedragsontwikkeling en door het uitvoeren van een 'Q-studie' bij dezelfde onderzoeksgroep (zie hoofdstuk 2).

Een dramaturgisch analysekader

Wat gebeurt er in de projecten bij deze jongens, wat is de appellerende werking ervan op hun zogenoemde binnenwereld en wat voor effect heeft deelname aan Doelbewust en R-Newt op hun performances (hoe ze zich in de publieke ruimte gedragen) en relaties? En hoe hebben de projecten invloed op hun emoties, motivaties en aspiraties? En op welke wijze hebben ze ook invloed op hun attitude tot 'de straat'?

Hiertoe ontwikkel ik in deze studie een zogenoemd dramaturgisch analysekader, geïnspireerd door het microsociologisch en dramaturgisch perspectief van Erving Goffman (1959), de emotiesociologie van Arlie Hochschild (1979, 2003) en het antropologisch perspectief van Arjun Appadurai (2004) op 'the capability to aspire'. De werking van Doelbewust en R-Newt wordt bestudeerd op het niveau van vier aandachtgebieden, die ik *frontstage- en backstage-huishoudingen* noem.

Frontstage betreft het de impressie- en relatiehuishouding: hoe kan ik positief overkomen op anderen, en hoe kan ik steunende en stimulerende relaties opbouwen? *Backstage* gaat het om de emotiehuishouding (hoe kan ik succes en trots ervaren?) en de aspiratiehuishouding (wat wil ik in de toekomst bereiken en hoe kan ik mijn dromen en doelen realiseren?).

Hoe jongens 'van de straat' omgaan met het spanningsveld tussen de frontstage- en backstage-huishoudingen, zegt veel over het risico op delinquent gedrag of juist de kans op conformisme. Dit leidt tot de volgende risico-en-kansen-taxonomie.

- *Risicovol*: jongens die zich conformeren aan de kernwaarden van de straat en criminaliteit niet afwijzen. Backstage en frontstage vallen bij deze jongeren samen; er is onvoldoende spanning die aanzet tot (gedrags)verandering. Het risico op delinquent gedrag is groot.
- *Kansrijk*: jongens die zich graag stoer gedragen naar de masculiene codes van 'de straat', maar die zich backstage oriënteren op de mainstream-waarden in onze samenleving. Er is een gezonde spanning tussen de frontstage- en backstage-huishoudingen. De kans dat zij criminaliteit weerstaan, is groot.

⁴⁷ Na een jaar is besloten om het onderzoek uitsluitend op jongens te richten omdat de meisjes die aan de talentprojecten deelnemen relatief minder risico bleken te hebben op delinquent gedrag.

- *In between*: jongens die loyaal willen zijn aan de straat- én aan de mainstream-waarden zitten hier tussenin. Bij hen zijn er voortdurend 'botsingen' tussen de frontstage- en backstage-huishoudingen omdat de waardenkaders van de straat, van school en van thuis in hun binnenwereld met elkaar concurreren (El Hadioui 2011). Jongens met een *in between*-profiel zijn kwetsbaar omdat ze het masculiene gedrag graag imiteren, ook als dat tot delinquentie leidt. Tegelijkertijd zijn zij kansrijk, omdat ze zich ook laten verleiden tot een positieve talentontwikkeling.

Jongerenwerkers over de werking van de projecten

Het voetbalproject Doelbewust en de artistieke projecten van R-Newt zijn formeel niet gericht op criminele jongeren. In dit onderzoek blijkt echter dat er wel degelijk jongeren deelnemen die delicten plegen (*first offenders* en jongens die recidiveren). Jongerenwerkers blijken dus ook met jongeren te werken die delinquent gedrag vertonen, met de bedoeling om hen te behoeden voor nog meer of zwaardere criminaliteit. De verschillende typen jongeren doen als een gemengde groep aan Doelbewust en R-Newt mee.

De projecten pretenderen een veilige leer- en experimenteeromgeving te zijn tussen de straat, school en thuis, met een eigen normenkader: specifieke regels en eigen omgangsvormen die jongerenwerkers en jongeren met elkaar overeenkomen in de nagespeelde (gesimuleerde) professionele voetbal- en muziekwereld.

Op het niveau van de *impressiehuishouding* veronderstellen de werkers dat risicjongeren, naarmate ze hun competenties uitbreiden, beter in staat zijn tot alternatieve performances, waarbij ze hun sterke kanten (talenten) kunnen laten zien – zonder dat ze op straat gezichtsverlies leiden. Volgens de jongerenwerkers dragen talentprojecten bij aan algemene praktische en sociale vaardigheden, waardoor risicjongeren beter weerstand kunnen bieden aan de negatieve invloeden van de straat en zij meer kansen hebben op maatschappelijke participatie en sociale stijging.

Ook claimen de jongerenwerkers dat deelname aan talentprojecten de *relatiehuishouding* raakt. Meedoen levert volgens hen steunende en inspirerende relaties op. De binding met jongerenwerkers en *peers* 'die het goed doen' verhoogt de kans dat risicjongeren zich met deze positieve rolmodellen identificeren en dat zij daardoor afstand nemen van de delinquente straatcultuur. Jongerenwerkers menen dat risicjongeren die zich sociaal binden aan het project er beter toe in staat zijn uit de criminaliteit te blijven.

Werkers denken voorts met het werken aan de *emotiehuishouding* een tegenwicht te kunnen bieden aan de negatieve emoties die de prestatiegerichte samenleving bij jongeren oproept, zoals gevoelens van afwijzing, uitsluiting, faalangst, boosheid en afgunst. 'Als risicjongeren positieve emoties beleven, stimuleert dat hun motivatie voor talentontwikkeling, waardoor de kans groter is dat zij afstand nemen van de straat', zo stellen de professionals.

Tot slot claimen jongerenwerkers dat de projecten bijdragen aan het vermogen om te *aspireren*, de vierde huishouding. Jongens die hun sterke kanten en ambities ontdekken, zullen zich realiseren dat criminaliteit hun doelen niet dichterbij brengt, zo is het idee. De overtuiging van de werkers is dat het vergroten van zelfbewustzijn en zelfvertrouwen en het versterken van een positiever toekomstbeeld risicjongeren stimuleert om te kiezen voor het rechte pad. Zie hoofdstuk 4 voor de resultaten van dit deelonderzoek.

De werking van de projecten vanuit deelnemersperspectief

In het deelonderzoek naar de opvattingen van de jongens zijn aan de hand van een Q-methodologische studie vijf discoursen gevonden die in hoofdstuk 5 als 'scripts' zijn beschreven. Een script geeft een opvatting van een groep jongens weer over de invloed van de projecten op hun gedrag, relaties, emoties en aspiraties. De scripts geven een blik op de al dan niet veranderende attitude tot de straat (en zeggen nog niks over hun feitelijke talentontwikkeling en gedrag). Ze zien er in het kort als volgt uit:

- I. In een *straat-resistant* script wordt de sociale dimensie van het project het hoogst gewaardeerd. Jongens met dit kansrijke script vinden dat ze door het project

- zelfbewuster zijn geworden. Hun overtuiging is dat ze op straat beter zijn opgewassen tegen criminaliteit omdat ze (backstage) meer afstand hebben genomen van de straatwaarden. Zij willen graag een rolmodel voor anderen zijn.
- II. Jongens met een *straat-ambigu* script vinden naast de sociale dimensie ook het emotionele aspect belangrijk. Ze hechten veel waarde aan succeservaringen, en ervaren dat iedereen in het project dezelfde kansen krijgt. Hoewel ze fysiek minder tijd op straat doorbrengen, blijken ze backstage geen afstand te nemen van de straat (en daardoor zijn ze *in between*).
 - III. Volgens jongens met een *straat-mijdend* script heeft het project vooral invloed op de emotie- en de aspiratiehuishouding. Voor deze ambitieuze jongens, die bang zijn voor de negatieve druk van de straat, zijn de projecten een veilige plek waar ze aan hun sportieve en artistieke talenten kunnen werken. Deze jongens nemen bewust veel afstand van de straat, uit angst (en daarmee zijn ze *kansrijk*).
 - IV. In een *straat-loyaal* script zien jongens het project als opstap naar een sportieve of artistieke carrière. Ze zeggen een hoge mate van autonomie te ervaren en vinden dat ze aan de projecten veel successen te danken hebben. Hiermee kunnen ze nog meer indruk op hun straatvrienden maken, met wie ze onverminderd omgaan. Bij dit script raken de projecten vooral de impressie- en de aspiratiehouding. De zelfverzekerde jongens blijken backstage trouw aan de kernwaarden van de straat te willen blijven (en daarmee zijn ze *risicovol*).
 - V. Jongens met een *straat-naïef* script vinden de emotionele en sociale impact van het project het belangrijkste. Ze hechten er belang aan dat ze in het project fouten mogen maken zonder dat ze afgewezen worden, een ervaring die ze buiten het project vaak hebben. Ze zeggen door het project op een sportieve manier met hun straatvrienden om te kunnen gaan. Zij hebben weinig afstand tot de straat: ze zijn zich niet bewust van criminaliteit (en bevinden zich *in between*).

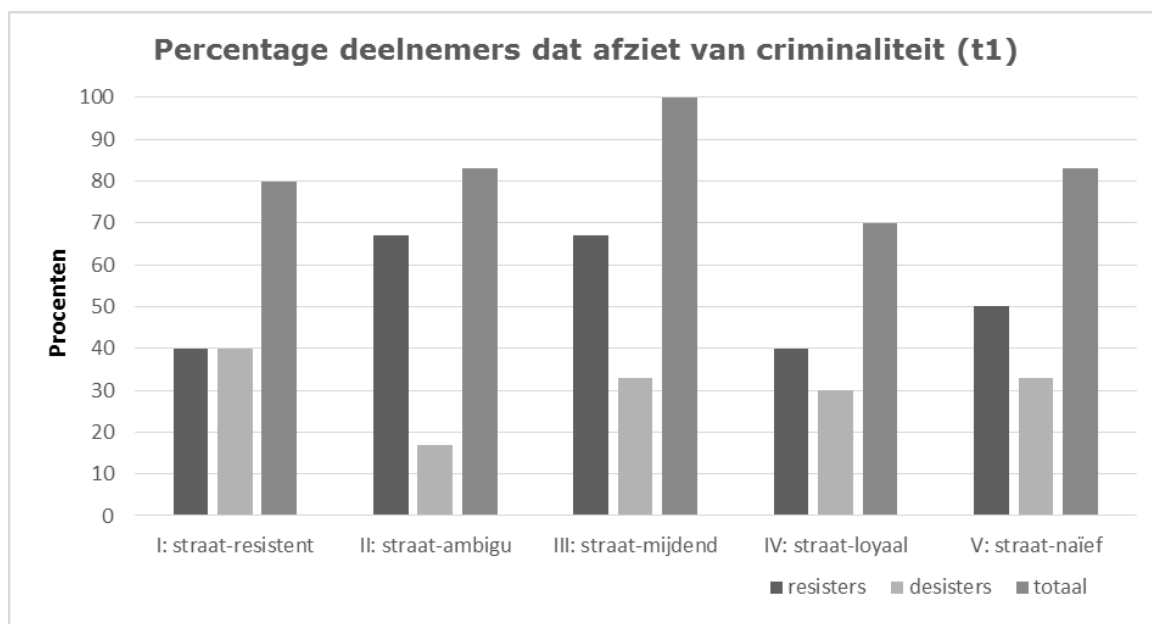
Straatscripts en het risico op delinquentie

In het licht van de risico-en-kansen-taxonomie zijn jongens met een straat-loyaal script de meest risicovolle groep, gevolgd door de groep jongens met een straat-ambigu en die met een straat-naïef script, die beide *in between* zijn. Zij zijn kwetsbaar omdat ze backstage weinig afstand nemen van de delinquente straatcultuur. Jongens met een straat-resistent script zijn vanuit deze optiek het kansrijkst. Zij volgen *peers* en jongerenwerkers als goede voorbeelden na en willen ook zelf een goed voorbeeld voor anderen zijn. Dit maakt deze zelfbewuste jongens weerbaar. Voor angstige straatmijders geldt dat zij bewust afstand nemen van de straat, waardoor ook zij kansrijk zijn. Zij vormen echter een bijzondere risicogroep omdat zij criminele jongeren niet altijd durven te weerstaan. Zij lopen bovendien het risico slachtoffer te worden zodra de bescherming van jongerenwerkers wegvalt.

Doelrealisatie

Aan de hand van twee momentopnamen is de talent- en gedragsontwikkeling van de vijftig jongens gemonitord. Bij aanvang van het project (t0) heeft 50 procent van de groep ooit een delict gepleegd. Bij het tweede meetmoment (t1) is 78 procent delictvrij.

Jongens die een kansrijk script representeren (straat-resistent en straat-mijdend) blijken zich positief te ontwikkelen en in hoge mate criminaliteit te weerstaan (*resistance to crime*). Dit geldt ook voor de representanten van de *in between*-scripts (straat-ambigu en straat-naïef). De groep die het risicovolle straat-loyale script vertegenwoordigt blijken minder vaak af te zien van criminaliteit (*desistance from crime*).

Uit het monitoren van de talent- en gedragsontwikkeling blijkt dat deelname aan de talentprojecten bijdraagt aan het weerstaan van criminaliteit (resistance) bij jongens die weliswaar een verhoogd risico op delinquentie hebben, maar (nog) geen delicten plegen. Op hen zijn zogenoemde primaire preventiedoelen van toepassing. Ook voor jongens met beginnend delinquent gedrag, voor wie secundaire preventiedoelen gelden, is deelname aan de projecten werkzaam. Voor jongens met een hoog-risicoprofiel echter, voor wie tertiaire preventiedoelen gelden omdat er bij hen al sprake is van delictgedrag, lijken de projecten het risico op delinquentie niet te verminderen.

Recidivisten met een straat-loyaal script zeggen in de projecten veel succes te ervaren, wat de intrinsieke motivatie voor talentontwikkeling stimuleert maar wat ook veel status op straat oplevert. Hierdoor zal hun straat-loyale script niet veranderen. Als dragers van de straatwaarden kunnen zij bovendien een negatieve invloed hebben op andere deelnemers in het project, in het bijzonder op jongens met een *in between*-script, wat een extra risicofactor is.

Vergelijking van de resultaten van dit onderzoek met bestaande kennis uit *what works*-onderzoek (Andrews 2000), maakt het aannemelijk dat de onderzochte talentprojecten stimulerend (promotief) en beschermend (protectief) werken als primaire en secundaire preventiestrategie. Als tertiaire preventiestrategie zijn de talentprogramma's in de huidige vorm ontoereikend.

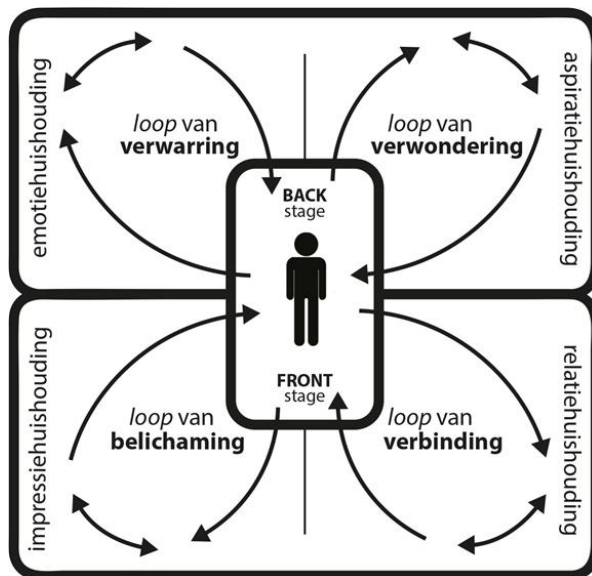
Conclusie

Hoe jongerenwerkers door middel van sportieve en artistieke talentprojecten aan kansrijkere straatscripts, en daarmee aan meer weerbaarheid, kunnen werken, is inzichtelijk gemaakt met een handelingsmodel dat ik het *interventiekwadrant voor talentgericht jongerenwerk* noem.

De routes die de jongens in het project doorlopen, zijn in dit model weergegeven in de vorm van *loops*, waarmee hun ontwikkelingsproces te beschrijven en te begrijpen is. Door ervaringen in talentprojecten (werkers noemen het 'triggers') kan 'het verkeer' tussen de frontstage- en backstage-huishoudingen op gang komen, vanuit het centrum in het kwadrant. Een positieve ervaring leidt tot 'beweging' richting een bepaalde huishouding (de opwaartse pijlen). Wanneer jongens hun weerstanden overwinnen en doorzetten, dan zullen zij de 'kritieke kantelpunten' in de *loops* passeren (zie de dubbele pijl in de lussen). Als de

projecten alleen vluchtige kicks of faalervaringen opleveren, zal deelname geen motivatie tot positieve ontwikkeling of verandering opleveren. Dan kunnen de projecten zelfs verzwakkend werken.

Na het passeren van het kritieke *momentum* verloopt de weg weer richting het centrum, waar de jongens de positieve ervaringen kunnen verwerken en deze kunnen 'internaliseren'. Steeds zijn er weer nieuwe ervaringen nodig, ook om aan de frontstage-huishoudingen te kunnen werken. In de *loops* van *verbinding* en *belichaming* kunnen zij ervaring opdoen met steunende en inspirerende relaties (sociale binding) en leren zij de sterke kanten van zichzelf - hun talenten - te laten zien.

In hoofdstuk 7 is het interventiekwadrant uitgewerkt naar drie ideaaltypische routes, voor primaire, secundaire en tertiaire preventie. Per risicoprofiel zijn er in de talentprojecten andere accenten nodig en is de volgorde van de *loops* meer of minder dwingend. Als talentgericht jongerenwerk de ambitie heeft om ook als tertiaire preventiestrategie te voldoen, dan zal er met jongeren met een hoog-risicoprofiel vooral aan de backstage-huishoudingen gewerkt moeten worden. Wanneer er meer dissonantie optreedt tussen de frontstage- en backstage-huishoudingen (door de *loops* van *verwarring* en *verwondering*), dan zal dit jongeren uit hun zogenoemde comfortzone halen, waardoor de kans groter wordt dat zij een kansrijker straatscript ontwikkelen en afzien van criminaliteit.

Het frontstage-backstage-perspectief biedt in het werken met risicojongeren een kader om genuanceerder naar de risico's én de kansen van de deelnemende jongeren te kijken en op basis daarvan een passende route te kiezen. Door in de ontwikkeling van de handelingstheorie van talentgericht jongerenwerk een onderscheid te maken in frontstage- en backstage-werk, voegt deze studie een nieuwe dimensie toe aan het huidige kennisbestand over de werking van preventieve programma's, waar de gerichtheid op gedrag en relaties (frontstage) domineert. Dat talentprojecten werkzaam zijn voor risicojongeren valt of staat met de gerichtheid op de backstage-huishoudingen.

Het werken volgens deze dramaturgische risico-en-kansen-taxonomie en het toepassen van het interventiekwadrant (de handelingstheorie) vraagt van jongerenwerkers niet alleen specifieke, diagnostische vaardigheden, maar ook om een voortdurende reflectie op het handelen. Steeds zullen zij moeten polsen of de ervaringen van de jongeren in de talentprojecten appelleren aan de juiste front- en backstage-huishoudingen.

De conclusie van dit onderzoek is dat talentgericht jongerenwerk een veelbelovende preventiestrategie kan zijn.

Summary

Talent off the streets

Youth work as a prevention strategy

Youths who are unable to develop themselves and their talents at school or in their spare time and who spend a lot of time in the streets receive a relatively large amount of policy attention. It is assumed that these 'youths at risk' are more likely to display criminal or other deviant behaviour due to the influence of street culture (Junger-Tas 2001). Since the late nineties there has therefore been an increasing focus on preventive youth policy in order to prevent these vulnerable youths from dropping out of school or being marginalised (Schuyt 1995; Vettenburg & Walgrave 2009; Baillergeau & Hoijsink 2010).

The number of local preventative programmes is also on the rise, for example in the form of talent-oriented youth work. These programmes aim to stimulate the positive development of youths at risk and to keep them on the straight and narrow.

These programmes are meant for youths who already cause nuisance and show delinquent behaviour (secondary and tertiary prevention) as well as those who pose a high risk of doing so but who have hitherto managed to stay away from crime (primary prevention) (De Roos & Van Dinther 2011).

To date, no systematic research has been done on how these programmes exactly work. For this reason we do not know how these programmes work (the action theory) or why they would work (the change theory) (Chen 2005). As of yet, there is no written programme theory that deals with talent-oriented youth work. We also hardly know if the goals - talent development and the desistance from crime - are achieved by the individual participants.

Research design

The present study is an investigatory evaluation study on the effectiveness of two youth work practices in Brabant (in the south of the Netherlands). The first is the football project Doelbewust, which is an initiative of an 's-Hertogenbosch welfare organisation called Divers, and the second is the artistic talent projects carried out by R-Newt, a youth work initiative of ContourdeTwern in Tilburg. In revealing the interventional mechanisms and developmental patterns in these practices, this study aims to show how and for what type of youths the projects fail or succeed in providing prevention. This study lays the foundation for a theoretical substantiation of talent-oriented youth work by making explicit the action theory of these practices. The central question is:

How can artistic talent projects and sportive talent projects in youth work contribute to resistance to crime (and desistance from crime) among boys with a high risk for delinquent behaviour?

In order to study the effectiveness of these practices from more than one perspective, a multiple research design has been opted for:

1. The professional perspective. What methodological ideas and approaches are used by the youth workers of the talent projects Doelbewust and R-Newt, on what type of youths do they focus and how do they think the projects can contribute to resistance and desistance (from crime)?
2. The participatory perspective. What significance do the participating boys accord the talent projects Doelbewust and R-Newt, and how do they think participation affects their relationship with 'the streets'?

3. The goal achievement perspective. How do the participating boys develop at Doelbewust and R-Newt, and to what extent are the goals of the talent projects achieved?

Subsequently, the results will be compared to an existing *what works* study (Andrews 2000).

4. What similarities and what differences can be seen when comparing the findings of this study to those of existing studies on the possibilities to affect (incipient) delinquent behaviour, and what are the implications of these results for the significance and value of talent-oriented youth work as a prevention strategy?

To carry out the survey a *community of research* was established, consisting of four youth workers, two supervising researchers and eight junior researchers who have systematically studied the two practices over three years. For this study, fifty boys⁴⁸ who participated in Doelbewust or R-Newt were selected. During the period of participation, half of the group was known to the police and court due to anti-social behaviour. The data was collected by (participant) observations, interviews, the monitoring of talent and behavioural development and a 'Q survey' carried out in the same research group (see chapter 2).

A framework of dramaturgical analysis

What happens to these boys during the projects, what is the effect on their 'inner world' and how does their participation in Doelbewust and R-Newt affect their performances (i.e. their behaviour in public) and their relationships? How do the projects affect their emotions, motivations and aspirations? And, in what manner are their attitudes towards 'the streets' also affected?

To this end, a framework of dramaturgical analysis will be developed in this study, inspired by Erving Goffman's microsociology and the dramaturgical perspective (1959), Arlie Hochschild's sociology of emotions (1979, 2003) and Arjun Appadurai's anthropological perspective on 'the capability to aspire' (2004). The working mechanisms of Doelbewust and R-Newt will be studied on the level of four different focus areas, which in this study will be called '*frontstage and backstage management*'.

Frontstage relates to impression and relationship management: youths learn to recognise how their performances come across to others and how they can build supportive and stimulating relationships. *Backstage* relates to emotion management (how can youths at risk experience success and pride?) and aspiration management (what are their ambitions for the future, and how can they achieve these dreams and goals?).

The manner in which boys 'of the street' deal with the tension between their frontstage and backstage management systems says a lot about the risks of delinquent behaviour or conformism. A specific *taxonomy of risks and opportunities* has therefore been developed in this thesis.

- *High-risk*: boys who conform to the main values of the streets and do not reject criminal behaviour. Backstage and frontstage coincide for these youths; there is insufficient tension to trigger (behavioural) change. There is a significant risk of delinquent behaviour.
- *Auspicious*: boys who like to act tough to heed the macho codes of 'the street' but who familiarise themselves with the mainstream values in our society backstage. There is a healthy tension between their frontstage and backstage management systems. Chances of them turning to crime are slim.
- *In-between*: boys who want to be loyal both to the values of the streets and the mainstream values are in between these profiles. They continually experience 'collisions' between their frontstage and backstage management systems because the different sets of values from the streets, school and their homes clash within them (El Hadioui 2011).

⁴⁸ After a year, the scope of this research was narrowed to focus exclusively on boys because the girls who participated in the talent projects proved to show a relatively smaller risk of delinquent behaviour.

Boys with an *in-between* profile are vulnerable because they like to imitate the macho behaviour of criminal role models, which potentially leads to delinquency. At the same time, this profile is auspicious because it is rooted in a substantive tension between the frontstage and backstage management systems. Furthermore these boys are relatively easily tempted to positively develop their talents.

Youth workers on the effectiveness of the projects

The Doelbewust football project and the R-Newt artistic projects do not formally focus on criminal youths. However, this survey demonstrates that some of the participating youths do indeed commit offences (*first offenders* and *recidivists*). Youth workers prove to consciously work with delinquent youths to keep them from committing more serious offences or do so more frequently. The different kinds of adolescents participate in Doelbewust and R-Newt as a mixed group.

The projects are presented as a safe environment to learn and experiment in, located between the streets, school and home; moreover, each has its own specific rules and etiquette that youth workers and youths agree on within the world of professional football and music that is simulated in the projects.

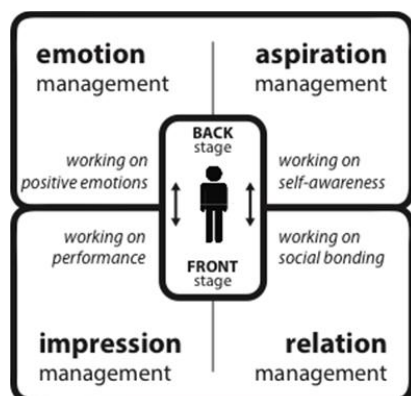
On the level of *impression management*, the workers assume that if the youths at risk further expand their competences they will be more capable of alternative performances in which they are able to show their strengths (talents) without losing face. According to the youth workers, talent projects contribute to the development of general practical and social skills, better enabling youths to resist the negative influences of the streets and giving them more opportunities to participate in society and achieve social growth.

Furthermore, the workers claim that participation in talent projects affects the *relationship management system*. They believe it to produce supportive and inspiring relationships. The bonding among youth workers and peers 'who do well' provides the youths at risk with a better chance to identify themselves with these positive role models and thus to distance themselves from the delinquent street culture. Youth workers think that youths at risk who socially connect to the project are more capable of staying away from crime.

Additionally, youth workers believe that working on the *emotion management system* can counterbalance the negative emotions that our prestigious society brings about in youths, such as feelings of rejection or exclusion, fear of failure, anger and jealousy. 'When youths at risk experience positive emotions they are encouraged to develop their talents, which makes it more likely they will distance themselves from the streets', youth workers state.

Lastly, youth workers claim that the projects contribute to the ability to *aspire*, which forms the fourth management system. The idea is that boys who discover their strengths and ambitions will realise that crime will not bring them any closer to their goals. The youth workers are convinced that increasing self-awareness and self-esteem and reinforcing more favourable future prospects will stimulate youths at risk to stay on the straight and narrow.

This leads to a basic model for preventive talent-oriented youth work that shows a strong coherence between the improvement of the frontstage and backstage management systems.

The participatory perspective on the effectiveness of the projects

The sub-study on the views that fifty participating boys have on the effectiveness of talent projects has, through Q methodological research, led to five 'discourses' that are referred to as 'scripts' in chapter 5. A script portrays the view of a group of boys on how the projects affect their behaviour, their relationships, their emotions and their aspirations. Moreover, the scripts show any changes in their attitudes towards the streets without discussing their actual talent or behavioural development.

The five scripts are defined as follows:

- I. In a *street-resistant script* it is the social dimension of the project that is appreciated most. Boys with this auspicious script believe they have gained more self-awareness. Their view is that they can stay away from crime more easily because they have turned further away from the street values in their backstage management system. They want to be a role model to others.
- II. Boys with a *street-ambiguous script* think that besides the social dimension, the emotional aspect is also important. They value the experience of success and perceive all project participants to have equal opportunities. Although they physically spend less time in the streets, they prove not to distance themselves from the streets in their backstage management system. Therefore, we call them *in-between*.
- III. According to boys with a *street-shunning script*, the project mainly influences their emotional and aspiration management systems. For these ambitious boys, who fear the negative pressure of street culture, the projects are a safe environment in which they can work on their sportive and artistic talents. The fear makes them consciously distance themselves from the street culture, and this makes their future prospects *auspicious*.
- IV. In a *street-loyal script* the boys consider the project to be a stepping stone towards a career in sports or an artistic career. They state that they experience a high level of autonomy and owe much of their successes to the projects. In this manner they can impress their street friends even more while spending as much time with them as before. In this script the projects particularly affect the impression and aspiration management systems. In their backstage management, the confident boys want to stay loyal to the main values of the streets, which gives them a *high-risk* profile.
- V. Boys with a *street-naïve script* consider the emotional and social impact of the project to be the most important. They attach great importance to the fact that they can make mistakes in the projects without being rejected, which happens frequently outside the projects. They indicate that because of the project they can interact with their street friends in a fair manner. They do not hold street culture at bay: they are unaware of crime and are *in-between*.

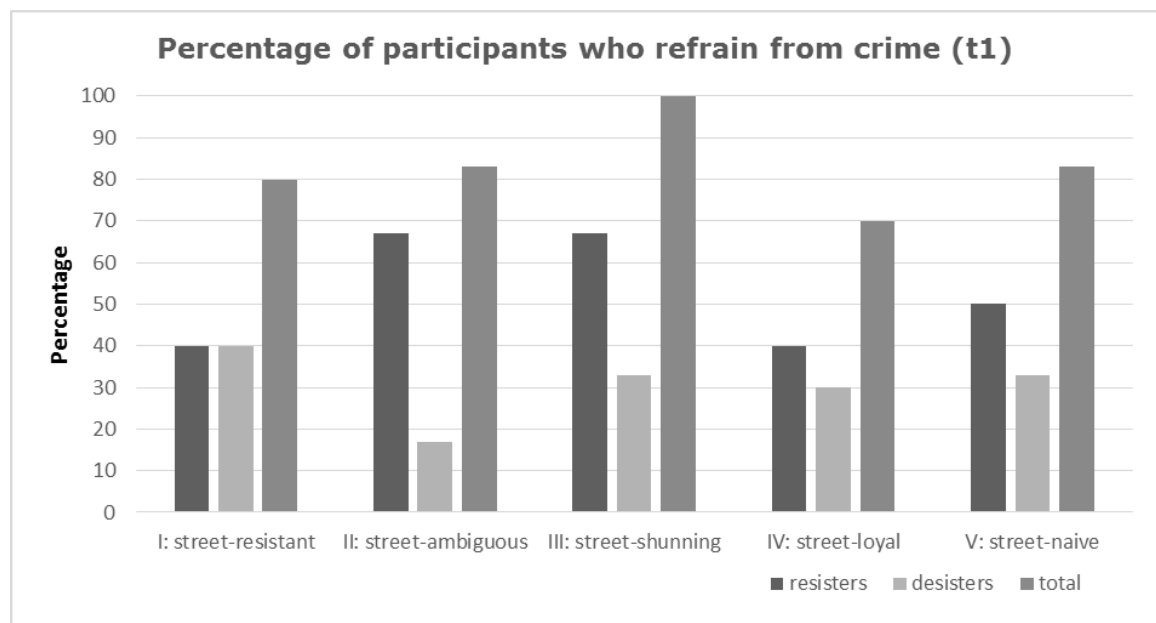
Street scripts and the risk of delinquency

In the light of the *taxonomy of risks and opportunities*, boys with a street-loyal script comprise the most at risk group, followed by the groups of boys with either street-ambiguous or street-naïve scripts, which both have an *in-between* profile. The latter are vulnerable because they take little distance from the delinquent street culture in their backstage management systems. From this perspective, boys with a street-resistant script have the most promising future prospects. They follow the positive examples of peers and youth workers and, in turn, want to be role models to others. This is what makes these assertive boys able to stand up for themselves. The anxious street-avoiders consciously distance themselves from the streets, and this also gives them promising future prospects. However, this group is at special risk because they are not always able to withstand the pressure of criminal youths. They are at risk of getting involved with crime as co-offenders, offenders and/or victims as soon as they are no longer protected by the youth workers.

Goal achievement

The talent and behavioural development of the fifty boys has been monitored at two particular points in time. At the start of the project (t0), 50 percent of the group had previously committed an offense. During the second measurement (t1), 78 percent were free from delinquency.

Boys who represent an auspicious script (street-resistant or street-shunning) prove to develop positively and to a large extent stay away from crime (*resistance to crime*). This also applies to boys who have *in-between* scripts (street-ambiguous and street-naïve). The group that represents the high-risk street-loyal script seems to refrain from crime less frequently (*desistance from crime*).

The results of monitoring the talent and behavioural development show that the participation in talent projects contributes to the choice to refrain from crime (*resistance*) by boys who run a higher risk of committing an offence but have not yet done so. To them, primary prevention goals apply. Participation in the projects is also effective for boys who show incipient delinquent behaviour and to whom secondary prevention goals apply. However, the projects do not seem to reduce the risk of delinquency for boys with a high-risk profile to whom tertiary prevention goals apply. This is because they already show delinquent behaviour.

Recidivists with a street-loyal script state that they experience great success through the projects. This stimulates the intrinsic motivation for talent development, but it also gains them status in the streets. This causes their street-loyal script to remain unchanged. Moreover, as representatives of the street values they can negatively influence other project participants, especially boys with an *in-between* script, and this constitutes an additional risk.

A comparison between the results of this research and existing knowledge based on *what works* research (Andrews 2000) suggests that the examined talent projects work as primary and secondary prevention strategies with stimulating (promotive) and protective factors. The talent programmes in their current setup do not provide an adequate tertiary prevention strategy.

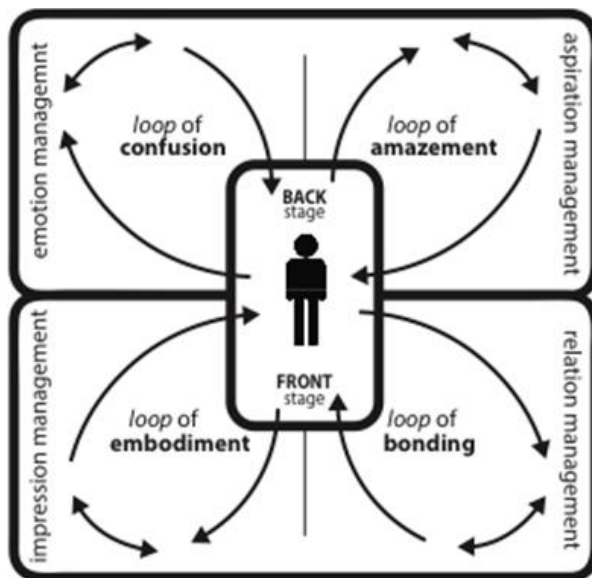
Conclusion

The way in which youth workers can use sportive and artistic talent projects to work on the auspicious street scripts and thus on the resilience of youths has been demonstrated in an action model that I call the *intervention model for talent-oriented youth work* (see diagram below).

In this model, the routes that the project participants follow are represented as *loops*, describing and clarifying their development processes. Through talent project experiences (referred to as 'triggers' by youth workers), the interaction between the frontstage and backstage management systems can be sparked, starting from the centre of the model. To disrupt certain negative patterns in their conduct, they require an experience that disturbs their emotion management: the *loop of confusion*. This is often a crucial moment at which a process of awareness can be set off: the *loop of amazement*.

A positive experience leads to 'movement' in the direction of a certain management system, indicated by the upward arrows in the diagram. If boys overcome their resistances and persevere, they will pass 'critical tipping points' in the *loops* (see the bidirectional arrows in the loops). If the projects merely offer fleeting thrills or experiences of failure, participation will not lead to any motivation to positively develop or change. In that case, the projects may even have a weakening effect.

After passing the critical *momentum*, the path leads back towards the centre where the boys can process and internalise the positive experiences. New experiences will be required time and again, further enabling them to work on their frontstage management systems. In the *loops of bonding and embodiment*, they can gain experience with supportive and inspiring relationships (social bonding) and learn to show their strengths and their talents.

Intervention model for talent-oriented youth work

In the thesis, the intervention model has been developed into three routes for ideal development that lead to primary, secondary and tertiary prevention. Every risk profile requires its own emphasis within the talent projects, and the *loops* are more or less compelled to occur in a particular order.

In this study, it is concluded that talent-oriented youth work proves to be a promising prevention strategy, provided that youths at risk are able to gain experiences which affect both the backstage and the frontstage management systems that challenge them to step out of their comfort zones. This increases the likelihood that sufficient tension is created between street and mainstream orientations so that auspicious scripts can be developed.

If talent-oriented youth work aspires to suffice as a tertiary prevention strategy for youths with a high-risk profile, it is essential that the backstage management system is worked on first. In case of a stronger dissonance between the frontstage and backstage management systems (caused by *confusion* and *amazement*), it is more likely that a process of awareness and the motivation to change are sparked, causing the youths to develop a positive street script and refrain from crime.

If youth workers want to utilise the dramaturgical taxonomy of risks and opportunities as well as the intervention model (the action theory), they need to have specific, diagnostic skills but also to constantly reflect on their actions. They will continuously have to check if the experiences of the youths in the talent projects appeal to the right frontstage and backstage management systems.

To those working with youths at risk, the frontstage-backstage perspective provides a framework for a more nuanced observation of the risks and opportunities of the participating youths and in this manner maps out an appropriate route. Within the action theory of youth work, this study makes a distinction between frontstage and backstage work. In doing so, it adds a new dimension to the existing body of knowledge on the effectiveness of preventive programmes within social (youth) work, in which there is a dominant focus on the influence on behaviour and relationships (frontstage work).

In order for a talent project to successfully help youths at risk, intervention in the backstage management system is essential.

Literatuur

- Abdallah, S. (2012). Samir's gym: De emotionele energie van succeservaringen in het jongerenwerk. In J. Uitermark, A. Gielen & M. Ham (red.), *Wat werkt nu werkelijk? Politiek en praktijk van sociale interventies* (pp. 123-143). Amsterdam: Van Gennep.
- Abdallah, S. (2016). Interactierituelen in talentgericht werken, herstel in zoektochten naar succes van kwetsbare jongeren. In S. Abdallah, M. Kooijmans, & J. Sonneveld (red.), *Talentgericht werken met kwetsbare jongeren: Ontwikkelwerk, erkenningswerk, verbindingswerk* (pp. 161-179). Bussum: Coutinho.
- Abdallah, S. (2016, te verschijnen). *Youth work rituals: Struggles for success in Amsterdam and Beirut* (Proefschrift). Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Abdallah, S., Boer, N. de, Sonneveld, J., & Spierts, M. (2010). *Goed jongerenwerk vergt goed gesprek*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling (DMO).
- Abdallah, S., & Kooijmans, M. (2011). *Talentontwikkeling bij risicojongeren: Een overstijgend methodologisch kader voor de onderzoekswerkplaatsen in Brabant en Amsterdam*. Interne notitie. Amsterdam / 's-Hertogenbosch: Hogeschool van Amsterdam en Avans Hogeschool.
- Abdallah, S., Kooijmans, M., & Raven, T. (2013). *Perspectieven op talentontwikkeling in het jongerenwerk: Succeservaringen, rolmodellen en het rechte pad*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam / Lectoraat Youth Spot. Geraadpleegd op 12 oktober 2015, van <http://av.surfsharekit.nl:8080/get/smpid:44702/DS1>
- Abdallah, S., Kooijmans, M., & Sonneveld, J. (2016). *Talentgericht werken met kwetsbare jongeren: Ontwikkelwerk, erkenningswerk, verbindingswerk*. Bussum: Coutinho.
- Acker, J. van. (1998). *Jeugdcriminaliteit: Feiten en mythen over een beperkt probleem*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Acker, J. van. (2006). Een objectieve kijk op jeugdcriminaliteit. *Nederlands Tijdschrift Voor Jeugdzorg*, 1, 33-35.
- Adjiembaks, S. (2013). 'Resistance to crime': Begripsomschrijving en theoretische inkadering van het onderzoek naar levensverhalen van 'resisters'. Publicatie in voorbereiding. 's-Hertogenbosch: Avans Hogeschool, Expertisecentrum Veiligheid.
- Agnew, R. (1992). Foundation for a general strain theory of crime and delinquency. *Criminology* 30, 47-87.
- Anderson, E. (1999). *Code of the street: Decency, violence, and the moral life of the inner city*. New York: Norton.
- Andrews, D. (2000). Principles of effective correctional programs. In L. Mottum, & R. Serin (eds.), *Compendium 2000 on effective correctional programming* (pp. 9-17). Ottawa: Correctional Services of Canada.
- Andrews, D., & Bonta, J. (1994). *The psychology of criminal conduct*. Cincinnati: Anderson.
- Andrews, D. A., Zinger, I., Hoge, R., Bonta, J., Gendreau, P., & Cullen, F. (1990). Does correctional treatment work? A clinically relevant and psychologically informed meta-analysis. *Criminology*, 28, 369-417.

- Appadurai, A. (2004). The capacity to aspire. Culture and the terms of recognition. In R. Rao, & M. Walton (eds.), *Culture and public action* (pp. 59-84). Stanford: Stanford University Press.
- Baart, A. (2001). *Een theorie van de presentie*. Utrecht: Lemma.
- Baillergeau, E., & Hoijtink, M. (2010) Youth work and 'youth at risk' in the Netherlands [Online publicatie]. *Sociétés et jeunesses en difficulté: Hors série (2010): L'inclusion sociale en pratique. Intervention sociale et jeunes marginalisés en Europe*. Geraadpleegd op 7 januari 2012, van <http://sejed.revues.org/6647>
- Bakker, L. (2013). Durf jij op je handen te zitten!? *Zorg+welzijn*, 24 september 2013. Geraadpleegd op 9 november 2015, van <http://www.zorgwelzijn.nl/Welzijnswerk/Opinie/2013/9/Durf-jij-op-je-handen-te-zitten-1367447W/>
- Bakker, P. P., Dijk, M. van, Gemmeke, M., & Hilverdink, P. (2009). *Versterking van opvoedkracht en opvoedomgeving: Kansen voor het CJG*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Bandura, A. (1962). Social learning through imitation. In M. Jones (ed.), *Nebraska symposium on motivation* (pp. 211-274). Lincoln: University of Nebraska.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice-Hall: Englewood Cliffs.
- Barneveld, J. van, & Schoof, C. (2013). *Talent developers versus socializers: Over de werking van artistieke talentontwikkeling bij risicjongeren en 'resistance to crime' in het jongerenwerk*. Afstudeeronderzoek. 's-Hertogenbosch: Avans Hogeschool, Academie voor Sociale Studies.
- Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. London: Sage.
- Behrend, D. (2000). *Muzisch-agogische methodiek: Een handleiding*. Bussum: Coutinho.
- Behrend, D., & Jellema, M. (2015). *Muzisch-agogische methodiek* (geheel herziene druk). Bussum: Coutinho.
- Beke, B., Wijk, A. van, & Ferwerda, H. (2000). *Jeugdcriminaliteit in groepsverband ontrafeld: Tussen rondhangen en bendevoering*. Amsterdam: SWP.
- Bekker, J., & Witte, T. (2014). *Jeugdbeleid in transitie: De rol en invloed van sociale professionals op politiek-bestuurlijk beleidsvorming*. Bussum: Coutinho.
- Best, B., & Buul, M. van. (2012). *What's your goal? Creatief agogische beïnvloedingsmogelijkheden en 'desistance from crime' in het jongerenwerk*. Afstudeeronderzoek. 's-Hertogenbosch: Avans Hogeschool, Academie voor Sociale Studies.
- Beunders, H. (2010, 20 november). Kwajongens zijn al eeuwen de grootste boeven van allemaal. *NRC Handelsblad*.
- Bieleman, B., Biesma, S., Griesheimer, L., Jetzes, M., Jong, A. de, Kruize, A., & Niemeijer, T. (2002). *Risicojeugd in de stad: Aard, omvang en aanpak van risicjongeren in de stad Groningen*. Groningen: Intraval/Giska.
- Biesta, G. (2014). De vorming van de democratische professional: Over professionaliteit, normativiteit en democratie. *Waardenwerk in Het Onderwijs*, 7(18), 7-18.
- Blumer, H. (1969). *Symbolic Interactionism: Perspective and method*. Prentice Hall: Englewood Cliffs.

- Boer, E. de, & Metz, J. (2015). Seksespecifiek versterken van de eigen kracht. In K. Nijhof, & R. Engels (red.), *Meisjes in zorg: Signalering, presentie en behandeling* (pp. 87-91). Amsterdam: SWP.
- Boer, N. de, & Lans, J. van der. (2011). *Burgerkracht: De toekomst van het sociaal werk in Nederland*. Den Haag: RMO.
- Bolt, A., & Wekke, I. van der. (2012). *Dit is mijn leven, vriend: Begeleiden van jongeren in de straatcultuur: Handboek voor professionals*. Amsterdam: SWP.
- Bongers, K., & Jansen, M. (2009). *Jeugd- en wijkveiligheid: Overzicht van interventies gericht op jeugd en wijkveiligheid*. Utrecht: Centrum criminaliteitspreventie Veiligheid (CCV).
- Boog, B. W. M., Slagter, M., Jacobs-Moonen, I., & Meijering, F. (2005). *Focus op action research: De professional als handelingsonderzoeker*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Boonstra, N., & Hermens, N. (2012). Sport als medicijn. In J. Uitermark, A. J. Gielen, & M. Ham (red.), *Wat werkt nu werkelijk? Politiek en praktijk van sociale interventies* (pp. 180-191). Amsterdam: Van Gennep.
- Botton, A. de. (2004). *Status anxiety*. London: Hamish Hamilton.
- Bottoms A., Shapland, J., Costello, A., Holmes, D., & Muir, G. (2004). Towards desistance: Theoretical underpinnings for an empirical study. *The Howard Journal of Criminal Justice*. 43(4), 368-89.
- Boutellier, H. (2005). *Meer dan veilig: Over bestuur, bescherming en burgerschap* [Oratie]. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Boutellier, H. (2011). *De improvisatiemaatschappij: Over de sociale ordening van een onbegrensde wereld*. Den Haag: Boom Lemma.
- Boutellier, H., & Janssen, I. (2014). *Meer van waarde: Kwaliteitsimpuls en ontwikkelrichting voor het hoger sociaal agogisch onderwijs*. Den Haag: Vereniging van Hogescholen.
- Bovens, M., & Wille, A. (2011). *Diplomademocratie: Over de spanning tussen meritocratie en democratie*. Amsterdam: Bakker.
- Brink, G. van den, Hulst, M. van, Maalsté, N., Peeters, R., & Soeparman, S. (2013). *Project X in Haren: Maatschappelijke facetten van een feestje dat in rellen uitmondde*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1982). *Individualisme en socialisme, opvoeding in Amerika en de Sovjetunie*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Brown, S. (1980). *Political subjectivity: Applications of Q-methodology in political science*. New Haven: Yale University Press.
- Brown, S. (1997). *The history and principles of Q-methodology in psychology and the social sciences. In A quest for a science of subjectivity: The lifework of William Stephenson*. London: University of London.
- Brown, S. (2006). A match made in heaven: A marginalized methodology for studying the marginalized. *Quality and Quantity*, 40(3), 361-382.
- Buiks, P. (1983). *Surinaamse jongeren op de Kruiskade: Overleven in een etnische randgroep*. Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Bulk, L. van den. (2011). *Later kan ik altijd nog worden wat ik wil: Statusbeleving, eigenwaarde en toekomstbeeld van leerlingen in het voortgezet onderwijs*. Antwerpen: Garant.

- Buurman, K. (2009). *Voorbeeld doet volgen? Rolmodellen van radicaliserende moslimjongeren in Nederland: Een literatuurstudie*. [Leiden]: Het Centrum voor Terrorisme en Contraterrorismestudies van de Campus Den Haag van de Universiteit Leiden. Geraadpleegd op 20 november 2015, van <https://www.yumpu.com/nl/document/view/18595402/voorbeeld-doet-volgen-o-universiteit-leiden>
- Caplan, G. (1964). *Principles of preventive psychiatry*. New York: Basic Books.
- CCV. (2010, 4 december). *Doelbewust*. Utrecht: Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid. Geraadpleegd op 19 januari 2016, van <http://www.hetccv.nl/dossiers/wijkinterventies/doelbewust>
- CCV. (2013, 6 december). *Minder overlast door project mate(n) van de straat*. Utrecht: Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid. Geraadpleegd op 19 januari 2016, van <http://www.hetccv.nl/nieuws/2013/12/minder-overlast-door-het-project-maten-van-de-sstraat.html>
- Chen, H. (2005). *Practical program evaluation: Assessing and improving planning, implementation and effectiveness*. Thousand Oaks: Sage.
- Claessen, J. (2013). *Meisjessucces of jongensprobleem? De groeiende achterstand van jongens in het onderwijs ofwel de voorsprong van meisjes*. Heerlen: LOOK/Open Universiteit.
- Clarke R., & Cornish, D. (1985). Modelling offenders' decisions: A framework for research and policy. In M. Tonry & N. Morris (eds.), *Crime and justice: A review of research* (pp. 147-185). Chicago: University of Chicago Press.
- Cloos, P., Köngeter, S., Müller, B., & Thole, W. (2009). *Die Pädagogik der Kinder- und Jugendarbeit*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Cloward, R., & Ohlin, L. (1961). *Delinquency and opportunity: A theory of delinquent gangs*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Cloward, R., & Ohlin, L. (1966). Illegitimate means, differential opportunity and delinquent subcultures. In R. Giallombardo (eds.), *Juvenile delinquency: A book of readings* (pp. 151-160). New York: John Wiley and sons.
- Coenen, H. (1987). *Handelingsonderzoek als exemplarisch leren*. Utrecht: Jan van Arkel.
- Cohen, A. (1955). *Delinquent boys: The culture of the gang*. Glencoe: The Free Press.
- Cohen, J. (2013). *Twee werelden: You only live once: Hoofdrapport commissie project X Haren*. Den Haag/Haren: Ministerie van Veiligheid en Justitie.
- Cohen, J., Dijkshoorn, P., Verhoef, M., Cabdel, F., Dirkse, M., Moerman, I., & Noom, C. (2014). *Denktank transformatie jeugdstelsel: Beter met minder: Bouwstenen voor de transformatie van het jeugdstelsel*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Collins, R. (2004). *Interaction ritual chains*. Princeton: Princeton University Press.
- ContourdeTwern. (2013). *Iedereen telt mee, iedereen doet mee: Een jaar ContourdeTwern*. Tilburg: Contourdetwern.
- Cooperrider, D. L., & Whitney, D. (1999). *Collaborating for change: Appreciative inquiry*. Oakland: Berrett-Koehler.
- Coussée, F. (2006). *De pedagogiek van het jeugdwerk*. Gent: Academia Press.
- COWER. (1966). *Het COWER rapport: Ministerie van CRM*. Den Haag: Sdu.

- Crone, E. (2008). *Het puberende brein: Over de ontwikkeling van de hersenen in de unieke periode van de adolescentie*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. New York: HarperCollins.
- Csikszentmihalyi, M. (1996). *Creativity: Flow and the psychology of discovery and invention*. New York: HarperCollins.
- Csikszentmihalyi, M. (1998). *Creativiteit: Over 'flow', schepping en ontdekking*. Amsterdam: Boom.
- Daalen, R. van. (2009). De emotiesociologie van Arlie Hochschild. *Sociologie*, 5(2), 152-164.
- Daalen, R. van. (2010). *Het VMBO als stigma: Lessen, leerlingen en gestrande idealen*. Amsterdam: Augustus.
- Dench, G. (2006). *The rise and rise of meritocracy*. Malden, MA: Blackwell.
- Dewulf, L. (2013). *Ik kies voor mijn talent*. Leuven: Lannoo Campus/Scriptum.
- Dijksterhuis, A. (2007). *Het slimme onbewuste: Denken met gevoel*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Divers. (2007). *Projectplan voetbalproject Doelbewust*. 's-Hertogenbosch: Welzijnsonderneming Divers.
- Divers. (2009). *Iedere jongere heeft talent: Kadernotitie jongerenwerk Welzijnsonderneming Divers*. 's-Hertogenbosch: Welzijnsonderneming Divers.
- Divers. (2010). *Doelbewust, een voetbalproject voor risicojongeren*. 's-Hertogenbosch: Welzijnsonderneming Divers.
- Dorsselaer, S. van, Looze, M. de, Vermeulen-Smit, E., Roos, S. de, Verdurmen, J., Bogt, T. ter, & Vollebergh, W. (2010). *HBSC 2009: Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Durkheim, E. (1897). *Le suicide*. Parijs: Presses Universitaire de France.
- Duyvendak, J. W. (2011). *The politics of home: Belonging and nostalgia in Western Europe and the United States*. London: Palgrave Macmillan.
- Duyvendak, J. W. (2015). De verantwoordelijkheid van de sociologie. *Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken*, 108(2), 8-11.
- Duyvendak, J. W., Schuster, J., & Baillergeau, E. (2000). Van een verzorgingsstaat naar een strafstaat? Enkele relativerende observaties over de nieuwe alliantie tussen het opbouwwerk en de politie. In R. P. Hortulanus, & J. E. M. Machielse (red.), *In de marge: Het sociaal debat, deel 1* (pp. 65-76). 's-Gravenhage: Elsevier.
- El Hadioui, I. (2011). *Hoe de straat de school binnendringt: Denken vanuit de pedagogische driehoek van de thuiscultuur, de schoolcultuur en de straatcultuur*. Amsterdam: Van Gennep.
- Elshout, J., Kampen, T., & Tonkens, E. (2013). De kwetsbaarheid van zelfrespect: Hoe geleide vrijwilligers worstelen met emoties. In T. Kampen, I. Verhoeven & L. Verplanke (red.), *De affectieve burger: Hoe de overheid verleidt en verplicht tot zorgzaamheid* (pp. 219-232). Amsterdam: Van Gennep.
- Embregts, T. (2013). *Jongerenwerk R-Newt, talentontwikkeling: Missie statement*. Tilburg: ContourdeTwern/R-Newt.
- Erikson, E. H. (1959). *Identity and the life cycle*. New York: W.W. Norton.

- Exel, J. van, & Graaf, G. de. (2005). *Q-methodology: A sneak preview*. Geraadpleegd op 2 september 2014, van <http://qmethod.org>
- Felomina, S., & Sleutjes, M. (2011). *Jongeren: Talent of risico?* Afstudeeronderzoek. 's-Hertogenbosch: Avans Hogeschool, Academie voor Sociale Studies.
- Ferwerda, H., & Beke, B. (2008). Jeugdgroepen: Van rondhangen tot bendeforming. In I. Weijers, & C. Eliaerts (red.), *Jeugdcriminologie: Achtergronden van jeugdcriminaliteit* (pp. 223-236). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Ferwerda, H., & Hasselt, N. van. (2012). Geweld onder invloed: Lessen uit Haren en Hoek van Holland. *Het Tijdschrift voor de Politie*, 6(13), 6-9.
- Ferwerda, H., & Wijk, A. van. (2014). *Focus op jeugdcriminaliteit: Inleiding voor de beroepspraktijk*. Amsterdam: SWP.
- Fischer, A. (2010). *De zin en onzin van emoties*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Foolen, N., Steege, M., Lange, M. van der, Graaf, M. de, & Prinsen, B. (2011). *Beschrijven van methodisch handelen. handreiking om te komen tot een overdraagbare interventie*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Gardner, H. (2002). *Soorten intelligentie: Meervoudige intelligenties voor de 21ste eeuw*. Amsterdam: Nieuwezijds.
- Garland, D. (2001). *The culture of control: Crime and social order in contemporary society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Geenen, M. (2014). *Veroordeeld tot verbondenheid: Een onderzoek naar de pedagogische alliantie tussen groepsleiders en jongens in een justitiële jeugdinrichting*. Den Haag: Boom Lemma.
- Gemeente Amsterdam. (2008). *Jong ;-)* Amsterdam: Brede talentontwikkeling voor alle jeugd in Amsterdam: Meerjarenbeleidsplan 2007-2010. [Amsterdam]: Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Gemeente 's-Hertogenbosch. (2014). *Een nieuw fundament, beleidsplan jeugd 2015-2018*. 's-Hertogenbosch: Gemeente 's-Hertogenbosch.
- Gemeente Tilburg. (2008). *Concept programma van eisen jongerenwerk 2009-2011*. Tilburg: Gemeente Tilburg.
- Gilsing, R. (2005). *Bestuur aan banden: Lokaal jeugdbeleid in de greep van nationaal beleid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory*. Chicago: Aldine.
- Glueck, S., & Glueck, E. (1950). *Unraveling juvenile delinquency*. New York: Commonwealth Fund.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Harmondsworth: Penguin.
- Goffman, E. (1967). *Interaction ritual. Essays in face-to-face behavior*. Chicago: Aldine.
- Goring, C. (1913). *The English conduct: A statistical study*. London: HMSO
- Gouw, J. ter. (1871). *De volksvermaken*. Haarlem: Erven F. Bohn.
- Graaf, G. de, Brouwer, W., & Exel, J. van. (2006). Gezondheidshoudingen van jongeren in klas 1 en 2 van het voortgezet onderwijs: Een Q-methodologisch onderzoek. *Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen*, 84(4), 215-222.
- Groeningen, M. van, & Berkel, F. van. (2012). *Mission statement R-Newt*. Tilburg: De Twern.

- Haan, I. de, & Duyvendak, J. W. (red.). (2002). *In het hart van de verzorgingsstaat: Het Ministerie van Maatschappelijk Werk en zijn opvolgers (CRM, WVC, VWS), 1952-2002*. Zutphen: Walburg Pers.
- Halderen, R. van, Croes, L. de, & Vogelvang, B. (2015). *Weg terug: Levensverhalen van Brabantse (ex-)gedetineerden die doorgaan of stoppen met criminaliteit*. 's-Hertogenbosch: Avans Hogeschool, Expertisecentrum Veiligheid.
- Hamels, I. (2007). *Battle zonder knokken: Investeren in talent*. Afstudeeronderzoek. s'-Hertogenbosch: Avans Hogeschool, Academie voor Sociale Studies.
- Hammersley, M. (2013). *The myth of research-based policy and practice*. Londen: Sage.
- Harchaoui, S., Janssens, R., & Meer, J. van der. (2013). *Klaar voor de start: Overwegingen bij de startkwalificatie*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Hatfield, E., Cacioppo, J., & Rapson, R. (1994). *Emotional contagion*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hazekamp, J. (1985). *Rondhangen als tijdverdrijf: Over het onder-elkaar-zijn van jongens en meisjes in de vrije tijd*. Amsterdam: VU Uitgeverij.
- Hazekamp, J., Leenders, A., Valkestijn, M., & Verweer, D. (1994). *Sociaal-cultureel jeugdwerk: Stand van zaken en perspectieven*. Utrecht: Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn / NIZW.
- Hebberecht, P., & Baillergeau, E. (2012). *Social crime prevention in late modern Europe: A comparative perspective*. Brussels: VUBPRESS.
- Heemskerk, I. (2011). *Een delictvrije toekomst: Methode voor het begeleiden van delinquente jongeren*. Bussum: Coutinho.
- Heiden-Attema, N. van der, & Bol, M. (2000). *Moeilijke jeugd: Risico- en protectieve factoren en de ontwikkeling van delinquent gedrag in een groep risicojongeren*. Den Haag: WODC.
- Hermanns, J. (2009). *Het opvoeden verleerd*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Hermanns, J., & Laan, P. van der. (2001). *Perspectief op jeugdreclassering*. Utrecht: VEDIVO.
- Hermans, K. (2005). Evidence-based maatschappelijk werk: Een pragmatische benadering. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 14(3), 5-15.
- Hermans, K. (2014). Methodiekwontwikkeling, evaluatieonderzoek en de body of knowledge van het sociaal werk. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 23(1), 33-52.
- Hermes, J., Naber, P., & Dieleman, A. (2012). *Leefwerelden van jongeren: Thuis, school, media en populaire cultuur*. Bussum: Coutinho.
- Herweijer, L. (2008). *Gestruikeld voor de start: De school verlaten zonder startkwalificatie*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Hiemstra, D., & Bohlmeijer, E. (2013). De sterke kantenbenadering. In E. Bohlmeijer, L. Bolier, J. Walburg, & G. Westerhof (red.), *Handboek positieve psychologie: Theorie, onderzoek, toepassingen* (pp. 123-138). Amsterdam: Boom.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- Hirschi, T., & Gottfredson, M. (1983). Age and the explanation of crime. *The American Journal of Sociology*, 89(3), 552-584.
- Hochschild, A. (1979). Emotion work, feeling rules, and social structure. *American Journal of Sociology*, 85(3), 551-575.

- Hochschild, A. (1983). *The managed heart*. Berkeley: University of California Press.
- Hochschild, A. (2003). *The commercialization of intimate life. Notes from home and work*. Berkeley: University of California Press.
- Hoorik, I. van. (2011). *(Hoe) werkt talentontwikkeling bij 'risicjongeren'?: Bouwstenen voor nader onderzoek*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Hoorik, I. van. (2016). Rolmodellen onder de loep. In S. Abdallah, M. Kooijmans, & J. Sonneveld, *Talentgericht werken met kwetsbare jongeren: Ontwikkelwerk, erkenningswerk, verbindingswerk* (pp. 181-197). Bussum: Coutinho.
- Hortulanus, R., & Machielse, A. (2000). *In de marge*. Den Haag: Elsevier bedrijfsinformatie.
- Huizinga, J. (1938). *Homo ludens: Proeve eener bepaling van het spelelement der cultuur*. Haarlem: Tjeenk Willink.
- Imkamp, F. (2002). *Werken met taakgestraften: Ervaringen van projectbegeleiders*. Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Jedeloo, S., & Staa, A. van der. (2009). Q-methodologie, een werkelijke mix van kwalitatief en kwantitatief onderzoek. *Kwalon*, 14(2), 5-15.
- Jong, J. D. de. (2007). *Kapot moeilijk: Een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van 'Marokkaanse' jongens*. Amsterdam: Aksant.
- Jong, J. D. de. (2010). We houden het lekker 'straat'. In P. Deelman (red.), *Over straatcultuur en groepsdynamiek* (pp. 13-27). Dordrecht: Stichting Maatschappij Veiligheid en Politie (SMVP).
- Jong, J. D. de. (2012). Gewone jongens, bijzondere groepsdynamiek. Verklaringen voor de project X-rellen. *Secondant*, 6, 30-33.
- Jonkman, H., Yperen, T. van, & Prinsen, B. (2010). Preventie. In R. Loeber, W. Slot, P. van der Laan, M. Hoeve, & D. Graas (red.), *Misdagdigers van morgen? Over de ontwikkeling en effectieve aanpak van jeugddelinquentie onder twaalfminners* (pp. 149-164). Amsterdam: SWP.
- Jungblut, P. (2007). Onverzilverd talent: Segregatie en de gevaren van sociaal etnische apartheid. In R. Gowricharn (red.), *Falende instituties: Negen heikele kwesties in de multi-culturele samenleving* (pp. 139-164). Utrecht: Forum.
- Junger-Tas, J. (1992). Juvenile delinquency in the Netherlands: Trends and perspectives. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 16, 207-230.
- Junger-Tas, J. (2000). *Diploma's en goed gedrag*. Den Haag: Directie Jeugd en Criminaliteitspreventie, Ministerie van Justitie.
- Junger-Tas, J. (2001). Beleid en preventie van jeugdcriminaliteit. In D. Ince, M. Beumer, H. Jonkman, & M. Pannebakker (red.), *Veelbelovend en effectief* (pp. 13-26). Utrecht: NIZW.
- Junger-Tas, J., Jonkman, H., & Steketee, M. (2011). The neighbourhood context. In J. Junger-Tas, I. Marshall, D. Enzmann, M. Kilias, M. Steketee, & B. Gruszczynka (eds.), *The many faces of youth crime: Contrasting theoretical perspectives on juvenile delinquency across countries and cultures* (pp. 257-284). New York: Springer.
- Junger-Tas, J., Steketee, M., & Moll, M. (2008). *Achtergronden van jeugddelinquentie en middelengebruik*. Utrecht: Verwey Jonker Instituut.
- Jurgens, F. (2007). *Het Marokkanendrama*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Kaldenbach, H. (2008). *Respect! 99 tips voor het omgaan met jongeren in de straatcultuur*. Amsterdam: Prometheus.

- Kaldenbach, H. (2010). *Hangjongeren, 99 tips voor buurtbewoners en voorbijgangers*. Amsterdam: Prometheus.
- Kaldenbach, H. (2011). *Machomannetjes: 99 tips om de straatcultuur terug te dringen uit uw school*. Amsterdam: Prometheus.
- Kampen, T., Elshout, J., & Tonkens, E. (2013). The fragility of selfrespect: The emotional labour of workfare volunteering. *Social Policy and Society*, 12(3), 427-438.
- Kampen, T., Verhoeven, I., & Verplanke, L. (2013). *De affectieve burger: Hoe de overheid verleidt en verplicht tot zorgzaamheid*. Amsterdam: Van Gennep.
- Kloppers, C., & Ven, Y. van der. (2013). *Resistance to crime bij risicjongeren: Over de werking van sportieve talentprojecten in het jongerenwerk en het weerstaan van criminaliteit*. Afstudeeronderzoek. 's-Hertogenbosch: Avans Hogeschool, Academie voor Sociale Studies.
- Kolthoff, E. (2011). *Basisboek criminologie*. Den Haag: Boom Lemma.
- Komen, M. (1999). *Gevaarlijke kinderen - kinderen in gevaar: De justitiële kinderbescherming en de veranderende sociale positie van jongeren, 1960-1995*. Utrecht: SWP.
- Komen, M. (2006). *Straatkwaad en jeugdcriminaliteit: Naar een algemene of een etnisch-specifieke aanpak?* Apeldoorn: Het Spinhuis.
- Kooijmans, M. (2007). Jumping, krumping en jongleren als opstap naar succes bij risicjongeren. *MO/samenlevingsopbouw*, 26(214), 18-21.
- Kooijmans, M. (2009). *Battle zonder knokken, talentcoaching van risicjongeren*. Amsterdam: SWP.
- Kooijmans, M. (2012). *Breakdance battles F10 13: Brabantse onderzoekswerkplaats talentontwikkeling voor risicjongeren, 30 oktober 2012*. Interne notitie. 's-Hertogenbosch: Avans Hogeschool, Academie voor Sociale Studies.
- Kooijmans, M. (2014). Ravi. In B. Vogelvang, & A. Sperna Weiland (red.), *Uit de pas, in de marge: Verhalen en gedichten over in- en uitsluiting van mensen die delicten pleegden* (pp. 24-29). 's-Hertogenbosch: Avans Hogeschool, Expertisecentrum Veiligheid.
- Kooijmans, M. (2016). Sportieve en artistieke talentprojecten als impuls voor het rechte pad. In S. Abdallah, M. Kooijmans & J. Sonneveld (red.), *Talentgericht werken met kwetsbare jongeren: Ontwikkelwerk, erkenningswerk, verbindingswerk* (pp. 199-226). Bussum: Coutinho.
- Kooijmans, M., & Rovers, B. (2010). *Integraal motiveren in het jongerenwerk van de Twern*. 's-Hertogenbosch: Avans Hogeschool, Expertisecentrum Veiligheid.
- Kooijmans, M., & Spierts, M. (2008). Straffer én socialer, een uitweg uit de patstelling over moeilijke jongeren. *Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken*, 6(juni), 12-16.
- Kooijmans, M., & Spierts, M. (2012). Jeugd- en jongerenwerk- eigentijdse professionalisering. In T. Notten, & F. Spierings (red.), *Zorgen om de jeugd: Tussen paniek en passende voorzieningen* (pp. 139-257). Den Haag: Boom Lemma.
- Kop, P. (2012). *Talentmanagement, een goudmijn: Waardevermeerdering van alle partijen*. Amsterdam: SWP.
- Kornhauser, R. (1978). *Social sources of delinquency*. Chicago: University of Chicago Press.
- Laan, A. M. (2005). *Feiten die tellen: Een overzicht van geregistreerde feiten met een strafdreiging van acht jaar of meer gepleegd door 12 tot en met 17 jarigen in de periode 1998-2003*. Den Haag: WODC.

- Laan, P. van der. (2008). Jeugd, criminaliteit, politie en justitie. In I. Weijers & C. Eliaerts (red.), *Jeugdcriminologie* (pp. 37-49). Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Laan, P. van der, & Slotboom, A. M. (2008). Wat werkt? In I. Weijers (red.), *Justitiële interventies: Voor jeugdige daders en risicojongeren* (pp. 113-124). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Laan, G. van der. (2006). *Maatschappelijk werk als ambacht: Inbedding en belichaming*. Amsterdam: Humanistics University Press.
- LaChapelle, D. (2005). *Rize* [documentaire]. Amsterdam: De Filmfreak.
- Ladkin, D. (2004). Action research. In C. Seale, G. Gobo, J. F. Gubrium, & D. Silverman (red.), *Qualitative research practice* (pp. 536-548). Thousand Oaks: Sage.
- Langeveld, M. (1952). *Maatschappelijke verwildering der jeugd: Rapport betreffende het onderzoek naar de geestesgesteldheid van de massajeugd*. Den Haag: Staatsdrukkerij.
- Lieshout, P. van, Meij, M. van der, & Pree J. de. (2007). *Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid*. Den Haag: WRR.
- Loeber, R., & Leblanc, M. (1990). Toward a developmental criminology. In M. Tonry, & N. Morris (eds.), *Crime and justice* (pp. 375-473). Chicago: University of Chicago Press.
- Loeber, R., Slot, W., Laan, P. van der, Hoeve, M., & Graas, D. (red.) (2010). *Misdadigers van morgen? Over de ontwikkeling en effectieve aanpak van jeugddelinquentie onder twaalfminners*. Amsterdam: SWP.
- Loeber, R., Slot, W., & Stouthamer-Loeber, M. (2010). Een cumulatief ontwikkelingsmodel van risico- en gunstige factoren. In R. Loeber, W. Slot, P. van der Laan, M. Hoeve, & D. Graas (red.), *Misdadigers van morgen? Over de ontwikkeling en aanpak van jeugddelinquentie onder twaalfminners* (pp. 109-135). Amsterdam: SWP.
- Lub, V., & Snel, E. (2013). *Kwalitatief onderzoek in het sociale domein: Een verkenning*. Rotterdam: Bureau voor Sociale Argumentatie.
- Maruna, S. (2001). *Making good: How ex-convicts reform and rebuild their lives*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Maslow, A. H. (1972). *Motivatatie en persoonlijkheid*. Rotterdam: Lemniscaat.
- McAdams, D. (2001a). *Coding autobiographical episodes for themes of agency and communion*. Evanston, Illinois: Northwestern University.
- McAdams, D. (2001b). The psychology of life stories. *Review of General Psychology*, 5(2), 100-122.
- McAdams, D., Diamont, A., Aubin, E., & Mansfield, E. (1997). Stories of commitment: The psychosocial construction of generative lives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(1), 678-694.
- McAdams, D., Hart, H., & Marona, S. (1998). The anatomy of generativity. In D. McAdams & E. de St. Aubin (eds.), *Generativity and adult development* (pp. 7-43). Washington: American Psychological Association.
- McGuire, J. (1995). *What works, reducing reoffending: Guidelines from research and practice*. New York: Wiley.
- McNeill, F. (2008). *Towards effective practice in offender supervision*. Glasgow: School of Social Work and Scottish Centre for Crime and Justice Research, University of Glasgow.

- McNeill, F., Anderson, K., Colvin, S., Overy, K., Sparrks, R., & Tett, L. (2011). Kunstprojecten en what works: Een stimulans voor desistance? *Justitiële Verkenningen*, 37(5), 80-101.
- McNeill, F., Farall, S., Lightowler C., & Maruna, S. (2012). *How and why people stop discovering desistance*. Glasgow: Institute for Research and Innovation in Social Services.
- Meijers, F., & Du Bois-Reymond, M. (red.). (1987). *Op zoek naar een moderne pedagogische norm: Beeldvorming over de jeugd in de jaren vijftig: Het massajeugdonderzoek 1948-1952*. Leuven: Acco
- Merton, R. (1966). Social structure and anomy. In R. Giallombardo (eds.). *Juvenile delinquency: A book of readings* (pp. 93-102). New York: John Wiley and sons.
- Messner, S., & Rosenfeld, R. (2001). *Crime and the Americam dream*. Belmont: Wadsworth.
- Metz, J. (2011a). *Kleine stappen, grote overwinningen: Jongerenwerk: historisch beroep met perspectief*. Amsterdam: SWP.
- Metz, J. (2011b). Molensteen of groeidiamant: Over de waarde van talentontwikkeling voor het jongerenwerk. In M. van Hoorn, & V. de Waal (red.), *Informeel leren in de kunsten: Theorie en praktijken* (pp. 74-87). Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.
- Metz, J. (2013). *De waarde(n) van het jongerenwerk* (Lectorale rede). Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.
- Migchelbrink, F. (2007). *Actieonderzoek voor professionals in zorg en welzijn*. Amsterdam: SWP.
- Miles, C., & Priest, S. (1999). *Adventure programming*. State College: Venture.
- Ministerie van V&J. (2013). *Kompas transitie jeugd en veiligheidshuizen*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.
- Moffit, T. (1993). Adolescence-limited and life-course persistent antisocial behavior: A development taxonomy. *Psychological Review*, 100(4), 674-701.
- Montfoort, A. van. (2007). Specifiek jeugdbeleid en jeugdzorg. In P. van Lieshout, M. S. S. van der Meij, & J. C. I. de Pree (red.), *Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid* (pp. 273-312). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Moors, H., & Rovers, B. (2008). *Geloven in veiligheid: Tegendraadse perspectieven*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Mudde, L. (2011), Micha de Winter: 'De jeugd wordt geproblematiseerd'. *VNG Magazine*, 65(3), 20.
- Mulier Instituut. (2010). *Doelbewust in de wijk: Kwalitatief onderzoek naar de wijkeffecten van Doelbewust*. 's-Hertogenbosch: Mulier Instituut.
- Nederlands Jeugdinstituut. (2011). *Straatcultuur en de school*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Nijenhuis, H. (1987). *Werk in de schaduw: Club- en buurthuizen in Nederland*. Amsterdam: Stichting Beheer IISG.
- Noorda, J. en Co. (2009). *De staat van professioneel jeugd- en jongerenwerk in Nederland anno 2009*. Utrecht: MO-groep Welzijn & Maatschappelijke Dienstverlening.
- Noorda, J., Veenbaas, R., Vosskühler, D., & Westerhoff, H. (1981). *Moet ik soms mijn bek houden: Jongerenopbouwwerk, een manier van werken met jongeren*. Den Haag: VUGA.
- Notten, T., & Spierings, F. (red.). (2012). *Zorgen om de jeugd: Tussen paniek en passende voorzieningen*. Den Haag: Boom Lemma.

- Nuytiens, A., Christiaens, J., & Eliaerts, C. (2007). Stoppen of doorgaan? Recent onderzoek naar desistance from crime bij persistente jeugddelinquenten. *Panopticon*, (2), 41-56.
- Nuyts, K. (2012). Eigen kracht conferenties. *Welwijs*, 23(2), 10-13.
- Obex, E. (2013). *Talent gezocht: Over de invloed van deelname aan talentontwikkelingsprojecten op actief burgerschap van jongeren*. Amsterdam: Stichting de Driehoek.
- Oenen, S. van, & Westering, Y. van. (2010). *Een solide basis voor positief jeugdbeleid: Visiedocument 1.0*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Oosterling, H. (2009). *Woorden als daden: Rotterdam Vakmanstad/Skillcity 2007-2009*. Heijningen: Jap Sam Books.
- Operatie Jong. (2004). *Operatie jong: Sterk en resultaatgericht voor de jeugd*. Den Haag: Operatie Jong.
- Oudenaarden, J. (1995). *Met brede vleugelslagen: De geschiedenis van 75 jaar instituut voor de rijpere jeugd en zijn clubhuizen 'De Arend' en 'De Zeemeeuw' 1920-1995*. Rotterdam: Phoenix & Den Oudsten.
- Pagée, R. van. (2006). Versterking van burgerschap: Eigen kracht conferenties geven gezinnen de regie terug. *Maatwerk*, 7(4), 154-156.
- Paulle, B. (2005). *Anxiety and intimidation in the Bronx and the Bijlmer: An ethnographic comparison of two schools*. Amsterdam: Dutch University Press.
- Paulle, B. (2013). *Toxic schools: High poverty education in New York and Amsterdam*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Pels, T. (1998). Opvoedingsdiversiteit en preventiebeleid: Hoe kan preventief gezinsbeleid aansluiten bij de behoeften van opvoeders? In W. Koops, & W. Slot (red.), *Van lastig tot misdadig: Een ontwikkelingsbenadering van lastige en misdadige kinderen en adolescenten: diagnostiek, behandeling en beleid* (pp. 187-200). Houten en Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Pels, T. (2003). *Respect van twee kanten: Een studie over last van Marokkaanse jongeren*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Pels, D. (2008). Verdient Oprah wel wat ze verdient? Over meritocratie en perversiteit in de sterrencultuur. In T. Swierstra, & E. Tonkens (red.), *De beste de baas? Verdienste, respect en solidariteit in een meritocratie* (pp. 81-100). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Pels, T., & Jonkman, H. (2011). Socialiseren en presteren in het voortgezet onderwijs- over de motivatie van leerlingen voor school en de rol van ouders, peers en onderwijs. In T. Scholler, J. van Katwijk, & A. Tjarda (red.), *Essaybundel CU@school: Jeugdcultuur en onderwijs* (pp. 79-98). Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Pennings, H., Hartland, M., Kroon, M., Mellema, M., & Wachelder, K. (2010). *Building bridges, breaking borders: Urban culture and youth*. Amsterdam: SWP.
- Perquin, N., Dresen-Coenders, H., & Fortmann, H. (1953). *Moderne jeugd op weg naar volwassenheid*. Nijmegen: Mgr. Hoogveld Instituut.
- Peters  n, A., & Olsson, J. (2015). Calling evidence-based practice into question: Acknowledging phronetic knowledge in social work. *British Journal of Social Work*, 45(5), 1581-1597.

- Philippa, M., Debrabandere, F., Quak, A., Schoonheim, T., & Sijs, van der N. (2003-2009). *Etymologisch woordenboek van het Nederlands*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Piaget, J. (1962). *Play, dreams and imitation on childhood*. New York: Norton.
- Pieters, N. (2012). *Breakdance battles F10 13: Brabantse onderzoekwerkplaats talentontwikkeling voor risicjongeren, 30 oktober 2012*. Interne notitie. 's-Hertogenbosch: Avans Hogeschool, Academie voor Sociale Studies.
- SCP. (1998). *Sociaal cultureel rapport 2000: 25 jaar sociale verandering*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- SCP. (2004). *Sociaal cultureel rapport 2004: In het zicht van de toekomst*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Peters, M. (Regisseur). (2006). *Afblijven* [Film]. Amsterdam: Shooting Star.
- Poel, Y. te. (1997). *De volwassenheid voorbij: Professionalisering van het jeugdwerk en de crisis in de pedagogische verhouding 1945-1975*. Leiden: DSWO Press, Rijksuniversiteit Leiden.
- Polanyi, M. (1966). *The tacit dimension*. New York: Double day and company.
- Poole, C. (2009). *Organized sport as an intervention for juvenile re-offending: Effects on self-esteem, coping styles and goal setting skills* (Proefschrift). Ann Arbor, MI: Proquest.
- Poort, R. (2008). *Fundamenten voor toezicht: Over de grondslagen voor de ontwikkeling van reclasseringstoezicht*. Utrecht: Reclassering Nederland.
- Programma Terugdringen Recidive. (2005). *Gedragsinterventies*. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Putnam, R. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- RMO. (2008). *Tussen flaneren en schofferen: Een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren*. Amsterdam: SWP.
- RMO. (2011). *Nieuwe ronde, nieuwe kansen: Sociale stijging en daling in perspectief*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Raven, T. (2013). *Van volger tot voorbeeld: Hichams traject*. Interne notitie. Amsterdam: Youth Spot Hogeschool van Amsterdam.
- Raven, T., & Kooijmans, M. (2013). Afgunst en talentenjachten. *Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken*, 106(2), 58-59.
- Regenmortel, T. van. (2008). *Zwanger van empowerment: Een uitdagend kader voor sociale inclusie en moderne zorg* (oratie). Eindhoven: Fontys Hogescholen.
- Regenmortel, T. van. (2009). Empowerment als uitdagend kader voor sociale inclusie en moderne zorg. *Journal of Social Intervention*, 18(4), 22-42.
- Regenmortel, T. van, Hermans, K. van, & Steens, R. (2013). Het concept 'empowerende academische werkplaats': Een innovatieve vorm van samenwerken aan werkzame kennis. *Tijdschrift Voor Welzijnswerk*, 37(333), 36-48.
- Rensen, P., Kooij, A. van der, Booijsink, M., Zwet, R. van der, Verduin, M. (2009). *Passend bewijs voor effectiviteit in de sociale sector*. Utrecht: Movisie.
- Rijksoverheid. (2009). *Project Doelbewust wint Hein Roethofprijs 2009*. Geraadpleegd op 19 januari 2016, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2009/10/19/project-doelbewust-wint-hein-roethofprijs-2009>

- Rikers, R. (2009). *Van dubbeltje tot kwartje* (Oratie). Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Roes, T. (2000). Risicogroepen, marginalisering en bestuurlijke interventies. In R. P. Hortulanus, & J. E. M. Machielse (eds.), *In de marge* (pp. 51-64). Den Haag: Elsevier.
- Roks, R. (2013). De straat praat? De performance van 'street credibility'. *Tijdschrift Over Cultuur & Criminaliteit*, 3(3), 14-31.
- Roos, S. de, & Dinther, M. van. (2011). *Preventie in de hulp- en dienstverlening: Toepassingen en achtergronden*. Bussum: Coutinho.
- Rosmalen, J. van. (2012). *Het woord aan de verbeelding*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Rovers, B., & Kooijmans, M. (red.) (2008). *Werken met risicojongeren: Handboek voor sociale professionals*. 's-Hertogenbosch: Avans Hogeschool, Expertisecentrum Veiligheid.
- Sampson, R., & Laup, J. (1993). *Crime in the making: Pathways and turningpoints through life*. Cambridge: Harvard University Press.
- Schellekens, J. (1998). *Hoeklijnen ambulant jongerenwerk*. Amsterdam: SWP.
- Schmolck, P. (2011). *PQMethod versie 2.20*. Geraadpleegd op 12 juli 2014, van <http://schmolck.userweb.mwn.de>
- Scholte, M., & Sprinkhuizen, A. (2012). *Moedwil en misverstand: Een essay over de gelaagdheid van kennis in de sociale sector*. Utrecht: Movisie.
- Schön, D. (1983). *The reflective practitioner: How professionals think in action*. London: Temple Smit.
- Schuilenburg, M., & Swaaningen, R. van. (2013). Veiligheid in een laatmoderne cultuur. *Tijdschrift Over Cultuur & Criminaliteit*, 3(2), 109-122.
- Schuyt, C. (1995). *Kwetsbare jongeren en hun toekomst: Beleidsadvies gebaseerd op literatuurverkenning*. Den Haag: Ministerie van VWS.
- Seligman, M. (2002). *Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment*. New York: Free Press.
- Seligman, M., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5-14.
- Sennett, R. (2003). *Respect in een tijd van sociale ongelijkheid*. Amsterdam: Byblos.
- Sennett, R. (2008). *De ambachtsman: De mens als maker*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Sennett, R. (2012). *Together: The rituals, pleasures, and politics of cooperation*. New Haven: Yale University Press.
- Slot, N., & Aken, M. van. (red.). (2010). *Psychologie van de adolescentie: Basisboek* (24e geheel herziene druk). Zutphen: ThiemeMeulenhoff.
- Slotboom, A. M., Wong, T., Swier, C., & Broek, T. van der. (2011). *Delinquente meisjes: Achtergronden, risicofactoren en interventies*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Smeijsters, H. (2003). *Handboek creatieve therapie*. Bussum: Coutinho.
- Smelt, P., Habchi, R., Dekker, D., & Wal, W. van der. (2010). *Straatcultuur: Een effectieve aanpak van jeugdgroepen*. Amsterdam: SWP.
- Sok, K. (2013). *Samenwerken in de wijk: Actuele analyses van sociale wijkteams*. Utrecht: Movisie.

- Sonneveld, J., & Spierts, M. (2010). Jeugdige vredesstichters: Het charmeoffensief van jongerenbuurtbemiddeling. In I. Verhoeven, & M. Ham (red.), *Brave burgers gezocht: De grenzen van de activerende overheid* (pp. 129-141). Amsterdam: Van Gennep.
- Spierts, M. (red.). (1998). *Beroep in ontwikkeling: Een oriëntatie op culturele en maatschappelijke vorming*. Maarssen: Elsevier/De Tijdstroom.
- Spierts, M. (1999). De verspreiding van empowerment: Kleine genealogie van een begrip. *Tijdschrift voor de sociale sector*, 53(11), 37-39.
- Spierts, M. (2005). Een 'derde weg' voor de sociaal-culturele professies. In G. van den Brink, T. Jansen, & D. Pessers (red.), *Beroepszeer: Waarom Nederland niet goed werkt* (pp. 234-248). Amsterdam: Boom.
- Spierts, M. (2014). *De stille krachten van de verzorgingsstaat: Geschiedenis en toekomst van sociaal-culturele professionals*. Amsterdam: Van Gennep.
- Spierts, M., & Boer, N. de. (2008). *Talentontwikkeling en jongerenwerk: Notitie ten behoeve van een werkconferentie over talentontwikkeling in het kader van RAAK-pro-aanvraag 'Talentontwikkeling bij risicjongeren'*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam / Youth Spot.
- Spierts, M., & Vliet, P. van. (2008). Goed jongerenwerk: Aansprekend en assertief. In G. Jacobs (red.), *Goed werk: Verkenningen van normatieve professionalisering* (pp. 160-178). Amsterdam: SWP.
- Spierts, M., & Kooijmans, M. (2010). Het alledaagse als ambacht. *TSS-Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken*, 64(7-8), 22-25.
- Spinder, S., Joanknecht, L., Hout, A. van, & Pagée, R. van (red.). (2007). *Krachten en kansen: Initiatieven voor vernieuwing in zorg en welzijn*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Stevens, L., & Bors, G. (2009). *Behoud van talent*. Antwerpen: Garant.
- Steyaert, J., Biggelaar, T. van den, & Peels, J. (2010). *De bijziendheid van evidence based practice: Beroepsinnovatie in de sociale sector*. Amsterdam: SWP.
- Stoffelen, A. (2009, 9 december). Jongerenwerker heet nu talentcoach. *de Volkskrant*, p. 3.
- Stokkom, B. van. (2008). Triviale, reductionistische en verkennende vormen van criminologie: Hoe collectieve strafverlangens te bestuderen? In D. Siegel, F. van Gemert, & F. Bovenkerk (red.), *Culturele criminologie* (pp. 235-248). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Strijen, F. van. (2009). *Van de straat: De straatcultuur van jongeren ontrafeld*. Amsterdam: SWP.
- Strijen, F. van. (2011). *Jongerenwerk nieuwe stijl*. Amsterdam: SWP.
- Stringer, E. (1999). *Action research* (2nd ed.). London: Sage.
- Susteren, J. van. (1991). *Helpen in eigen omgeving: Vindplaatsgericht werken*. Amsterdam: SWP.
- Swierstra, T., & Tonkens, E. (2008). *De beste de baas? Verdienste, respect en solidariteit in een meritocratie*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Terwijn, H. (2005). IMC weekendschool en het bestrijden van sociale achterstanden. In M. Komen (red.), *Straat kwaad en jeugdcriminaliteit* (pp. 129-147). Apeldoorn: Het Spinhuis.

- Terwijn, H. (2006). Toekomstperspectieven en talentontwikkeling in plaats van 'hoog komen'. In C. Brinkgreve, & R. van Dalen (red.), *Over gelijkheid en verschil* (pp. 119-129). Apeldoorn/Antwerpen: Het Spinhuis.
- Tonkens, E. (2012). Working with Arlie Hochschild: Connecting feelings to social change. *Social Politics*, 19(2), 194-218.
- Tonkens, E., & Duyvendak, J. W. (2013). Een hardhandige affectieve revolutie. In T. Kampen, I. Verhoeven, & L. Verplanke (red.), *De affectieve burger: Hoe de overheid burgers verleidt en verplicht tot zorgzaamheid* (pp. 233-248). Amsterdam: Van Gennep.
- Traag, T., & Velden, R. van der. (2008). *Early school-leaving in the Netherlands: The role of student-, family- and school factors for early school-leaving in lower secondary education*. Maastricht: Research Centre for Education and the Labour Market.
- Trommel, W. (2010). De activerende staat: In de schemerzone tussen verheffen en vernederen. In I. Verhoeven, & M. Ham (red.), *Brave burgers gezocht: De grenzen van de activerende verzorgingsstaat* (pp. 241-257). Amsterdam: Van Gennep.
- Turner, J. C. (1983). Social categorization, interpersonal attraction, and group formation. *British Journal of Social Psychology*, 22(3), 227-239.
- Twern, De. (2009). *Subsidieverzoek jongerenwerk de Twern op basis van programma van eisen jongerenwerk 2009/2011*. Tilburg: Welzijnsorganisatie De Twern.
- Twern, De. (2012). *Design your own talent: Concept methodiekhandleiding productiehuis*. Tilburg: Welzijnsorganisatie De Twern.
- Uitermark, J., Gielen, A., & Ham, M. (2012). *Wat werkt nu werkelijk: Politiek en praktijk van sociale interventies*. Amsterdam: Van Gennep.
- Valkestijn, M., Bakker, P. P., Hilverdink, P., & Metz, J. (2015). *Jongerenwerk in beeld: Voor partners in de wijk*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Veenbaas, R., Noorda, J., & Ambaum, H. (2011). *Handboek modern jongerenwerk: Visie, methodiek en voorwaarden*. Amsterdam: VU Uitgeverij.
- Verhaeghe, P. (2012). *Identiteit*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- Vettenburg, N., & Walgrave, L. (2009). Maatschappelijke kwetsbaarheid op school. *Welwijs*, 20(3), 3-8.
- Vogelvang, B. (2009). *Een sterk verhaal: Over de invloed van reclasseringswerkers op het stoppen met criminaliteit na detentie*. 's-Hertogenbosch: Avans Hogeschool, Expertisecentrum Veiligheid.
- Vogelvang, B. (2013). Wetenschappelijke kennis over de aanpak van jeugdcriminaliteit in de transitie jeugdzorg: Invalshoek of vergeethoek? *Proces*, 92(6), 358-369.
- Vogelvang, B., & Sperna Weiland, A. (red.). (2014). *Uit de pas, in de marge? Verhalen en gedichten over in- en uitsluiting van mensen die delicten pleegden*. 's-Hertogenbosch: Avans Hogeschool, Expertisecentrum Veiligheid.
- Volman, M. (2011). *Kennis van betekenis: Betrokkenheid als kwaliteit van leerprocessen en leerresultaten* (Oratie). Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Vosters, N., Petrina, R., & Heemskerk, I. (2013). *Inclusief: Werken aan zorg en welzijn voor iedereen*. Bussum: Coutinho.
- Vygotsky, L. (1926). *Educational psychology*. Boca Raton: St. Lucie Press.
- Vygotsky, L. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge: Harvard University Press.

- Waal, V. de. (2008). *Uitdagend leren: Culturele en maatschappelijke activiteiten als leeromgeving*. Bussum: Coutinho.
- Wacquant, L. (2004). *Body and soul: Ethnographic notebooks of an apprentice boxer*. New York: Oxford University Press.
- Walgrave, L. (1980). *De bescherming voorbij: Ontwerp voor een emanciperende jeugdcriminologie*. Antwerpen: Kluwer.
- Wansink, H. (1994). *De opmars van de stressmaatschappij*. Amsterdam: Prometheus.
- Watts, S., & Stenner, P. (2012). *Doing Q methodological research: Theory, method and interpretation*. Los Angeles: Sage.
- Weaver B., & McNeill, F. (2007). *Giving up crime: Directions for policy*. Edinburgh: Scottish Consortium on Crime and Criminal Justice
- Weerman, F. (2003). Crimineel gedrag en criminele leeftijdsgenoten: Over de interpretatie van een bekend verband. *Tijdschrift voor criminologie*, 45(1), 2-16.
- Weerman, F., & Laan, P. van der. (2006). Het verband tussen spijbelen, voortijdig schoolverlaten en criminaliteit. *Justitiële Verkenningen*, 32(6), 39-53.
- Weijers, I. (2005). *De pedagogische uitdaging van het jeugdstrafrecht*. Amsterdam: SWP.
- Weijers, I. (2008). *Justitiële interventies: Voor jeugdige daders en risicojongeren*. Amsterdam: Boom Lemma.
- Weijers, I., & Christiaens, J. (2008). Een historisch perspectief op jeugdcriminaliteit. In I. Weijers, & C. Eliaerts (red.), *Jeugdcriminologie: Achtergronden van jeugdcriminaliteit*. (pp. 23-36). Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Weijers, I., & Eliaerts, C. (red.). (2008). *Jeugdcriminologie: Achtergronden van jeugdcriminaliteit*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Weijers, I., & Krabbendam, A. (2008). Ontwikkelingspaden van ernstig criminele meisjes. In I. Weijers, & C. Eliaerts (red.), *Jeugdcriminologie: Achtergronden van jeugdcriminaliteit* (pp. 109-124). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Wenger, E. (1998). *Communities of practice: Learning, meaning, and identity*. Cambridge, NY: Cambridge University Press.
- Werdmöller, H. (2005). *Marokkaanse lieverdjes: Crimineel en hinderlijk gedrag onder Marokkaanse jongeren*. Amsterdam: Balans
- Wester, F. (1984). *De gefundeerde-theoriebenadering: Een strategie voor kwalitatief onderzoek*. Dissertatie. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Wester, F. (1991). *Strategieën voor kwalitatief onderzoek*. Muiderberg: Dick Coutinho.
- Wester, F., & Peters, V. (2009). *Kwalitatieve analyse: Uitgangspunten en procedures*. Bussum: Coutinho.
- Wigman, R. (2009). *Ik zeg eerlijk: Profiel van een jongerenwerker bij project Doelbewust*. Afstudeerscriptie. s'-Hertogenbosch: Fontys Hogeschool voor Pedagogiek.
- Wilterdink, N., & Heerikhuizen, B. van. (2012). *Samenlevingen: Inleiding in de sociologie*. Groningen/Houten: Noordhoff.
- Winsemius, P., Tiemeijer, W., Berg, M. van den, Jager-Vreugdehil, M., & Reekum, R. van. (2008). *Niemand houdt van ze...* Den Haag: WRR.
- Winter, M. de. (2003). *De verbindende taak van het jongerenwerk: Buurtpedagogen in dialoog en confrontatie met jongeren*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

- Winter, M. de. (2004). *Opvoeding, onderwijs en jeugdbeleid in het algemeen belang: De noodzaak van een democratisch-pedagogisch offensief*. Den Haag: WRR.
- Winter, M. de. (2008). Overzicht van effectieve interventies gericht op risicojongeren. In B. Rovers, & M. Kooijmans (red.), *Werken met risicojongeren: Handboek voor sociale professionals* (pp. 53-91). 's-Hertogenbosch: Avans Hogeschool, Expertisecentrum Veiligheid.
- Winter, M. de. (2011). *Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding: Vanachter de voordeur naar democratie en verbinding*. Amsterdam: SWP.
- Winter, M. de, Schillemans, T., & Janssens, R. (2006). *Opvoeding in democratie*. Amsterdam: SWP.
- Winter, M. de, Leuw, D. de, Klap, P., & Valkestijn, M. (2009). *Jongerenwerk verbindt: Rapportage visitatie jongerenwerk Utrecht*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut/Gemeente Utrecht.
- Witte, T. (2012). *Perspectiefgerichte en talentgedreven welzijnszorg: Werken aan de rafelrand*. Rotterdam: Rotterdam University Press.
- WRR. (2009). *Vertrouwen in de school: Over de uitval van 'overbelaste' jongeren*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Young, M. (1958). *The rise of the meritocracy*. New Brunswick: Transaction.
- Youth Spot. (2009). *Talentontwikkeling bij risicojongeren: Raak-Pro aanvraag*. Amsterdam / 's-Hertogenbosch: Hogeschool van Amsterdam/Avans Hogeschool.
- Yperen, T. van, & Veerman, J. W. (2008). *Zicht op effectiviteit: Handboek voor praktijkgestuurd effectonderzoek in de jeugdzorg*. Delft: Eburon.
- Yperen, T. van, & Boendermaker, L. (2010). Interventies. In R. Loeber, W. Slot, P. van der Laan, M. Hoeve, & D. Graas (red.), *Misdadigers van morgen: Over de ontwikkeling en effectieve aanpak van jeugddelinquentie onder twaalfminners* (pp. 165-175). Amsterdam: SWP.
- Zande, I. van der. (1990). *De jongerenwerker als cultureel erflater. Het praktisch en theoretisch leerrendement van een handelingsonderzoek*. Amersfoort: Acco.

Colofon

Tekstredactie: Marcel Ham en Ine van Schaik
Opmaak binnenwerk: Rolinka Plug
Vormgeving modellen: Mika van Weert
Vertaling Samenvatting: Jordi Pels en Marian Verkuijlen
Drukwerk: Canon Avans Hogeschool

© 2016: Maike Kooijmans

Plaats: 's-Hertogenbosch/Amsterdam
Uitgever: Stichting Avans Hogeschool/Universiteit van Amsterdam

Een publieksversie van dit proefschrift is gepubliceerd bij uitgeverij Van Gennepe:
Kooijmans, M. (2016). *Talent van de staat. Hoe je jongeren kunt verleiden om uit de criminaliteit te blijven*. Amsterdam: Van Gennepe.

Deelresultaten van deze studie zijn gepubliceerd bij uitgeverij Coutinho:
Kooijmans, M. (2016). Sportieve en artistieke talentprojecten als impuls voor het rechte pad. In S. Abdallah, M. Kooijmans & J. Sonneveld (red.), *Talentgericht werken met kwetsbare jongeren: Ontwikkelwerk, erkenningswerk, verbindingswerk* (pp. 199-226). Bussum: Coutinho.

Dit onderzoek is mogelijk gemaakt door financiële ondersteuning van Avans Hogeschool, het Nationaal Regieorgaan Praktijkgericht Onderzoek (SIA) en cofinanciering van onderstaande consortiumpartners:

